

**T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN HAYATI VE ESERLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Oğuzhan YİĞİT**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ünal ŞENEL**

MANİSA-2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	7
ABSTRACT.....	8
ÖNSÖZ.....	9
GİRİŞ.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN HAYATI

1.1. ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİMİ	19
1.2. GENÇLİĞİ VE MESLEK HAYATI	24
1.3. CEZAEVİ YILLARI	29
1.4. TÜRKİYE'DEKİ HAYATI	33

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİİR KİTAPLARI

2.1. ŞİİR ANLAYIŞI VE KİTAPLARI	40
2.2. S.O.S. veya ÜÇÜNCÜ MEZAR	42
2.2.1. Umutsuzluk	42
2.2.2. Baskı ve Zulüm	46
2.3. ÖLMEDEN ÖLMEK	53
2.3.1. Baskı ve Zulüm	54
2.3.2. Umutsuzluk	55
2.4. SABİR DUASI	61
2.4.1. Karamsarlık	62
2.4.2. Baskı ve Zulüm	65
2.5. DİLİM DİLİM YÜREK	68
2.5.1. Özlem ve Aşk	70

2.5.2. Ümitsizlik	74
2.5.3. Yalnızlık	76
2.5.4. Ölüm	78
2.6. BURAM BURAM YALNIZLIK	80
2.6.1. Hüzün	81
2.6.2. Kimsesizlik	84
2.6.3. Ölüm	86
2.6.4. Sitem	87
2.6.5. Umut	89
2.6.6. Sevgi ve Aşk	90
2.6.7. Rubailer	93
2.7. İZMİR SOKAKLARI	95
2.7.1. Sevgi	95
2.7.2. Umutsuzluk	98
2.8. ÇOCUK ŞİİRLERİ	102
2.8.1. Ağlatmayın Çocukları	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞİİRLERİNDEKİ DİL VE ÜSLUP

3.1. ŞİİRLERİNDEKİ YAPI	120
3.2. ÇOCUK ŞİİRLERİNDEKİ YAPI	127
3.3. FERDİ TEMALİ ŞİİRLERİNDEKİ YAPI	129
3.4. SOSYAL TEMALİ ŞİİRLERİNDEKİ YAPI	131

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HİKÂYECİLİĞİ VE HİKÂYELERİ

4.1. HİKÂYECİLİĞİ	135
4.2. YARALI GÜVERCİN	137
4.2.1. Yaralı Güvercin	137
4.2.2. Kurtarın Beni	138
4.2.3. Ders	139
4.2.4. Çocuklu Gelin	140
4.2.5. On Birinci	141
4.2.6. Şimdi Nereye?	141
4.2.7. İntikam	142

4.2.8.	Vicdanın Sesi	144
4.2.9.	Hatırlıyor Musun?	145
4.2.10.	Çekirge	145
4.2.11.	Sevaptır Kızım	146
4.2.12.	Günah Mı Ana?	147
4.2.13.	Korku	148
4.2.14.	Yaman Ali	149
4.2.15.	Peri Hacısı	150
4.2.16.	Kuyruklu Yalan	151
4.2.17.	Acı Tebessüm	152
4.2.18.	Olmaz Baba	153
4.2.19.	İlk veya Son Gece	154
4.3.	SON GECE	155
4.3.1.	Son Gece	156
4.3.2.	Menekşe	157
4.3.3.	Hey Gidi Dünya	157
4.3.4.	Anılar Sokağı	158
4.3.5.	Beyaz Yağmur	159
4.3.6.	Falso	160
4.3.7.	Anam Uyuyor Muydu?	161
4.3.8.	Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar Mı?	163
4.3.9.	Bendeki Ben	164
4.3.10.	Deli Ali	164
4.3.11.	Yara Tazeyken	165
4.3.12.	Anıların Peşinde	166
4.3.13.	Özlemin Oyunu	166
4.3.14.	Anıların Coşkusu	167
4.3.15.	Avuntu Masalı	167
4.3.16.	Yenilginin Direnci	168
4.3.17.	Yitiklik	169
4.3.18.	Soğumuş Küllerden Duyulan Sesler	170
4.3.19.	Avant Ali	171
4.3.20.	İzdirap	172
4.3.21.	İftira	173
4.4.	HİKÂYELERİNDEKİ DİL VE ÜSLUP	174

BEŞİNCİ BÖLÜM
ROMANCILIĞI VE ROMANLARI

5.1. ROMANCILIĞI	176
5.2. BURUK ACI	179
Vak'a	179
Kişiler	182
Zaman ve Mekân	185
Başlıca Fikirler ve Mesajlar	185
5.3. UÇURUM	188
Vak'a	188
Kişiler	190
Zaman ve Mekân	195
Başlıca Fikirler ve Mesajlar	196
5.4. AĞLATIRSA MEVLÂM YİNE GÜLDÜRÜR	197
Vak'a	197
Kişiler	199
Zaman ve Mekân	202
Başlıca Fikirler ve Mesajlar	202
5.5. İÇİMİZDEKİ İNCİ TANECİĞİ	204
Vak'a	204
Kişiler	206
Zaman ve Mekân	207
Başlıca Fikirler ve Mesajlar	207
5.6. TOĞRAĞA KAN DÜŞTÜ	210
Vak'a	210
Kişiler	214
Zaman ve Mekân	216
Başlıca Fikirler ve Mesajlar	216
5.7. ROMANLARINDAKİ DİL VE ÜSLUP	218

ALTINCI BÖLÜM
MASALLARI

6.1. TAŞLAŞAN ÇOCUK	221
6.1.1. Yılan Masalı	224
6.1.2. Kaplumbağa	224

6.1.3. Kaplumbağa İle Yılan	225
6.1.4. Saksâğan Bezirgân İken	225
6.1.5. Keklik İle Bıldırcın	226
6.1.6. Akyel İle Karayel	227
6.1.7. Işık Hırsızı	228
6.1.8. Eski Hamam Eski Tas	228
6.1.9. Cüce İle Keloğlan	229
6.1.10. Taşlaşan Çocuk	230
6.1.11. Yetenek	232
6.1.12. Otorite	232
6.1.13. Gurur	233

YEDİNCİ BÖLÜM

DİĞER KİTAPLARI

7.1. BİR BAŞKADIR BİZİM ELLER	235
7.2. SEVGİ KIRINTILARI ARIYORUM YOLLARDA	255
7.3. İSTİRAPHANEDEN MEKTUPLAR	259

SONUÇ	278
--------------------	-----

KAYNAKÇA	282
-----------------------	-----

EKLER	288
--------------------	-----

KISALTMALAR

A.g.e. : adı geçen eser

A.g.y. : adı geçen yayın

bs. : basım

C. : Cilt

Hz. : hazırlayan

İst. : İstanbul

Ank. : Ankara

s. : sayfa

s.s. : sayfadan sayfaya

ÖZET

Ömer Osman Erendoruk (1934-2006), edebiyat dünyasına 50'li yıllarda girmeye başlar. Yazı hayatına öğretmen lisesinde yazdığı şiir denemeleriyle başlamıştır. Farklı yazar ve şairlerden esinlenerek, farklı edebiyat anlayışlarını inceleyerek, Bulgaristan Türklerinin içerisinde bulunduğu durumu gerçekçi ve milliyetçi bir çerçevede yansıtmıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Ömer Osman Erendoruk'un hayatı, sanatı ve eserleri üzerine bir incelemeyi kapsamaktadır. Yazarın hayatından yola çıkarak eserlerini incelediğimiz bu çalışmada Erendoruk'un şiirlerinden başlayarak yayımladığı her eserinin üzerinde etraflıca durduk. Edebi dünyasında ağır basan şiirlerini tematik olarak ayırarak şiir kitaplarını belirli çerçevelerde işlemeye çalıştık. Ardından hikâyelerini, romanlarını, masallarını, anılarını, mektuplarını sırayla inceledik. Her bölüm sonunda genel bir değerlendirmeye sonuca varmaya çalıştık. Balkan Türkleri Edebiyatında, özellikle de Bulgaristan Türkleri Edebiyatında yayımladığı farklı türlerdeki eserleriyle önemli bir yere sahip olan Ömer Osman Erendoruk'un daha önce incelenmemiş, üzerinde durulmamış yönünü öne çıkarmaya ve ona gereken değeri vermeye çalıştık.

ABSTRACT

Omer Osman Erendoruk (1934-2006), entered the world of literature in 1950s. He began act of writing with his essays in teachers' training school. By inspiring different poets and writers, by reading different literature approach he reflected the condition of Bulgarian turks with the point of realistic and nationalist.

This workout, as prepeared master thesis, contains research about art, pieces and life of Omer Osman Erendoruk. In this workout, we stated thoroughly from his poems to his published every pieces. We tried to work his poem books by classifying tematically his most valuable poems in world of literature. Afterwards, we analyse his stories, novels, tales, memories and letters respectively. At the end of the analysed every section, we tried to reach a general assesment. We tried to give importance to his unknown and uninvestigated features. He has an important status with his published different type of pieces in literature of balkan turks especially literature of bulgarian turks.

ÖNSÖZ

Günümüzde Türk edebiyatı dışında kalan ve Türkiye’de yeterince tanınmamış, gereken ilgiyi görmemiş isimler vardır. Bu çalışmadaki amacımız, Bulgaristan Türkleri Edebiyatında öne çıkan, oradaki soydaşlarımızın haklarını ve benliklerini kalemiyle ve yaptığı mücadelelerle korumaya çalışan Ömer Osman Erendoruk’u ve eserlerini tanıtmak ve onu günyüzüne çıkarmaktır. Ömer Osman Erendoruk, hem kalemiyle hem de mücadelesiyle Bulgaristan Türkleri Edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden Ömer Osman Erendoruk’un hayatını, sanat anlayışını, mücadelelerini ve eserlerini konu alan bir inceleme yapmaya çalıştık.

Çalışmamız Bulgaristan Türkleri Edebiyatını ele alan bir giriş bölümü ve onu takip eden yedi bölümü içermektedir. İlk bölüm, Ömer Osman Erendoruk’un hayatını içermektedir. Bu bölümde; çocukluğu, gençliği, tahsili ve meslek hayatı hakkında elde edebildiğimiz bilgileri toplayarak vermeye çalıştık.

İkinci bölümde Erendoruk’un sanat hayatında en önemli yere sahip olan şiirleri üzerinde durduk. Bu bölümde Erendoruk’un şiir anlayışını, etkilendiği isimleri öncelikle vererek şiir kitaplarını sırasıyla incelemeye çalıştık. Şiirlerini şiir kitaplarına göre ayırarak her kitaptaki temaları sırayla incelemeye çalıştık. Bu incelemeyi yaparken eser ve sanatçı merkezli hareket ederek şiirleri, şairin hayatı ve edebi dünyasıyla bağlantılı bir şekilde vermeye çalıştık. Şiir kitaplarını gruplandırarak inceledikten sonra üçüncü bölümde üslup ve dil açısından da inceledik. Şairin dili nasıl kullandığı üzerinde durarak şiirlerdeki ses özelliklerine ve imgelere dikkat ederek genel bir sonuca varmaya çalıştık.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde Erendoruk’un hikâyelerini ele aldık. Bu bölümde hikâye unsurlarına dikkat ederek hikâyelerin genel özelliklerini belirlemeye çalıştık. Durum öyküsünün ağırlıklı olduğunu gördüğümüz hikâyelerde, bölümün sonunda dil-anlatım özelliklerine ve genel bir değerlendirmeye yer verdik.

Çalışmamızın beşinci bölümünde yazarın edebi dünyasında önemli bir yere sahip olan romanları üzerinde durulmuştur. Yazarın yayımlanan beş romanını; hayatı, dünya görüşü, edebi görüşü, yaşadığı çevrenin sosyal ve siyasi özelliklerini de göz önüne alarak olay-kışi-zaman-mekân çerçevesi içerisinde incelemeye çalıştık. Bu romanları incelerken romanın alt yapısındaki sosyal ve siyasi mesajları ve özellikleri

dönemin içinde bulunduğu durumla bağlantılı bir şekilde vermeye çalıştık. Sırayla romanları ele aldıktan sonra bölümün sonunda her zaman olduğu gibi dil ve anlatım özelliklerine yer verdik.

Çalışmamızın altıncı bölümünde Erendoruk'un çocuklar için yazdığı pedagojik nitelikteki masallarına, bu masalların genel tema ve dil özelliklerine değindik. Yedinci bölümde ise; Erendoruk'un folklorik nitelik taşıyan kitabına, anılarına ve mektuplarına değindik.

Çalışmamızın sonunda Ömer Osman Erendoruk'un hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde vardığımız sonuçlara yer verdik. Bu sonuç bölümünde, Ömer Osman Erendoruk'un tüm hayatı ve hemen her türde yayımladığı eserleri ile Bulgaristan Türkleri Edebiyatı başta olmak üzere Balkan Türkleri Edebiyatındaki yeri hakkında bir değerlendirme de yapılmıştır.

Ömer Osman Erendoruk isminin belirlenmesinden başlayarak çalışmamızın her safhasında sabrını ve hoşgörüsünü esirgemeyen danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ünal ŞENEL'e, evlerini her zaman bize açıp bilgilerini esirgemeyen saygıdeğer ERENDORUK ailesine ve Mehmet TÜRKER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Oğuzhan YİĞİT

Manisa, 2011

GİRİŞ

Bulgaristan Türklerinin zengin bir edebiyata sahip olduğu gerçeği birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Bunlardan Niyazi Hüseyin Bahtiyar'ın yaklaşımı şöyledir:

“Balkanlardaki Türk Edebiyatı, Türk fütuhatının bir parçası olarak gelişmiştir. Bu coğrafyada toprağı vatan kılan ceddimiz güzel Türkçe ile nice eserler vermiştir. Bulgaristan Türk Edebiyatı da Balkanlardaki Türk Edebiyatının bir parçasıdır. Vaktiyle Vidin, Sofya, Filibe, Rusçuk, Şumnu, Hasköy ve Silistre gibi şehirler birer kültür merkezi hâlindeydiler. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra devam eden bu edebiyat, 1878-1944 yılları arasında yüze yakın süreli yayım ve çok sayıda kitapla ananevi çizgisinde gelişmiştir.”¹

Bulgaristan Türklerinin yetiştirdiğı şair, yazar ve araştırmacı Mehmet Çavuş ise bu coğrafyadaki edebiyatı şöyle değerlendirmekte ve tasnif etmektedir:

“Bulgaristan Türkleri Edebiyatı, günümüzde, Bulgaristan topraklarında tarihi varlığını sürdüren iki milyondan fazla özbeöz Türk topluğunun sürpriz ve eseflerle dolu bir edebiyatıdır. Bu edebiyat başlangıcından günümüze kadar, genel Türk edebiyatının Balkanlar'da (Bulgaristan'da) varlığını sürdüren, büyük okur kitlesi kazanan, buna karşın, dış dünya ile yapıcı ve yaratıcı ilişkilerden yoksun bırakılan yakası açılmamış bir edebiyattır.”²

“Rus-Türk savaşından 1945 yılına kadar Bulgaristan'da yayımlanan 150'nin üstünde Türkçe gazete ve dergi, bu edebiyatın gelişmesini hazırlamış, şair ve yazarlar için hakiki bir kaynak olmuştur. Şiirin öncülük ettiği bu edebiyatı genellikle iki devreye ayırabiliriz:

- 1- Yüzyılımızın başından 1944 yılına kadar,
- 2- 1944 yılından günümüze (1986) kadar.”³

¹ Niyazi Hüseyin Bahtiyar, “Önsöz Yerine”, **Çağdaş Rodop-Türk Şairlerinden Esintiler (Antoloji)**, 1.bs., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. IX.

² Mehmet Çavuş, “*Bulgaristan Türkleri Edebiyatı*”, **20. y.y. Bulgaristan Türkleri Şiiri (Antoloji)**, 2.bs., Yaylacık mat., İstanbul 1988, s.s.16-17.

³ Çavuş, a.g.e., s. 45.

“Bulgaristan’daki çağdaş Türk edebiyatının ilk döneminde sözlü edebiyatın tesiri görülür. Giderek bu etki, yerini kişisel temayüllere bırakır. 1944’te Sosyalist yönetim iş başına gelince, Bulgaristan Türk Edebiyatı baskı altında kalmasından dolayı yabancılaşma eğilimine girmiştir. Ancak bu baskılara rağmen, Bulgaristan Türklüğünün meselelerini dile getiren milli bir edebiyat oluşmuştur.”⁴

“1944 yılı Eylül’ünde Bulgaristan da sosyalist ülkeler topluluğuna dâhil edildi ve Moskova’nın en güvenilir, söz dinler peyki oldu. Toplumda meydana gelen rejim değişikliğinin kültür hayatını etkilemesi sonucu edebiyat da Komünist Partisi’nin himayesi ve denetimi altında ideolojik bir ‘eğitme’ aracı hâline getirildi. Sansürün uygulanması sonucu, ‘gerçekleri’ yansıtması, Marksizm-Leninizm doktrinine bağlı kalması, sosyalist düzende ‘hayatın aynası olması’, enternasyonal içeriğe ağırlık vermesi, komünist yönetimin emrinde olması... gibi yorumlara gidilmişse de, bu dönemde büyük hamlelerle gelişen edebiyat, ne yazık ki, uzun soluklu olamadı.

‘Edebiyat gerçeği yansıtmalıdır’ parolası gündeme getirilince, anarşizmin kol gezdiği bir dönemde, malına-mülküne sahip çıkmak isteyenler, ‘rejime muhalefet’le damgalananlar, namusunu ve haysiyetini korumak isteyenler özel tutukevleri ve temerküz kamplarına sürülmeye başlandılar. Bulgaristan baştanbaşa bir tutukevini andırırdı.

‘Edebiyat gerçeği yansıtmalıdır!’ dövizinin gerçek ve geçerliliğine inananlar, özellikle özel mülkiyetin devlet eline geçtiği bir aşamada (1946-1956) meydana gelen kanlı olayları eserlerine konu ettiler. Gerçekçi eserler yazıldı. Fakat bunu yapanlar da rejimin düşmanı bilinerek en ağır cezalara çarptırıldılar. Tutukevleri yazar ve şairlerle dolup taşı. Komünistlerin sahneye getirdiği ‘Edebiyat gerçeği yansıtmalıdır!’ dövizini revizyon olarak, bunu uygulayanlar da revizyonist ve faşist kalıntısı olarak nitelendirildi. Rejimin ağırlık verdiği edebiyat ve sanat meseleleri, sıkı sansür sonucu, şematizmin, basmakalıpçılığın, sekreterliğin, dogmatizmin ve gerçekdışı romantizmin emrine terk edildi. Sosyalist rejim, böylece, sanat ve basın özgürlüğünü ayakaltı ederek, komünist idarelere ters düşen, komünist tipleri idealize etmeyen eserleri zararlı ve

⁴ Bahtiyar, a.g.e., s. IX.

‘faşizmin uzantısı’ bildi. Böylece Bulgar edebiyatıyla beraber, geniş bir yolu simgeleyen Bulgaristan Türkleri Edebiyatı da virajlı ve dar bir patikaya çevrildi.”⁵

1944’ten sonra gelişmesine devam eden, sosyalist rejimin hizmetine koşulan bu yeni edebiyatı da genel olarak iki devreye ayırmak mümkündür:

- 1- 1944’ten 1969 yılına kadar,
- 2- 1969’dan sonraki Bulgaristan Türkleri Edebiyatı.

2.1. 1944-1969 Arası Edebiyat

Genel olarak Umut Edebiyatı adı da verilen bu edebiyatın, yaratılan şartlar açısından kısa bir devre yaşamış olmasına rağmen, büyük hamleler yaptığı gerçeğini kabul etmek zorundayız. Bundan önceki devrelerde şöhret sahibi olan şair ve yazarların bir kısmı (Aliosman Ayrantok, Mehmet Müzekkâ Con, Hafız İslâm Ergin, Salim Mollaoğlu (Selçuk), Hafız Tuna, Osman Sungur vs.) yaratıcılıklarına devam ettiler ve gelişen edebiyatın köşetaşları oldular. Bu gruba, ilk zamanlarda oldukça solgun ve edebilikten yoksun görünen, yeni rejimin birkaç yıl içinde eğittiği yeni yeni adlar da katıldı. Bunların başında; Selim Bilal, Sabri Demir, Rasim Bilâzeroğlu, Mülâzim Çavuş; hikâyede Mustafa Kahveci, Salih Baklacı gibi rejimin istekleri doğrultusunda şiir ve hikâyelerle edebiyatı şematizme sürüklenme çabası gösterenler yer aldılar.

Sanayi ve tarımın devletleştirilmesiyle özel sektöre son verilmesi, partiler ve görüşler arasında ölüm kalım savaşlarının yürütülmesi, edebiyatın ve sanatın, kültürün ve maarifin Marksizm- Leninizm doktrini temeline oturtulması, her türlü demokratik eylemlerin siyasi suç kapsamına alınması, özgürlüklerin ortadan kaldırılması, komünist ideolojinin benimsetilerek desteklenmesi için propagandanın yürütülmesi bu dönemin karakteristik özellikleridir.⁶

⁵ Çavuş, a.g.e., s.s. 57-58.

⁶ Çavuş, a.g.e., s.s. 57- 60.

“Eğitim ve öğretimde de komünizm baskısı kendini göstermiştir. 1958-1959 ders yılında Türk liseleri Bulgar liseleriyle birleştirildi, yani kapatıldı. Ertesi yıl, 1959-1960’ta Türk İlköğretim okulları da kapatıldı ve Türk çocukları Bulgar çocukları ile birlikte Bulgarca eğitime geçtiler. Çok geçmeden Türk öğretmen okul ve enstitülerine de son verildi.”⁷

“Bu arada, Türkçe gazete ve dergilerin yayımlanması da yavaş yavaş yasaklandı(1969).”⁸

Mehmet Çavuş, bu dönemdeki basın-yayın hayatını şöyle değerlendirmektedir:

“Bu dönemde neşrini sürdüren, komünist propagandası aracı bilinen Türkçe ‘Yeni Işık’, ‘Halk Gençliği’, ‘Eylülcü Çocuk’ ve 9 vilâyet gazeteleriyle beraber ‘Yeni Hayat’, ‘Piyoner’ dergilerinde, yayın saatleri arttırılan Türkçe radyo yayın servislerinde, ‘Narodna Prosveta’ Neşriyatevi’nin Türkçe yayınlar bölümünde, edebiyat ve sanat kuruluşlarında edebiyat ve sanat meselelerini komünist ruhta denetleyicileri, sansürün elebaşları göreve getirildiler. ‘Her şey parti yararına, her şey komünizm yararına’ sahte parti dövizi edebiyatta ve sanatta şematizm ve sekreterliği yönlendirici etti. Gerçeğe ters düşen dogmalara yeşil ışık tutuldu, basmakalıp eserler takdir konusu oldu.

Sadece komünistlerin, dağlara çıkan çetecilerin, gerilla savaşı sürdürenlerin, devletleştirme sırasında kapı komşusunun yaşayışını felce uğratanların müspet kahraman olarak idealize edilmesine, parti ve sosyalizmle ilgisi olmayan işlerin ele alınmamasına, Sovyetler Birliği dışında bütün ülkelerin ve insanların uygarlık düşmanı, barbar, bozucu, yıkıcı, ölüme mahkûm bir ideolojinin temsilcileri biçiminde yorumlanmalarına, komünist eylemlerin mukaddesliğine gidilince, gerçekçi şuur ve düşüncelerin kaynağına atom molekülleri akıtıldı.”⁹

Baskıcı anlayışın egemen olduğu bu dönemde edebiyatın birçok türünde önemli gelişmeler oldu. Mehmet Çavuş, bu gelişmelerden şöyle bahsetmektedir:

“Bu dönemde, şiirle beraber hikâye, roman, tiyatro, güldürü, eleştiri, deneme, anı, novella gibi edebi türler de ustalarını buldular. Dönemin gözde şairlerinden

⁷ Hayriye Süleymanoğlu Yenisoy, **Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Dünyası Edebiyat Dizisi/ 82, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2002, s. 11.

⁸ M. Türker Acaroğlu, **Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 262.

⁹ Çavuş, a.g.e., s. 60.

Aliosman Ayrantok, Osman Sungur, Mehmet Müzekkâ Con, Rasim Bilazeroğlu, Salim Selçuk, Hüseyin Oğuz ve diğerlerinden sonra, 1950'lerde ve 1955'te bu kadroya yüksek öğrenim görmüş, sanat yeteneği ağır basan gençler katıldılar.

Sıkı sansüre rağmen genç kuşaktan olan, Ahmet Şerif, Mefkûre Mollava, Sabahattin Bayram, Recep Küpçü, Mehmet Çavuş, Niyazi Hüseyin, Hasan Karahüseyinov, Lütfi Demir, Mehmet Davut, Lâtif Ali, Osman Aziz, Durhan Hasan, Aliş Said, Mustafa Mutkov, Şahin Mustafa, Süleyman Yusuf, Şaban Mahmut, Faik İsmail, Ahmet Emin, Naci Ferhadov, İsmail Çavuş, daha genç kuşaktan Fevzi Kadir, Mehmet Sansar, Mehmedali Oruç, Nebiye İbrahim, Rahim Recep, Fehmi Hüseyin ve diğerleri, sosyalist mesajlarla beraber büyük gerçekleri yansıtan şiirleriyle sanatın destekçisi oldular.”¹⁰

“Daha genç kuşaktan olanlar, Umut Edebiyatı'nı 1960'lardan sonra hikâye, roman, novella, mizah, eleştiri, tiyatro, anı, deneme gibi eserleriyle zenginleştirdiler, kan değişiminde etkili adımlar attılar. Sabri Tata, Halil Osman, Ali Kadir, şair ve hikâyeci Ömer Osman, Enver İbrahim, Hüsmen İsmail, Süleyman Gavaz, Ahmet Tımuş, Muharrem Tahsin, İshak Raşit, Kemal Pınarcı, Mehmet Beytullah, Mehmet Bekir, Kazım Memişev, daha genç kuşaktan Ahmet Apti, Lâmia Varnalı, Beyhan Nalbantoğlu ve daha birkaçı, henüz doğum sancıları içinde olan nesrin hakiki himayecisi sıfatıyla verimli oldular, ona yeni renk ve içerik kazandırdılar. Fakat daha sonraları, onların da felce uğradıklarını, rejim düşmanı bilindiklerini, tezgâhlanan oyunlar sonucu hüküm giydiklerini göreceğiz.”¹¹

Bu dönem siyasi, sosyal ve kültürel anlamda karışık olan, baskının altında sonuçlar veren, değişimler gösteren bir dönemdir. Siyasi rejimin baskısı altında yaşam mücadelesi veren sanatçıların, her zorluğa katlanarak eser verdiklerini görüyoruz. Hikâye ve romanın yoğunlukta olduğunu görsek de, “Her şeye rağmen şiir, bu dönemde, Bulgaristan Türkleri Edebiyatının kilit noktası, hakiki dayanağı, meyve veren ağacı bilindi.”¹²

¹⁰ Çavuş, a.g.e., s.s. 61-62.

¹¹ Çavuş, a.g.e., s. 62.

¹² Çavuş, a.g.e., s. 63.

2. 2. 1969 ve sonrası Edebiyat

Mehmet Çavuş'a göre: "Aslında buna 'Ölüme Mahkûm Edebiyat' da denilebilir."¹³ "Baskının ve komünizmin iyice kendisini hissettirdiği bir dönemdir. Türkçe eserlerin yaygınlaşması, Türk soylu şair ve yazarların ünlenmesi, sansüre karşın Türklük bilincinin sanatçılar ve eserleri tarafından aşılması komünist iktidarı rahatsız etmiştir. Bu yüzden komünist iktidarın yöneticileri dilde asimilasyona gitmiştir. Türkçe sözcüklerin yerine Bulgarca ve Rusça sözcükler getirilmiş ve zorla kabul ettirilmiştir.

Bu dönemde Bulgarca dışında tek bir satır yazılmaması, Türkçe tek bir eserin kitap hâlinde yayımlanmaması, 1969 yılı sonlarına kadar yayımlanan yüzlerce Türkçe roman, hikâye, şiir, güldürü, sahne eseri, derleme, araştırma gibi eserlerin kütüphanelerden, hatta evlerden toplatılmaları karara bağlandı.

Gizli kararların yayınlanmasından sonra, edebiyatın kaynağı sayılan Türkçe gazete ve dergilerle beraber (o tarihe kadar Sofya'da Türkçe 4 gazete, 2 dergi, Türklerin yaşadığı il merkezlerinde de 10'dan fazla gazete yayımlanıyordu) Sofya'daki 'Narodna Prosveta' (Halk Eğitimi) Neşriyatevi'nin 'Türkçe Kitaplar Kolu' kapatıldı. Türk soylu şair ve yazarların eserlerini sadece Bulgarca yazmaları, sosyalizmi övücü mesajlar vermeleri, Türkiye ve Türk edebiyatıyla her türlü ilişkilerini kesmeleri hükme bağlandı. Türk şair ve yazarlarını yıldırma yöntemlerine yeni yeni halkalar eklendi. En verimli yaratıcılık devresine girenlerden Ali Kadir, Recep Küpçü, Enver İbrahim, Hüsmen İsmail, Yakup İsmail, Fuat Salih ve daha birkaçı bilinmeyen sebeplerle, bilinmeyen yerlerde ve bilinmeyen kişiler tarafından hayatlarını yitirdiler.

Yine genç ve büyük yeteneklerden şair ve hikâyeci Ömer Osman, Ahmet Mehmedoğlu, Mülâzim Çavuş, Ahmet Şerif ve daha birkaçı çeşitli tutukevlerine sürülmüşlerdir. İsim değiştirme olaylarında Balkanların ünlü Türkoloğu Doç. Dr. Rıza Molla, yazar Selim Bilâl ve daha birkaçı barbarca öldürüldü; yazar Salih Baklacı, Ahmet Emin, Mehmedali Oruç, Doç. Dr. İbrahim Tatarlı ve daha onlarcası 'Belene' ye sürüldüler. Mefkûre Molla, İshak Raşit, Sabahattin Bayram, Mehmet Çavuş, Lâtif Ali, Mustafa Mutkov, Niyazi Hüseyin, Ahmet Emin, Mustafa Kahveci, Kemal Bunarcı, Turhan Rasi ve daha niceleri görevden alınarak onur kırıcı muamelelere maruz kaldılar.

¹³ Mehmet Çavuş, "Bulgaristan Türkleri Edebiyatı", **Türk Edebiyatı Dergisi**, sayı: 123, İstanbul Ocak 1984, s.48.

Böyle bir ortamda eser vermenin mümkün olamayacağını görenlerin bir kısmı (Süleyman Sırrı, Osman Sungur, Hüseyin Oğuz, Salim Selçuk ve diğerleri) 1950-1951 yıllarında, diğer bir kısmı da (İshak Raşit, Ali Murtaza, Mehmet Davut, Şahin Mustafa, Mehmet Çavuş, Fevzi Kadir, Rahim Recep, Şükrü Esen, İbrahim Kamber ve başkaları) 1968 göç antlaşmasından yararlanarak Türkiye'ye göç ve iltica etmek zorunda kaldılar.

Böylece altı yüzyıldan fazla varlığını sürdüren Bulgaristan Türkleri Edebiyatı, sosyalizm döneminde büsbütün ölüme mahkûm edildi. Bu arada, utanç verici diğer olaylara da gidildi. Bulgaristan Türk şair ve yazarlarının eserleriyle beraber, Türkçe oldukları için Rus-Sovyet, dünya ve Bulgar yazarlarının, Bulgaristan'da tercüme edilerek yayımlanan eserleriyle beraber Türk şair ve yazarlarının (Hüseyin Rahmi, Reşat Nuri, Tevfik Fikret, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Orhan Veli, Melih Cevdet, Selim Üstünel, Mahmut Makal, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Samim Kocagöz, Sabiha Sertel, Mehmet Zekeriya Sertel ve daha birçoğunun) roman, hikâye ve şiir kitapları, sırf Türkçe yazılmış oldukları için kütüphanelerden ve evlerden toplanarak köy meydanlarında yakıldılar. Bulgaristan'da yayımlanmış olduklarına bakılmayarak, evlerinde Türkçe kitap, gazete ve dergi bulunduranlar ağır hapis ve para cezasına çarptırıldılar.”¹⁴

Daha sonra 70'li yıllardan itibaren “Pomaklardan başlanarak Türklerin isimlerinin değiştirilerek Bulgarlaştırılmasına gidilmiştir.”¹⁵ “Müslüman Pomak Türkleri adlarının değiştirilerek Bulgarlaştırılmasından sonra çeşitli bölgelere sürülüp dağıtıldılar (1972-74). Türkçe konuşan Müslüman Çingenerin adları Hıristiyan Bulgar adlarıyla değiştirildi (1981-83). Böylece, Bulgaristan'da Tatarlara ve Türklere uygulanan Hıristiyanlaştırma-Bulgarlaştırma-Slavlaştırma politikasında baskı, doruk noktasına ulaştı(Aralık 1984-85).”¹⁶

¹⁴ Çavuş, a.g.y., s.s. 69-71.

¹⁵ Ömer Turan, “*Bulgaristan Türkleri*”, **Hikmet Dergisi**, yıl: 6, sayı: 11, Gostivar/ Makedonya, Mayıs 2008, s. 82.

¹⁶ Acaroğlu, a.g.e., s. 262.

“1984 ve 1985 yıllarında iki milyondan fazla özbeöz Türk silah gücüyle Bulgarlaştırıldı. Tepki gösteren binlerce Türk öldürüldü, on binlercesi tutukevlerine sürüldü. Yüzlercesi Türkiye’ye sığındı. Burada da Bulgarlaştırma olayına gönüllü süsü verildi.”¹⁷

Nihayet 1989 göçüyle Türkiye’ye sığınan Bulgaristan Türkleri baskı, zulüm ve şiddetten kurtulmuştur. 1878 Rus-Türk savaşından bu yana siyasi, sosyal ve kültürel alanda mücadele eden, baskı ve zulüm altında sanatını ve Türklüğünü korumaya çalışan soydaşlarımız 1990’dan sonra kısmen rahat bir nefes almıştır. Günümüzde de Bulgaristan’da çeşitli zorluklara rağmen soydaşlarımız siyasi, sosyal ve kültürel alanda etkisini sürdürmektedir.

¹⁷ Mehmet Çavuş, “Yalanlar, Hezeyanlar ve Gerçekler”, **Balkan Türklerinin Sesi Dergisi**, yıl: 2, İst. Haziran-Temmuz 1990, s. 4.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN HAYATI

1.1. Çocukluğu ve Eğitimi

“Ömer Osman Erendoruk, 12 Şubat 1934’de Kırcaali’nin Koşukavak kasabasının Karakuz Köyü’nde doğdu.”¹⁸ “Ömer Osman’ın aslı baba tarafından Yugoslavya topraklarındaki Priştine kasabasına uzanır. Ömrünün büyük bir kısmını doğduğu Priştine’de geçiren büyük dedesi Hüseyin Ağa ile kardeşi Mehmet, geçtiğimiz yüzyılın başlarında Koşukavak’ın Edirne vilâyeti sınırlarına dâhil olduğu bugünkü Koşukavak’a bağlı Karakuz Köyü’ne gelip yerleşmişler. Ömer Osman’ın babası o zaman yedi-sekiz yaşlarındaymış. Ömer Osman, Plevne’de Osman Paşa ile Ruslara karşı savaşırken esir düşen babasının babası Hüseyin dedesiyle Trablusgarp’ta yedi sene askerlik yapan annesinin babası Mahmut dedesinin torunudur.”¹⁹

“Doğduğu Karakuz’daki sefalet içinde geçen çocukluğunun geçtiği yıllarda o da ardıçtan yapılmış yoğurt yayığından çıkan ayranı içerek büyür. O da koyunlarını Elbasan Çayı boyunda, pirem çalılarının arasında otlatır. Cuma günleri Koşukavak yolunda pazardan dönen babasının bonbon şekeri getirmesini bekler. Kış mevsimlerinde evin önündeki bahçede kuşlara kapan kurar, evin başındaki Almacıkkaşı yokuşundan kızakla kayar. Alfabeyi de köydeki mescitte öğrenir.”²⁰

“Üç dedesi Osmanlı ordusunda görev yapmış. Doğduğu ailede ömür boyu beş vakit namaz kılan, harama el uzatmayan, günahattan korkan ataları, anası, kardeşleri vardır. Çocuk yaşta köy mescidinde Kur’an-ı Kerim’i ve okuyup yazmayı öğrenmişti.”²¹ “1945 yılında on bir yaşında Koşukavak’taki Türk mektebine kaydolar. Boyu diğer çocuklarınkinden bir hayli uzundur. Öğretmeni okul müdürüne Ömer’in

¹⁸ İhsan Işık, **Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, C. 3, Elvan Yayınları, Ankara 2006, s. 1242.

¹⁹ Mehmet Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2004, s.s. 191-192.

²⁰ Türker, a.g.e. , s. 6.

²¹ Türker, a.g.e. , s. 145.

okuma yazma bildiğini ve birinci sınıftaki küçük çocukların arasında olmasının uygun olmayacağını söyler. Ömer sınava tabî tutulur ve birinci sınıfta okumadan ikinciye kaydı yapılır.”²²

Şair, okuma yazmayı öğrendiği o yıllarla ilgili şunları söyler: “Köyümüzdeki yeni mescitte ben yeni alfabe ile okuyup yazmayı öğrendim. Hocam, komşu Topallar Köyü’nden Osman Ağa idi... 1946’da Koşukavak okuluna başladım yapayalnız. Kasaba köyümüze beş kilometre uzaklıktadır. Altı yıl boyunca bu yolun çamurlarında gidip geldim. Daha sonra bana Topallar Köyü’nden Ahmet, Mehmet, Sabri ve Emin de katıldılar.”²³

Şair, kitaplara ilgisinin nasıl oluştuğunu şu anısıyla anlatmaktadır: “Koşukavak’taki okula başladıktan birkaç hafta sonra evimize Mushaf’tan başka kitaplar girmeye başladı. Beş altı sene sonra kitaplarımın sayısı iyice kabarmıştı... Kırklı yılların sonlarına doğru kitaplarla iyice haşır neşir olmuşum. Ama hâlâ kitap kıtlığı hissediliyordu. Hiç unutmam, Koşukavak pazarı olan bir cuma günü okul çıkışı, ufak tefek sergilerin arasında dolaşırken kırık kıcığın arasına sıkıştırılmış iki kitap gözüme ilişti. Sergiciden müsaade isteyip kitapları elime aldım, karıştırdım. Biri Kıtalar Coğrafyası, öteki de İslâm ve Türk Tarihi idi. Cebimde tek metelik dahi olmadığı için kitapları yerine koydum, ama gözüm hep onlardaydı. Oradan doğruca babamı aramaya koyuldum. Babamı bulmak kolay oldu. Onu bir kenara çağırdım, bir sergide gördüğüm kitapları bana almasını rica ettim.

Bunu sıkıla sıkıla yaptım, çünkü o yıllarda ailemizin para sıkıntısı çektiğini biliyordum. Babamla sergiye doğru yürüdük. Babam kitapları gördü, bana eve gitmemi, kitapları alıp getireceğini söyledi. Ben eve yollandım, ama aklım hep o kitaplardaydı. Size yalan, bana gerçek, o günün akşamını zor ettim. Babam eve akşam karanlığında geldi; fakat ben bir türlü kitapları alıp almadığını soramıyordum, o da bir şey demiyordu. Kitap meselesini anam da biliyordu. Gözlerimi babamdan ayırmadığımı görünce yardımına koştu... Hemen öbür odaya koştum ve kitapları karıştırmaya başladım. İslâm ve Türk Tarihi kitabında Fatih Sultan Mehmet’in resmini ilk defa gördüm... İçim cızladı, demek babam kitapları borç para ile almıştı.”²⁴

²² Türker, a.g.e., s. 6.

²³ Ömer Osman Erendoruk, **Bir Başkadır Bizim Eller**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007, s.s. 16-17.

²⁴ Erendoruk, a.g.e., s.s. 135-136.

Ömer Osman Erendoruk, küçük yaştan itibaren kitaplara ilgi duymuş ve kitaplarla iç içe olmaya başlamıştı. Ailesi maddi sıkıntı çekmesine rağmen onun bu merakı ve ilgisi karşısında memnun oluyordu. Çünkü okuma yazma o yıllarda Bulgaristan Türkleri için kendi tarih ve kültürünü öğrenip onu muhafaza etmesi bakımından çok önemliydi.

Ömer Osman okumaya, özellikle de şiire çok meraklıydı. Şair, şiir merakının nasıl başladığını şu şekilde anlatır: “Şiire merakım, küçük yaşta, rahmetli annemden dinlediğim halk türkülerine dayanır. Nur içinde yatsın, annem çok türkü biliyordu. Uzun kış gecelerinde tütün pastallarken kısık bir sesle türkü söylüyor, ablam, ağabeyim ve ben dinliyorduk. Türkülerin makamı, aynı zamanda da son kelimelerin birbirine uygunluğu (yani kafiyeleri) kulağıma hoş geliyordu. Bu yüzden bazı türkülerini anneme tekrar tekrar söyletiyordum. Okula başladığımda Türkçe kitaplardaki şiirlerde de halk türkülerine benzerlik gördüm. Bu yüzden şiir okumaya hevesim gittikçe arttı.

O yıllarda Türkçe kitap kesatlığı vardı. Elime geçirdiğim Türkçe kitaplarda önce şiirleri tekrar tekrar okuyor, haz duyuyordum. Galiba dördüncü sınıflara ait Türkçe kitapta ‘Bir Yolcuya’ başlıklı şiiri öğretmenimiz İsmail Tulumoğlu bize ezbere öğrenmemizi söyledi. Ben o şiiri hâlâ unutmadım. Daha sonra bu şiirin N. Halil Onan’a ait olduğunu öğrendim. Öğretmenimiz Tulumoğlu, şiir seven bir kişiydi. Bize ders dışı ezbere şiir okuyordu. Haliyle, bende şiir yazma merakı uyandıran, ana dilim Türkçe’yi sevdiren oydu.”²⁵

Erendoruk, okulunda başarılı bir öğrenciydi. Okul derslerinin yanında başka kitaplar okurdu. Ayrıca çevresinde bulunduğu kişilerden de sürekli türkü, şiir dinler, kültürünü öğrenmek için can atardı. Şair doğduğu köydeki komşusu Halil Ağa’dan halk türkülerini dinliyor, dağarcığını genişletiyordu. “Halil Ağa çok halk türküsü biliyordu. Bulgaristan’da basılmadan önce Arzu ile Kamber, Âşık Garip, Kerem ile Aslı vb. halk hikâyelerini dinliyordum.”²⁶

Yazın ise çobanlık yapıyor eve katkıda bulunuyordu. “Yaz tatillerinde sabah hayvanları otlatmaktan döndükten sonra torbasını sırtlayıp Sindelli’de Ali Osman

²⁵ Türker, a.g.e., s.s. 25- 27.

²⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 18.

Hoca'nın yanına din derslerine geliyor ve öğleden sonra eve dönüp yine hayvanları otlağa çıkarıyordu.”²⁷

Bu yıllarda Bulgaristan'ın ülkedeki Türkler üzerindeki baskısı yavaş yavaş hissedilmektedir. Özellikle sosyal ve siyasi alanda görülen bu baskı okullarda okuyan küçük öğrencileri de etkilemeye başlamıştır. 40'lı yılların sonunda Bulgaristan'daki Türklerin üzerindeki baskının iyice arttığı, Türkçenin yasaklanmaya başlandığı sıralarda şair arkadaşları ile birlikte Türkiye'ye kaçma niyetinde olduklarından bahseder.

“1948 ya da 1949'da, Koşukavak'ın Karademirler ve Kıyılar köylerinden Kara Mehmet ve Başoğlu Osman adında iki okul arkadaşımınla Türkiye'ye kaçmak niyetine girmiştik. Hatta yollanacağımız günü belirlemiştik. Benden iki üç yaş büyük olan bu arkadaşlar beni yaşımdan ötürü kendilerine engellik çıkaracak sanmış olacaklar ki, belirlediğimiz günden önce bensiz kaçıp gitmişler...”²⁸

Erendoruk, küçük yaşta Türkiye'ye kaçamayınca hayat mücadelesine Bulgaristan'da devam eder. Türkçenin giderek yasaklandığı, Bulgar zulmünün kötüleştiği anlarda bile o okumaya devam eder. Çok sevdiği şair Nazım Hikmet'le öğrencilik yıllarında tanışır. Şair bu tanışmayı şu şekilde dile getirir:

“Şair Nazım Ağabeyi öğrencilik yıllarımda bir kerecik görmek bana da nasip olmuştu. Şair, 11 Eylül 1951'de, benim öğrenci olduğum Koşukavak kasabasını ziyaret etmişti. Bu ziyaret bende hiç unutamadığım derin intiba bırakmıştı.”²⁹

Erendoruk, küçük yaşta okuma yazmayı öğrenmiş, Kuran-ı Kerim'i öğrenmiş ve başta dedesi, annesi ve köyün mescidinden olmak üzere sıkı bir eğitim almıştı. Yaşlılarından daha bilgili ve akıllıydı. Ailesi fakir bir aile olmasına rağmen ona kitap almak için her zorluğa katlanıyordu. Erendoruk fakir bir çocukluk geçirmiş ama iyi ve başarılı bir öğrenci olmayı başarmıştı.

Şair çocukluk yıllarında yaşadıkları sefaleti, yokluğu ve zorlukları anılarında da dile getirmiştir: “Kırklı yılların başında bir bayram günü anam ağabeyimle ikimizi bayram yerine yolladı, arkamızdan üzgün üzgün baktı. Ben bir şey unuttuğum için geri eve döndüğümde anacığımı ağlarken buldum. Benim niçin ağladığı soruma anam,

²⁷ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007, s. 14.

²⁸ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s.s. 11- 12.

²⁹ Erendoruk, **Istiraphaneden Mektuplar**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007, s. 174.

gözyaşlarını silerek ‘Yoksulluk, yavrum, yoksulluk. Baksana...’ cevabını vermişti sırtındaki yamalı gömleği göstererek...”³⁰

Küçük yaşta ilk kez gittiği camiden de yine bir şeyler öğrenerek dönmüştü. “İlk defa kıldığım Kurban Bayramı namazında, o zaman Koşukavak’ta öğretmen olan Şakir H.’den ‘Toprak Çanak’ hikâyesini işitmiş, çok etkilenmişim.”³¹

O yıllarda okumak için Türkçe kitap bulmakta zorlanan Erendoruk, çevresindeki insanlardan, onların anlattığı hikâyelerden, söylediği türkülerden çok şey öğrenmiştir. Bulgar hükümeti Bulgaristan Türklerini Türkiye’den koparma peşinde oldukları için Türkçe’yi yasaklamış ya da kendi ideolojilerine uygun kitaplara izin vermişlerdi. Şair bu durumdan anılarında şu şekilde bahsetmiştir:

“Bulgar komünistleri, Bulgaristan Türklerini Türkiye’den soğutmak amacı ile olacak, Türk yazarlarının ve şairlerinin sosyal yönü ağır basan eserlerini yayımlamaya başladılar. Önce Mahmut Makal’ın ‘Bizim Köy’ünü bastılar. Okumaya belli başlı kitap bulamadığımızdan olacak, kitabı bir gecede okuduğumu dün gibi hatırlarım. O zamanki çocuk aklımla, kitapta anlatılanların masal olduğuna kanaat getirdim o kadar. Türkiye’den Bulgaristan’a kaçarken öldürüldüğünü yazdıkları Sabahattin Ali’nin önce ‘Ayran’ hikâyesi yayımlandı. Daha sonra onu çocuklara ait minyatür film yaptılar ve adına ‘Küçük Hasan’ dediler. Daha sonra yazarın hemen hemen bütün eserleri yayımlandı. Halk, yazarları çok beğendi. Yazar şimdi de olsa sevdiğilerimdir.”³²

³⁰ Erendoruk, **Bir Başkadır Bizim Eller**, s. 34.

³¹ Erendoruk, a.g.e., s. 107.

³² Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, s.s. 20- 21.

1. 2. Gençliği ve Meslek Hayatı

Şair, bu meşakkatli geçen çocukluk hayatından sonra eğitimine “Kırcaali Pedagoji Okulu’nda devam eder. İlk şiirlerini burada yazar, ilk aşkını burada Kırcaali’de yaşar. Ömer Osman, Kırcaali’den çantasında şiirleri, kolunda öğretmen refikası ile Karakuz’a döner.”³³

Erendoruk’un eşi Hayriye Erendoruk nasıl tanıştıklarından şu şekilde bahsetmiştir: “Eşimle Kırcaali’de Türk Pedagoji Okulu’nda (öğretmen okulu) tanıştık. 3 yıllık bir okuldu. Orada ‘Aşk Yuvası’ adlı piyeste eşimle başrolde oynadık. Ondan sonra birbirimize âşık olduk ve okulu bitirdikten sonra evlendik. O piyeste karı kocayı oynadık. Piyeste bir kızım vardı, adı Gülşen’di. Gerçekte de kızım olduğunda adını Gülşen (büyük kızı) koyduk.”³⁴

Evlendikten sonra köyüne giden Erendoruk, 1955-56 senesinde öğretmenliğe başlar. Şair dostu Süleyman Adalı bu konu hakkında şunları söyler: “Koşukavak’ta, 1955-56 ders yılında beraber öğretmenliğe başladık.”³⁵ Birkaç yıl sonra da askerlik görevini yapar. “1958-1959 yıllarında, dünyanın hiçbir ülkesinde eşine rastlanmayan türde ‘Emek Eri’, yani emek askeri idim.”³⁶

“Erendoruk, eşi ile Karakuz Köyü’nde dört sene kalır, sonra Koşukavak kasabasına yerleşerek kirada üç sene kalırlar ve daha sonra kendi evlerine yerleşirler.”³⁷ “Koşukavak ve köylerinde öğretmen oldu ve birkaç yıl da Sancak gazetesinde çalıştı.”³⁸ Erendoruk, bütün hayatı boyunca kendini edebiyata, çocuklara ve öğretmenliğine vermiştir. “Yaklaşık otuz yıl öğretmenlik yaptı. Bir süre yörenin yerel gazetelerinde çalıştı. Adını ilk olarak şiirleriyle duyurdu Ömer Osman; sonra

³³ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 6.

³⁴ 02.02.2010’da İstanbul’da Ömer Osman Erendoruk’un eşi Hayriye Erendoruk ile yapılan görüşme.

³⁵ 05.02.2010’da Gebze’de Süleyman Adalı ile yapılan görüşme.

³⁶ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, s. 58.

³⁷ 02.02.2010’da İstanbul’da Ömer Osman Erendoruk’un eşi Hayriye Erendoruk ile yapılan görüşme.

³⁸ Niyazi Hüseyin Bahtiyar, **Çağdaş Rodop-Türk Şairlerinden Esintiler (Antoloji)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 31.

öyküleri ile dikkatleri üzerine topladı.”³⁹ “Yeni Hayat gazetesinde muhabirlikte bulundu.”⁴⁰

“Ömer Osman Erendoruk ilk satırlarını, ilk mısralarını huzurlu günlerde yazmaya başlar. Genç şair, ülke genelinde ilân edilen bazı şiir ve hikâye müsabakalarına katılır. Hiçbirinden ödül alamamış olması onu şiir yazma tutkusundan vazgeçiremez. Genç şair ve yazar yarışmalardaki ödüllerin daima Sofya ve Kırcaali’de radyo, dergi ve gazetelerde çalışanlar arasında paylaşıldığını görünce, yazmaktan vazgeçmez, İshak Hakkı takma adıyla bir yarışmaya katılmayı dener ve dereceye girer. Bu olaydan ilham alan genç kalemin daha büyük aşk ve şevkle yazmaya başladığı yıllarda Bulgaristan Türklerinin hayatında milli benliklerine tecavüz edilmeye başlanır.”⁴¹

Bu karışık yıllarda Erendoruk bıkip usanmadan yazmaya devam eder.

“Düzenlenen hikâye yarışmalarında genç yaşta ödüller alan Ömer Osman’ın ilk hikâye kitabı ‘Yaralı Güvercin’ 1965 yılında yayımlanıyor.”⁴² Şair ilk hikâye kitabının yayımlanma serüvenini şu şekilde anlatır:

“1965 ve 1967 yıllarında olmak üzere iki hikâye kitabım yayımlanmıştı. Elimde kalan en azından dört-beş kitaplık el yazısı, değerini yitiren hisse senedine dönüşüvermişti. Başımın içi fıkır fıkır konu doluydu. Oysa bana ve eli kalem tutan Türk kardeşlerime bir usulünce ‘Yazma! At kalem! Kır kalem!..’ deniyordu. Atanlar oldu, kıranlar oldu. Koşukavaklı hikâyeci Ahmet Mehmet, Halim Halil İbrahim, Kadir Osman, Kırcaali’den Rafet Seydali, Abdurrahman Ferhat ve daha birçokları böyle yaptılar. Ben atmadım, atamadım, kıramadım. Yazacaktım. Sessiz yasaklığa rağmen, ana dilim Türkçem ile yazacaktım. Sait Faik’in deyimiyle ‘Yazmasam deli olacaktım.’ Bana atlı olduğumu söyleyip altımdan usulca atımı alan; yolcu olduğumu iddia edip yolumu kapatan Bulgar komünist eşkiyasını anlatacaktım...”⁴³

³⁹ Sabahattin Bayram Öz, **Türkçe’nin Sarmaşıkları Bulgaristan Türklerinin Şiirinden Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 326.

⁴⁰ Ethem Baymak, **Tuna Akar Serin Serin (Balkan Türk Şiiri Üzerine İnceleme)**, Balkan Aydınları ve Yazarları Yayınları:12, Bay Yayınları, Prizren / Yugoslavya, Şubat 1999, s. 302.

⁴¹ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 183.

⁴² Türker, a.g.e., s. 83.

⁴³ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, s.s. 23- 24.

Erendoruk, kimseye aldırmadan, boyun eğmeden yazmaya devam eder ve edebiyat çevrelerinin dikkatini çekmeye başlar. Cesur, genç, güçlü bir edebiyatçıdır. Hikâyelerinde gücü, realist tavrı takdir almaya başlar. “Ömer Osman’ın karakter tasvirindeki ustalığı daha gençliğinde yazdığı ilk hikâyelerinden anlaşılır. ‘Halk Gençliği’ gazetesinin genel yayın yönetmeni Slavi Slavov, bir defasında genç yazara, ‘Sen eserlerindeki simaların iç dünyasına girip, onların içini didik didik ediyorsun. Buna gerek var mı?’ diye sorar. Genç yazar da aynen: ‘Hikâyelerimdeki kişileri emrimdeki birer köle gibi görmek istemiyorum. Onun kendi dünyası vardır. Kişileri kendi iç dünyasıyla vermek gerektir tabii.’ cevabını verir.”⁴⁴

Erendoruk’un eserlerindeki realizm, üslubundaki etkileycilik onu edebiyat dünyasına beğendirmiştir. Çocuk edebiyatında da başarılı olan Erendoruk, çocuk şiirlerinde ve hikâyelerinde coşkulu bir kişiliğe sahiptir. “Çocuk psikolojisi eğitimi alan şair Erendoruk, çocukların iç dünyasını, onların kalplerindeki sevgiyi, coşkuyu, hüznü ve elemi, gözlerindeki derinliklerde neleri arzuladıklarını, nelerden nefret ettiklerini hissedebilen bir kişiliğe sahiptir.”⁴⁵

Ömer Osman Erendoruk’un yeteneği çıkardığı ilk hikâye kitaplarıyla belirgin bir şekilde ortaya çıkar. “Yaralı Güvercin” ve “Bırak Kocamı” adlı iki hikâye kitabı ile Bulgaristan Türkleri Edebiyatında yerini alır. “Bırak Kocamı kitabı dört bin adet basılır ve çok kısa zamanda tüketilir. ‘Yaralı Güvercin’ de özgün hikâyeler içeren bir kitap olarak Bulgaristan’da Türk okuyucularının takdirini kazanır.”⁴⁶

Şair, öğretmenliğin, yazarlığın yanında gazetecilikle de yakından ilgilenmiştir. Öğretmen okulunda öğrenciyken de gazete çıkarmıştır. “Öğretmen okulundayken beraber on beş günde bir gazete çıkarırdık.”⁴⁷

Yöre çevresinde birçok yerel gazetede çalışmıştır. “1973 yılında, Kırcaali ili gazetesinde Türkçe sayfasında şair dostu Süleyman Yusuf’la çalışmıştır.”⁴⁸ Daha sonra ‘Nov Jivot’ gazetesinin Türkçe sayfasında da çalışmıştır. Ömer Osman Erendoruk’un

⁴⁴ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s.s. 15-16.

⁴⁵ Türker, a.g.e. , s. 131.

⁴⁶ Türker, a.g.e. , s. 6.

⁴⁷ 05.02.2010’da Gebze’de Süleyman Adalı ile yapılan görüşme.

⁴⁸ Erendoruk, **Bir Başkadır Bizim Eller**, s. 139.

yanından ayrılmayan yazar, gazeteci ve öğretmen olan yakın dostu Mehmet Türker onunla bu yıllarda tanışmıştır. Mehmet Türker bu yıllardan şu şekilde bahseder:

“Öğretmenlik diplomamı aldığım yıl tayinim Koşukavak’a çıkmıştı. Ömer Osman’la meslektaşık, artık tanışmamız şart olmuştu. Okullar başladığında Ömer Osman’ın evinde kiracıydım. O yıl Ömer Osman Kırcaali’de ‘Nov Jivot’ gazetesinin Türkçe bölümünde işe başladı... Hafta sonları dostlarla daha çok onun misafirperver ailesinde buluşulurdu. Gece yaralarına kadar süren sohbetlerde kasetlerden Türk müziği, dillerden şiirler eksik olmazdı. O yıllarda her zaman yazmadığını söyleyen üstadın şiir dağarcığından yeni yeni şiirler dinlenirdi. Komünist rejimin Türk halkına uyguladığı baskılar sonucu doğan o şiirler buram buram yalnızlık, umutsuzluk, ıstırap doluydu.”⁴⁹

“Ömer Ağabey bu gazetenin Türkçe sayfasının hazırlanmasında iki yıl çalıştı. Komünist Partisi yetkilileri Ömer Osman’ın partinin siyaseti doğrultusunda verimli olamadığı gerekçesiyle işine son verdiler. Koşukavak’a döndükten sonra tekrar aslî görevi öğretmenliğe başladı. Önce Hamzalar İlkokulu’nda, sonra da Gaziköy’de öğretmenliğe devam etti.”⁵⁰

Mehmet Türker, Erendoruk ile tanışmanın kendisi için ne kadar büyük bir önemi olduğunu şu şekilde belirtir: “Onunla buluşmam hayatımın dönüm noktasıdır. Onunla buluşmam Mevlana’nın Şems ile buluşması gibidir.”⁵¹

Bu arada komünizmin demir yumruğu yayım hayatını etkilemeye ve kısıtlamaya başlar. “Yönetimin totaliter ve otoriter oluşu her geçen günle kendini gösterir. Türk çocuklarına ait gazetelerden ‘Eylülcü Çocuk’ ile ‘Filiz’ in ve tek dergi olan ‘Piyoner’ in BKP (Bulgaristan Komünist Partisi)’nin merkez komitesince yayım hayatının durdurulması; Türkçe kitap yayımlayan tek yayınevi ‘Noradna Prosveta’nın Türkçe kitap yayımlamaya son vermesi ve nihayet BKP’nin Politbürosu’nun Bulgaristan Türk ahalisini Bulgarlarla ‘Bütünleştirme’, ‘Kaynaştırma’ kararı, Ömer Osman’ın içinde var olan eritilme kuşkularını bir gerçeğe dönüştürür. Bu yüzden Ömer Osman, uygun bulunduğu toplantılarda, konferanslarda sert çıkışlar yapmaya başlar.

⁴⁹ Türker, a.g.e., s.s. 6- 7.

⁵⁰ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s. 12.

⁵¹ 04.07.2009’da İstanbul’da Mehmet Türker ile yapılan görüşme.

Genç öğretmen ve şairin bu çıkışları parti ve emniyet mensuplarının gözünden kaçmaz ve defalarca uyarılır. Ve bundan sonra memnuniyetsizliğini onun bunun yanında değil de gizli yollarla, kapalı bir biçimde yapmaya başlar. Öte yandan da öğrenci ve öğretmen arkadaşları Rıdvan Ahmet ve Ömer Yusuf ile birlikte Türk ahalsinin haklarını korumaya yönelik gizli bir örgüt kurmayı plânlarlar; fakat bu plânın üç beş kişinin çalışmasıyla sonuç vermeyeceğini anlarlar ve plândan vazgeçerler. Ayrıca o dönemde Bulgaristan'da her üç kişiden birinin ajan olduğu da bir gerçektir.”⁵²

Ömer Osman hiç yılmadan mücadele etmiş, duygu ve düşüncelerinin kimsenin yapamadığı bir şekilde cesurca dile getirmiştir. Onu farklı ve etkili kılan da bu cesur tavrıdır.

“Ömer Osman'ın gücünün yeteceği savaş biçimi sadece kalemini işe koşturmak. Ancak bu; üç beş şiir, hattâ üç yüz beş yüz şiirle olacak iş değildir. Şiirle beraber, Türk halkının eritilmekte olduğunu kapalı olarak belirten öyküler ve romanlar yazmak gerekir. Gerekli ön hazırlığı yapınca yetmişli yıllardan başlayarak, elinden geldiğince roman, hikâye ve piyes yazmaya başlar. İlk romanı ‘O Kuş Ötüyor’ olur. Arkadan onun devamı ‘Garip Milyon’, ‘Uçurum’ romanları, ‘Bebek’ adlı bir piyes bunları izler. 1979’da da ‘Buruk Acı’ romanını kaleme alır. Arada kalan boşluklarda hep eritilme, yok edilme konulu yirmi kadar hikâyeyi ‘Fısıltı ve Haykırış’ başlığı altında toplar. 1980 yılının başında elinde dört roman, bir piyes, bir öykü kitabı ve yüzlerce şiiri daktiloda ikişer nüsha yazarak, kitap şekline getirir ve birer adedini Koşukavak'taki evinin bodrumunda toprağa gömer, diğerlerini de güvendiği arkadaşlarına gizlice okumaya verir. Amacı yakın çevresindeki arkadaşlarını yavaş yavaş eritilmekte olduklarına inandırmak, dolayısıyla tedbir almaya, direnmeye, hattâ mücadeleye hazırlamaktır. Okumaya verdiği kişiler ise; Hocaöy’de öğretmenlik yapan Şükrü Çıtak ve Mestan Hüseyin, Koşukavak'tan Kadir Ahmet ve Ahmet Mehmet, yakın dostu şair Süleyman Yusuf, öğretmen Mehmet Halil, Müminköy’den Kerim Ahmet ve yazarın kayınbiraderinin oğlu Osman Hasan.”⁵³ Bu sırada emniyet mensupları tarafından sürekli gözlenen Erendoruk ve çevresindekiler zor durumda kalmaya başlar.

⁵² Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 12.

⁵³ Türker, a.g.e. , s. 13.

1.3. Cezaevi Yılları

“1973-1980 yılları arasında gazete ve dergilere yazı yazmamaya karar veren”⁵⁴ Erendoruk’un Nov Jivot gazetesinden ayrıldıktan sonra yazmadan edemeyeceğini bilen emniyet mensupları yazarı takibe alır. “Uzun süre takip edilen yazarın gizlice yazdığı eserler okuttuğu dostları tarafından ihbar edilir ve 28 Ocak 1980’de pusuya düşürülür.”⁵⁵

Hapisliğinden yıllar sonra bile kim tarafından pusuya düşürüldüğünü öğrenemeyen Erendoruk ve ailesi bunun ömür boyu bir muamma olarak kaldığını belirtirler. “Babamı ihbar eden kişi veya kişilerin kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemedik. Babam düşünerek şüphelileri Şükrü Çıtak ve Mestan Hüseyin olarak iki kişiye indiriyordu; ama kimsenin günahını almayalım, ihbar edenin kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemedik, bu bir muamma olarak kaldı.”⁵⁶

Erendoruk ise şunları söyler: “El yazılarımı okuyanların tümünü şüphe altına koyuyordum. Bu konu hakkında söylemek istediğim bir şey var: Okuyanların müzevir olduklarını ve beni ele verdiklerini kesinlikle söyleyemem. Beni ele verenlerin onlardan biri ya da hepsi olmadıklarını da söyleyemem, o kadar...”⁵⁷

“Yıllar bir bir geçip giderken, Bulgaristan Türkleri’ne yapılan zulüm de artıyordu. Türklerin Bulgarlarla kaynaşması veya başka bir sözle Türklük’ten koparılması için BKP’nin talimat ve kararlarının ardı arkası kesilmiyordu. Bu vahim olayları kaleme aldığı anlaşılan Ömer Osman, 28 Ocak 1980’de tutuklanmıştı. Duruşmada Bulgar Ceza Kanunu’nun 108. maddesinden beş yıl hüküm giydi ve Eski Zağra Cezaevi’nde üç buçuk yıl yattı.”⁵⁸

Erendoruk, hatıralarında cezaevine atılma sürecinden şu şekilde bahseder:

“1980’in 28 Ocak günü tutuklandım. Gizlice yazmayı başardığım dört roman, bir piyes ve bir hikâye derlemesi, okumaya verdiğim kişilerden biri ya da ikisi tarafından ihbar edildi ve evimde yapılan araştırmada bulunup alındı. Yazdıklarımın tümünde,

⁵⁴ Türker, a.g.e. , s.s. 183- 184.

⁵⁵ Türker, a.g.e. , s.s. 183- 184.

⁵⁶ 15.07.2009’da İstanbul’da Ömer Osman Erendoruk’un küçük kızı Gülseren Erendoruk ile yapılan görüşme.

⁵⁷ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 7.

⁵⁸ Türker, a.g.e., s. 7.

Bulgar komünistlerinin Türk ahalisini eritme politikasının çeşitli yollarını anlattım ve sert bir dille kınadım. Onların Bulgaristan’da yayımlanması imkânsız olduğu için, aklımda hazırladığım bir romanı daha yazıp, Türkiye’ye gönderme çabaları arayacaktım. Bulgar güvenlik güçlerince izlendiğimi aklımdan çıkarmış olmam, ömrümün en büyük yanlışlığıydı. Evimde yapılan araştırmada bir ömür yazdıklarımı, el yazılarımı alıp gittiler. Beş yıl ağır hapis cezasına mahkûm edildim.”⁵⁹

Erendoruk cezaevinde de acı dolu günler geçirdi. O bir edebiyatçı olarak duygu ve düşüncelerini, fıkır fıkır kaynayan zihin ve muhayyele dünyasını su yüzüne çıkarmaya çalışıyordu. Cezaevinde buna da karşı çıktılar. Kâğıt ve kalemleri elinden alınmıştı. Soğuk koşullarda aç ve susuz bırakılmıştı. Ama emniyet güçleri orada da ona engel olamadılar.

“Yazarın yazma azmi Eski Zağra Cezaevi’nde de devam etti. Cezaevinde kaleme alıp korumayı başardığı şiirleri ezberleyerek günyüzüne çıkardı, duygu ve düşüncelerini mektup biçiminde yazarak yakınlarına ilettiler.”⁶⁰

Şair, cezaevindeki bu yazma savaşı hakkında hatıralarında şunları söyler:

“Aklıma gelip de kaleme alma imkânı bulamadığım bir sıra şiir dördlüğü ya da bütün bir şiir doğmadan ölmüştür... Tamamlanan şiir gene böyle güçlüklerle temize geçirilir, sonra yavaş yavaş ezberlenirdi. Şiiri unutmuyacak kadar güzel öğrendikten sonra, kâğıdı yırtıp yakıyordum. Cezaevinde doğan şiirlerin tümü, bir uzun kader zincirinin birer halkasıydı.”⁶¹

Cezaevinde hep zorluklar çeken Erendoruk, zaman zaman ümitsizliğe düşse de hiçbir zaman yıkılmadı ve mücadele etmeye devam etti. Emniyet mensupları oradaki Türk mahkûmlara her fırsatta zorluk çektiriyor, psikolojik ve fiziksel işkenceler yapıyordu. Cezaevinde Türkçe konuşmak yasaktı, görüşmeler ve mektuplar Bulgarca yapılıyordu ve sıkı bir sansürden geçiyordu. “En alçakça yapılan bir haksızlık da, biz Türkleri görüşmelerde yakınlarımızla, Bulgarca konuşurma zorunluluğu idi. Her iki taraftan birinin ağzından çıkan Türkçe kelime, görüşmeyi yarıda bırakmaya yeterli idi.”⁶²

⁵⁹ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, s. 25. (Daha geniş bilgi için bakınız: s.s. 68-70.)

⁶⁰ Türker, a.g.e., s. 43.

⁶¹ Erendoruk, a.g.e., s. 106.

⁶² Erendoruk, a.g.e., s. 103.

Üç buçuk yıl boyunca kötü şartlar altında yattığı cezaevinden 22 Nisan 1983 tarihinde serbest bırakılır. Cezaevinde kötü şartlar yüzünden kalbi ve böbreği iyi durumda değildir. Cezaevinden çıktıktan sonra böbreğinden ameliyat olur. “22 Nisan 1983 tarihinde üstad cezasını çekmişti. Koşukavak’a döndüğünde artık öğretmenlik yapması yasaklanmıştı. Başka bir mesleği de olmadığından kasabadaki ayakkabı fabrikasında işe başladı.”⁶³ Hastalığı da iyice ilerlemişti.

“1984’ün güzünde Kırcaali hastanesinde ameliyat oldum. Ameliyattan beş gün sonra doktor bana, böbreğimdeki taşı değil, böbreğimi aldığını söyledi. Bunun gerçek nedenini hâlâ öğrenmiş değilim.”⁶⁴

80’li yıllarda Türkler üzerinde baskı ve şiddet çok artmıştı. Türkçe her şey yasaktı. “1984 yılının sonbaharında Koşukavak köylerinde Türklerin isimleri tek tek değişti. Yazarın adı da 7 Ocak 1985’te Bulgar adıyla değiştirilir.”⁶⁵ “Yıllar önce DS (Dırjavna Sigornost) tarafından mimlenmiş kişilerin Belene Ölüm Kampı’na götürüldüğünü öğrenen Ömer Osman, evinde sırasını beklemeye başlar. Ne yazık ki, beklenen gün az bir gecikmeyle de olsa 1985 yılının 7 Mart’ında geldi. Ömer Osman da yüzlerce kader arkadaşının bulunduğu Belene Ölüm Kampı hücrelerindeydi.”⁶⁶ Şair, bu durumu hatıralarında şu şekilde dile getirir:

“Ben Ada’ya, Mart ayı başlarında daha sekiz arkadaşım ile götürüldüm. On dört gün bir koğuştaki kaldık.”⁶⁷ “Belene Ölüm Kampı’nda zor şartlar altında kalan, zorla çalıştırılan Ömer Osman Erendoruk 6 ay sonra 1985’in yaz aylarında oradaki bazı yaşlı ve hastalarla birlikte serbest bırakılır.”⁶⁸

“Belene’den döndükten sonra 1986’nın ilkbaharında polis şefi Kosta Dimov, Ömer Osman’a eşini ve kızını alıp Roman’a gitmesini söyler. Sürgündeyken iki kez kalp krizi geçirir, tekrar Mezdra ve Sofya’da hastanede yatar. O günlerde babası vefat eder. Roman-Koşukavak arası uzak olduğundan cenazeye yetişemez.”⁶⁹ Şair bu sürgünlük macerasından şu şekilde bahseder:

⁶³ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s.s. 40- 41.

⁶⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 38.

⁶⁵ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 8.

⁶⁶ Türker, a.g.e., s. 8.

⁶⁷ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, s. 42.

⁶⁸ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s. 45.

⁶⁹ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 8.

“...Ben de evimde birkaç ay kaldıktan sonra sürüldüm. Hem bu kez karım ve kızım ile beraber. Bulgaristan’ın, hatta Avrupa’nın en pis, en geri kalmış, suyu kesat, oteli, tuvaleti, şehir banyosu ve çeşmesi olmayan, Roman adını taşıyan bir köysel kasabada bir mahpustan farksızdık...”⁷⁰

Şair, Bulgaristan’daki yaşamı boyunca günyüzü görmedi. Türklük ve özgürlük mücadelesi uğruna her şeye göğüs gerdi ve her mücadeleye korkusuzca girdi.

“Ömer Osman’ı Bulgarlar, yazmaktan caydırmak için beş yıl hapse mahkûm ettiler. O yazmaktan vazgeçmedi. Cezaevinden, Belene’den ve sürgünden Koşukavak’a döndüğünde dört kitaplık şiir toplamıştı. Onları büyük bir riskle daktilodan çıkarıp, dostları aracılığıyla Türkiye’ye gönderdi... Üstat, cezaevinden çıkarken hafızasında muhafaza edebildiği elli kadar şiiri 1994 yılında ‘Dilim Dilim Yürek’ başlığı altında İstanbul’da yayımlayacaktır.”⁷¹

⁷⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 47.

⁷¹ Türker, a.g.e. , s. 185.

1. 4. Türkiye'deki Hayatı

Ömer Osman Erendoruk, tüm acıları yaşayarak, eziyetleri çekerek 1989 yılına gelir. 1989 yılında Kapıkule Sınır Kapısı açılır ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç başlar. Eziyetli ve acele bir toparlanma süreciyle Erendoruk ve ailesi sadece birkaç parça eşya alarak sınır kapısına doğru harekete geçer. “Ömer Osman ve ailesi 10 Haziran 1989 yılında Kapıkule Sınır Kapısı'ndan Anavatan topraklarına adımını atar atmaz yeni hayata ‘merhaba’ der.”⁷²

Erendoruk, Türkiye'ye adım atar atmaz karşısında bir gazeteci bulur ve gazeteci onunla röportaj yapmaya başlar. Erendoruk bu anları hatıralarında şu şekilde dile getirir:

“Henüz elimdeki çantayı, kalabalığın arasında bulduğumuz az buçuk boşluğa koymamıştım ki, karşımda bir erkek belirdi ve: ‘Hoş geldin. Geçmiş olsun.’ dedi. Ben de: ‘Teşekkür ederim. Sağ olun.’ Karşılığını verdim. Yanında bir erkek daha vardı elindeki fotoğraf makinesinden, onun fotoğrafçı olduğunu anladım. İlk konuşan adam kimliğini açıkladı: ‘Ben Milliyet gazetesinden Rafet Ballı, arkadaşım da B. Ayanoglu. Müsaadenizle size birkaç sorum olacak.’

‘Buyurun efendim sorularınızı memnuniyetle cevaplarım.’...

Gazeteci ilk sorusunu yöneltiyor: ‘Yolculuk nasıl geçti?’ ‘Yolculuğumun kısa olanı buraya yüz elli kilometre kadar olanı, Bulgarların aralıklı ‘dur’ emirleri dışında iki saatte geçti. Bir de yolculuğumun uzun olanı var ki, 1934 yılında Kırcaali ilinin Karakuz Köyü'nden başlar. İlk, orta ve öğretmen okullarından geçer. Koşukavak bölgesinde yirmi dört yıl öğretmenlikten başlar. Üç buçuk yıl Eski Zağra Cezaevi'ne, altı ay Belene Ölüm Kampı'na ve üç yıl Roman sürgünlüğüne uğrar ve tekrar Koşukavak'tan buraya, Türkiye topraklarına, Anavatana uzanır.’ ‘Bütün bu çileli yolculuk sırasında seni ayakta tutan şey nedir?’

‘Başucumda Demokles Kılıcı, ayaklarımın altında sönmek bilmeyen Bulgar zulmünün ateşi, dolayında gene o zulmün kızıl yalımları eşliğinde geçen bu yolculukta beni ayakta tutan bir şey vardı: Sevgim!’ ‘Nasıl sevgi? Neyin sevgisiydi bu?’ ‘Anavatan sevgisi, Türk olma, Türk kalma sevgisi, Türk devletine, Türk bayrağına, Türk tarihine, Türk ve Müslüman büyüklerine olan sevgim...’ Gazetecinin yüzünde hayrete, şaşkınlığa

⁷² Türker, a.g.e. , s. 8.

benzeyen ifade okudum ya, ben onu o heyecanlı anda ‘memnuniyet duygusu’ diye niteledim. Aradan zaman geçmesiyle öyle olmadığını anladım. Rafet Ballı’nın, yargılanmamın nedeni sorusuna cevabım, öteki, Belene ve sürgünlüğümün nedenlerine de cevabım oldu:

‘Bulgar komünistlerinin Bulgaristan Türklerine uyguladığı soykırıma karşı karınca kararınca direnişim. Daha doğrusu, bu alanda edebiyat çalışmalarım. Bu konuda dört romanım, daha el yazısı iken, bütün yaratıcılığımınla birlikte müsadere edildi.’ B. Ayanoğlu resim çekiyordu. Rafet Ballı’nın yazısı ertesi gün Milliyet gazetesinde yayımlanmış. Ben göremedim, ama İstanbul’daki akrabalarım görmüşler.”⁷³

“Üstat Ömer Osman hayatında belki de en rahat geceyi anavatana ilk adım attığı gün Edirne İmam Hatip Okulu’nda geçirir.”⁷⁴ Şair, anavatana gelmenin mutluluğu ile sarhoştur. Özlemine çektiği vatanına, öz topraklarına gelmiştir. Artık içi rahattır. Edirne’de birkaç gün kaldıktan sonra İstanbul’a geçerler.

“Birer çantadan ibaret eşyalarını alıp İstanbul’daki Kocasinan’a yollanıyorlar. Akrabalardan Mehmet amcasının evinde iki odalık bir eve kiracı yerleşiyorlar ve burada dört ay kaldıktan sonra Mehmet amcalarının oğlu Ali Yılmaz’ın maddî yardımlarıyla kendi kiraladıkları eve taşınıyorlar.”⁷⁵ “Birkaç ayı akrabalarının evinde geçirdikten sonra Şirinevler’de Üçevler Camii yakınlarında kendilerine kiralık bir daire buldular.”⁷⁶

İstanbul’a yerleştiği ilk günlerde çok zorluk çeken ve çeşitli işlerde çalışan Erendoruk bu durumdan çok rahatsızdı.

“Bulgaristan’dan gelen şair ve yazarların bu sıkıntılı anlarında yardımına Şair Rahim Recep Akdora koştu. Onun maddi desteği bizim de yazı ve şiirlerimizle katıldığımız aylık edebiyat ve sanat dergisi Balkanlardan Esinti’yi yayımlamaya başladık. Benim (Mehmet Türker) yayın koordinatörlüğümde ve Ömer Osman’ın yayın danışmanlığında çıkan dergide, Bulgaristan göçmenleri kendilerini teselli edecek yazılarını yayımladılar. Derginin yayım hayatı bir buçuk yıl kadar sürdü. Bundan sonra

⁷³ Erendoruk, a.g.e., s.s. 115-116.

⁷⁴ Türker, a.g.e., s. 233.

⁷⁵ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s. 52.

⁷⁶ Türker, a.g.e., s. 56.

bazı yazar ve şair hemşehrilerimizin eserleri Mehmet Çavuş'un önyak olmasıyla yayımlanmaya başlayan 'Tuna' dergisinde okuyucusuna ulaşmaya başladı.”⁷⁷

Ömer Osman Erendoruk, İstanbul'a geldiği ilk yıllarda çok zorluk çekmesine, kötü durumlarla karşılaşmasına rağmen mücadele etmeyi sürdürmüştür. İstanbul'a alışması, buradaki düzene ayak uydurması her ne kadar zor olmuş olsa da ondaki hırs, akıl ve çalışma azmi bunları kolaylıkla yenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla hiç durmadan edebî hayatına devam eder. Bulgaristan'daki öğretmenlik diplomasının denkliği ile İstanbul'da öğretmenlik yapmaya başlar.

“Bir yandan öğretmenliğe devam ederken, bir yandan da harıl harıl yazıyordu. Yazdı. Bulgaristan'da emniyet adamlarının müsadere ettikleri kitapları yeniden yazdı. Önce 'Bebek' piyesi yazıldı. TGRT'de filmi yapıldı, ardından romanlardan 'Buruk Acı', 'Uçurum' geldi. Şiir kitapları peş peşe, araştırmalar, mektuplar...”⁷⁸

“Türkiye'de on dört yılda on beş kitap yayımlamayı başarmıştı. Okuyucuların kitaba ilgi göstermemesi Ömer Osman'ı şaşırtmış ve hayal kırıklığına uğratmıştı. Bir gün, 'Bu memlekette her şey yapılıyor, her iş görülüyor, her şey satılıyor. Ancak yapılmayan bir şey var: Kitap okumak! Bilhassa şiir okumak. Nice büyük şairler yetiştiren bu milletin şiirden yüz çevirmesini bir türlü anlayamıyorum.' demekten kendini alamamıştı.”⁷⁹

Erendoruk, okuma-yazma heveslisi bir insandı. O dönemlerde sessiz ve yorgun olan Erendoruk, tek çareyi edebiyatın şefkatli kollarına sığınmakta buluyordu. Birçok şeyle mücadele ettiği gibi sağlık sorunları ile de mücadele ediyordu.

“Bulgaristan'da bir böbreği alınan ve iki defa kalp krizi geçirmiş olan şair ve yazar Ömer Osman Erendoruk, Türkiye'ye geldiğinde de bazı sağlık sorunları yaşadı. Böbreği yine taş yapmıştı. Makinelerde böbrek taşını kırdırdı, göz ameliyatı geçirdi.

1990'da kızı Gülseren doğum yaptı ve Erendoruk ailesine adını Ömer koydukları bir üye daha katıldı. Ertesi yıl Güneşli'den aldıkları daireye taşındılar. Damadı Sıtkı, Atatürk Havaalanı'nda çalışmaya başlamıştı. Ömer Osman Erendoruk, eşi ve kızı öğretmen olarak çalışıyorlardı.”⁸⁰

⁷⁷ Türker, a.g.e., s. 54.

⁷⁸ Türker, a.g.e., s. 55.

⁷⁹ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 10.

⁸⁰ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s. 82.

İstanbul'da çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Öğrencilerine Bulgaristan'da korumak için çok mücadele verdiği ana dilimiz Türkçe'yi sevdirmeye, onlara o sevgi ve bağlılık ışığını aşılamaaya çalıştı. On dört Ocak günü Türkiye'de ilk dersine giren Erendoruk, hatıralarında o günden şu şekilde bahseder:

“İlk derse girdiğim dakikaları unutmuyacağım. Yasaklanan bir dilde, unutturulmasına karşı çıktığım ana dilimde öğrencilerime ‘Günaydın’ diyebiliyordum; onlar da bana ‘Sağol’ diye karşılık veriyorlardı. Ben öğrencilere, müdafaası uğruna süründürüldüğüm dilde Bulgar zulmünü anlatıyordum kelime kelime. Öğrenciler beni can kulağıyla dinliyorlardı. Annelerinden, babalarından, öğretmenlerinden öğrendikleri bu dilin önemini daha iyi anlıyorlardı. Anlıyorlardı ki, dil, bir milleti millet yapan, yaşatan, bütünleştiren ve birbirine yakınlaştıran en önemli unsurdur. Bulgar komünistleri işte bu bütünlüğü parçalamak için bize ana dilimizle konuşmayı yasakladılar. Biz de, bu gerçeğin bilincinde olduğumuz için direndik ve katil Jivkov'un tahtan indirilmesini sağladık.”⁸¹

Erendoruk her zaman olduğu gibi öğretmenliğinde de doğru, dürüst ve gerçek için mücadele etmeye devam etti. Yaşadığı gerçekleri yazdı ve savundu. Türkiye'de de yazmaya devam etti.

“Türkiye'ye geleli on beş yılda yayımladığı kitapların sayısı uzadıkça uzadı. Romanların sayısı dört olmuştu. Yazacaklarını kimseyle paylaşmıyordu...”⁸² “Bebek piyesi 1994 yılında ulusal televizyon kanallarından TGRT'de televizyon filmi olarak yayınlanarak esere gereken önemin verildiği görülür.”⁸³

Erendoruk, öğretmenlikten emekli olduktan sonra kendisini daha çok yazmaya vermişti. Gazeteci dostu Mehmet Türker'le birlikte Türkiye Gazetesi'ne gider ve oranın yayın kurulunu ziyaret etmeden dönmezdi. Sık sık Bulgaristan Türkleri Derneği'ne de gider oralara yazılarını verir, oradakilerle sohbet eder, Sultanahmet'te namazını kılmayı ihmal etmezdi.

⁸¹ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, s. 120.

⁸² Türker, a.g.e., s. 64.

⁸³ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 137.

“Özellikle emekli olduktan sonra yaz aylarını Bulgaristan’da Koşukavak’taki evinde geçiriyordu.”⁸⁴ Yeni bir esere başlayacaksa mutlaka Koşukavak’taki evinde başlar, hatta bitirir gelirdi. Hasta olmasına rağmen yanından sigarasını hiç eksik etmezdi. “Hayatında vazgeçemediği dört şey vardı üstadın: Okumak, yazmak, sigara ve kahve.”⁸⁵ Sabah kalkınca sigara ve kahvesini içmeden güne başlamazdı. Ama hayat onu çok yormuştu. Bulgaristan’da geçirdiği acı ve ıstırap dolu yıllar onu ve kalbini çok yormuştu.

“Yaşının 65’lerde olduğu yıllarda artık ölümden de bahsetmeye başlamıştı. Ölümden bahsederken, korkmadığını söylüyordu ve ardından ‘Kaplumbağalar gibi 200 yıl yaşayacak değilim ya. Ben her an ölüme hazırım. Dünyada daha yapacak pek işim kalmadı: Çocuklarım yetişkin. Torunlarımı da görmek nasip oldu. Yazacak olduklarımı da yazdım sayılır.’ diyordu.”⁸⁶

2000’li yıllara geldiğimizde Ömer Osman Erendoruk’a Türklük ve edebiyat mücadelesi için ödüller verilmeye başlandı. Bugüne kadar bu yönde hatırlanmayan Erendoruk’un hayatındaki en mutlu günlerdi.

“Balkanların en başarılı şair-yazar ve dava adamlarından Erendoruk’un doğumunun 70. yılı kutlamaları çerçevesinde Balkanlar Kültür ve Dayanışma Derneği Kartal Başkanı Nizamettin Yumurtacı’nın elli dört gram altından özel döküm yapılarak hazırlattığı madalyayı, üstadın göğsüne Kartal Belediye Başkanı Arif Dağlar taktı.”⁸⁷

Ömer Osman Erendoruk’un Türk edebiyatındaki ve Türklük mücadelesindeki hizmeti takdir ediliyordu. İstanbul’a geleli ilk defa bir dernek onun mücadelesini ödüllendirmiş ve takdir etmişti. Bu da üstadı çok memnun etmişti.

O zamana kadar kitaplarının yayımlanması için birçok yayınevi gezen Erendoruk, “Çağrı Yayınlarının sahibi Şaban Kurt’la 2005 yılının Eylül ayında tanıştı. Bu buluşup tanışma Üstat Erendoruk’un tüm eserlerinin yayımlanmasına vesile oldu. Bu Türkiye’de Erendoruk’u en mutlu eden olaydır.”⁸⁸

⁸⁴ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s.37.

⁸⁵ Türker, a.g.e., s. 67.

⁸⁶ Türker, a.g.e., s. 82.

⁸⁷ Türker, a.g.e., s.s. 114-116.

⁸⁸ Türker, a.g.e., s. 69.

Erendoruk'a verilen ödülleri bu sıralarda peşi sıra geliyordu. "Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği 1985 yılında kurulan ilk Balkan Türkleri derneklerinden biri olmasına rağmen Ömer Osman Erendoruk gibi bir dava adamı bunca yıl sonra 17 yıl gelip gittiği İstanbul Çemberlitaş'taki Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği tarafından ancak 2006 yılında Rıfki Atasever'in başkanlık yaptığı günlerde hatırlandı ve kendisine plaket verildi."⁸⁹

2006 yılında Erendoruk'un sağlığı daha da kötüleşmeye başlamıştı. Hastanede bir hafta kaldıktan sonra taburcu edilmiş ve dinlenmeden tekrar derneğe gitmeye başlamıştı. Erendoruk'un can dostu gazeteci-yazar Mehmet Türker o zamanlardan şu şekilde bahseder:

"Bu krizlerden sonra da o hâliyle hafta sonları Çemberlitaş'taki dernekte buluşmaları aksatmıyordu. Son aylarda Beyazıt'ta buluşmalarımız için saat ve yer tespit etmez olmuştuk. Burada her zaman buluştuğumuz yer Kalıçeci Hasan Ağa Cami'nde öğle namazıydı. Kendisi her işinde olduğu gibi ibadetlerinde de çok titizdi. Abdestini alır, namazları cemaatle kılacağı zaman asla geç kalmazdı. Namaz vaktinden önce minberin sağ tarafındaki bir kişilik seccadede yerini alırdı. Bazen namazdan önce, bazen de sonra tokalaşırdık. Sonra da Çemberlitaş'taki derneğe giderdik. Çemberlitaş'taki Balkan Türkleri Dayanışma ve Kültür Derneği'nde 'Balkan Sentezi' gazetesinin çıkmaya başlamasıyla bizim burada buluşmalarımız yoğunlaştı.

Dernek yönetimi buradaki medresede yazar-çizerlere bir oda tahsis etmişti. Ayda bir yayımlanan gazetenin çıkmasında her birimiz elinden geldiği kadar yazılar yazmaya başladığımız bu gazeteyle teselli buluyorduk."⁹⁰

2006 yılının sonlarına doğru Erendoruk'un rahatsızlığı iyice arttı. Artık ölüme hazırlanır gibiydi. Florance Nightingale hastanesinin yoğun bakım servisinde yatıyordu. Doktorların karar vermesi ile kalbine pil takıldı, ama durumu iyi değildi. Son günlerini geçirmesi için evine yollandı, kalbi artık yüzde yirmi sekiz kapasite ile çalışıyordu.

Ömrünün son günlerinde ölüm ile ilgili şakalar yapan, neşeli olmaya çalışan Erendoruk, "bazı dost çevrelerinde sağlığı ile ilgili, 'Arkadaşlar, ben ömrümü, kullanma süresi belirtilen ürünlerle kıyaslıyorum. Hani orada kullanma süresi şu tarihe kadar yazar

⁸⁹ Türker, a.g.e., s. 72.

⁹⁰ Türker, a.g.e., s. 72.

ya, benim yaşama sürem çoktan geçti zannediyorum. Şu anda sizlerin arasındayım, her günümü, her dakikamı felekten çalınmış gibi görüyorum' diyordu.”⁹¹

Ömrü ıstırap, çile acı ve mücadele ile geçen bu büyük şair, yazar ve dava adamının kalbi “19 Ekim 2006, Ramazan ayının 27. günü (Kadir gecesinin sabahında) saat dokuzda”⁹² son kez attı ve büyük üstat hayata gözlerini yumdu. Cenazesi o gün Hafız Mustafa Cami’inde⁹³ kılındıktan sonra Trakya’ya yakın Kayabaşı Mezarlığı’na⁹⁴ gömüldü.

Ölümünden sonra mezar taşına yazılmasını istediği ve bir nüshasını damadı Sıtkı’ya, bir nüshasını da can dostu Mehmet Türker’e veren Erendoruk’un şiirini de buraya alıyorum.

“Yalnızlık, ıstırap, sel sel gözyaşı,
Derken yavaş yavaş boşaldı içim.
Başucumda duran şu mezar taşı,
Çiğnene çiğnene aldığım biçim.

Göğsümü yırtan eller sökemez inancımı,
İnancım varım yoğum elimde avucumda.
Ölsem de düşmanlardan almak için hıncımı,
Savaşan mezar taşım olmalı başucumda.

Çimenler altında yeşerirdi dün
Üstümde yeşerir oldular bugün
Ey yolcu, inan ki, bu kara toprak
Günahtan gayriyi hep saklayacak.”⁹⁵

⁹¹ Türker, a.g.e., s. 83.

⁹² Türker, a.g.e., s. 1.

⁹³ Türker, a.g.e., s. 84.

⁹⁴ Türker, a.g.e., s. 125.

⁹⁵ Türker, a.g.e., s. 84.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1. ŞİİR ANLAYIŞI VE KİTAPLARI

Ömer Osman Erendoruk, edebiyata şiirle başlamış bir isimdir. İlk şiirlerini 1960'lı yıllarda yazmıştır. Erendoruk, yazdığı bireysel ve toplumsal şiirleriyle halk tarafından benimsenmiştir. “Alçak gönüllüğüyle, halkın arasından kopmayan Ömer Osman, sıradan insanları çok yakından tanıdı ve kendi halkının yazarı, kendi milletinin şairi oldu.”⁹⁶

Erendoruk'un şiirlerinde özellikle Bulgar zulmünün, acının, karamsarlığın, yalnızlığın yoğun bir biçimde bulunduğunu görüyoruz. Ömer Osman Erendoruk, konu ve dil bakımından hangi şairleri örnek aldığını, hangi şairleri okuduğunu açık bir şekilde belirtmemiştir. Ama anılarını okuduğumuzda annesinin söylediği türkülerden, o türkülerdeki kafiyelerden çok etkilendiğini görüyoruz.

Daha sonra okula başlayınca Türkçe kitaplardaki şiirlerin halk türkülerine benzediğini görünce şiire ve halk türkülerine ilgisinin daha da arttığını söylemektedir. Erendoruk, şiir sevdasından ve sevdiği şairlerden şu şekilde bahsetmiştir. “...Daha sonraki yıllarda şiir denemeleri yapmaya başladım. Bu benim için, yüksek bir dağa doğru tırmanışa geçti. Zirveye doğru tırmanmayı ömür boyu sürdürdüm. Tabi, vardığımı söyleyemem. Hangi şairlerden etkilendiğime gelince, bir tek isim söylemem doğru olmaz; çünkü her şairden bir şeyler öğrendim, bir şeyler aldım. Cumhuriyet devrinin bütün şairlerine saygım tamdır. Ancak F. Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, N. Fazıl Kısakürek, Arif Nihat Asya, Yahya Kemal Beyatlı, Yaşar Nabi Nayır, N. Yıldırım Gençosmanoğlu gibi şairlere sevgimin üstünlüğünü belirtmek isterim.”⁹⁷

Hayatı boyunca acılar içinde yaşayan, zulmün ardında mücadelesine devam eden Erendoruk'un en büyük sığınağı şiir olmuştur. Şair M. Zeki Akdağ'nın da belirttiği gibi, “Ömer Osman Erendoruk, Türklüğünü kaybetmeme çabası yüzünden görmediği zulüm, işkence kalmamış, bilinmedik suçlamalarla hayatının en güzel yıllarını sürgünlerde,

⁹⁶ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 14.

⁹⁷ Türker, a.g.e., s. 27.

işkence odalarında geçirmiş, bu kötü günlerde ona ancak direnme gücünü şiir vermiştir.”⁹⁸

Erendoruk, şiiri tüm edebi türlerden üstün görür. Şiirin duyguları ve düşünceleri aktarmada ve anlatmada daha önemli bir tür olduğunu söyler. Anılarında şiir hakkında şunları söylemektedir: “Bence şiir inci damlasıdır, gül yaprağı üzerinde pul pul çiy tanesidir, toprağı ıslatan yağmurdur, göçen bir yıldızdır, uçan kuş, akan su, donmuş gözyaşdır; şiir yüreğimizde sızı, bağrımızda sancı, göğsümüzde ağrı, içimizde akıveren ıstırap, genimizi yakan acı, beynimizi sızlatan kederdir; gök mavisidir, çimen yeşilidir...”⁹⁹ Şiir, hayattaki her şeydir. O tüm acılarını, yalnızlıklarını, sevinçlerini, sevgisini, mutluluğunu, umudunu, umutsuzluğunu şiirle anlatmıştır. O şiirle inancını ayakta tutmuş ve umudunu yitirmemiştir. İnsanları şiirle sevmiş, onlar için şiirle üzölmüştür.

“Sofya İslâm Enstitüsü öğretim üyelerinden İsmail A. Çavuşev, “Ümit” dergisinin 9. sayısında olayların ve kavgaların kahramanlar doğurduğu görüşündedir. Çavuşev, Erendoruk’un şiirini değerlendirirken şöyle diyor: ‘Kendi halkının derdi ile yanıp tüten sanatkâr gerçek sanatkârsa içinden yetiştığı insanların çilesine, cefasına arka çevirmez. Ömer Osman’ın şiiri işte bu çileler, bu cefalar içinde doğmuş, güçlenmiş, perçinlenmiştir. Onun şiirini diğer şiirlerden ayıran en önemli unsurlardan biri kanaatimce ondaki İslâmi motiflerdir. Ömer, ‘Yarım kalmaz şiirim Allah’ın izni ile’ diyebilen, Allah sevgisini yüreğinden asla silip atmayan bir ozanımızdır. Onun için şiir kâh haykırış, kâh bir yalvarıştır, üzgün ve bu yalvarış Allah’a içten gelen bir yalvarış, yakarıştır.’”¹⁰⁰

⁹⁸ Türker, a.g.e. , s 186.

⁹⁹ Erendoruk, **Sevgi Kıvrımları Arıyorum Yollarda**, s. 173.

¹⁰⁰ Türker, a.g.e., s. 242.

2.2. S.O.S veya Üçüncü Mezar

Erendoruk'un Türkiye'deki ilk şiir kitabı 1989 yılında çıkardığı "*S.O.S veya Üçüncü Mezar*" dır. Bu kitapta şairin 1967-1987 yılları arasında yazdığı şiirler yer alır. Bu şiirler cezaevinde ve sürgünde yazılmıştır. Bulgar zulmüne şahit olan Erendoruk, yaşananları tüm gerçekliğiyle sade ve akıcı bir şekilde yansıttığı şiirlerinde oldukça başarılıdır. Kitapta 29 şiir ve 2 manzum destan yer alır. Şiirlerde karşımıza çıkan iki genel tema vardır. Bu da Bulgar zulmü ve umutsuzluk temalarıdır. Bu şiirlerde şairin yaşanan sosyal ve siyasi durum içerisinde öfkeli, umutsuz ve çaresiz olduğunu görürüz.

Erendoruk, anlatımda yer yer tekrarlara düşmüş olsa da yaşanan acıları sade bir Türkçe ile vermeye çalışmıştır. "Kitaba şöyle bir göz gezdirdiğiniz vakit, Ömer Osman'ın usta bir şair, Türkçe'ye hâkim bir kalem olduğunu hemen anlıyorsunuz. Bulgaristan'da doğup büyümüş, bin bir baskı altında hayatını sürdürmüş bir insanın, Türkçe'mizi bu kadar güzel kullanması ve yazması, şiir tekniğimize bu kadar vukufiyet... Bulgaristan'da Türk yok diyen alçaklara cevap olarak tek başına yeter."¹⁰¹

2.2.1. Umutsuzluk

Ömer Osman Erendoruk'un şiirlerinde Bulgar zulmü kendisini çarpıcı yönleriyle hissettirir. Ondaki bu dizeler, çaresizliğin ve umutsuzluğun yoğun olduğu dizelerdir. Çaresizlik içinde kıvranan şair yalnızlığını ve umutsuzluğunu şu şekilde dile getirir.

"Sen ister çırpın kafeste bülbül gibi
İster selcesine coş
İster cayır cayır yan
Boş işler bunlar adaşım boş"

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, "Aynadan Bakanla Konuşma", s. 7.)

Şair, çaresizlik içinde kıvranırken, sessizce haykırmaktadır. İnsanlığın bencilliği, kötülüğü şairi usandırmış ve bedbinliğe itmiştir. Onun şiirlerinde, "Her dize sessiz bir haykırıştır, çağrıdır. Sözler birer birer yara gibi kanar. Sanatçının *S.O.S veya Üçüncü*

¹⁰¹ Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, "*S.O.S veya Üçüncü Mezar*", **Türkiye Gazetesi Kültür-Sanat-Aktüalite**, İstanbul 28.10.1989 Cumartesi, s. 7.

Mezar'ında karamsar, gözyaşlı bir hava esmektedir. Bunlar acının, kelepçeli elin yazdığı şiirlerdir...¹⁰² Şair, bu umutsuzluk içerisinde ölümü bile özlemektedir.

“Gözlerimi gecenin karanlıkları sarsın
Bıktım artık dünyanın şu simsiyah sisinden
Kurtulurum her bencil insanlık hevesinden
Sönsün tüm yıldızlarım - güneşlerim kararsın”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Dilek”, s. 8.)

Şairin cezaevinde kaleme aldığı ve zulmün çemberi içerisinde yazıp daha sonra da ezberleyip dışarı çıkarabildiği bu şiirler, zorluklara şiirle göğüs gerdiğini göstermektedir. Erendoruk gönlündeki bu acıyı hece ve serbest ölçü ile yazdığı şiirlerinde dile getirmiştir.

“Tek açılmış çiçek yok tek yeşil yaprak
Güzleşen ilkbaharda
İyimserlik giysilerimiz yıprak yıprak
Titreşiyoruz tüsüz serçe yavrularınca
Görünmezlerden gelen fırtınalarda”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, s. 11.)

Şair, kendisini korunmasız bir serçe kuşuna benzetmektedir. Fırtınada uçacak, baharı, yeşilliği göremeyecek bir serçe yavrusuna benzetmektedir. Çaresizlik içinde inilti hâindedir. Şairin yaşama sevinci, totaliter güçlerin yaptıkları zulüm ve baskı yüzünden günden güne erimektedir. Bu şiirler de o duygunun ve bilinçaltının bir eseri olarak karşımıza çıkıyor.

Mehmet Türker'in ifade ettiği gibi “Komünist rejimin Türk halkına uyguladığı baskılar sonucu doğan o şiirler buram buram yalnızlık, umutsuzluk, ıstırap doluydu.”¹⁰³ Cezaevinin havasız, ıssız ve can sıkıcı hâli içinde umut ışıkları olan, beyni yazma

¹⁰² Hasan Mercan, **Balkanlarda Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi**, Başbakanlık Basın- Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara 2002, s. 341.

¹⁰³ Türker, a.g.e., s. 7.

hevesiyle güldür güldür kaynayan Erendoruk’u iyice karamsarlaştırmıştır. Yaşama arzusunun yitiren Erendoruk, yaşamdan soğuduğunu tüm açıklığıyla dile getirir.

“İlgimi çekmez oldu renklerin moru alı
Susmak var bundan böyle sönmüş yanardağlarca
Bazen gülüyorsam da kakhahayla ağlarca
Sevemiyorum artık yaşam denen masalı”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Önsezi”, s. 12.)

Şair yüreğindeki ışığın söndüğünü, anıların gözünde su gibi aktığını, artık ışıkların ve umudun yüreğinin derinliklerindeki hayallerde kaldığını söylüyor. Tıpkı bir güvercinin atmaca tarafından öldürülmesi gibi, sessiz bir şekilde çırpınan yüreğinin yavaş yavaş solduğunu belirtiyor.

“Güvercinin çırpınan kanatlarında sabah
Tek renge dönüşüyor: Gece gece hep gece...
O dakika yüreğinden kopuşan derin bir ah
Renklerden son buseyi alıyor hece hece”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, s. 14.)

Erendoruk; asimilasyon politikasını en acı şekilde yaşayan bir şair, yazar ve öğretmen olarak özlem, çaresizlik ve zulüm altında yaşamıştır. Türlü bahanelerle onun mücadelesine engel olmaya çalışan Bulgar güçleri onu cezaevine atarak susturmaya çalışmıştır. Ama Erendoruk, orada da gizli gizli yamaya devam eder. İçindeki umutsuzluğu, acıyı, ıstıرابı yazar. Şiir, yalnızlık içerisinde kıvrandığı zamanlarda onun en yakın dostudur. “Kırıntı Şiir” adlı şiirde bu karamsarlığını şu şekilde anlatır:

“Artık solan yapraklar gözyaşımda çağlıyor
Damlalar sessiz sessiz şiirimde ağlıyor”¹⁰⁴

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Kırıntı Şiir”, s. 17.)

¹⁰⁴ Erendoruk, S.O.S veya Üçüncü Mezar, s 17.

Şair, şiirini, acılı, öksüz, bitik, umutsuz, karamsar, yorgun, kanlı,...vb. sıfatlarıyla nitelendirir. Bu da şairin, yaşanan acılar içerisinde bedbin, melankolik, çaresiz ve umutsuz olduğunu göstermektedir. Akıp giden zaman, şairi ezmektedir. Şair, kendisinden arta kalan şiiri de öksüz diye nitelendirmektedir. Buğusal bir anı olarak kalan şiirini kurumuş bir dala benzetir.

“Neylersin şu sularca akıp giden zamanı
Avucunda eziyor duyularımı bir bir
Donmuş duyularımdan doğan bu öksüz şiir
Kuru dal uçlarında buğulanan bir anı”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Öksüz Şiir”, s. 18.)

Şair, bu yorgunluk ve çaresizlik içinde ölüme yaklaştığını hissetmektedir. Kalan son umut ışığından şu şekilde bahseder.

“Kıyıya varmak üzere ömrümün beyaz Salı
Kayboluyor suların aynasında kırışık
Uzaktan çok uzaktan görünen cılız ışık
Yorgun umutlarımın son avuntu masalı”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Yorgun Şiir”, s. 19.)

Erendoruk’un bu şiir kitabı umutsuzluğun, karamsarlığın ve acının hâkim olduğu bir zaman diliminde yazılmıştır. Kitaba hâkim olan umutsuzluk ve acı temaları, sade bir şekilde yansıtılır. Şairin cezaevindeyken oluşturduğu şiirler cezaevine düşen bir insanın duygu dünyasını bize yansıtmaktadır. Bunun için bedbin duyguların yoğun olması gayet normaldir.

Şair, sebepsiz yere girdiği, sevdiklerinden ayrı kaldığı, acı ve zulüm altında olduğu bu cezaevinde birer birer umudunu tükettiğini şu şekilde söyler:

“Artık yitikliğimin içinde bir ölüyüm
İçimdeki karanlık kuytuda gömülüyüm”¹⁰⁵

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Gölgeli Şiir”, s.33.)

¹⁰⁵ Erendoruk, a.g.e, s. 33.

Şair her an korku ve endişe içerisinde. Sürgünde yazdığı şiirde bu endişesini şu şekilde dile getirir:

“Başladığım bu şiir yarıda kalabilir
Son dizenin acıdan inleyen son hecesi
Kâğıda dökülürken bu zemheri gecesi
Kapımı çalabilir üç beş silahlı kâfir
Ve ben tamamlayamam

Şiirimi bir daha
Emanet ol Allah’a”¹⁰⁶

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Emanet Ol Allah’a”, s.35.)

2.2.2. Baskı ve Zulüm

Şairin kitabında değindiği bir başka tema da her kitabında olduğu gibi Bulgar zulmüdür. “Ömer Osman Erendoruk’un, Bulgar zulmü altında geçen günleri acı, ıstırap, bazen umut, kimi de karamsarlıkla doludur. Ana dili Türkçesi yasaklanınca, yazdığı eserler gün ışığı görmeyince, yazar kendini yaşayan bir ölü ile kıyaslar. Bunalıma girdiği anlarda onu intiharın eşiğinden sadece sahip olduğu güçlü önsezisi döndürür.”¹⁰⁷ “Kanlı Dizeler” adlı şiirde Bulgar zulmünün kötü bakışlarını görmektedir.

“Görüyorum terörün adım atışlarını
Geliyor adım adım geliyor sinsin
Canevime dikmiş de kanlı bakışlarını
Geliyor acımasız ezerek insin cinsin”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Kanlı Dizeler”, s.21.)

¹⁰⁶ Erendoruk, a.g.e, s. 35.

¹⁰⁷ Türker, a.g.e., s. 161.

Ömer Osman Erendoruk, cezaevinden sonra Belene ölüm kampında 6 ay kalmıştır. Şair, ölüm adasına benzettiği ve Bulgar zulmünün kendisini en gaddar şekilde hissettirdiği yerlerden biri olan Belene'den şu mısralarda bahseder:

.....
“Ufka bulansa da akşamın alı
Katmer katmer nefret içimin pası
Burası Belene ölüm adası
Toprağı pıhtısal kana boyalı”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Fısıltı”, s.36.)

“Türk şairlerinden Özcan Ünlü, Ömer Osman Erendoruk'un ‘Boram Boram Yalnızlık’ şiir kitabının değerlendirmesinde şairin ilk şiirleriyle 1989’da tanıştığını ve özellikle “Fısıltı” şiirinin mısralarını okuyunca, ‘Dizlerimin bağının çözüldüğünü hatırlıyorum’ diye yazmıştı.”¹⁰⁸

Şair, Bulgar zulmünü anlattığı bazı şiirlerinde nefretini açıkça gözler önüne serer. Komünist rejimin yaptığı zulümden ve eziyetten nefret ettiğini söyler ve onları katmer katmer nefret dolu olan gaddarlara benzetir.

“Sen bir Bulgar gâvuru bir kepaze bir hırsız
Bir gaddarsın doğuştan eli ayağı kanlı
Sen bir leş sineğisin pis namussuz hem arsız
Dünü bugünü meçhul yarınları dumanlı”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Duacıyım Allah’a”, s.28.)

Erendoruk, baskı ve zulüm içerisinde yalnız kaldıklarından, kimsenin yardımlarına gelmediğinden yakınır. İmdat haykırıışları içerisinde Allah’a sığınır. Bulgar zulmüne karşı duyduğu nefreti şöyle dile getirmektedir.

“Zorbalığın kamçısı şırak şırak başımda
Bıraktığı izlerde boncuk boncuk kanımız
İmdat haykırıışları olsa da gözyaşımda

¹⁰⁸ Türker, a.g.e., s. 38.

Ne bir soranımız var ne de arayanımız

Kanlı kızıl terörün kan bulalı ayağı
Çiğniyor ulusumun namusunu arını
Sen Hakkın hakikatin sarsılmayan dayağı
Ey yüce Tanrım tez ver tez ver cezalarını!”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Kanlı Dizeler”, s.21.)

Erendoruk’un bu şiir kitabında ayrıca 2 manzum destanı yer alır. Biri kitapla aynı adı taşıyan “S.O.S veya Üçüncü Mezar” diğeri de “Elif Nine” adlı destandır. Şair, bu destanlarda Bulgar zulmünü gerçekçi tasvirlerle ortaya koyar. Elif Nine destanı kırk üç dörtlükten oluşur. Burada Elif Nine Bulgar zulmü içerisinde ölüm kalım savaşı verirken oğlu Mehmed’i bekler. Mehmed, yetim büyümüştür. Atalarından uzaklaşmış, benliğini yitirmiş ve Bulgar güçleri için çalışmaya başlamıştır. Bunu komşusundan öğrenen Elif Nine daha da yaşlanmıştır ve üzgün bir şekilde oğlunu beklemektedir. Oğlunun Bulgar güçleriyle birlikte gelmesi ve köye baskın düzenlemesi onu daha da üzer. Evine gelen Mehmed, anasıyla konuşur, Elif Nine ona öğütler verir ve ağlamaya başlarlar. Destanın sonunda da Elif Nine ile oğlu Mehmed birbirlerine sarılı bir şekilde ölürler ve onları ancak ölüm kavuşturur.

Şair, şiirde Bulgar zulmünden öfkeli bir şekilde bahseder. Zulümden ve baskıdan örnekler verir.

“Köpek ve silah sesi titretti göğü yeri,
Çirkin haykırışları kısır uralar boğdu.
O an bir sığınakta bir çocuk ölü doğdu,
Aylardır sürüyordu Bulgar haçlı seferi.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Elif Nine”, s.41.)

Mehmed, Türklüğünü ve benliğini unutmuş ve Bulgar güçlerinin tuzağına düşmüştür. Elif Nine bundan dolayı üzüntü içerisinde beklemektedir.

“Unuttu Allah’ını, dilini, tarihini;
Unutturmaya kalktı bütün soydaşlarına.
Bir püsküllü beladır kesildi başlarına,

Türklüğü yok etmeye yönelikti tüm kini.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Elif Nine”, s.42.)

Bulgar güçleri köye baskın düzenleyip herkese zulüm yağdırmaktadır. Herkesin isimleri güç kullanılarak değiştirilmektedir. Şair, Bulgar haçlı seferi diye nitelendirdiği bu durum için şunları söyler:

“Bulgar haçlı seferi sürüyordu dışarıda:

Dam, samanlık ve bodrum insan araştırdılar,

Ellerine geçeni kırıp kırıştırdılar

Sövülmedik ne ana kaldı, ne avrat arda.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Elif Nine”, s.46.)

Elif Nine ile oğlu evde karşılaşınca ikisi de gözyaşlarını tutamamıştır. Elif Nine üzgün ve bitkin bir şekilde oğluna öğüt vermektedir. Ve ana ile oğul ancak ölüm kavuşturur.

“Sanırım yanılıyor kimi zaman ozanlar

Ölüm ayrılık diye büyütürken derdini.

Tek ölüm kavuşturdu anayla Mehmed’ini,

Yaşam da ayrılığa dönüyor çok zamanlar.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “Elif Nine”, s.49.)

Elif Nine destanında 14’lü hece ölçüsünün kullanıldığını görüyoruz. Şair, Bulgar zulmünü sade ve yalın bir dille, gerçekçi tasvirlerle ele almıştır. Erendoruk, çoğu şiirinde olduğu gibi burada da 14’lü hece ölçüsünden yararlanmışır.

Kitabın sonundaki S.O.S veya Üçüncü Mezar adlı destanda ise, 14’lü hece ve serbest ölçü karışık bir şekilde kullanılmıştır. Ayrıca Erendoruk, burada dörtlüklerden başka, ikili, üçlü ve beşli dizelerden de yararlanmışır. Burada da ana tema Bulgar zulmü, çekilen acı ve ıstıraplardır.

Erendoruk, Bulgar zulmü içerisinde her an bitip tükendiğini, ezildiğini dile getiriyor.

“Tanrımın izni ile dilimde yüreğimde,

Yazsam dedim kelime kelime, satır satır;

Yıllardır kelepçesi takılı bileğimde,
Nasıl eziyor beni zorbalık çatır çatır.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.50.)

Erendoruk, Bulgaristan Türkleri içerisinde Bulgar zulmünü ve acısını en çarpıcı, en başarılı şekilde yansıtan isimdir. Bulgar zulmünü hayatı boyunca bizzat yaşaması, hapislerde ve sürgünlerde bulunması onun bu durumu gerçekçi bir şekilde tasvir etmesini sağlamıştır. “Ömer Osman’ın bu yeteneğini, Bulgaristan Türkleri Edebiyatı’nda komünizmin gerçek yüzünü ve bütün aptallığı, gaddarlığı, robotlaşmış beyniyle en çarpıcı, net ve gerçekçi bir şekilde yansıttığını eserlerinde daha ayrıntılı olarak görmekteyiz.”¹⁰⁹

Şair, komünist rejimin verdiği acıları destanlarında da dile getirir. Şair, bu zulümden ve gaddarlıktan çaresiz bir şekilde bahseder.

“Gaddarlık demir atmış iktidarın tahtına,
Zulümden, işkencedenilmek başında tacı.
Kendi bahtım diyorum milletimin bahtına,
Ve kendi buruk acım yüreğimdaki acı.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.51.)

Şair, zulmün çemberi içerisinde Türklüğüne ve Türkçesine bağlı kalarak, ona sığınarak kuvvet buluyor. Bu zor durumda dayanma gücünü ona Türklük sevgisi ve inancı veriyor. Şair, sabırla, dualarla güzel günleri bekliyor.

“Türkten, Türkçemden nefret şaha kalkmış doru at,
Kıvılcım kıvılcım kin saçımdaki aklarda.
Sabır için art arda tekrarlanan salâvat,
Bir ilenç duasına dönüşmüş dudaklarda.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.52.)

¹⁰⁹ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s.163.

Şair, acı, özlem ve ayrılıkla yanıp tutuşmaktadır. Bulgar zulmü ocakları yıkmış, aileleri birbirinden ayırmıştır. Ayrılık ve acı artık alışılmış, kader sayılmış bir duygudan ibarettir.

“Barbarlıklar, baskılar ıstıraba ek oldu,
Ayrılıklar sırtımızda ateşten gömlek oldu.”
(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.66.)

Bulgar zulmü altında Erendoruk gibi nice şairler, yazarlar, aydınlar acı çekmiş, zulüm görmüştür. Şair, bu zulüm gören aydınlardan hüzünlü bir şekilde bahsediyor.

.....
“Durhan Hasan can verdi dişlerinde bir parsın,
Süleyman Yusuf yıllar var ki hâlâ susuyor.
Fehim aferinlerden biraz daha şımarsın,
Şairler sürgünlerde kamplarda kan kusuyor.”
(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.68.)

Komünist rejim altında Türklerin her hakkı engellemiş ve yasaklanmıştır. Şair, ana dili ile konuşamamanın, ana dili ile yaşayamamanın hüznü içerisinde haykırır. Çünkü Erendoruk, haksızlıklar karşısında sessiz kalmamıştır. Ömer Osman Erendoruk; “Bulgaristan Türklerinin sevilen bir mücahidi, yazarı ve şairidir. Milli duyguları güçlü bir kişiliğe sahiptir. Totaliter rejimin Türk halkına uyguladığı eritme politikasına şiddetle karşı çıkanların başında gelen biridir...”¹¹⁰

Şair yasaklanan Türkçe’den şu şekilde bahseder.

“Türkçe dinlemek yasak, Türkçe oturmak, yatmak,
Türkçe çalışmak yasak, Türkçe bir şey yaratmak.
Kendi adını bile Türkçe bilmeyeceksin,
Gözlerinin yaşını Türkçe silmeyeceksin.”

¹¹⁰ Ahmet Şerif Şerefli, **Bulgaristan’daki Türkler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, I. bs., Ankara 2002, s. 434.

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.71.)

Şair, bu zulüm ve baskı altında tarihine sığınır. Benliğini, Türklüğünü, inancını tarihine, atalarına, geçmişine sığınarak korur. Şair, geçmişiyile gurur duymaktadır.

“Alpaslan’dan Fatih’e uzanan zafer dalı,
Hâlâ yeşilleniyo içimde filiz filiz.
Benliğimi koruyan tarihin ortak malı,
Senin silah ucuyla silmek istediğin iz.”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.77.)

Şair, zaman zaman da bu ıstırapın, bu zulmün yükü altında çaresiz ve umutsuzdur. Bu ıstıraplar, acılar ve yalnızlık şairi yavaş yavaş yok etmektedir. Şair, kendi benliği ve yüreği içerisinde barbarlığa karşı eridiğini ve giderek yok olduğunu söyler.

“Kalemle iç yüzünü çırılçıplak soyduğum
Bulgar barbarlığının elinden ölüyorum.
Yüreğimin içine tırnak tırnak oyduğum
Üçüncü mezara ben diri gömülüyorum!”

(S.O.S veya Üçüncü Mezar, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, s.80.)

Erendoruk’un ilk şiir kitabı olan “S.O.S veya Üçüncü Mezar” adlı kitabı 1965 ve 1987 yılları arasında yazdığı hem ilk şiirlerini, hem de cezaevi ve sürgünde yazdığı şiirleri kapsamıştır. Bu şiirleri yazıldığı dönem ve şartlar açısından incelediğimizde umutsuzluk, çaresizlik ve Bulgar zulmü temalarını görürüz. Erendoruk, bu acı, ıstırap ve yalnızlık dolu yıllar içerisinde kaleme aldığı şiirlerinde bizzat yaşadığı gerçekleri tasvir etmiştir.

Bulgarların uygulamaya çalıştığı bu asimilasyon politikası, şairi zaman zaman umutsuzluğa, çaresizliğe itse de o, eserlerini yazmaktan vazgeçmemiştir. Erendoruk, her eserinde olduğu gibi şiirlerinde de, bu baskıyı, acıyı, karamsarlığı, çaresizliği yalın bir şekilde yansıtmıştır.

2.3. ÖLMEDEDEN ÖLMEK

Erendoruk'un Türkiye'de 1991 yılında yayımladığı ikinci şiir kitabı sürgün yıllarında kaleme aldığı şiirlerinden oluşan "Ölmeden Ölmek" adlı kitabıdır. Erendoruk, ilk şiir kitabı, "S.O.S veya Üçüncü Mezar" da cezaevi hayatını ve bu hayatın kendisinde bıraktığı etkiyi anlatmıştı.

"Ölmeden Ölmek" adlı şiir kitabında Erendoruk'un, cezaevinde ve Belene'de kaldıktan sonra Roman kasabasına sürgüne gönderildiği ve orada kaldığı iki yıl içerisinde oluşturduğu şiirlerini görüyoruz. Şair, bu kitabın serüveni hakkında şunları söyler: "Ölmeden Ölmek ve Anlat Hemşeri başlıkları altında topladığım şiir ve destanlar 3 Mart 1986-5 Mayıs 1988 tarihleri arasında sürgünde bulunduğum Roman kasabasında kaleme alınmışlardır. Bir sürgünün yazdığı şiirin konusu ayrılık, acı, özlem, ıstırap, yalnızlık olmaz da ne olur ki..."¹¹¹

Erendoruk, bu kitabında Bulgar zulmünü, bu zulüm içerisindeki yalnızlığını, acısını ve ıstırapını dile getirmiştir. Rahim Recep Akdora kitabın önsözünde şiirlerin içeriği hakkında şunları söyler: "Şair Ömer Osman bu kitabında Bulgarların gaddarlığını, yalnızlığın acılarını işlemiş mısralarına..."¹¹²

Erendoruk, kitaptaki şiirlerinden sel sel gözyaşı aktığını, şiirlerinden damla damla kan sızdığından bahseder. Sürgünde olmak insana acı verir. Erendoruk, bu duyguları yoğun bir şekilde yaşamıştır. Kitapta Bulgar zulmü, yalnızlık, umutsuzluk ve çaresizlik temalarını görmekteyiz.

2.3.1. Baskı ve Zulüm

Erendoruk, Bulgar güçlerini ağ örüp avını bekleyen örümceklere benzetir. Ağına dokunanı, çıkarına ters geleni ortadan kaldırmaya, yok etmeye çalışan sinsi bir avcıdır. Bu öfkesiyle zalimliğini yapar.

"Örümcek sinsi sinsi av bekler ağ örünce
Ağına dokunanı hemen tanır sesinden
Üç dalın hâlâ yeşil kaldığını görünce

¹¹¹ Erendoruk, **Ölmeden Ölmek**, Damla Ofset, I. baskı, İstanbul Ocak 1991, s.13.

¹¹² Erendoruk, *Önsöz*, a.g.e., s.11.

Örümcekleşen Bulgar çatlasın öfkesinden”

(Ölmeden Ölmek, “Yalnız Çınar”, s.20.)

Erendoruk, “Son Yaprak” adlı destanında Bulgarların gece köylere baskınlar yapıp genç, yaşlı demeden zulüm yağdırdığından bahseder. Zulüm yağdırıp arkalarında binlerce acı ve ıstırap bırakan Bulgar güçlerine öfkesini belirtir.

“Bir sürü silahlı komünist dölü

Her gece köylere saldırıyordu

Bırakıp ardında yaralı ölü”

(Ölmeden Ölmek, “Son Yaprak”, s.56.)

Şair, insanların haklarına, benliğine, inancına müdahale edildiğinden ve herkesin çaresizlik içerisinde kaçıştığından bahseder. Erendoruk, bu manzara karşısında kendini eski vahşi çağlarda sanır.

“Niye saklanıyor ki millet ormana, dağa?

Yoksa tarih döndü mü geriye, ortaçağa?

Zulüm niye sel gibi aktı üzerimize,

Niçin dokunuluyor kutsal benliğimize?”

(Ölmeden Ölmek, “Son Yaprak”, s.56.)

2.3.2. Umutsuzluk

Erendoruk’un şiirlerinde umutsuzluk, çaresizlik ve yalnızlık bir pota içerisinde erimiş olarak yer alır. Şair, bu acıları, ıstırapları bütünüyle yaşar. Bu açıdan umutsuzluk teması içerisinde çaresizlik ve yalnızlık temalarını da ele alacağız.

Şair, her tarafta acının ve ıstırapın hâllerini görmektedir. Etraf, zulmün çemberinden ağlayan, inleyen insanlarla doludur. Akan sular bile bu zulmün şahididir, onlar da acı dolu sesiyle uğuldar. Erendoruk bu acı dolu manzarayı şöyle tasvir eder:

“Her kavşakta bir mezar her karış toprakta kan

Damla damla gözyaşı içtiğimiz sular da

Acıdan uğulduyor Rodoplar Kocabalkan
Ölenlerin sesiyle ağlıyor Kamçı Arda”

(Ölmeden Ölmek, s.21.)

Şair, sürgünde ailesi ile yalnız ve çaresiz günler geçirir. Yalnızlık, bir sürgünün en büyük derdidir. Kimsenin arayıp sormaması, kapılarının çalınmaması şairi umutsuz bir bekleyişe itmiştir.

“Bu akşam da bir çalan olmadı kapımızı
Roman sürgün Ömer Osman karısı kızı
Üçü de ayrı ayrı gizlice ağladılar
Bir filiz daha sürdürdü yalnızlık denen sızı”

(Ölmeden Ölmek, “Bekleyiş”, s.23.)

Şair, mutsuz ve çaresizdir. Yüreği bu umutsuzluk içerisinde yavaş yavaş can vermektedir. Bu bedbin duygular içerisinde şair, çocukluğunun mutlu günlerini hatırlamaktadır:

“Çocukluğum asılı kuru meşe dalında
Derelere döküldü yağmur yağmur mutlarım
Yüreğimin içinde can verdi umutlarım
Mutluluktan tek iz yok kapımın mandalında

(Ölmeden Ölmek, s.24.)

Şair, bu özlem, yalnızlık ve umutsuzluk içerisinde bile kendini ayakta tutmaya çalışır. Mücadele etmekten vazgeçmez. Çünkü pes etmek onun mizacında yoktur. Erendoruk, bir aydınlığın, kurtuluş gününün umuduyla yaşar:

“Oysa ben iplik iplik uzayan bir özlemden
Umutlarımdan sabır tespahi örüyorum
Yakınımda kurtuluş gününü örüyorum

Gözlerim zaman zaman donuklansa da nemden”

(Ölmeden Ölmek, “Özlem”, s.26.)

Şair, yalnızlığın çemberinde tutsaktır. Sürgünde yalnızlık ve çaresizlik içerisinde boğulur. Yalnızlık şairin bir damla kalan umudunu da öldürmektedir. Şair için peşindeki en büyük acı yalnızlıktır. Hayatı boyunca çok yalnız kalmış olan Erendoruk yalnızlığı şöyle tasvir eder:

“Sabahları uyanır uyanmaz başucumda
Gözlerim nöbet tutan yalnızlığı görüyor
Son damla umudumu boğarak ilk hücumda
Yalnızlık beni her gün bin kere öldürüyor.”

(Ölmeden Ölmek, “Bir Damla”, s.27.)

Şair, yavaş yavaş ömrünün, içindeki yaşama sevincinin gittiğinden bahseder. Şair, ezeldeki yaşama ışığını, gençliğini kaybettiğini, dudağındaki kelimelerin bir bir dökülmesi gibi umudunun da bir bir yitip gittiğini söyler.

“Genç ölseydim ömrümü yitecektim sadece
Ölmedim gençliğim de ömrüm gitti elden
Dudağımdan uçmadan son kelime son hece
Kaybettim birer birer ne kalmışsa ezelden”

(Ölmeden Ölmek, “Dilek”, s.29.)

Şair, ıstırabın, acının, kötülüğün olduğu hayatta yorulmuştur. Saf, temiz ve dertsiz olduğu çocukluk günlerinin özlemini duyar.

“Kefenlenmişim yüzüm kireç gibi saçım ak
Yatıyorum upuzun bir musalla taşında
Aklımdan çocuk olmak geçiyor beş yaşında
Tek bir gün koyun gütsen diyorum yalınayak”

(Ölmeden Ölmek, “Musalla Taşında”, s.35.)

Şair, acı dolu manzara karşısında gözyaşlarını tutamaz. Ölenlerin ardından ağıtlar yakar. Çeşmeler, sular ölenlerin ardından ağlamaktadır. Erendoruk, 1984-1985 yılları arasında öldürülen insanların üzüntüsünü yaşayarak onlara dualarla seslenir.

“İnen yaz akşamının siyah elbisesinde
Barut kokusu hâlâ genizleri dağlıyor
Mermi izlerinde kan çisil çisil çağlıyor
Çağlıyor kan ilenti duamızın sesinde”

(Ölmeden Ölmek, “Mezar Başında”, s.36.)

Şair, yalnızlık içinde Mevlasına sığınmaktadır. Bu yalnızlık, çaresizlik ve umutsuzluk içerisinde de inancı güçlüdür. Yüreği yalnızlık türküleri söylese de, dilinden ‘Lâilâhe illâllah’ sözleri eksik olmaz.

“Yalnızlığa dönüşmüş hayır şer sevap günah
Can veriyor özlemi duya duya arzular
Yalnızlık türküleri mırıldansa da sular
Duyduğum bir sevincim bir vicdanım bir Allah
Lâilâhe illâllah...”¹¹³

Şair, yalnızlık içerisinde hayattan bezmiştir. Her gün kilise çanını duymak, aynı yıkık dökük yerlerden geçmek ona ıstırap vermektedir. Roman kasabasının o bunaltıcı, insanın içine buhran veren hâli şairin yaşama sevgisini yitirmesine yol açar.

“Gezip tozanı aynı aynı durup kaçanı
Aylak dolaşanı bir aşağı bir yukarı
Sesini işittiğim aynı kilise çanı
Ve gene çiğniyorum aynı kaldırımları”

(Ölmeden Ölmek, “Bezginlik”, s.39.)

Şair, sürgünde güzel, mutlu günleri bile buruk bir sevinç içerisinde geçirir. Eş, dost ve akrabadan ayrı geçirilen bayram şairi duygulandırmaktadır. Şair, bayram sabahı ezan sesini duyunca o eski mutlu bayramları hatırlayarak gülümser ve içerisinde buruk bir duygu yaşar. “Bayram Sabahı” adlı şiiri, Yahya Kemal Beyatlı’nın “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” adlı şiirini hatırlatan bir hava ile şiiri okuruz. Şair, yalnız olduğu bu bayram sabahında eski bayramların hayalini görmektedir.

¹¹³ **Hak ve Özgürlük gazetesi**, sayı: 45-46, Bulgaristan, 30.10.1998, s. 5.

“Konu komşu akraba eş dost bacı ve kardaş
Hayal meyal günlerin ağaran siyahında
Görüşüp bayramlaştım hepsiyle sarmaş dolaş
Tanrım konuk olduğum o bayram sabahında”

(Ölmeden Ölmek, “Bayram Sabahı”, s.40.)

1950’lerden sonra artan komünizm baskısı altında eriyip biten Bulgaristan Türklüğü içerisinde Erendoruk, yaşanan bütün acıların tanığı olmuştur. Yaşanan bu acılar, Erendoruk’un kalbine ve kalemine yansımıştır. İşte Erendoruk, şiirlerini bu acılarla içiçe işlemiştir. Bu yüzden onun şiirlerinde karamsarlığın ve umutsuzluğun yeri büyüktür. Şair dostu Süleyman Adalı da onu bu yönden uarmıştır. Bu konu hakkında kendisi ile yaptığımız görüşmede Süleyman Adalı şunları söylemiştir:

“Şiirleri çok karamsardı. Yaşadığı acı dolu yıllar, cezaevi hayatı onu daha da karamsar yapmıştı. Maalesef bu yüzden kendini biraz tekrarladı. Bunu dostum olduğu için ona söylüyordum.”¹¹⁴

Şair, yalnızlık içerisinde karamsar bir tablo çizer. Sürgünde kaldığı yıllarda yalnızlık onu damla damla eritir. Keder, şairin içerisindeki ılık rüzgârları poyraza döndürür.

“Mor dağların ardında söner sabah yıldızı
Yalnızlığımı yudum yudum kahvaltı eder
Üstüne doya doya ıstırap yer elem yer

Roman sürgünü Ömer

Karısı ve de kızı

(Ölmeden Ölmek, “Dilenci”, s.41.)

Erendoruk’un şiirlerinde lirik bir tarz gözümüze çarpar. Şiirlerde akan melankoli, çaresizlik ve karamsarlık duygusu, şairin acıları ve hayalleri ile birleşir. Şair, bu acılar içerisinde mutsuzdur. “Onun şiirlerinde mutluluk çok azdır. Çünkü gerçek hayatta da gerçek anlamda mutlu olamamıştır.”¹¹⁵

¹¹⁴ 05.02.2010’da Gebze’de Süleyman Adalı ile yapılan görüşme.

¹¹⁵ 03.02.2010’da İstanbul’da Mehmet Türker ile yapılan görüşme.

Şair, ölmekten de beter olmuştur. Özlemle, yalnızlıkla kavru lan umutları bir bir solar. Şair, bu durumu tasvir edemez. Kitaba adını veren “Ölmeden Ölmek” adlı şiirde bu duyguları şu şekilde dile getirmeye çalışır:

“Ayrılığa ek dedim kan damladı elime
Benliğimi binlerce parçaya bölmek dedim
Sözlüğümde kalmamış uygun tek bir kelime
Ben de üzgün ve kırık ölmeden ölmek dedim”

(Ölmeden Ölmek, “Ölmeden Ölmek”, s.44.)

Şairin bazı şiirlerinde de bu karamsarlık ve çaresizlik içerisinde Bulgar güçlerine karşı olan nefreti dile gelir. Şair, çekilen acılardan, yaşanan ıstıraplardan bıkmış bir şekilde öfkesini kusar. Bu öfke içerisinde bir önsezi, özgürlük özlemi ve umudu kendisini hissettirir.

“Ben varım Bulgar iti vardım var olacağım
Senin yarının kuşku altında yıllar yılı
Yaşayacağın günler deyiver ki sayılı
Senin sönecek benim hep yanacak ocağım!”

(Ölmeden Ölmek, “Yanıt”, s.22.)

Şair, Bulgar güçlerine ve onun maşası olan, benliğini yitiren insanlara öfke ile seslenmektedir. Şaire göre onlar, ruhlarını satmış canlılardır. Benliğini, geçmişini, Türklüğünü yitirenlere “Sen” adlı şiirde öfke ile seslenir:

“Sen ev bark nedir bilmezsin
Sürgün edilmedin ki
Yatağında uykusuz durup sabaha değin
Mezara gömüldükçe her arzun her dileğın
Boşanan gözyaşını yastığa silmedin ki
Bir avucunda özlem

Öbüründe yüreğin”¹¹⁶

Şair, bu öfke içerisinde kaderine ağlamaktadır. O yaşadığı hayatı sonbahara benzetir. Sonbahardaki yaprakların sararıp, kuruyup düşmesi gibi o da hayatta solup gitmiştir. Şair, güzü sevmez. “O, sonbaharı hiç sevmezdi. Çünkü ona ölümü hatırlatıyordu. Hep böyle derdi.”¹¹⁷

“Kara yazılmış bir kez alınımızdaki yazı
Her mevsimi her günü sonbahar ömrümüzün
Bir bakmışsın balmumu rengine çalmış yüzün
Ve saçın genç yaşında büsbütün kar beyazı”

(Ölmeden Ölmek, “Beklediğim”, s.52)

Şair, bu karamsarlık içerisinde ölümü hatırlamaktadır. Yine sonbaharı ölüme benzetir. Bu mısralarla Cahit Sıtkı Tarancı’nın “Otuz Beş Yaş”ını hatırlarız.

“Bir sisli sonbaharda son kez çalınca saat
Beni sessizce alıp götürecektir cemaat
Bir damla nem kalacak kaderin avucunda”

(Ölmeden Ölmek, “Damla Damla”, s.54)

Şiirlerini, sel sel gözyaşına, damla damla kana benzeten Erendoruk, çaresizlik ve umutsuzluk içerisinde olan Bulgaristan Türklerinin acılarını yansıtmıştır. Onun şiirlerinde gördüğümüz ve sık sık kendini tekrarlayan karamsarlık duygusu bu ıstıraplı hayatın bir sonucudur. Nice acı dolu merhalelerden geçen Erendoruk, hayatı boyunca çok az mutluluk yüzü görmüş olan bir insan olarak bu melankolik tarzı şiirlerine yansıtır.

¹¹⁶ **Hak ve Özgürlük gazetesi**, sayı: 45-46, Bulgaristan, 30.10.1998, s. 5.

¹¹⁷ 04.07.2009’da İstanbul’da Mehmet Türker ile yapılan görüşme.

“Soydaşlarımızın yaşam umutlarını, inançlarını ve umutsuzluklarını şiirleştiren örneklere yer vermiştir.”¹¹⁸ Yüreği insan sevgisi ile dolu olan şair, gözlemlerini ve yaşadıklarını kendi düşünce süzgecinden geçirerek vermiştir. Şairin yaşadığı hayat hikâyesi olan bu şiirlerdeki gerçekçi tasvirler, duygular bizi şiirin içine alan ve saran en önemli unsur olarak karşımıza çıkar.

Şair, yaşadığı ve gördüğünü yazmıştır. İstirabın haykırıldığı bu mısraların içine dalınca şairi ve çekilen sıkıntıları daha iyi kavrarız. Gerçekçi ve duygulu bir tarzda yazılan bu mısralar onun Bulgaristan Türkleri Edebiyatı’nda önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır.

2.4. Sabır Duası

Şairin üçüncü şiir kitabı 1992 yılında yayımladığı “Sabır Duası” adlı kitabıdır. Bu kitap da şairin, sürgünlük yıllarında kaleme aldığı acı ve umutsuzluk kokan şiirlerini barındırır. Bu konu hakkında Erendoruk, şunları söyler:

“Ölmeden Ölmek şiir kitabımdaki ve elinizdeki şiirler sürgünlük acılarının, özlemlerinin, çırpınışlarının, unutulmuşluk, kimsesizlik duygularının ak kâğıt üzerine gözyaşı hâlinde damlamışlığıdır.”¹¹⁹

Kitapta görülen iki ana tema Bulgar zulmü ve bundan dolayı oluşan karamsarlıktır. Şairin, Bulgar zulmünü ele alan şiirlerinde zulümden örnekler verdiğini, öfkesini ve sitemini haykırdığını görürüz. Bireysel acılarını, yalnızlığını, umutsuzluğunu, ıstırabını yansıttığı şiirlerinde de doğal olarak karamsar bir hava sezilir.

Erendoruk, şiirlerinde bu duyguyu çok gerçekçi bir şekilde vermiştir. Duyguların, ıstırabın işlendiği, karamsar ve kötümser bir hava esen şiirler sade, yalın ve basit anlatımıyla bize seslenir. “Kalemin kılıçtan daha keskin olduğunu düşünen”¹²⁰ ve hayatı boyunca bunu kendisine felsefe edinmiş olan şair, bu uğurda yola çıkıp yürüdüğünü dile getirir.

¹¹⁸ Hüseyin Hacıoğlu, “Büyük Şiir”, **Balkan Türklerinin Sesi Dergisi**, yıl:2, sayı:1, İstanbul Ocak 1991, s.29.

¹¹⁹ Ömer Osman Erendoruk, “Birkaç Söz”, **Sabır Duası**, Kurtiş Matbaası, İstanbul 1992, s. 2.

¹²⁰ Erendoruk, **Sabır Duası**, s. 2.

2.4.1. Karamsarlık

Erendoruk'un içindeki umut ışığı, çekilen bu sıkıntılar yüzünden yavaş yavaş sönmektedir. Şair, artık "kara gece"nin bitmesini ve "aydınlık gündüz"e ulaşmayı istemektedir. Bu "aydınlık gündüz" de özgürlüğü, barışı ve huzuru simgelemektedir. Şair bu zorbalıklardan, baskı ve şiddetten bunalmıştır. Bu yüzden o zalimlik ve gaddarlık yapan kişilere nefret duyar. Yavaş yavaş eridiğini, içindeki çiçeklerin solduğunu kitaba ismini veren şiirinde şu şekilde belirtir:

“Madem insan dediğin çiçekten daha nazik
Neden alçak ansızın bir şimşek çakar gibi
İçimde eridikçe duygularım kar gibi
Ölüyorum sessizce zorbalıklardan ezik
O zaman beddualar fisıldıyor dudağım

Sen sabır ver Allahım”

(Sabır Duası, “Sabır Duası”, s.3.)

Şair, kendisini bu acılar içerisinde dünyanın en yalnız insanı hisseder. Ömrü bir düş gibi sessizce geçip gitmektedir. Geriye şairde sadece birkaç güzel anı kalır.

“Sanıyorum dünyanın benim en yalnız kulu
Dostlarla yollarımız birer birer ayrıldı
Ömrüm gelip geçiyor bir düş gibi korkulu
Yıllardan kırık dökük birkaç hatıra kaldı.”

(Sabır Duası, “Son Dua”, s.6.)

Bu dörtlükte şair, yalnızlığını ortaya koyar, şair, kendisini çok yalnız hissetmektedir. Özellikle ikinci mısra bize Cahit Sıtkı Tarancı'nın “Otuz Beş Yaş” şiirindeki mısrayı aklımıza getirir. Şair, hatıraların verdiği özlem içerisinde eski günleri hatırlar ve derin bir ah çeker. Bu mısralar da bu ahın getirdiği damlalardır.

Ömer Osman Erednoruk'un her mısrasında acı dolu bir gözyaşı hissederiz. Şair, bu acı dolu gözyaşları içerisinde soydaşlarının haklarını, özgürlüğünü korumaya çalışır. Şiirleri de bu ıstırapın, alın terinin olduğu eserlerdir. Onları bu amaçla okumamız ve

onlara sahip çıkmamız gerektiğini şair dostu Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu şu şekilde dile getirir:

“Ömer Osman Erendoruk’un şiirleri kan ve gözyaşı kokuyor. Onları, içimiz yana yana okurken, bayrağımızın dalgalandığı şu müstakil ve hür vatanımızın, mukaddesatımızın ve milli varlıklarımızın değerlerini daha iyi anlamadığımızda da yanıyoruz.”¹²¹

Şairin elinde artık bir şey kalmamıştır. Bu baskı ve zulüm içerisinde yazdığı eserlerinin müsadere edilmesi onu çok etkilemiştir. Bir ömür boyunca yazdığı eserlerin birileri tarafından ihbar edilip ele verilmesi şairi üzen ve “ölmekten beter eden” en önemli faktördür:

“Elimde avucumda kalmadı bir tek satır
Aklımda bir şiirden bir iki dörtlük yarım
Terörün ateşinde kül oldu çatır çatır
Bir ömür yazdıklarım”

(Sabır Duası, “Sen Bari Aç”, s.12.)

Şair, bu karamsarlık içerisinde kendi oluşturduğu hayali dünyaya kaçmak ister. Kötülük dolu hayattan kaçıp sevgisini ve inancını alıp gitmeyi arzular:

“Yalana gereksinim duymuyorum ne fala
Paylaşın bu virane dünyayı karış karış
En temiz duyguları doldurdum bir çuvala
Avucumda mutlarım

Gidiyorum dünyama bindim de bir sandala
Sevgim ben ve de Tanrım!”

(Sabır Duası, “Benim Dünyam”, s.14.)

Şair, zulmün çemberi altında boğulmaktadır. Yüreği bir damla sıcaklığa, mutluluğa ve aydınlığa muhtaç bir şekilde haykırır. Yapılan bu zalimlikler karşısında

¹²¹ Gençosmanoğlu, “S.O.S veya Üçüncü Mezar”, a.g.y., s.7.

şair sele kapılan solgun bir yaprak gibidir. Bu ıstırabın sitemini umutsuz bir şekilde haykırır.

“Boğuyor benliğimi zulmün korkunç selleri
Bir damla aydınlığa özlem içinde ruhum
Dudağımdan dökülen son dua varım yoğum
Öylesine incelmış de sazımın telleri
Boğuyor benliğimi zulmün korkunç selleri”

(Sabır Duası, “Sitem”, s.19.)

Şair, bu vefasızlık, riyakârlık, bencillik dünyası içerisinde bir damla mutluluk dilenir. Şair, mutluluğa o kadar muhtaçtır ki, çölde gezen ve susuzluğunu dindirmek isteyen bir insan gibidir. Ömrünün bir damla mutluluğu bulamadan geçip gittiğini söyler.

“Geçtiğim yollardan silindi izim
Erken solmuş yaprak rengi benizim
Ömrüm geçmek üzere hâlâ sensizim
Vefasız kollardan seni dilendim”

(Sabır Duası, “Mutluluk”, s.31.)

Şair, ölmeden önce içindeki arzularını, yaşadığı acıları, ıstırapları ilmek ilmek işlediğini söyler. Kara yazgısını temiz beyaz sayfalara döker.

“Dönüşmeden önce bir avuç kara toprağa
Derdimden birkaç damla döktüm beyaz yaprağa

Satır satır

Satır satır

(Sabır Duası, “Satır Satır”, s.43.)

2.4.2. Baskı ve Zulüm

Kitapta, “Tek Mezar” ve “Adsız Bebek” olmak üzere 2 manzum destan bulunur. Özellikle bu destanlarda şair, Bulgar zulmünden derinlemesine bahsetmiştir. Kitap sürgünlük yıllarında yazılan şiirlerden oluştuğu için şair, Bulgar komünistlerinin kendilerini benliğinden uzaklaştırmak isteme çabalarına karşı acılarını, özlemlerini, nefretini, zulmü ve mücadelesini anlatarak ve kalemiyle savunarak onlara karşı durur.

Bu şiirlerdeki zulmün, tasvirlerin yaşanmış duygusu altında acı ve ıstıraptan beslenmesi onları daha etkili kılan en önemli unsurdur. Çünkü şair, bir milletin acılarını, ıstıraplarını, haykırışlarını anlatmış ve haykırmıştır. Onların sözcüsü olarak, onları savunan çok az aydından bir tanesidir.

Şair, zulmün bıçağı altında tir tir titreyen sürgünlerin yaşlı gözlerinden bahseder. Özlem ve acı içerisinde uzak yarınları bekleyen sürgünler şiirine konu olur:

“Göğsüne saplanmış zulmün bıçağı
Yâd ellerde teker teker sürgünler
Yaşlı gözlerini her akşam çağı
Uzayan yollara diker sürgünler”

(Sabır Duası, “Sürgünler- II”, s.27.)

Şair, Türklüğe yapılan bu zulmü, Türklüğe karşı olan nefreti kınar. Türklüğün kaderi olan bu ıstıraplar şairi karamsarlığa götürür. Türklerin gözlerinde bu zulme karşı doğal olarak bir nefret vardır.

“Her nerden olursan ol bir Türk’sün ezik
Nefret gördüm gözlerine biriken nemde
Mahvediyor varlığını demir bilezik
Bulgaristan denen korkunç bir cehennemde!”

(Sabır Duası, s.35.)

Şair, Todor Jivkov’dan ve onun rejiminden nefret etmektedir. Onlara baskı, acı, ıstırap ve zulümden başka bir şey vermeyen bu “demir kılıç” şairin etini ve kemiğini sızlatmaktadır. Onun için şiirlerinde şair, bu durumdan öfke ile bahseder.

“T. Jivkov dediler mi
İniltiler doluşur kulaklarıma dört yandan
Sızlar kemiğim etim
Ve alır beni benden yığın yığın acılar
Büyür nefretim”

(Sabır Duası, “T. Jivkov Dediler mi?”, s.38.)

Şair, bu rejime bağlı kalıp benliğini yitirenlerden, geçmişini, tarihini unutanlardan da öfkeyle bahseder. Türklüğünü yitirip kendi ana babasına yabancı olan ve komünist rejimin uşağı olan ve daha sonra Orlin Zagorov diye adını değiştiren Şükrü Tahir'e öfke yağdırır.

“Bir şey araştırarak çocuksu bir sanıda
Unuttun geçmişini belledin yabancı da
Sonra inkâra kalktın ananı babanı da
İnsan izi görmemiş kapkaranlık bir insan
Çünkü sen bir hainsin!

Tarih savaş haini tanır ülkü haini
Sen kendi kökeninin bir hainisin yeni
Unutma ki ulusun cezalayacak seni
Yalanlarla paçavra gibi salkım saçaksın
Çünkü sen çok alçaksın!”

(Sabır Duası, “Lânetleme”, s.21.)

Şair, “Tek Mezar” adlı destanında zulmün sonuçlarından ve bıraktığı etkiden bahseder. Gürül gürül akan Arda nehri bile artık coşku ile akmaz. Arda nehri bile barut ve kan kokar. Şaire göre suların olduğu gibi artık kuşlar da coşkulu ve neşeli değildir. Dalda öten bülbül bile şarkısını yarıda bırakmaktadır. Şair, bu destanda da zulmü ve çekilen çileyi dile getirir.

“Suya benzemiyor ki içtiğim bir avuç su,
Birazı kan kalanı acı barut kokusu.
Coşan dalgalarından ürperiyor da kıyı,
Yarıda bırakıyor bir dalda öten bülbül
Başladığı şarkıyı.”

(Sabır Duası, “Tek Mezar”, s.47.)

Artık Ardadan akan su değil, kan ve gözyaşıdır. Yıllar boyu çekilen sıkıntılara, yapılan zulme Arda da şahit olmuştur. Bu yüzden şair Arda nehrinden şiirlerinde çokça bahseder.

Zulümden Erendoruk'un bahsettiği gibi, Eski Zağra Müftüsü de Erendoruk'tan yıllar önce, 93 Harbi sırasında yapılan zulümden hatıralarında şöyle bahsetmiştir:

“...Siz cepken giymeyi seversiniz diye delikanlıların kollarını ve pazularını cepken gibi yüzdüler! Artık yoruldun, bir sigara iç diyerek tenasül âletini kesip ağzına soktular!..”¹²²

Erendoruk da yapılan zulmülerden “Adsız Bebek” adlı manzum destanında örnekler verir. Bulgar milisleri gece gündüz demeden Türk köylerini basmış ve zulüm yağdırmıştır.

“Gece gündüz demedi, demedi pazar, cuma,
Topu, tüfeği, tankı ile geçti hücumu.
Sardı Türk köylerini gözü dönmüş milisler
Genç, yaşlı, çocuk vurdu, sille savurdu pisler.”

(Sabır Duası, “Adsız Bebek”, s.55.)

Komünist yöneticilerin zulmü genç, yaşlı demeden herkesi derinden yaralamıştır. Bu zulmü haykıran, kurtuluş mücadelesi veren aydınlar da en fazla ıstırap çekenler arasındadır:

“Bulgarsınız siz dedi şaklatarak copunu,
Hapsetti sürgün etti aydınların topunu.
Gık diyeni ağzından kan gelince dövdüler,
Ana, avrat, kız, gelin hayâsızca sövdüler.”

(Sabır Duası, “Adsız Bebek”, s.56.)

Erendoruk, sürgünlük yıllarının acısı içerisinde kaleme aldığı bu şiir kitabında da karamsarlık duygusu ve Bulgar zulmünü gerçekçi bir şekilde işlemiştir. Onun şiirlerinde bu temalar vazgeçilmez temalardır. Bu zulümden doğan acı, ıstırap ve gözyaşı karamsarlıkla birleşerek yoğun bir şekilde yansıtılmıştır.

¹²² Hüseyin Raci Efendi, **Tarihçe-i Vak'a-i Zağra**, Tercüman Yayınları 1001 Temel Eser, Kervan Kitapçılık, İstanbul (Tarih yok), s. 176.

Şairin bu kitabında da manzum destanlar yer alır. 2 manzum destanın bulunduğu kitapta şair, bu destanlarla Bulgar zulmünü daha derinlemesine ve hikâye tarzı şeklinde ele alır. Bulgar zulmüne ve onun peyki durumunda olanlara karşı nefret, yapılan muamelelerin şekli ve tarzı öfke ile dile getirilmiştir.

Erendoruk, Bulgaristan’da yaşananları bize tüm çıplaklığı ile vermiş ve çekilen acıları yansıtmıştır.

Şair, bu duygu dolu mısralarla, gerektiğinde edebi sanatları da kullanarak sade, yalın bir Türkçe ve hece vezniyle bu duyguyu yansıtmaya çalışmıştır.

2.5. Dilim Dilim Yürek

Şairin 1994 yılında yayımlanan 4. şiir kitabı “Dilim Dilim Yürek” başlığını taşımaktadır. Bu kitap Erendoruk’un cezaevi yıllarında kaleme aldığı şiirleri içerir. Erendoruk, bunu kitabın önsözünde şöyle açıklar:

“Bu kitaptaki mısralar, 28 Ocak 1980’de Bulgar polisince beş yıl hapis cezasına mahkûm edilerek, kaldığım Eski Zağra Cezaevi’nin siyasi bölümünde kelepçeli elle kaleme alınmışlardır.”¹²³

Şair, bu kitabı çok sevdiği ve yıllar boyu hasret kaldığı annesine adamıştır.

“Uçan kuşlardan selam-selam esen rüzgârdan
Selamım bir inleyiş anam bir buruk acı
Anam, başımın tacı!
Sen canımdan da önce!
Diye fısıldayabildiğim anama...”

(Dilim Dilim Yürek, s.5.)

Erendoruk, kitabın başında şu epigrafi kullanır:

“Hoş geldiniz safalar getirdiniz buyurun
Boş çevirmem sizi bomboş olsa da elim

¹²³ Ömer Osman Erendoruk, “Önsöz Yerine”, **Dilim Dilim Yürek**, Beka Yayınları, İst. 1994, s.3.

Acıyı mısra mısra kalbinize duyurun
Buyurun yüreğimden birer ikişer dilim”

(Dilim Dilim Yürek, s.6.)

Kitapta genel olarak cezaevi yıllarında kaleme aldığı şiirlerde şair, özlemini, acısını, sevgisini, karamsarlığını dile getirir. Şair, “Ezik Şiir” başlığını taşıyan şiirde bize bir nevi poetikasını anlatır. Şair, bu şiirlerde gül ve yârın olmadığını, bu şiirlerin buram buram acı, hasret, ıstırap ve sitem koktuğunu anlatır. Şairin poetikası niteliği taşıyan bu şiiri buraya alıyoruz:

“Bu dizelerde ne gül ne de mor menekşe var
Dilim dilim yürek var dövünen şırak şırak
Ve benliğimi ezim ezim ezen dört duvar

Bu dizelerde ne yâr dudağı var ne buse
Oyuk oyuk yürek var sevdiklerinden ırak
Ve de demlenmiş özlem sanrılaşan bir sese

Bu dizelerde yitik inanç var yitik umut
Delik deşik yürek var benliğim gibi yıprak
Ve de kapkaranlık bir gökyüzü bulut bulut

Bu dizelerde ağrı acı var kanar yara
Bir perişan yürek var dilinmiş yaprak yaprak
Ve her yaprakta birer şiir karadan kara

Bu dizelerde ana dilim var- mermerde iz
Ana dilim benliğim gibi ezilmiş toprak
Ve her karış toprakta ıstırap deniz deniz”

(Dilim Dilim Yürek, “Ezik Şiir” s.64.)

Kitapta genel olarak dört tema dikkat çekmektedir: Ölüm, yalnızlık, özlem ve umutsuzluk.

Umutsuzluk teması içerisinde karamsar, çaresiz ve bedbin bir hava eser. Şairin bu tür şiirlerinde umutsuzluk, karamsarlık ve çaresizlik bir arada bulunduğu ve kaynaştığı için bu temayı tek çatı altında inceleyeceğiz.

Şairin cezaevi yıllarında kelepçeli ellerle yazdığı bu şiirlerde ölüm teması da yoğundur. Şair, bu şekilde yaşamaktan, baskı ve zulüm görmekten bıkmıştır. Bu yüzden ölümü bile özlemektedir.

Şiirde yoğun oranda bulunan bir diğer tema da özlemdir. Şair, cezaevinde tüm sevdiklerine hasret duyar. Bu şiirlerde özlem teması sevgi ile iç içedir. Annesine, eşine, kızına hatta hatta ana dili Türkçesine duyduğu hasret ve sevgiyi şair, lirik bir şekilde yansıtır.

Bir diğer tema da yalnızlıktır. Şair, uzun yıllar sevdiklerinden ayrı yaşamak zorunda kalmıştır. Cezaevi, sürgünlük, ölüm kampları şairin ruh dünyasında yalnızlığa ve bunalıma yol açmıştır. Bunu da şiirlerinde yoğun bir şekilde görmekteyiz.

2.5.1. Özlem ve Aşk

Şair, üç buçuk yıl kaldığı cezaevinde sevdiklerinden ayrı acı dolu yıllar geçirir. Bu durum her insanın yüreğini ezeceği gibi şairin yüreğini de derinden yaralamıştır. Şair, bu duyguyu, verdiği acıyı şiirlerine umutsuz bir şekilde konu eder.

Şairin cezaevinde en çok hasret kaldığı tabii ki annesidir. İnsanın ve insan yüreğinin her ne yaşta olursa olsun sıcak bir anne yüreğine, sesine ve sevgisine ihtiyacı vardır. Şair de bunun eksikliğini hep duymuştur. Annesine sevgisini şu şekilde dile getirir:

“Duygular darmadağın perperişan olsa da
Yüreğimin içinde anam yerin sımsıcak
Sevgin sönmeyen ocak
Sevgin dağlardan yüce”

(Dilim Dilim Yürek, “Buruk Şiir”, s.23.)

Şair, bayram günlerinde sevdiklerinin hasretini daha bir fazla duyar. O güzel günlerde sevdiklerinden ayrı kalmak, onların sıcaklığını hissedememek şairi üzer. Şair, bir bayram günü annesinin hasretini duyar ve uzaklardan ona şu şekilde seslenir:

“Bu bayram da yanına gelemiyorum ana
Yollarımı kapatmış başı dumanlı dağlar
Bu kez de gözyaşını silemiyorum ana
Yüreğin bu bayram da sessizce ağlar ağlar...”

(Dilim Dilim Yürek, “Duygusal Şiir”, s.36.)

Şairin cezaevinde hasret kaldığı insanlardan biri de sevgili karısıdır. Bunca yıl ona eş olmuş, hayatın zorluklarını beraber aştığı, kızlarının annesi olan eşi Hayriye Hanım’a özlem duyar. Şiirlerinde eşine sevgisini şu şekilde belirtir:

“Bir iri damlada yapraksın sarı
Ha düştün dalından ha düşeceksin
Avucuna alıp da umutları
Benim yüreğimle çarpan yüreksin”

(Dilim Dilim Yürek, “Damlalı Şiir”, s.44.)

Şair, cezaevinin o zor şartlarında direnme gücünü sevdiklerine duyduğu sıcaklıkta ve bağlılıkta bulur. Onların sevgisi ve varlığı şairi ayakta tutar. Şair, cezaevinin soğukluğu içerisinde içindeki sıcaklığı ve gücü eşinde bulduğunu belirtir.

“Yaz ötelerde kaldı baharlar özlenen düş
Burada her şey soğuk gönül ıraklığından
Tek senin sıcaklığın var içime gömülmüş
Hâlâ buzlaşmamışsam senin sıcaklığından”

(Dilim Dilim Yürek, “Sıcak Şiir”, s.45.)

Şair, cezaevinde tüm güzelliklerden yoksundur. Sevdikleriyle birlikte doğayı, çevreyi ve çok sevdiği baharı özlemektedir. Cezaevinde insan bir kuş sesine bile hasret olur. Ilık bir esinti, şırıl şırıl akan bir dere, sıcak bir şekilde terennüm eden bir kuş bile

insanı mutlu eder. Şair, bu güzelliklerden yoksun olduğunu ve baharı eşinin gözlerinde yaşadığını anlatır:

“Ben senin gözlerinde arıyordum baharı
Bir yağmur başlıyordu çisil çisil bir yağmur
Her damlası güneşten parlayan bir avuç nur
Ve bahar okşuyordu açılan sabahları
Ben senin gözlerinde buluyordum baharı”

(Dilim Dilim Yürek, “Anısal Şiir”, s.46.)

Şair, karısına büyük bir sevgi duymaktadır. Onun en ufak bir yapraktan bile kıskanır.

“Bocalar durur gibi bilinmezin izinde
Yıllar var ki hâlâ o rüyayı anıyorum
Eller yüzmesin diye sevgimin denizinde
Ben seni bir yapraktan bile kıskanıyorum”

(Dilim Dilim Yürek, “Kıskanç Şiir”, s.70.)

Şair, cezaevine düştüğü sıralarda henüz bir genç kız olan küçük kızı Gülseren’i de çok özlemektedir. Mektuplarında da ona sevgisini belirtmiş ve hayatla ilgili öğütler vermiştir. Şair, biricik kızı Gülseren’e sevgi ve özlemini cezaevinden yazdığı şiirle de dile getirir:

“Bir çocuk ağlıyor rüyalarımda
Yırtarak gecenin tül perdesini
Yüreğimden kopup gelen sesini
Duyuyorum bütün damarlarımda
Bir çocuk ağlıyor rüyalarımda”

(Dilim Dilim Yürek, “Ağlar Şiir”, s.49.)

Şairin cezaevindeki bir diğer yaşam ümidi de güçlü inancıdır. Şair, çektiği acılara, Mevlâ’sına duyduğu inançla direnir. Bu inancı ona eşsiz bir ilaç gibi deva verir:

“O ölü yıllarımda bana eş olan acım

Şimdi de yüreğimi kemirip duran sancım
Bana yüce Mevlâ'mca bağışlanan inancım
Direniş gücü verdi eşsiz ilaç misali”

(Dilim Dilim Yürek, “İnancım”, s.72.)

Şair, ana dili Türkçe’yi de çok sevmektedir. Hayatı boyunca onu korumanın mücadelesini kalemiyle ve beyniyle yapmaktan vazgeçmemiştir. Şair, ana dili olmadan yaşayamayacağını, onsuz olmaksızın ölümü tercih edeceğini belirtir:

“İşiyor anadilim al yeşil gönüllerde
Güneş çiçeklere renk verir gibi baharın
Yiteceğini bilsem anadilimin yarın
Ölümü daha bugün bulurum nerde nerde
Ve soğuk kucağında ölürüm perde perde”

(Dilim Dilim Yürek, “Al Yeşil Şiir”, s.56.)

Şair, yaşanan bu kötülükler, zulümler ve acılar içerisinde tarihinden, geçmişinden yardım istiyor. Bir milletin ve insanın yaşanan kötü durumlar karşısında kutsal geçmişine, tarihine dönmesi kadar doğal bir şey yoktur. Şair de, bu zorluklar karşısında şanlı tarihine sığınır ve oradan, kahramanlardan yardım umar.

“İki milyon Türk’ün yıllardan beri
Dinmiyor gözünde yaş gel Köroğlu
Duyduğun saatte acı haberi
Kızılırmak gibi taş gel Köroğlu
.....
Her Allah’ın günü her akşam çağı
Üstümde terörün simsiyah ağı
Kemiğe dayandı zulmün bıçağı
Hızır’ın atıyla koş gel Köroğlu”

(Dilim Dilim Yürek, “Köroğlu”, s.76.)

2.5.2. Ümitsizlik

Erendoruk'un şiirlerinde en çok bulunan tema, yaşamı ile doğru orantılı olarak ümitsizlik temasıdır. Ömrü boyunca çok az mutlu olabilmiş bir insan olan Erendoruk'u, özellikle cezaevi hayatı çok fazla karamsar yapmıştır. Orada çektiği sıkıntılar, sevdiklerinden uzak kalması, anadilinden uzak oluşu yüreğini ve beynini vurmıştır. Onun için bu şiirlerde de karamsarlık ve umutsuzluk teması vardır.

Şair, dertlerinden yorulmuştur. Baştan ayağa gözyaşına dönmüş bir hâlde içindeki son umut ışığını ayakta tutmaya çalışır:

“Gözyaşına döndüm baştan ayağa
Süzüldüm dağlara buğu olunca
Bir yağmur hâlinde döküldüm dağa
Seller dertlerimi söyler yolunca”

(Dilim Dilim Yürek, “Buğulu Şiir”, s.9.)

Cezaevinde zaman geçmez. Saniyeler, dakikalar insana bir ömür kadar uzun gelir. İstirap, acı ve yalnızlık içerisinde geçmeyen zaman insanın umudunu yavaş yavaş tüketir:

“Takvimlere göre gün yirmi dört saat sürer
Bana göre bir saat sonu gelmez bir gece
Her dakkası ıstırap her dakkası bilmece”

(Dilim Dilim Yürek, “Takvimli Şiir”, s.10.)

Şair, bu umutsuzluk içerisinde kendini boşlukta bulmaktadır. Boşluk duygusu içerisinde kıvranan şair, tutunacak dalı olmadığını söyler. Yüreği derdini anlatamaz bir dilsiz dönüşür:

“Anlatamam neden nasıl ne biçim
Çözdükçe dolaşan kördüğüm içim
Bir büyük boşlukta bir bücür hiçim
Bir söz söyleyecek dilim de mi yok?”

(Dilim Dilim Yürek, “Dilsiz Şiir”, s.17.)

Bu boşluk duygusu şairi boğmaktadır. Şair, artık hayata farklı bir gözle bakar. Gördüğü her şey ışığını yitirmiş, renksiz bir hâl almıştır. Şair, bu boşluk içerisinde yitip gittiğini vurgular:

“Umut ışıklarımı boğuyor karanlıklar
Gördüğüm tüm varlıklar yitmede öz rengini
Kaybolursam günlerden bir gün nasılsa dostlar
İçimin boşluğunda bulacaksınız beni”

(Dilim Dilim Yürek, “İçimdeki Boşluk”, s.20.)

Şair, umudunu ayakta tutabilmek için hayal dünyasına başvurur. Hayal dünyasında kendi oluşturduğu özgürlüğün olduğu dünyaya sığınır. Erendoruk, bu dünya hakkında mektuplarında şöyle der:

“...Yalnız kalabilme fırsatı elime geçince(cezaevinde bu çok zor) dikkatimi belirsiz bir merkeze toplayıp, içinde bulunduğum ortamdan kopuyor ve kendi hayal gücümle yarattığım o uzak, ama şahane Işık Adası’na varıyorum. Ben o adayı, yanan arzularımın külünü gözyaşımınla karıştırıp, üstüne umudun ve emellerimin yeşilimsi aydınlığını serpererek ve inanç ile sevginin bitmez tükenmez sıcaklığı ile yoğurarak yarattım.”¹²⁴

Şair, cezaevinin verdiği sıkıntı ve ıstırap içinde kurtuluşu ve huzuru “Işık Adası”na sığınmakta bulur.

Şiirlerinde de bu “Işık Adası”ndan şu şekilde bahseder:

“Kendime gelemedim hâlâ yıllar boyunca
Gün oldu bahçemdeki dikenî gül sandım da
Kâh yıldızlı kâh yitik inançlara kandım da
Mahpusluk yüreğimi oyuk oyuk oyunca
Gaddarlık dünyasını terk eyledim döndüm de

Şimdi hayallerimin ‘Işık Adası’ndayım
Özgür inançlarımın özgür dünyasındayım”

(Dilim Dilim Yürek, “Dönüşlü Şiir”, s.35.)

¹²⁴ Erendoruk, **Istıraphaneden Mektuplar**, s.s. 44 -45.

Şair, cezaevinde mutluluğa ve neşeye hasrettir. Yıllardır bir bülbülün ötüşünü, coşkulu bir baharı görmemiştir. Şair, hazandan hoşlanmaz. Baharın gelmesini ve doğanın canlanmasını bekler. Bu ıstırap ve özlem içerisinde umutsuzdur. Ömrü hazin bir sonbahar gibi solgun bir şekilde geçmektedir. Şair, geçen bu ömrünü bir anlık bakışa benzetir.

“Ben yıllardır tek bülbül ötüşü duyamadım
Anladım ki burada bütün mevsimler kışmış
Ve o ıssız kuytuya varırken adım adım
Anladım ki bir ömür bir lâhزالık bakışmış”

(Dilim Dilim Yürek, “Yolcu Şiir”, s.50.)

Şair, umutsuz bir şekilde şiirlerinde haykırmaktadır. Bu mısralarının şiir olmadığını bunların yüreğinden gelen çağrılar olduğunu söyler. Bu duygusal çağrılarının her şeye rağmen içindeki sıcacık sevgiyle şiire dönüştüğünü şöyle vurgular:

“Bu dizeler şiir değil ki henüz
Yürekten yüreğe uzanan çağrım
Hoşgörü tatlı dil ve de güler yüz
Sıcacık sevgiyle doldu mu bağrım
Şiire dönüşür duygusal ağrım”

(Dilim Dilim Yürek, “Davetli Şiir”, s.67.)

2.5.3. Yalnızlık

Şairin, kitabında geçen temalardan biri de yalnızlıktır. Şair, cezaevinde sevdiklerinden uzakta yalnızdır. Etrafını çevreleyen dört duvar arasında yalnızlık çeker. Cezaevi, hayatta yalnızlığın en ıstıraplı, en çekilmez olduğu yerlerdendir.

Şair, yüreği elinde yalnızlığı ile baş başa günleri saymaktadır. Yalnızlık onu günden güne eritmektedir. Dilsiz bir şekilde üzerine doğru gelen dört duvar şairin umutlarını birer birer çürütür.

“Dilsiz taşlarca dilsiz hücrenin duvarları
Sarkıyor Demokles’in kılıcı başucumda

Yüreğimin içine gömdüm de tüm varları
Sayıyorum günleri yüreğim avucumda”

(Dilim Dilim Yürek, “Yalnız Şiir”, s.7.)

Şair, cezaevine düştüğünden beri yalnızlığı ve ıstırabı daha derin bir şekilde hissediyor. Yalnızlık ve çekilen sıkıntılar onun canını daha fazla acıtıyor. Şair, bu ruh dünyasından mektuplarında şöyle bahseder:

“Tutuklandığım andan beri kendimi, acımasız ve buz gibi soğuk bir yalnızlığın kucağında tutsak hissediyorum. İçime ağır ağır doluşan yalnızlık orada yavaş yavaş dallanıp budaklanıyor, beni tanecik tanecik yutuyor, hücre hücre yok ediyor ve gereksiz bir kalıntı hâlinde kabuğundan dışarı fırlatıyor.”¹²⁵

Şair, cezaevinde bazen dört duvar arasında insanı boğan bir ıssızlık ve sessizlik olduğunu söyler. Şairin, o duygu dolu yüreği bu ıssızlık içerisinde yorulmaktadır.

“Bir adım bir daha... ötesi duvar
Hücrede boğucu bir ıssızlık var
İssızlık içimi alıp verir de
Sessizce kendini savar yüreğim”

(Dilim Dilim Yürek, “Sessiz Şiir”, s.8.)

Erendoruk, soğuk hücre duvarları arasında ıstırabı ve gözyaşı ile baş başdır. Hücrenin yalnızlığın ayrılmaz eşi olduğunu söyler. Şair, yitip giden kara günler içerisinde, yarınlara umutsuz ve kara bir şekilde bakarak umutsuz insanlara selam eder.

“Selâm ediyoruz umutsuzlara
Hücre yalnızlığın ayrılmaz eşi
Geceler gündüze vermiyor sıra
Yalnızlık ıstırap ben ve gözyaşı
Selâm ediyoruz uykusuzlara

Selâm ediyoruz uykusuzlara

¹²⁵ Erendoruk, **İstiraphaneden Mektuplar**, s. 10.

Hücre ıstırapın ezelden başı
Geçen günler yitik yarınlar kara
Yalnızlık ıstırap ben ve gözyaşı
Selâm ediyoruz tüm mutsuzlara”

(Dilim Dilim Yürek, “Yuvarlak Şiir”, s.13.)

2.5.4. Ölüm

Şairin bu şiir kitabında geçen önemli temalardan biri de ölüm temasıdır. Cezaevinde çektiği sıkıntılar, yapılan zulümler ve baskılar şairi karamsar bir tablo içerisinde hayattan soğutur. Şair, bu hayatı yaşamaktansa onurlu bir şekilde ölmeyi tercih eder. Karamsar ve umutsuz insanlarda bir kurtuluş simgesi olan ölüm temasını Erendoruk'ta da yoğun bir şekilde görürüz.

Cezaevi yılları şairi iyiden iyiye yormuş ve içindeki umut ışığını son damlasına kadar eritmiştir. Onun şiiri kelepçeli ellerle yazılmış ve ölüme mahkûm bir şiir olarak karşımıza çıkıyor. İmkânsızlıklar altında doğan o melankolik ve umutsuz mısralar ölüme yakın bir insanın veyahut ölümü özleyen bir insanın psikolojisini yansıtır.

Şair, kendini sararıp solmuş kuru bir yaprağa benzetmektedir. Umutsuzluk içerisinde buz gibi olmuştur ve artık kendisini toprağın çağırıldığını söylemektedir.

“Bazen sararmadan düşer ya yaprak
Beni de çağırmış olmalı toprak
Bir deri bir kemik kaldım da yıprak
Titriyorum içim dışım buz gibi”

(Dilim Dilim Yürek, “Soğuk Şiir”, s.11.)

Şair, kimsenin kendisini duymadığından yakınıdır. Haykırış hâlindeki şiirlerini kimse duymaz. Kendisini umudunu yitirmiş bir ölüye benzetir. Yağmur gibi gözünden boşanan ve göl olan yaşlar şairin dertlerini simgelemektedir.

“Anladım kalmamış dünyada yerim
Kimseler duymadan ölür sözlerim
Yağmur yağmur yaşlar döken gözlerim

Dertlerimin birer gölü besbelli”

(Dilim Dilim Yürek, “Ölü Şiir”, s.15.)

Hayatının acı ve ıstırap dolu yılları onu çok yormuştur. Eşi Hayriye Hanım’la yaptığımız görüşmede onun yorgunluğunu şöyle anlatmıştır: “Türk milleti için kanını, canını vermişti. Bu uğurda çok çile çekti. Yedi defa ameliyat oldu, cezaevinde de sağlam böbreğini almışlar, çürüğünü bırakmışlar. Artık çok yıpranmıştı. Kalbi çok yorgundu.”¹²⁶

Şair, bu yorgunluktan ölüme sığınır. Artık gecelerinin gündüze dönmediğini, içerisindeki ışıkların söndüğünü umutsuzca söyler. Bu şiddet dolu kötü hayat şairi yormuş ve üzümüştür. Şair, bu psikoloji altında yorgunluğunu anlatır.

“Çok yorgunum şöyle bir uzanayım
Kapatsın yüzümü beyaz mendilim
Belki tamamlandı günüm ve ayım
Belki yazılmadık kalır son dilim”

(Dilim Dilim Yürek, “Yorgun Dörtlük”, s.28.)

Şair, hayatın bu virajlı yollarında yorulduğunu, bir kuru akasya yaprağı gibi sonunun bir avuç toprak olacağını söyler. Artık baharı göremeyeceğini, solgun ve unutulacak bir masal olarak kalacağını belirtir.

“Yoruldum son yılların virajlı yollarında
Sözde ak
Ve de kuru her yaprak akasya dallarında
Netsem neylesem sonum bir avuç kara toprak
Ve silik parmak izi kapı mandallarında”

(Dilim Dilim Yürek, “Sözde Şiir”, s.39.)

¹²⁶ 02.02.2010’da İstanbul’da Ömer Osman Erendoruk’un eşi Hayriye Erendoruk ile yapılan görüşme.

Erendoruk, dördüncü şiir kitabı olan “Dilim Dilim Yürek” de cezaevi yıllarının kendisinde bıraktığı acıyı, özlemi, ıstırabı yansıtmıştır. Ele aldığımız bu şiirlerdeki karamsar havayı şairin hayatıyla örtüştürdüğümüzde daha iyi anlarız. Şair, hayatındaki bu umutsuz tabloyu, gerçekçi tasvirlerle aktarmıştır.

Erendoruk, yaşadığı bu hayat çerçevesi içerisinde bu melankolik şiirlerle ıstırabını haykırmıştır. Demir parmaklıklar ardındaki şair, demir yumruk altındaki dostlarının sözcüsü olmuştur. Oradaki gizli kapılar altındaki baskı ve zulmü en gerçekçi şekilde yansıtan aydın olarak hep susturulmak istenen Erendoruk, bu uğurda çok acı çekse de, çok yorulsa da mücadelesine devam etmiştir.

Bu şiirler de yorulmuş bir yüreğin, kelepçeli ellerle çaresizlik içerisinde kıvranan şairin haykırılarıdır. Bu şiirlerde yaşanmış acı dolu hayatları, yapılan zulümleri ve bu zulmün bıraktığı yürek acılarını sade, yalın bir şekilde benzetmelerden, kafiyelerden yararlanarak veren şair, bir karanlık devri günyüzüne çıkarmaya çalışmıştır.

2.6. Buram Buram Yalnızlık

Ömer Osman Erendoruk’un beşinci şiir kitabı 1997 yılında yayımlanan “Buram Buram Yalnızlık” adlı kitabıdır. Şairin bu şiir kitabında 1960 yılından 1997 yılına kadar olan şiirlerini görmekteyiz. Şairin edebiyata ilk adımını attığı 60’lı yıllardaki ilk şiirleri de, Türkiye’de yaşadığı ve emeklilik yıllarında yazdığı şiirleri de bu kitapta yer alır.

Şair, yüreğinin kanayan yaralarını bu şiirlerle sarmaya çalışır. Korkunun, umutsuzluğun, hüznün, yalnızlığın yanında umudu, sevgiyi ayakta tutmaya çalışan şair, bu şekilde aydınlığı yakalamaya çalışır.

Şair, yalnızlığın çemberi altında olduğu o günlerden ve şiirleri oluşturma serüveninden şu şekilde bahseder:

“Bencil, küstah, hilekâr ve gaddar Bulgar komünistlerinin oluşturduğu bu karanlığın kaskatı çemberi arasında eziktim, tek başımaydım. Biricik dayanağım, yegâne sırdaşım Allah’ımdı. Ve de Allah’ımın bana bağışladığı umudum. Zaman zaman kurumuş gibi görünen, sonra tekrar filizlenen umutlarım... Elinizdeki kitabı oluşturan

şairlerin büyük bir kısmı o sonsuz gibi görünen gecenin koyu karanlığında, cılız mum ışığından yararlanılarak fısıltı hâlinde kaleme alınmıştır.”¹²⁷

Şairin bu şiir kitabında öne çıkan temalar; yalnızlık, hüznün, umut, sevgi, ölüm ve sitemdir. Şair, karamsarlığını, umutsuzluğunu hüznün ile birleştirmiş ve bireysel bir hava içerisinde aktarmıştır.

Şairin yalnızlığı da şiirlerinde belirgin bir şekilde göze çarpar. Cezaevinde, ölüm kamplarında ve sürgünlüklerde geçen acı dolu yıllar içerisinde şair, yalnızlıkla bütünleşmiştir.

Buradaki şiirlerinde sevginin de ön planda olduğunu görüyoruz. Şair, sevdiklerine, vatan ve bayraktan başlayarak kutsal değerlerimize karşı büyük bir hasret ve sevgi duyar. Bunu da şiirlerinde lirik bir şekilde dile getirir.

İstiraplı yıllar içerisindeki bıkkınlığını yeri gelince ölümden bahsederek, yeri gelince son umut ışığına sığınarak veyahut da sitem dolu haykırışlarla dile getirir.

Ayrıca kitabın sonunda şairin yirmi tane rubaisini görüyoruz. Bu rubailerde, öğüt ve sitemden, umutsuzluğa kadar birçok temayı konu almıştır.

2.6.1. Hüzün

Şair, hayatı boyunca hüznün dolu yıllar geçirmiştir. Artık çektiği ıstırapların yorgunluğunu duyar ve gençliğini büyük bir hasretle arar. Bu yaşlılık ve yorgunluk içerisinde geçmişe hüznün ve hasret dolu gözlerle bakar. Anılarla teselli bulmaya çalışır:

“Saçında on tel ak

Yüz tel ak...

Artık senin tek avuntun

On sekizi anlarda aramak.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Avuntu”, s.22.)

Şairin hüznü karamsarlık ve çaresizlik bulutları altındadır. Şair, yaşanan bu kötü hayatın, üstündeki kara bulutların bütün aydınlıkları yok edeceğini düşünür. Anılar artık

¹²⁷ Erendoruk, “Yalnızlığın Burgacında”, **Boram Boram Yalnızlık**, Beka Yayınları, İst. 1997, s.s. 6-8.

bir sihir gibi sadece geçmişte kalacaktır. Şair, karamsar bir tablo içerisinde bu hüznü anlatır:

“Tüm renkleri silecek siyah bulutlar yarın
Ve beyaz sultan esir edecek dünyamızı.
Bir yerden seslenecek zaman zaman bir sızı
Sihirli dünyasından ölümsüz anıların.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Son Mevsim”, s.35.)

Şair, tüm olanlar karşısında çaresizdir. Bu çaresizliğe ve olanlara şiirleriyle direnmeye çalışır. Direnme inancını yazmakta bulur:

“Masamda bir bardak yeşil su,
Bir açık defter kalem,
Ve de son şiirimi yazmak arzusu.
Aynaya bakıyorum ayna kırık,
Ben kırık.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Son Şiir”, s.43.)

Şair, masasında yazma arzusu ile doludur. Masadaki suyun renginin yeşil olması da şairin ne kadar uzun süredir masada oturduğunu göstermektedir. Şair, tüm bilinçaltını, tüm hüznünü gün yüzüne çıkarmaya çalışır. Bundan başka yapacak bir şeyi yoktur.

Şairin her şiirinde yalnızlık ve hüznü görürüz. Birbirinden ayrılamayan bu karamsar tablo her şiirinde kaçınılmaz olarak karşımıza çıkar. Şiirlerdeki bu hüznü ve yalnızlık hakkında Özcan Ünlü şunları söyler:

“Anladım ki, çekilen acı mısralara sığmayacak kadar yoğun, yaşanan ihanetler satırlara dökülemeyecek kadar trajik... Şiirin kucığına sığınan Erendoruk, bütün yaşadıklarından sonra nasıl mutluluk provaları yapsın?.. Bütün şiirlerinde hüznü, yalnızlık ve gadre uğramanın verdiği sıkıntıyı dile getiren şair, sükûtuna eş tuttuğu acılarını, ancak kendisi gibi düşünenlerle paylaşıyor.”¹²⁸

¹²⁸ Erendoruk, “Hoş geldin Hüznü”, a.g.e., s.s.123-124.

Şair, şiirlerinin bazen isyanı bazen de acı dolu bir hıçkırığı anlattığını, umudunun, emellerinin hep kırık ve bitik olduğunu söyler. Şair, bu çaresizlik içerisinde hayal kırıklığını anlatır:

“Umudum emellerim inançlarım hep kırık.
Sesim bazen isyandır, bazen acı hıçkırık.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Hayal Kırıklığı”, s.54.)

Şair, artık o eski masallara inanmaz. Milleti uyutmaya çalışan, riyakâr, bencil kişilerin ve sistemin yalanlarına şair artık kanmayacağını söylüyor. Bu tablo içerisinde kendini dalları kurumuş, susuz bir ağaca benzetiyor.

“Bir ağaç mıyım artık dağ başında kupkuru?
Gece kuşları mı konsun yaydığım dallara?
İçilecek bir yudum suyum da yokken duru
İnanır mıyım artık o eski masallara?”

(Boram Boram Yalnızlık, “Eski Masal”, s.55.)

Şair, artık geçen zamandan, yaşanan hayattan kendini soyutlamıştır. Bir midye gibi kendine kabuğuna kapandığını ve hüznün ve umutsuz bir şekilde kaderine ağladığını dile getirir.

“Artık ister yürüsün, ister saysın zaman,
Ben midyelerce kapandım kabuğumun içine
Biraz kül biraz duman.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Mutluluk Sokakları”, s.59.)

Şair, başındaki her saç telinin aka dönüştüğünü ve birer nota gibi inlediğini belirtiyor. Çekilen ıstıraplar o kadar büyüktür ki, saç telleri bile bunu haykırmaktadır.

Şair, kaderinin bitmemiş bir senfoni gibi hâlâ inlediğini söyler. Umutsuzlukla ve edebi sanatlarla bezenmiş melankolik bir tablo çizer.

“Yeşil dalların yeşil yeşil yapraklarında
Mozart’ı söylüyordur rüzgâr coşarak yeni;
Benim alınyazım da bitmemiş bir senfoni,

Her nota bir inleyiş saçımın aklarında.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Yeşil Şiir”, s.67.)

Şair, bu ıstıraplar içerisinde beynini kemiren kurdun, yani elemin onu masa başında elinde kalem paslandırıldığını söyler. Şairin, Bulgar zulmü altında çektiği acılar, onu çaresiz bırakmıştır. O da, bu acıları sadece kalemi ve beyniyle yansıtır ve kâğıtlara döker. Umutsuz bir şekilde masada beynindeki bir yığın düşünce ile yavaş yavaş çürüdüğünü, eriyip bittiğini dile getirir.

“Gözlerimde göl göl biriken nem,
Kurt olup beynimi kemirdi elem.
Sağ elimde kırık dökük bir kalem,
Bir defter başında paslandım durdum.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Zulüm Yağmurları”, s.84.)

2.6.2. Kimsesizlik

Şairin, tüm şiirlerindeki ortak temalardan biri de her zaman yalnızlık olmuştur. Şair, kimsesizlikten kavrulduğunu, gecelerini bu yalnızlıklar içinde kâbusa dönüştüğünü dile getirir. Bu yalnızlık içinde giderek boğulmaktadır. Kitaba ismini veren şiirde yalnızlığı hakkında şunları söyler:

“Bütün yalnızlıklara açık pencerelerim.
Akşamüstü ruhumu ürperten nefes gibi;
Yalnızlıklara tutsak kâbuslu gecelerim.
Yay kaldırımlarda yankılanan ses gibi.

Yalnızlıktan kavruyla kavruyla kül olmuşum,
Karanlık dehlizlere savrulan külüm yalnız.
Yalnızlığımın kızgın külünde boğulmuşum.
Yıllar var ki yaşayan ölüyüm, ölüm yalnız.”

(Boram Boram Yalnızlık, s.5.)

Şair, kendisini öldürecek olan en büyük acını yalnızlık olduğunu söylüyor. Cezaevinde yalnızlık en büyük ıstıraptır. İnsan kendini oyalamak için her türlü şeyi bulmak ister. Yalnızlığı çok çekmiş olan Erendoruk, yalnızlığın kendisini yavaş yavaş öldürdüğünü söyler.

“Eğer bir gün ansızın ölürsem bu genç yaşta
Veremden, kanserden demeyin sakın;
Açın yüreğimi bir kutu açar gibi
Nasıl içmiş kanımı yalnızlık bakın
Soyulmuş bir limondan usare içer gibi.

Yalnızlık muhakkak ölüm demek savaşta!

(Boram Boram Yalnızlık, “Yalnızlık”, s.31.)

Şair, haykırışlarına cevap alamamıştır. Bu mücadelesine kimse gereken değeri vermemektedir. Şair, bu durumdan yakındır. Yalnızlığın ölümden beter olduğunu ve hâlâ yüreğindeki sızı ile yapayalnız olduğunu vurgular.

“Bunca haykırışım, ağrım ve sızım
Yüreklerde hâlâ bulmadı değer
Hâlâ kendimleyim, yapayalnızım.

Yalnızlık bir başka ölümmüş meğer!”

(Boram Boram Yalnızlık, “Meğer”, s.47.)

2.6.3. Ölüm

Şair, tüm bu acılardan, ıstıraplardan bazen ölüme sığınarak, onu gün yüzüne çıkararak kurtulmaya çalışır. Ölüm, ıstırapın yanında bir kurtuluştur.

Şair, Yahya Kemal Beyatlı'nın “Sessiz Gemi”sini, Cahit Sıtkı Tarancı'nın “Otuz Beş Yaş”ını hatırlatan bir ahenkle ölüme duyduğu özlemi şöyle dile getirir:

“Son yolculuğumun tabutla olacağını bilirim de
Yıllar yılı bir duygu yeşertir içimi;
Dünyamız bir limanmış beklediğim bir gemi;
Uyur uyanırım da çıkmaz bir türlü içimden yine,
İçime öylesine yerleşen bu gemini özlemi.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Özlem”, s.30.)

Şair, ölümden korkmaz. Ölümü bir kader, bir kurtuluş olarak görür. Bu sonun elbet bir gün geleceğini söyler. Ölüme giderken tabutunun ay yıldızlı bayrakla örtülmesini ve kefenininse annesinin seccadesi olmasını ister. Şair, ölüme varıp tek başına içi rahat bir şekilde sonu gelmez bir huzur ve saadet diyarına gitmeyi arzular.

“Ve benim de gelecek sıram günün birinde;
Yüreğim durulacak, yumulacak gözlerim.
Yıldızım da kaydı mı gecenin bir yerinde
Lâilâhe illâllah... olacak son sözlerim

.....

Anamın seccadesi kefen olsun naşıma;
Çullayın üzerimi ay yıldızlı bayrakla.
Uzun bir yolculuğa çıkayım tek başıma,
Haşrolup üzerinde dolaştığım toprakla.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Vasiyet”, s.102.)

2.6.4. Sitem

Ömer Osman Erendoruk’un şiirlerinde dikkat çeken yanlardan biri de düzene eleştiren ve sitem eden yaklaşımlardır. Şair, bize toplumcu tarzı andıran tablolar çizer. Bu şiirlerde Orhan Veli Kanık’ın serbest ölçü ile yazdığı ve var olan olumsuzlukları eleştirdiği toplumsal şiirleri hatırlatır.

Erendoruk da burada dünyadaki ve çevresindeki kötülüklerden, ikiyüzlülükten, iftiradan bahseder. Kinayeli şekilde bu sitemini dile getirir.

“Kim demiş bu dünya kıtlık kesatlık?
Bu dünyada her şey bol.

.....

Bencillik, fesatlık, yozlaşmış umut,
Sonu bilmem nerelere varan yol.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Bol”, s.40.)

Erendoruk, Türkiye’yedeki hayatında yaşadığı, gördüğü olumsuzlukları, sosyal yaşamdaki kötülükleri imâlî bir şekilde dile getirir. Dünyada iyiliğin değil ama kötülüğün bol olduğunu söyler. Burada şikâyet, sitem ve kötülükleri haykıran bir tutum vardır.

“Dedik ya dünyamızın her şeyi bol:
İftiracıya saygı,
Müzevire övgü bol!
Bol şef takımına etmek kulluk.
Nasıl inkâr edilir?
Bolluk bu sana işte,
Bolluk!”

(Boram Boram Yalnızlık, “Bol”, s.40.)

Erendoruk’un Türkiye’ye geldiği sıralarda olan olumsuzluklar, siyasi sosyal bozukluklar onu çok etkiler. Anavatanına gelmenin mutluluğunu duyan Erendoruk, hayat karşısında gördüklerinden şikâyet edercesine bahseder. Çünkü yaşanan kötülükler, olan olumsuzluklar, yanlışlar onu üzer. Bu duyguların yoğun şekilde anlatıldığı ve tezatlığın, sitemin hâkim olduğu diğer bir şiirde de şair, düzene karşı toplumsal bir eleştiri yapmaktadır:

“Gün batıdan mı doğmaya başladı?
Sular tersine akıyor artık desenize.
Demek artık sağların sol, solların sağ adı;

Siz bize ‘Biz’ diyeceksiniz
Biz de ‘Biz’ size.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Ters Şiir”, s.45.)

Şair, bu toplum düzeni ve yapılan zulmüm karşısında güz yaprakları gibi döküldüklerini dile getirir. Bu düzen, şairin benliğini yok etmek ister. Buna direnen şair artık ellerinin kelepçeli olduğundan yakınıır:

“Vaktiyle silah tutan elimiz kelepçeli,
Başucumuzda uğul uğul bir zulüm yeli!
Benliğimizi azın azın dondurdu da buz,
Solgun güz yaprakları gibi dökülüyoruz.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Türk’üm ve Müslümanım”, s.62.)

Şair, bu kötü dünyada dürüst ve namuslu bir şekilde yaşamının zor olduğunu vurgular. Çünkü bu hayatta kötülük ve düşmanlık değer bulur. Şair, bu kötülükten örnekler vererek onlara sitemde bulunur. Aşağıdaki mısralarda var olan toplum içerisindeki olumsuzluklar, toplumcu bir şekilde simgesel unsurlardan yararlanılarak verilir:

“Ne tel örgüler alıyormuş önümüzü,
Ne de kat kat kordonlar,
Ye birimiz düşmeliymişiz ötekinin ağına,
Ya diğerimiz batırmalıymış dışlerini
Bir üçüncümüzün gırtlığına.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Masal Gibi”, s.65.)

2.6.5. Umut

Erendoruk, çoğu zaman umutsuzluğa ve karamsarlığa düşse de içindeki Allah inancı, vatan sevgisi ve sevdikleri insanlara duyduğu sevgi, özlem onun umut ışığını söndürmemiştir. Onun şiirlerinde önsezi, umut ve zafer her zaman az da olsa bulunur.

Bir şiirinde, düşmana karşı Balkan Savaşı'nda savaşan ve esir düşen büyük dedesi Ali Osman Borazan'dan övgü ile bahseder. Dedesine vefa borcunu onu mezarında rahat uyutarak ve düşmana zeval vermeden bayrağımızı koruyarak ödeyeceğini dile getirir.

“Düşman haşin, düşman gaddar, hırçındı, dede.
Borazanda zafer marşın çın çındı, dede;
Sana rahat uyu demek borcumdur:
Ay yıldızlı bayrağımız hep Edirne'de!”

(Boram Boram Yalnızlık, “Zafer Marşın”, s.14.)

Şair, bütün bu zorluklara rağmen umudunu yitirmez. Bu kötü günlerin bir gün biteceğini söyler. Onun bu önsezisinden yazar ve gazeteci dostu Mehmet Türker şöyle bahseder:

“Onun önsezisi çok güçlüydü ve perşembenin geleceğini çarşambadan anlayabiliyordu.”¹²⁹

Bu kötü günlerde onu ayakta tutan bu önsezisidir. Komünist sistemin Türkler üzerindeki bu baskı ve zulmünün biteceğini 1964'te yazdığı bir şiirinde şöyle dile getirmiştir:

“Ko aksın gönüllerin sevgi yüklü ırmağı
Kıskançları suyuyla birer birer boğarak,
Günde birkaç kez ölüp yeni baştan doğarak
Devireceğiz bir gün önümüzdeki dağı.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Sevgi İрмаğı”, s.18.)

Şair, güneşli aydınlık günlerin yakında olduğunu yapısı itibariyle çok farklı olan “Baharı Beklerken” adlı şiirde şöyle dile getirir:

“Geliyor gözlerinde ne ıstırap, ne hüznün,
Ne ıstırap, ne hüznün geliyor gözlerinde,

¹²⁹ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s. 3.

Güneşli bir gündüzün ışığı izlerinde,
Işığı izlerinde güneşli bir gündüzün.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Baharı Beklerken”, s.53.)

Şiirde şair, kelimelerin yerlerini değiştirerek farklı bir tarz oluşturmuş ve böylece şirin ahengini değiştirmiştir. Şair, bu şiirde özlediği günlere yakında ulaşacağını dile getirir.

Şair, bunca ıstıraba rağmen yaşamayı sevmektedir. İçindeki umut ışığını canlı tutar. Yaşamak, şairin umut damlalarını ayakta tutmasıyla daha bir anlamlı hâle gelir. 1986 yılında Roman kasabasında sürgündeyken yaşamının güzelliğinden şöyle bahseder:

“Sonum mu yakın yoksa canlandı mı umudum?
Bir tek gün gibi kısa yılın on iki ayı.
İçeceğim geliyor doğayı yudum yudum.
Ben ömrümde bu kadar sevmedim yaşamayı.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Yaşamak”, s.74.)

2.6.6. Sevgi ve Aşk

Erendoruk, içinde yaşama sevincini, sevgisini hiçbir zaman yitirmemiş bir insandır. Onun şiirlerinde bu yüzden sevgi kendisini sürekli hissettir. Şair, yaşadığı acılara, ıstıraplara içindeki sevgiyle karşı koyar.

Şairin yaşadığı yıllardan sonra, olgunluk çağına gelince en çok korktuğu ve aynı zamanda en çok sevdiği varlık olan insandan şöyle bahseder:

.....
“Şimdi yaşım otuz iki.
Neden korktuğumu sorsa biri
İnsandan derim.
Oysa dünyada en çok
İnsanı severim!”

(Boram Boram Yalnızlık, “Korku”, s.23.)

Şairin, en sevdiği ve en çok korktuğu varlık insandır. Çünkü hayatı boyunca ona en büyük kötülüğü insanlar yapmıştır. Bu yüzden şair, insandan korktuğunu dile getirir.

Erendoruk, her şiir kitabında olduğu gibi bu şiir kitabında da sevdiklerine sevgiyle seslenmeyi ihmal etmez. Hapiste hasret kaldığı insanlardan biri de çok sevdiği kızı Gülseren'dir. Kızına yaş günü için yazdığı bir şiirde büyük bir hasretle seslenir.

“Dilerim ömrün sonsuz bir bahar olsun çiysel,
Tek dalımı kırmasın yağan yağmur, akan sel!”

(Boram Boram Yalnızlık, s.69.)

Şair, aynı zamanda gönlü vatan ve millet sevgisiyle dolu olan bir insandır. Hayatı boyunca Türklüğünü korumak için yaşamış bir insan olarak her zaman şiirlerinde Türklük sevgisini dile getirmiştir. Kapıkule Sınır Kapısı'na vardığı ilk gün şunları yazar:

“Eğilerek saygı ile öptüm toprağı,
Çimenleri ıslıyordu sevinç gözyaşım.
Kapanıyor ömrümün son çile yaprağı,
Özgürlüğün huzurunda eğili başım.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Sessiz Şiir”, s.76.)

Erendoruk, aynı zamanda tarihiyle ve atalarıyla da övünen bir insandır. Şaire göre tarihini bilen her Türk, bununla gurur duyar. Geçmişteki kahramanlardan, zaferlerden sevgiyle ve coşkuyla bahseder. Erendoruk da, şiirlerinde bu sevgiyi ve gururu dile getirir:

“Yunus Emre haykırdı o arı Türkçesiyle,
Ölümsüzlük senedini imzaladı Mevlâna
Mesnevisiyle!

Kader Avrupa topraklarına gömerken Hunları,
Sakarya nehri kıyılarında beylik kurdu
Oğuz'un torunları.

.....

Ulubatlı Hasan surlara çakarken alsancağı,
Gerilerde bıraktı Avrupa Ortaçağı.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Tarih Sayfalarınca Öteden Beri”, s.s. 77-78.)

Ana vatan sevgisini ve Tanrı sevgisini şair her seferinde büyük bir şevkle dile getirir. Ana vatanına sevgisini başka bir şiirinde şöyle dile getirir:

“Samimi olduğuma şahidim Hak Teâlâ,
Ben senin kucağında sana hasretim hâlâ!”

(Boram Boram Yalnızlık, “Ana Vatanım”, s.86.)

Şair, bir diğer şiirinde cenazesine gidemediği ve son kez elveda diyemediği babasına büyük bir saygı ve özlemle seslenir. Yıllar sonra babasının mezarının başında şunları yazar:

“ Şimdi başucundayım, yaralı, kırık, üzgün,
Burada dolaşacak birkaç kapım var daha.
Her şeyi anlatırım sana kavuştuğum gün,
Ruhun şâd olsun diye duacıyım Allah’a.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Garip Kalmışım”, s.89.)

Başka bir şiirde de annesinin mezarı başında yazdığı sevgi ve hasret kokan mısraları görüyoruz:

“Bu dünyadan göç edeli ruhun sırdaşım.
Sensiz başka acı anam ekmeğim aşım;
Şefkat dolu avuçların içinde başım
Sana bütün dertlerimi dökmeye geldim.”

(Boram Boram Yalnızlık, “Selâmünaleyküm Anam”, s.113.)

2.6.7. Rubailer

Şairin, Boram Boram Yalnızlık kitabının sonlarına doğru tek dörtlüklerden oluşan rubailerini görmekteyiz. Bu rubailerde her ne kadar kafiye aaxa olsa da, yer yer farklı bir kafiyeleniş yapılmış, genelde 14’lü ve 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Bu

yüzden şiirlerde rubai özelliklerinden farklı özellikler göze çarpmaktadır. Fakat Erendoruk, şiirlerine “rubai” başlığını vermiştir. Erendoruk; acılarını, öğütlerini, umutsuzluklarını, çaresizliğini, inancını,... bu rubailerinde yer yer kinayeli bir şekilde dile getirir. Bu mısralarda Ömer Osman Erendoruk bilge kişiliğiyle dikkat çekmektedir:

“Devlet adamıyla gül, konuş, tartışma ille;
Sakin ola tartışma bir de yarı cahille,
Bilgisi yetmeyince güce başvurur biri,
Biri yüzüne aptal damgası vurur dille.

.....

Üç nesneye güvenin olmasın ömür boyu:
Biri hava, öteki her türden kadın soyu,
Üçüncüsü değişen devlet siyasetidir,
Üçünün de fahişe kadın gibidir huyu.

.....

Çağlar var çağlığıyla çağlar gelir çağlardan;
Çaylar var çaylığıyla hendekleri aşamaz.
Ölümler var ölüsü daha canlı sağılardan.
Sağlar var sağlığıyla ölüdür savaşamaz.

.....

En karanlık gece sabahla biter,
Bahardır arkası en uzun kışın.
Biraz gecikse de kimi gün seher
Önüne geçilmez yaradılışın.

.....

Arzular silindi kara kalemle,
Umutlar dal gibi devrildi suya.
Alabildiğine dümdüz ovada
Hileyle, düzenle düştük pusuya.

.....

Ben hayatı rüzgâra benzetirim nedense,
İnsanı, ağaçlarda kıpırdanan yaprağa;

Uzun ömürlü olur köküne sadık kalan,
Kökünden uzaklaşan erken düşer toprağa.

.....

Hayatın kitabını okudum yaprak yaprak,
Gördüm ki uçurumlar açılmış dört bir yana.
Havalanmaya kanat vermemiş Mevlâ'm bana;
Saklanabileceğim tek yerim kara toprak.

.....

Yalnızlık, ıstırap, sel sel gözyaşı
Derken yavaş yavaş boşaldı içim.
Başucumda duran şu mermer taşı
Çiğnene çiğnene aldığım biçim.”

(Boram Boram Yalnızlık, s.s.117-120.)

“Boram Boram Yalnızlık” kitabının sonunda Özcan Ünlü'nün şiirler hakkındaki değerlendirmesi önemlidir. Ömer Osman Erendoruk'un şiirlerinin keşfedilmeyi bekleyen bir saray gibi olduğunu söyleyen Ünlü, şöyle devam eder:

“Çok rahat ve kendinden emin bir söyleyişi olan şair, ölçülü söylediği şiirlerinde daha başarılı. Serbest veznin savrukluğuna kapılan bazı mısraları ilk bakışta şiirin ritmini bozsa da bütün çalışmalarında bu duruma düşmediğini de belirtmekte fayda var.

‘Evrensel’ Türk şiirinin dinamiklerini yakalama yolunda ciddi çabaları olan Ömer Osman Erendoruk'un şiirleri kapısından içeri girip keşfedilmeyi bekleyen hüznün sarayının tezyinatı gibi duruyor. Ümit ederim, şiirini besleyen ana kaynaklar, onun özlemine, beklentilerini karşılayacak pınardan beslenir ve Türk şiiri de ustasını küstürmemiş olur.”¹³⁰

2.7. İzmir Sokakları

Ömer Osman Erendoruk'un 1998 yılında yayımladığı son şiir kitabı “İzmir Sokakları” adını taşır. Özellikle ferdî temaların olduğu bu kitapta genelde 1965-70 yılları arasında yazdığı şiirleri görmekteyiz. Kitabın sonlarına doğru 1980-90'lı yıllara

¹³⁰ Erendoruk, **Boram Boram Yalnızlık**, s. 124.

ait şiiirler de kendini gösterir. Erendoruk, Türkiye'ye gelince tıpkı İstanbul, Bursa,... gibi İzmir'i de gezmiş ve İzmir'in denizi, o güzel sıcaklığı, tıpkı İstanbul gibi, onu çok etkilemiştir. Bu kitabına İzmir'de yaşadığı mutlulukları, hayali, hayatı yansıtmış, bu yüzden kitaba "İzmir Sokakları" adını vermiştir.

Kitapta yetmişe yakın şiir yer alır. Bu şiirlerde ağırlıklı olarak serbest ölçünün kullanıldığını daha sonra da 14'lü hece ölçüsünün kullanıldığını görüyoruz. Şiirlerde, aşk, sevgi, umutsuzluk, acı, ayrılık gibi ferdî temalar yer almaktadır. Biz burada sevgi ve umutsuzluk olarak temaları ikiye indirgeyeceğiz.

Sevgi ve umutsuzluk temaları çatısı altında ele alacağımız şiirlerde şairin oldukça duygusal bir bakış açısı sergilediğini görüyoruz. Yalnızlık ve çaresizlik altında kıvranan şair, bunu acı dolu bir şekilde dile getirir. Bu da melankolik bir hava ihtiva eder.

2.7.1. Sevgi

Şairin hayatı ile bağdaştırabileceğimiz "Solgun Çiçek" adlı şiirde şair, hüznü dolu bir tablo çizer. Şair, bu solmuş çiçeğe karşı büyük bir sevgi ve özlem duymaktadır.

"Bir solmuş çiçeğim var İzmir sokaklarında
Adına menekşe mi çiğdem mi gül mü desem;
Kokusu burcu burcu saçımın aklarında,
Öter durur ömrümün Koşukavak'larında"

(İzmir Sokakları, "Solmuş Çiçek", s.5.)

Şairin "Eğlen Biraz" adlı şiirinde Nazım Hikmet'ten esinlendiğini görüyoruz. Erendoruk'un şairliğinin başlarında 1965 yılında yazdığı "Tık tak..." diye başlayan bu şiir Nazım hikmet'in "Makineleşmek İstiyorum" şiirini bize hatırlatır.

"Tık tak
Tık tak...
Erir zaman
Çürür zaman

Yalvarırım sana saat
Eğlen biraz n'olursun?
Artık hacet kalmamışken sözlere
Gel eritme bu ânımı boş yere
Bir dakkacık daha fazla bakayım
Karşımdaki şu masmavi gözlere.”

(İzmir Sokakları, “Eğlen Biraz”, s.8.)

Şairin bu şiir kitabındaki şiirlerde tekrar sanatından çokça faydalandığını görüyoruz. Erendoruk'un sanat hayatındaki ilk yıllarında yazdığı bu şiirlerde basit yalın ve derinliği olmayan ferdî şiirlerin yoğunluğu göze çarpıyor. Şair, bu yıllarda sanatını ve kendini bulma ve geliştirme evresi içerisinde.

“Canevime dolan çılgın bir selsin
Ağla gitsin
Ağla
Ağla...
Ağlarken de öylesine güzelsin.”

(İzmir Sokakları, “Gizli Sevişmek”, s.11.)

Onun şiirlerinde basit, yalın ve doğal da olsa bir gizem, bir duygu yoğunluğu ve keşfedilecek bir dünya buluruz. Şiir dünyası hangi temayı ele alırsa alsın geniş ve çarpıcıdır. Onun şairliği hakkında merhum şair, Ahmet Şerif Şerefli şunları söyler:

“O, kendinde şiir dünyasını taşıyan her şeye muktedirdir”¹³¹ diyor.

Şairin, sevgi ve aşk dolu bir şiirinde de tekrar sanatının oluşturduğu müzikaliteden faydalandığını görüyoruz.

“O gece ben senleştim yoğun- varımla senleştim damar damar
Sen bende kaldın varım- yoğunla o gece benleştin ilik ilik
O gece görülmedik rüzgârdın meltemlerce öylesine ifil ifil esen
O gece sen...”

¹³¹ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 38.

O gece...
O..."

(İzmir Sokakları, "O Gece", s.14.)

Şairin aşkla bezenmiş bu şiirleri, belki gerçek belki de hayâli bir sevgiliye yazılan coşku ve lirizm dolu şiirlerdir. Hemen hemen hepsinde şairi, acı ve ıstırap dolu hayatın daha vurmadığı zamanlarda onun oluşturduğu coşku ve heyecan dolu bir anlatım yoğunluğunu görmekteyiz.

"Belki yakar ışığın beni
Ama sevdikçe doymamacasına seni
Işığında bir avuç kül oluncaya dek
Ne gönlüm küsülü
Ne gözlerim açık gidecek!"

(İzmir Sokakları, "Güzelim", s.15.)

Şair, zaman zaman ayrılığın ve özlemin kısıkaçları içerisinde sevgisini haykırmaktadır. Ayrılıktan acı çeken bir şiir havası içerisinde şiirini lekeli görür:

"Benliğime bir leke ayrılığın kısıkaçı
Bu leke çıkmaz artık ömür boyu silsen de.
Yüreğime yılanca sokulmuş buruk acı
Ben senle sensizim, benimle sensiz sen de."

(İzmir Sokakları, "Lekeli Şiir", s.34.)

Şair, şairliğinin ilk yıllarında serbest ölçüyü yoğun bir şekilde kullanmıştır. Sevgi temalarını, uzun cümlelerle, yalın anlatımlarla bezemiştir. Sevgi ve özlem kokan bir şiirinde yüreğindeki heyecan dolu aşktan şöyle bahseder:

"Bu akşam da olmadı seni anmadan
Artık silinmeyecek anılar varlıklardan.
Her damla kanı ile sen kesilmiş bu yürek.
Ayrılık kapımızı çalmış olsa da dan dan..."

Seni unutmak için yürekten olmak gerek!”

(İzmir Sokakları, s.38)

Şair, sevgisini sımsıcak bir şarkıya benzetiyor. Aşkını ve sevgisini temiz bir çiçekle örtüştürüyor. Henüz koparılmamış ve solmamış olan umutları, sevgisi ve çiçeği şairin içinde sımsıcak bir şekilde durmaktadır:

“El değmemiş bir çiçek gibi içimde ısın.
Sen dilsiz varlıkların bile fısıldadığı
Sımsıcak bir
Şarkısın.”

(İzmir Sokakları, “Sımsıcak”, s.47.)

Şairin sevgi ve özlem içerisinde kavru lan yüreği bazen de anılarla avunmaktadır. Sevgi her zaman güzellikle bağdaşmaz. Şair, bu acı gerçeği haykırır gibidir ve içindeki anılarla kavrulmaktadır:

“Sevginin izleri kolay silinmez,
Yüreğime dolup dolup gidersin.
İçimde bir anı kalıp gidersin.”

(İzmir Sokakları, “Serzeniş”, s.53.)

2.7.2. Umutsuzluk

Şairin umutsuzluk teması içerisinde yalnızlık ve ayrılığın doğurduğu hü zün teması yoğun bir şekilde görülür. Umutsuzluk, ayrılık ve hü zün şiirlerde bedbin bir hava içerisinde kendisini hissettirir:

“Ne zaman gelecek diye yanmak.
Akşam sabah
Gündüz gece...
Gelmeyeceğini bile bile
Bir gelir umuduna inanmak
Nafile!”

(İzmir Sokakları, “Nafile”, s.23.)

Şair, ayrılığın verdiği acı ve hüznün içerisinde anılarla avunmaktadır. İçinde bu anıların ve geçip giden güzel günlerin artık kanayan bir yara olduğunu vurgular:

.....

“Bazen ağlayışlarımız çaresizlikten öylesine bitik
Kimi susuşlarımız bir şeyler sorarcasına karanlıklara
Şimdi hepsinin bir tek izi var içimde:
Kanayan yara.”

(İzmir Sokakları, “Anı... Anı... Anı...”, s.28.)

Şairin ilk şiirlerinde göze çarpan bir husus da çoğu mısraların uzunluğudur. Nesir cümlelerini andıran uzun ve yoğun bir cümle ile şair, şiirine bağlar. Burada şair serbest veznin getirdiği bu olanaktan da yararlanmıştı. Niyazi Hüseyin Bahtiyar’ın dediği gibi: “Onda şiir, düzyazı türüyle yürütülür.”¹³²

Şair, bazı şiirlerinde hayâli durumlardan ve simgelerden yararlanarak duygularını gözler önüne serer.

“Dün senin yüreğinde gezindim sessiz sessiz
Sevgimden kalan tek iz aradım yaprak yaprak;
Yabancı izleriydi çimende bulduğum iz
Yabancı izleriyle delik deşikti toprak.”

(İzmir Sokakları, “Yabancı İzler”, s.31.)

Şairin hayatı ile bağdaştırabileceğimiz bir başka şiirde de şair, kırılmış ve yalnızdır. Umudunu yitirmiş bir şekilde acı ve özlem içerisinde:

“Şimdi bir uçurum başında kırık
Duruyorum varla yoğun arası
Artık içim deniz deniz hıçkırık
Ve de vıcık vıcık özlem yarası!”

(İzmir Sokakları, “Kırık Şiir”, s.33.)

¹³² Niyazi Hüseyin Bahtiyar, **Çağdaş Rodop-Türk Şairlerinden Esintiler(Antoloji)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, I. baskı, Ankara 1996, s. 31.

Şair, ayrılığın pençesinde olduğu zamanlarda kendisini sokaklarda yalnız hissetmektedir. Şair, yüreğindeki aşkı ve sevgiyi umutsuz bir şekilde derinliklere gömer:

“İçimde duya duya sensizlik acısını,
Ölü yalnızlıklardan bıkip usanıyorum.
Seni göremiyorum ama sen sanıyorum.
Sokaklara dökülmüş her sevgi parçasını,
İçime gömüyorum sensizlik acısını.”

(İzmir Sokakları, “Sevgi Kırıntıları”, s.57.)

Şairin “Son Durak” adlı şiirinde söz sanatlarının ve simgesel ifadelerin yoğun bir şekilde bulunduğunu görüyoruz. Şair, soyut ve hayali öğelerle şiiri canlı kılmaya çalışmıştır. “Rüzgârın kurakta bıkkınlıktan usanması”, “eylülün gözlerinden hüznün yağması”, “yağmurun alnındaki kâkülün silmesi” hep soyut öğeler olarak karşımıza çıkar.

.....

“Mezarıma gelmezsen bulut ağlar yaz ağlar,
Yağmur siler rengini alnındaki kâkülün.

İsyân eder kahrından yaşanmamış sevdalar
Hüznün yağar buğulu gözlerinden eylülün.”

(İzmir Sokakları, “Son Durak”, s.64.)

Kitaba ismini veren şiirde de şairin hasret ve sevgi çemberi içerisindeki hüznünü görürüz. Şair, İzmir’in ayrılık acısıyla şarkı söylediğini ifade ediyor. Şair, sevgilisinin hasretiyle İzmir sokaklarında ümitsizce dolaşmaktadır:

“Dolaşıyorum köşe bucak alıp başımı
Yaya kaldırımlardan seni dileniyorum.
Yüzümü sırlıklam ıslatan gözyaşımı
Senden bir tek hatıra diye silemiyorum.”

(İzmir Sokakları, “İzmir Sokakları”, s.67.)

Şair, güzel günlerden kalan hatıraların selinde boğulmaktadır. Sevgi ve özlemin ağır bastığı bu duygu sarhoşluğu içerisinde şair, umutsuz bir şekilde anılara sığınır. Başka yapacak bir şeyi olmadığını dile getirir.

“Kaç kez ben de boğuldum hatıralar selinde
Küle döndüm aşkımdan göze alıp ölümü.
Kalmak için bir lâhza zülfünün bir telinde
Hasretinin rüzgârı savuruyor külümü.”

(İzmir Sokakları, “Bir Lâhza”, s.69.)

Erendoruk’un son şiir kitabı olan “İzmir Sokakları”nda ferdî şiirlerin ve melankolik duyguların diğer şiir kitaplarına göre daha yoğun olarak bulunduğunu gördük. Bu kitap özellikle şairin sanatçılığındaki ilk yıllarını ve ilk şiirlerini içermesi bakımından önemlidir. Yaratıcılığına 60’lı yıllarda başlayan Ömer Osman Erendoruk, ilk zamanlarda serbest ölçülü şiirler yazmış; daha sonra serbest ölçülü, hece ölçülü şiirlere, durum hikâyesi hüviyetindeki hikâyelere yönelmiştir.

Daha sonra serbest ölçülü şiirler yazarak şiirini geliştirmiş olan Erendoruk, şiirlerinde, komünist rejimin baskısından önce bu kitabında olduğu gibi ferdî duygulara yönelmiştir. “İzmir Sokakları” kitabı, Türkiye’ye geldikten sonra yazdığı ve “İzmir Sokakları” adını verdiği, şairin ruhi yapısını ve duygusal yönünü göstermesi, bedbin ve lirik duygu dünyasını görmemiz bakımından önemli bir yer oluşturmaktadır.

2.8. ÇOCUK ŞİİRLERİ

2.8.1. Ağlatmayın Çocukları

Ömer Osman Erendoruk'un Türkiye'de yayımladığı onuncu kitabı pedagojik özellikler barındıran ve çocuk şiirlerini içeren “Ağlatmayın Çocukları”dır. Hayatının yirmi beş yılını öğretmen olarak çocuklara adayan Erendoruk, doğal olarak edebî eserlerine çocuk şiirlerini de katmıştır. “Ayrıca çocuk psikolojisi eğitimi alan şair Erendoruk, çocukların iç dünyasını, onların kalplerindeki sevgiyi, coşkuyu, hüznü ve elemi, gözlerindeki derinliklerde neleri arzuladıklarını, nelerden nefret ettiklerini hissedebilen bir kişiliğe sahiptir.”¹³³

Erendoruk, çocukların zekasını, ilgi alanlarını, sevdiklerini ve sevmediklerini düşünerek sade, akıcı tasvirlerle, kafiyeli ve ahenkli kelimelerle çocuklara eğlendirici, öğretici şiirler yazarak onlara aile, dil, vatan, bayrak, cumhuriyet, doğruluk,... vs. gibi nitelikleri aşılıyarak iyi bir birey olmaları yolunda tavsiyelerde bulunmuştur.

Kitapta 11'li hece, 5'li hece, dörtlükler olmak üzere 55 kadar şiire yer verilmiştir. Kitaptaki şiirler; önemli bazı değerlerin verilmesi ile başlar. Cumhuriyet, vatan, ana dil bilinci, sevgi, saygı gibi değerler kitabın başlarında verilen temalardır. Şair, evcil hayvanlardan, çocukların güzelliğinden, mevsimlerden, güzel duygu ve değerlerden,... bahseder. Çocuklara ve torunu Ömer'e yazdığı öğüt verici, didaktik şiirler önemli bir yer tutar. Kitabın sonlarına doğru Bulgar zulmünü, Bulgaristan Türklerinin komünist sistemdeki durumu, çektikleri acılar, kapalı ve simgesel bir anlatımla verilir.

Kısaca bu didaktik özellikli şiirlerden örnek verelim.

Kitabın başındaki şiirlerde Erendoruk, çocuklara aşılacak istenen önemli değerlerden ana dil bilincini çocuklara kısa ve öz bir şekilde “Ana Dilim” adlı şiirde anlatmak istemiştir.

.....

“Sen anamsın, sen sevgilim,
Senden geçer sanat, ilim...

¹³³ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 131.

Seni temiz tutmayanlar
Dilinsinler dilim dilim!

.....

Kulağında şarkı sesin,
Varlığın bana bir esin,
Yüreğimde sonsuz sevgi,
Dudağında kelimesin.”¹³⁴

Erendoruk, ana dilimiz Türkçe’den bahsettikten sonra Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Atatürk’ten bahseder. Geleceğin güvencesi olan çocuklara bu değerlerimizi hatırlatıp, Türklerin önemli tarihi ve milli değerlerini ayakta tutmaya çalışır. “Cumhuriyet” adlı şiirde şunları söyler:

.....

“Düşmanlar dalga dalga
Ve bulut bulut
İlerlerken; Samsun’a
İndi bir umut!

Mustafa Kemal idi
Umudun adı.
Kükredi Türk milleti,
Duyup feryadı.

.....

Savaşımız şanlıydı,
Amansız, çetin...
Böyle oldu doğuşu
Cumhuriyetin!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Cumhuriyet”, s.s.6-7.)

¹³⁴ Erendoruk, **Ağlatmayın Çocukları**, İstanbul (Tarih yok), s. 5.

Erendoruk, Kurtuluş Savaşı, büyük önder Mustafa Kemal ve Cumhuriyet'ten bahsettikten sonra 30 Ağustos Zafer Bayramını ele alır. Dedesi de İstiklâl Savaşı'nda savaşıyan Erendoruk, dedesinden ve zaferden gururla bahseder.

“Çok çok seneler önce,
Bu yüzyılın başında;
Dedem de dövüşçüymüş
İstiklâl Savaşı'nda.

.....

Ona madalya takmış.
Kendi eliyle atam!
Dedem o madalyayı,
Elli yıl taşımış tam.

.....

Bir anlatayım dedim
Bunu küçük dostlara.
İşte böyle gelinmiş
Otuz Ağustoslara!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Zafer Bayramı”, s.s.8-9.)

Erendoruk, ana dil, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet ve Zafer Bayramı'ndan sonra 10 Kasım 1938'den de bahseder. “On Kasım 1938” adlı şiirde şair, Mustafa Kemal'den şu şekilde bahseder:

.....

“Bir güz günü babamın
Gözlerinde yaş gördüm.
Kendini üzen gamın
Ne olduğunu sordum.

Dedi ki, vefat etmiş
Mustafa Kemal Paşa,
Hani Yunan'ı kovmuş
O, savaşa savaşa...

.....
O gün babam da ben de,
Üzıldük bu ölüme.
Ben o gün yerleştirdim
Atatürk'ü gönlüme.”

(Ağlatmayın Çocukları, “On Kasım 1938”, s.s.10-11.)

Erendoruk, bu değerlerden sonra kitap, anne, ağaç, sevgi sözleri,... gibi değerlerden bahsediyor. “Çocuk ve Ağaç” adlı şiirde fidan dikmenin öneminden bahsedilerek, ağaçların ormanları, ormanların da vatanın en önemli ögesini oluşturduğu üzerinde duruluyor.

.....
“Her çocuk bir fidana,
Orman olur su verse.
Ne güzel, vatan ana
Baştan başa göverse!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Çocuk ve Ağaç”, s.12.)

Şair, anne sevgisinin dünyada en yüce duydu olduğundan, bu yüce varlığın hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğimizden bahsederek “Ana” adlı şiirde anne ve anne sevgisini şu şekilde yüceltir.

.....
“Senin için her sözüm
Dua ve niyaz, ana.
Sana bütün dünyanın
Çiçekleri az, ana.

.....
Senden başka kimseye
Canım anam diyemem.
Ömür boyu sırtımda
Taşısam ödeyemem.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Ana”, s.14.)

Hayatı boyunca tüm zamanını okumaya ve yazmaya veren Erendoruk, kitabın ve kitap okumanın önemini, faydalarını çocuklara öğretir. Milletçe yükselmek okumaktan geçer. Erendoruk, dini duygulardan yararlanarak, ‘Oku’ emrini de hatırlatarak kitabın önemini şu şekilde vurgulamıştır:

“Kitap, bilgi sende, beceri sende,
Sen iyiden doğan yolca gelensin.
Her ne kadar iyi şey varsa bende,
Doğuran, yoğuran, veren sensin.

Sende buldum Hakk’a uzanan yolu,
Sendedir tarihim, şerefim, şanımlı.
Sayfaların güzel düşünce dolu,
Ben o güzelliğe doğru koşanımlı.

.....

“Oku’ dur buyruğu Yüce Mevlâ’nın,
Kitapla yarına doğru yürürüz.
Kitapsız geçerse çoğu zamanın,
Zamanla milletçe erir, çürürüz!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Kitap”, s.15.)

İnsan yaşamında şaire göre üç sihirli söz vardır. Bunlar; “Lütfen, rica ederim ve özür dilerim”dir. Şair, bu sözlerin çocuklarda daha küçük yaşlarda bir alışkanlık hâline gelmesi gerektiğini düşünür. Didaktik özelliklerin kendisini yoğun bir şekilde belli ettiği şiirlerden bir tanesi olan “Sihirli Sözler” adlı şiirde şair bu nezaketli ve hoş davranışların öneminden ve gereğinden bahseder.

“Üç sihirli söz bilirim,
Üç yumuşak üç tatlı söz.
Onlara önem veririm,

Üçü de birbirinden öz.

‘Lütfen’ sözcüğüdür biri,
Yavaşarıktan söylenir,
Ne zaman gelirse yeri.
Adına nezaket denir.

Diğeri ‘Rica ederim’
İçten gelir söylenişi.
Sırası geldikçe derim,
Yumuşar işiten kişi.

‘Özür dilerim’ öteki,
Sesin derinlerden gelsin.
Başını eğerek de ki,
Seni affettirebilsin.

Unutma, lütfen, bunları,
Söze başla rica ile.
Eğer olmazsa yararı
Yavaşacak özür dile.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Sihirli Sözler”, s.s.16-17.)

Çocukların çok sevdiği dostları olan evcil hayvanlar da şiirlerde tema olarak karşımıza çıkar. Teşhis ve intak sanatlarının yoğun bir şekilde bulunduğu ve kedilerden bahseden üç şiir bulunuyor. Mani özellikleri gösteren “Pisim” başlıklı üç şiirden örnek verelim:

“Pisim, pisim ak pisim;
Tüyü kardan pak pisim;
Her gece gözlerinin
Fenerini yak pisim.

.....
Bir gece apkın fare,
Kitabımı kemirir;
Arasam da ne çare!
Kim nerede semirir.

.....
Miyav miyav bak dedi,
Baktım, tutmuş fareyi.
Buna ölüm hak dedi,
Yedi, buldu çareyi.”

(Ağlatmayın ocukları, “Pisim”, s.s.18.20.)

Erendoruk, kediden bahsettikten sonra hindi, köpek, bukalemun, yılan gibi hayvanları da şiirlere konu etmiştir. Bu şiirlerde 7’li ve 8’li hece ölçüsünü kullanan ve kafiyelelere de bolca yer veren şair, teşhis ve intak sanatlarından da yararlanarak fablları andıran neşeli, kısa, öğüt verici şiirler yazmıştır.

“alım satarken hindi,
Doğan ok gibi indi;
Uçurdu yuvasına,
Yavruları sevindi.

.....
Yeşil, sarı, beyaz, kara...
Daha bilmem nice nice
Renge giren hayvan var a,
O, benim, seyret iyice.

.....
Bukalemun sarıdan,
Aka dönse de o an,
Kurtulamadı fakat
Akıllı çıktı düşman.

.....
Yalap yalap yalabırır,

Sürünürüm sessiz sessiz.
İstediğimi ısıtır,
Ardımda bırakmam bir iz.

.....

Yılan satarken caka,
Kirpi yan baka baka
Yakaladı enseden,
Sürüdü çeke çeke.

.....

Boynumda halka demirle
Bağlıyım ya, bu bir gurur;
Havlar, dalarım emirle,
Bana efendim buyurur.

Bu bir gerçek, masal değil,
Duymuşsundur it adını.
Sizden öğrendim, bunu bil,
Böyle olmanın tadını.

Övünürken iti dayı,
Vurdu pençeyi ayı.
Boynunda demir halka
Kurtaramadı yakayı.”

(Ağlatmayın Çocukları, s.s.21-24.)

Şair, hayvanlar üzerinden giderek bazı bölümlerde kinayeli ve simgesel anlatımlarla ve sözcüklerle insanları ve dönemin sosyal ve siyasi yapısını da eleştirmiştir. Başkasının emrine girip benliğini kaybeden, riyakârlık yapanlar, uşaklık yapanlar müphem bir şekilde yerilmiştir.

Erendoruk, bu kitaptaki şiirlere çocuksu bir duyarlılık ve perspektifle yaklaşır. Çocuk hayranlığı, naifliği şiirlerde kendisini hissettirir. “Yani çocukçu gerçekçilik ve buna bağlı olarak dünyaya, olaylara küçük bir çocuğun görüşü ve bakışıyla yaklaşmak.

Şair, dünyaya bir başına bırakılmış ve etrafına şaşkın şaşkın bakarak içinde bulunduğu ortamı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan saf, acemi bir çocuk gibidir.”¹³⁵

Şair, bu hayvanlardan bahsettikten sonra çocuklara isim, fiil ve sıfat gibi Türkçedeki sözcük türlerinden bahsetmiştir. Bunlara kısa bir şekilde değinelim:

“Gündüz, akşam, gece, tan,
Ana, baba, su, ekmek.
Güneş, özgürlük, vatan...
İsmdir, bilmek gerek.

.....

Al, gel, otur, oku, sil,
Başla, işle, didin, bil,
Uyuma, kalk, koş, ara,
Fiil denir bunlara.

.....

Alçak, yüksek, geniş, dar,
Beyaz, siyah, sarı...
Ayırmak bak ne kadar
Kolay şu sıfatları.”

(Ağlatmayın Çocukları, s.s.25-27.)

Şair, hayatının büyük bir bölümünde öğretmenlik yapmış, kendini çocuklara adanmıştır. Onları eğitmeyi, onlara hayatı, güzellikleri, iyiliği öğretmeyi, aşulamayı kendine görev bilmiştir. Çocukları çok seven Erendoruk, “Ağlatmayın Çocukları ” adlı şiirde çocukların hayatın neşe ve güzellik kaynağı olduğundan bahseder. Geleceğimizin teminatı olan çocuklara iyi bakmamız ve onları iyi yetiştirmemiz gerektiğini söyler.

“Her çocuk çiçektir eşsiz
Rengi beyaz, siyah, sarı;
Büyümezler güneşsiz

¹³⁵ Nurullah Çetin, **Şiir Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2008, s.51.

Ağlatmayın çocukları.

.....

Mutlu olur öğrenerek
Hayâyı, namusu, arı;
Büyür bize güvenerek,
Ağlatmayın çocukları.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Ağlatmayın Çocukları”, s.s.28-29.)

Şair, yüreğindeki en büyük üç sevgiyi; anne, baba ve öğretmen sevgisi olarak açıklar. Onlar, üzerimizde emeği olan ve haklarını ödeyemeyeceğimiz üç varlıktır. Şair onların öneminden ve onlara duyduğu sevgiden şu şekilde bahseder:

“Yüreğimde üç kişi var,
Üçü de çok derinlerde;
Sevgimin doğduğu yerde
Üçü yıldız gibi parlar.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Üç Kişi”, s.30.)

Şair, çocuk masalarında olduğu gibi şiirlerinde de ders verici, manzum hikâyeden yararlanır. “At ile eşek” adlı manzum hikâyeye tarzında yazılan şiirde sosyal ve siyasi simgeleri kullanarak ibretlik bir görüntüyü yansıtmıştır. At ile eşek arasındaki farkı sembolik ve kapalı bir anlatımla dönemin sosyal ve siyasi durumu çerçevesinde ele almıştır. Son mısradaki at, eşeğe şunları söyler: “ Ben bütün işlerimi tek başıma görürüm. / Bu yüzden yükümlerim de senden daha özgürüm.”¹³⁶

Şiirde; eşek, başkalarına güvenir, kendi işini kendi yapamaz. Başkalarına muhtaç yaşayan bir zavallıdır. At ise, kendi işini kendi yapar, yorulur, çalışır ama bu yorgunlukla bile içi rahat, mutlu ve özgürdür. Eşek ise başkalarının emrinde çalışır. Burada dönemin siyasi durumunu göz önüne alırsak; Bulgar komünist sistemine tabi olan, riyakâr davranan, emir altında benliğini yitiren kişiler eşek sembolüyle, at ise tüm zorluklara, baskılara rağmen mücadele eden ve yılmayan ama özgür ve mutlu olan kişileri sembolize eder.

¹³⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 33.

Şair, mevsimleri de şiirlerine konu yapar. Sırayla mevsimlerin dördünü ele alır ve sade tasvirlerle dile getirir.

“Mart ufukta gülümser
Kışa ‘Git’ dercesine.
Ilık rüzgârlar eser,
Can verir kuş sesine.

.....

Haziran gelip yazın
Kapısını açıyor.
Güneş doğaya azın
Azın ateş saçıyor.

.....

Eylül’e veriliyor
Altın saçları güzün.
Serin sabahlar diyor:
Senin bir adın hüzün.

.....

Aralık soğuk rüzgâr
İle gelip yanaşır.
Öbek öbek bulutlar
Kucağında kar taşır.”

(Ağlatmayın Çocukları, s.s.36-39.)

Şair, 7’li ve 8’li hece ölçüsünü kullandığı sade, akıcı Türkçesiyle çocuklara yönelik didaktik özellik çerçevesinde şiirlerini yazmıştır. Mani özelliklerini andıran dörtlükler, kısa ikili mısralar da kitapta yer alır. Şair, çocuk masallarında olduğu gibi burada da hayvanlardan yoğun bir şekilde bahseder. Kısa dörtlüklerle hayvanların özelliklerinden bahsederek onları tanıtır. Leylek, karga, tilki, kaplumbağa, tavşan, kartal, kırlangıç, bülbül, saksağan, ayı, serçe, güvercin, çalığışu kitapta bahsedilen hayvanlar arasındadır.

Kitabın bazı bölümlerinde çocuk şiirlerinden farklı yapıda şiirler görülür. Serbest ölçü ile yazdığı “Arzu” adlı şiirinde şair, arzu ettiği dünyayı, iyilik ve güzelliği, barışı, mutluluğu ve özgürlüğü ele alarak hümanist ve evrensel bir yaklaşımla insanlığın mutluluğundan bahseder. Bu şiirde Nazım Hikmet havası sezilir. Şair, evrensel ve hümanist bir yaklaşımla tüm dünyayı ve tüm insanları sevdiğini, dünyanın barış ve mutluluk içerisinde yaşaması gerektiğini dile getiriyor. Şairin içinde insanlık sevgisinin dışı vurumu olarak niteleyebileceğimiz bu şiirden örnek verelim:

“Hiçbir zaman arzu etmedim duymayı
Ne silah, ne top, ne tank
Ve ne de bomba yüklü uçak sesini.
İnsanın demeye dilim varmıyor,
İstemem serçenin bile
Vakitsiz ölmesini.

.....

Şimdi beş milyar içimde sancım.
Ama beş milyar olacak kıvancım.
Bomba yüklü uçaklar,
Silahlar
Toplar
Ebedî sussa!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Arzu”, s.52.)

Erendoruk, torunu Ömer’e hitaben yazdığı şiirlerde çocuklara iyi bir insan olma yolunda öğütler verir. Doğruluktan ayrılmamalarını söyleyerek milletini ve vatanını seven birer yurttaş olmalarını öğütler.

“Ben özgürlüğü, henüz açmış bir dal ucundan
Türklüğün âlicenap ve temiz avucundan,
Birkaç yudumcuk içtim.
Buna rağmen tepeden tırnağa dek sevinçtim.

Sen, Türk'ün ve Türklüğün eğilmeyen kolunda,
Doğruluğun, iyinin meşakkatli yolunda
Bir yolcu olacaksın.
Milletini sevmekte mutluluk bulacaksın.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Ben ve Sen”, s.53.)

.....

“Senin dünlerin yarın, benim yarınlarım dün,
Ama benim dünlerim senin de dünün biraz.
Sen sen kalırsın eğer vermezsen senden ödün,
Kökü kirazsa elbet kiraz doğurur kiraz.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Sen ve Ben”, s.54.)

Şair, geçen zamanın özlemine de duymaktadır. Zamanın akıp gitmesi, şairdeki çocukluk özlemine doğurur. Şaire göre insanın yenemediği ve yenemeyeceği tek şey zamandır.

.....

“O çocuklarım günlerim artık çok irak.
Şimdiki aklım olsaydı,
Bağırır, haykırırdım:
Allah'ı, Yüce Mevlâ'm,
Beni hep çocuk bırak!
Beni hep çocuk bırak!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Zaman”, s.55.)

Şair, çalışmanın, her şeye rağmen mücadele etmenin, sabır ve gayretin önemini de vurgulayarak çocuklara öğüt vermiştir. “Sabır ve Gayret” adlı şiirde iki kurbağanın başından geçenleri mukayeseli bir şekilde anlatarak, sabırla çalışmanın ve gayretin önemini ders verici bir manzum hikâye ile vermektedir.

“Buna etmeyin hayret,
Her şeye sabır, gayret
İle mümkün ulaşmak.

Sabır he şeyin başı;
Gayret onun kardaşı.
Ve çalışmak, çalışmak...”

(Ağlatmayın Çocukları, “Sabır ve Gayret”, s.57.)

Şair, kitapta mevsimlerin aylarından da bahsetmiştir. On iki ayı sırayla ele almıştır. Erendoruk kitabın sonlarına doğru sonuç bölümünde verilen ana fikirler gibi son şiirlerini mesaj ve öğüt duygusundan yoğun bir şekilde bahseder. Torun’u Ömer’e atfettiği şiirlerde anneden, babaya, vatandan kitaba kadar her şey hakkında öğütler verir.

.....
“Annen bir ilâhi sunu,
Ay mı, yıldız mı, güneş mi?
Senin için uykusunu
Terk ettiği üç mü beş mi?

.....
İncisin, renk renk çiçeksin,
Toprak, aile ocağın.
Büyüyüp serpileceksin
Sağlamsa aile bağın.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Aile Ocağın”, s.s.62-63)

Ömer Osman Erendoruk, kitabın sonlarında yer alan birkaç şiirinde Bulgaristan Türklerini, onların komünist sistemdeki acıklı durumunu, onlara uygulanan zulümleri ele almıştır. “Dudaklarımda Dua”, “Çınar Masalı”, “Kanlı Düğün” bu duyguların ön planda olduğu şiirlerdir.

“Çınar Masalı” adlı şiirde simgesel unsurlarla, müphem anlatımlarla “Haset Adam” olarak adlandırılan dönemin komünist başbakanı Todor Jivkov’un Bulgaristan Türkleri üzerindeki baskısı, yaptığı zulümler, çektirdiği acılar anlatılmıştır.

.....
“Çınarın dalları gündüz ve gece
Kuşların sesiyle çınlar dururmuş.
Yapraklar kuşlara içten, sessizce
Masallar fısıldar, şiir okurmuş.
Bir varmış, bir yokmuş, o zamanlarda
O diyarda bir de Haset yaşarmış.
Kuşları gördükçe ulu çınarda
Kalbi hasetlikten taşar taşarmış.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Çınar Masalı”, s.68.)

Şiirde, çınar Bulgaristan Türklerini, kuşlar, ağaçlar da oradaki Türk nüfusunu, onların özgürlüğünü, huzurunu temsil etmektedir. “Haset Adam olarak nitelendirilen Todor Jivkov, bu çınarı kıskanan ve onu yok etmek isteyen bir zalimdir. Şiirde adı geçen Filiz ise, o zamanlarda çıkan Filiz adlı Türkçe çocuk dergisidir. O derginin çıkmasıyla hayat ve neşe bulan Türklerin ve durum karşısında hasetlikten çatlayan Todor Jivkov’un zulümleri anlatılmak istenmiştir.”¹³⁷

“Dudaklarımda Dua” adlı şiirde şairin, hümanist ve evrensel bakışını bir kez daha görmekteyiz. Sırp tarafından işgal edilen Bosna Hersek’in durumu ve oradaki insanların çektiği acılar anlatılmıştır. Oradaki bir çocuğun ağzından anlatılan bu şiirde şair; hümanist görüşünü, insanlık sevgisini, insanların çektiği acılar karşısındaki tutumunu ve üzüntüsünü içli ve derin bir şekilde dile getirmiştir.

“Bosna’da iyi niyet, merhamet kavramları,
Her gün birkaç kez ölüp yeni baştan doğuyor.
İnsanlıktan habersiz çağdaş Sırp yamyamları,
Sevgi çiçeklerini alkanlara boğuyor.

.....
Müslüman kardeşlerim, kadın, erkek, topluca
Diri diri çarmıha gerilmişlikten beter.
Köyleri, şehirleri ile bir uçtan uca

¹³⁷ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 134.

Yurdum pıhtılaşmış kan, donmuş gözyaşı ve ter.

.....

Ben artık yüreğimin içinde bir ölüyüm;

Batı'nın kan bulanmış Haç'ında gömülüyüm.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Dudaklarımda Dua”, s.s.66-67.)

O dönemde Bulgar güçleri her türlü bahaneyle Türklere eziyet etmiştir. Onların her türlü hakkını engellemiş, onlara rahat yüzü göstermemiştir. “Kanlı Düğün” adlı şiirde insanların en mutlu günlerinde bile onlara acı hüznün çektirmişler ve onları düğün günlerinde bile çaresizlik içinde bırakmışlardır. Gerçeklerin anlatıldığı bu şiirde şair, o kötü manzarayı çok iyi bir şekilde gözlemleyerek betimlemiştir.

“Gelin allı pullu, sağında damat,
Tepeden tırnağa siyah giyinmiş.
Ne davul sesi var, ne kişneyen at,
Ortalığa derin sessizlik sinmiş.

.....

Köy bir uçtan bir uca derde gömülü,
Özgürlük yüzüyor bir damla kanda.
Türkücü upuzun yatarken ölü,
Islık çalıyordu polis bir yanda.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Kanlı Düğün”, s.s.78-79.)

Şair, bu yalnızlık ve çaresizlik rüzgârları içerisinde çile çekmektedir. Çektiği sıkıntılar, yaşadığı acılar onu çok yıpratmıştır. Yaşadığı çile dolu yıllar, hapis hayatı,... sonuna kadar acı ve elem doludur. Şair, gönlündeki bu acıları kitabın sonlarındaki birkaç şiirde derinlemesine yansıtır.

“Hep mi sallayacak beni bu yeller?
Üstümde hep mi sarkacak bulut?
Doğan umut,

Ölen umut,
Tutduğum dallar çürük.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Çile”, s.74.)

“Ağlayan Şiir” adlı şiirde ailesinden ayrı olmanın hüznü ve özlemi içerisinde yanmaktadır. Cezaevinde iken biricik kızına yazdığı acı, üzüntü ve hasret dolu mısralarda şunları dile getirir:

“Bir çocuk ağlıyor rüyalarımda,
Sesi yüreğimde yankılı hüznü;
Hırçın rüzgârları yağmurlu güzün

Acı ıslık çalar gibi dalımda,
Bir çocuk ağlıyor rüyalarımda.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Ağlayan Şiir”, s.75.)

Hapisten çıkarıldıktan sonra yine özgür olamayan ve Belene ölüm kampına gönderilen şair, bu zulüm adasından şu şekilde bahseder:

“Burası sayfiye değil, ne yalı,
Buradadır Bulgar zulmünün hası;
Burası Belene Ölüm Adası,
Ada baştanbaşa kana boyalı.”

(Ağlatmayın Çocukları, “Fısıltı”, s.77.)

Erendoruk, çocukluk yıllarında önce köpektен, sonra yılandan ve şimşekten korktuğunu şimdi ise hayatta en çok sevdiği varlık olan insandan korktuğunu söyler.

.....

“Artık yaşlandım.
Dedem sağ değil.
Ama neden korktuğumu sorsa biri,
İnsandan derim.

Oysa dünyada en çok insanı severim!”

(Ağlatmayın Çocukları, “Masal Gibi”, s.71.)

Bulgaristan Türkleri Edebiyatında, çoğu edebî türde olduğu gibi çocuk şiirlerinde de ürün veren Erendoruk, bunu da başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir. Çocuk psikoloji eğitimi alan ve hayatı boyunca öğretmenlik yapan, çocukları çok yakından tanıyan Erendoruk, onların bilinçli ve yararlı birer vatandaş olmaları için elinden geleni yapmıştır. Hayatını çocuklara adayan bu şair ve yazar Erendoruk; çocuk dünyasına, onların saflıklarını, temizliklerini ve güzelliklerini ölçülü, neşeli ve eğitici bir şekilde dile getiren şiirler vermiştir.

Çocuk şiirlerinde eğitici, öğretici ve neşe verici unsurlarla, hayvanlardan, mevsimlerden, aylardan, kutsal değerlerden bahsederek çocuklara öğütler veren şair; Bulgaristan Türklerinin acılarından, mücadelelerinden bahsederek geleceğin teminatı olan çocukları bilinçlendirmiş ve onları bilgilendirmiştir. Bu şiirlerde, şairin sade, akıcı ve temiz Türkçe'sini, başarılı gözlem ve tasvirlerini de görmekteyiz. Şair, ses ve ahenk unsurlarından yararlanarak, tekerlemelerle, mani özellikleriyle, kafiyelerle şiirleri etkili ve başarılı kılmış ve çocukların gönlüne sıcak bir şekilde seslenerek Bulgaristan Çocuk Edebiyatı'na katkıda bulunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞİİRLERİNDEKİ DİL VE ÜSLUP

3.1. Şiirlerindeki Yapı

Ömer Osman Erendoruk, aruz vezni dışında hemen her şiir şeklini denemiştir. İlk zamanlarda şiire serbest ölçü ile başlayan ve daha sonra heceye dönen şair, Özcan Ünlü'nün de belirttiği gibi hece ölçüsünde daha başarılı olmuştur. Özellikle 14'lü ve 11'li hece ölçüsünü daha fazla kullanmıştır.

Yer yer şiirlerinde özellikle de çocuk şiirlerinde 7'li ve 8'li hece ölçüsünü de kullanmıştır.

“Pisim-3” şiirinden örnek:

“Miyav miyav bak dedi,
Baktım, tutmuş fareyi.
Buna ölüm hak dedi,
Yedi, buldu çareyi.”

Burada hece sayısı 7, durak 4+3'tür.

“Hindi” şiirinde 8 heceli 4+4 duraklı mısralar vardır.

“Ne bakarsın alık alık,
Küçük çocuk söyle bana;
Çalım satmak mı kabalık,
Kim öğretti bunu sana?”

“Çınar Masalı” adlı şiirde 11 heceli ve 6+5 duraklı mısraları görürüz.

“Bir varmış, bir yokmuş, bir zamanlarda
Kocaman, kocaman bir çınar varmış.
Çınarın dalları kışta, baharda,
Ta göklere kadar uzar uzarmış.”

“Yüreksiz Şiir” adlı şiirde 14’lü hece 3+4+3+4 duraklı mısraları bulunmaktadır:

“Mahpusluk yüreğimi kemiren ağaçkurdu
Külufak bölünüyor yüreğim diliniyor
Güvendiğim umutlar umutsuzluk doğurdu
Duygular birer birer eriyip siliniyor.”

“Sabır Duası” adlı kitabında başlığı olmayan bir şiirde 13’lü hece ve 4+4+5 duraklı mısraları görürüz.

“Urban yırtık sırtın kanlı yüz pençelenmiş
Bu perişan durumuna bilmem ne densin
Elin kolun sıkı sıkı kelepçelenmiş
Hemşeri sen Kırçalı’nin neresindensin?”

“Yaşım Altmış Beş” şiirinde 12 hece 7+5 duraklı mısraları yer alır:

“Kanatları doğarken kırılmış kuşum,
Ölüm peşimden gelmiş hep adım adım.
Sözde yaşamak için doğurulmuşum
Yaşadım mı, öldüm mü anlayamadım.”

Erendoruk’un şiirlerinde yer yer farklı biçimler de denenmiştir. Üçlükler, ikilikler, kısa heceli mısralar bunlardan bazılarıdır.

“Satır Satır” adlı şiirde ikili dizelerin ardından 4 heceli sesler verilir:

“Dönüşmeden önce bir avuç kara toprağa
Derdimden birkaç damla döktüm beyaz yaprağa
Satır satır
Satır satır”

“Sabır Duası” adlı kitabında başlığı olmayan bir şiirde üçlü dizelerin ardından 7 heceli mısraların geldiği görülür:

“Gün oldu yalnız kaldım perişan oldum kimi
Dolambaçlı yollarda yitirdim her şeyimi
Bu yüzden aralıksız kemirir yüreğimi
İstirap çıtır çıtır”

Ayrıca Ömer Osman Erendoruk’un şiirlerinin hemen hepsinde tam kafiye görülür. Nadir de olsa yarım ve zengin kafiye de kullanmıştır:

“Ömürler kısa değil zannettiğimiz kadar,
Kesişecek yolumuz umulmadık bir anda.
Başında kıpır kıpır edecek hatıralar
Beraber yazdığımız esrarengiz bir banda.”

Yukarıdaki “Sihirli Bir El Gibi” adlı şiirden alınan dördlükteki birinci ve üçüncü dizelerde tam kafiye görüyoruz.

“Bana yoksun diyorsun ey Bulgar denilen it
Ne dün vardın diyorsun ve ne de yarının var
Gözlerinin önüne gerdiğin sahte duvar
Gerçeğin kılıcıyla yıkılır ey parazit”

Yukarıdaki “Yanıt” adlı şiirden alınan dördlükteki birinci ve dördüncü dizelerde tam kafiye, ikinci ve üçüncü dizelerde tunç kafiye görmekteyiz:

“Çarşamba sırsıklam kurulur da tahtına
Huzur bekler dolaşık bir örümcek ağında
Yatsı vaktine değin yağmur dinmez bahtına
Erir gider gecenin karanlık kucağında”

Yukarıdaki “Doğarken Ölmüş Gibi” şiirinden alınan dördlükteki birinci ve üçüncü dizelerde zengin kafiye, ikinci ve dördüncü dizelerde de tam kafiye görmekteyiz:

Şiirlerde sarmal kafiye ve çapraz kafiyelere de rastlarız.

“ Belki” adlı şiirden çapraz kafiye örneği:

“Dertler bırakıyor da yerini başka derde
Yaprak yaprak soluyor umutlar kederinden
Ve bir özlem başlıyor günün bittiği yerde
Unutulmuş bir türkü ses veriyor derinden”

“Önsezi” adlı şiirden sarmal kafiye örneği:

“İçimde son günleri yaşamaklık duygusu
Son dakkamı tamamlar gibiyim her anımda
Bir eziliş bir yanış bir donukluk kanımda
Apak mantarlarınca kaynağı soğulan su”

a-a-b-a kafiyeye örnek:

“Edirne’nin köprüleri taştan mı, dede?
Ak sakalın sıırıslıkam, yaştan mı, dede?
Bulgar seni esir almış diyorlar
Bu felâket içten midir dıştan mı, dede?”

Erendoruk’un Fransız edebiyatından bize geçen sone tarzında şiirler de kaleme aldığı görülür.

“Sevgilimden bir haber verin bana bir haber
Sizin için dağlardan yaban gülü dereyim.
Bunca yıldır gözümde gönlümde ne yâr, ne yer
Bir tek, bir tek habere ömrümden gün vereyim.
Dua edin Allah’a düşlerimde göreyim
Çiçek açsın akasya dallarında serviler,
Ateş rengi saçına ellerimi süreyim
Kül olmuşum kül, sorun benden daha ne diler.

Bana onu anlatın sabah, akşam, gün, gece...

Onu desin hep onu her kelime, her hece
Dağlar, taşlar, gökyüzü fısıldasın adını.

Ondan ona onunla... her şey her şey şahane
Benzeri yok, eşi yok, o biricik, bir tane,
Bilen bilir sevmenin acısını, tadını.”

Erendoruk’un örnek gösterilen bu diziliş şekillerinden farklı olanlar da vardır.

Üçlük mısralar şeklinde (a-a-b) dizilen şekle örnek:

“Âşık garip dolaştı diyar diyar sazıyla,
Kavuştu Şah Senem’e Hızır’ın son hızıyla
Yaseminler açalı.”

İlk dize kısa, diğer dört dize a-b-a-b şeklinde dizilenler de vardır. Buna bir örnek:

“Gel
Önümüzde olsa da bin türlü engel çengel,
Tırmanalım dağlara, uzaktan duyulsun ses:
Turgut Özal’a, Evren Paşa’ya çekelim tel,
Haykırılım işitsin bütün dünya: SOS !”

Ömer Osman Erendoruk’un üç dizeli, iki dizeli, beş dizeli şiirleri de vardır.

Beş mısradan oluşan şiir örneği:

“Yüreğimin içinde Türklüğüm uyanıktı
İhlamur ağaçları gibi dallı budaklı
Dallarında bulutlar allı karalı aklı
Bulutlar dallardaki sevilere tanıktı
Türklüğüm cenevimin derinlerinde saklı
Dallardaki bulutlar sevilerle elele
Seviler cenevimin içinde yemyeşil dal
Türklüğüm sevilerin içinde yüzen sandal

Bulutlardan ansızın harlayıp gelen sele
Tutsak oldu da dallar seviler yandı al al”

Üç mısradan oluşan şiir örneği:

“Ben artık görmüyorum görsem dayak görürüm
Anlayışı görüşü onuru vuran dayak
Neden kabuğumuza çekilmişiz el ayak?

Ben artık görmüyorum görsem yara görürüm
Yüreklerin içini dışını saran yara
Neden benzedik neden korkunç canavarlara?”

İki mısradan oluşan şiir örneği:

“Seyre daldınız mı hiçbir mumun yanışını,
Titreşir durur rüzgâr esmese de ışını.

İçinde bir acısı var ki biraz tedirgin
Çevirirken dört yana alevden bakışını.”
“Eriyip tükenmeden bu nefret denizinde,
Azıcık dinleneyim, anam, senin dizinde.

Ödeyemedim hâlâ evlât borcumu sana,
Ayrılığın böylesi dokunuyor insana.”

Ömer Osman Erendoruk, ayrıca Halk edebiyatından ve halk türkülerinden de çok etkilenmiştir. Şiir zevkinin küçük yaşlarda annesinden dinlediği türkülere dayandığını hatıralarında dile getirir. Bu yüzden onun eserlerinde Halk edebiyatı ürünleri olan türkü, mani, ninni gibi türlerden örneklere de rastlarız.

Türkü örneği:

“Arda boylarında ben kendim gittim

Dalgalar attıkça can telef ettim
Arda boylarında kara karınca
Nerelere varayım sabah olunca”

Mani örneği:

“Evimin önü kaya
Kayadan baktım aya
Genç ömrüm tükeniyor
Günleri saya saya”

Ninni örneği:

“Oğlum beşiğinde bir güneş ninni
Oğluma cihanda yoktur eş ninni
Ninni oğlum ninni uyu da büyü
Yorganın döşegin beyaz kuş tüyü”

3.2. Çocuk Şiirlerindeki Yapı

Pedagoji eğitimi almış olan Erendoruk, çocuk şiirlerinde çocukların ruhuna seslenmesini bilmiştir. Dil ve üslup açısından baktığımızda çocuk şiirlerinde çocuklara kısa, basit ve yalın bir Türkçe ile öğütler verdiğini, iyiyi, güzeli, doğruyu öğretmeye ve aşulamaya çalışan şiirler yazdığını görüyoruz.

Bu şiirlerde Erendoruk'un asıl amacı, çocuklara aile, vatan, dil sevgisini ve değerini aşulamak, dürüst ve sağlam karakterli bireyler olmaları yönünde onları yönlendirmektir. Bu şiirlerde şair, genellikle 7'li ve 8'li hece ölçüsünü kullanmıştır.

8'li heceye bir örnek:

“Ana dilim, ana dilim,
Ben mecburum sana dilim,
Dünya ile ilişkide
Tek araçsın bana dilim.”

7'li heceye bir örnek:

“Düşenin düştü olmaz
Demiş atalar.
Düştün, düştü üstüne
Bütün kıtalar.”

Bazı şiirlerde de ikili dizelerle manzum hikâye şeklinde öğüt ve ders verici nitelikte şiirler kaleme almıştır. Bu uzun dizelerde 14'lü heceyi kullanmıştır.

Buna bir örnek:

“Karşılaşırlar bir gün at ile eşek kırdı,
Atın sırtı yüklüdür, eşek özgür çayırda.
Öte yanda bir aslan uyur iri mi iri,
Kanlara bulalıdır kocaman pençeleri.”

Erendoruk bazı şiirlerinde de kısa dizeler kullanır. 4 heceden oluşan ve hayvanlardan bahsettiği şiirlerde kısa bir şekilde çocuklara yönelik neşe verici şiirler kaleme alır.

Bir örnek:

“Gaga, bacak,

Kenar, bucak,
Leylek gezer
Lakır lukur.”

“Bülbül öter,
Aşkını der
Pembe güle
Seher seher...”

Şair, torunu Ömer’e yazdığı öğüt verici şiirlerde 14’lü hece ölçüsünü kullanmıştır. Bu şiirlerde zengin kafiye ve çapraz kafiye (a-b-a-b) şekli görülür.

Bir örnek:

“Sen büyük bir ağacın çiçek açmış dalısın,
Ben, bir dalda titreyen sararmış solmuş yaprak;
Sen yarına açılan bir kapı mandalısın,
Ben, yarınları düne dönmüş eski toprak.”

Görülüyor ki Erendoruk, çocuk şiirlerinde oldukça yalın ve sade bir Türkçe ile çocukların gönlüne ve aklına seslenmeyi ve onlara olumlu değerler aşılamaı amaçlamıştır. Hece ölçüsünün kolay şekillerini kullanarak çocuk edebiyatına ve çocuklara faydalı örnekler vermiştir.

3.3. Ferdî Temalı Şiirlerindeki Yapı

Ömer Osman Erendoruk'un bireysel duyguları yansıttığı şiirlerinde yer yer hayali ve simgesel özellikler görülmekle birlikte genel anlamda ferdî acıları, ıstırapı, yalnızlığı, sevgiyi, hasreti... vb. duyguları yalın bir Türkçe ile aktarmıştır.

Bu şiirlerde sanatçılığının ilk başlarında serbest ölçüyü kullansa da genelde 11 ve 14 heceli şiirler yazmıştır. Özellikle tam kafiyeden yararlanmıştır. Bazen Nazım Hikmet'i andıran ikilemeleri ve ifadeleri, bazen de Cahit Sıtkı'yı andıran sembolik ifadeleri kullanmıştır.

Erendoruk, çoğu şiirinde teşbih, tekrar, telmih gibi söz sanatlarını kullanmıştır.

Tekrar sanatına bir örnek:

“Tik tak
Tik tak...
Erir zaman
Çürür zaman”

.....

Teşbih sanatına bir örnek:

“Hadi benim tatlı dilli ceylanım
İşim gücüm düşüncem”

.....

Ayrıca soyut öğelere, simgelere de sıkça rastlanır.

Buna bir örnek:

“Elimde dolaşık saçları güzün;
Hatıralar yığın be yığın hüzün,
Gözlerin yumulu dolaş, gündüzün
Geceyi soyduğu gibice soy da.”

Bazı ifade ve mısralarla üstat şairleri hatırlarız. “Özlem” adlı şiirde geçen aşağıdaki mısralar bize Yahya Kemal Beyatlı'nın “Sessiz Gemi”sini ve Cahit Sıtkı Tarancı'nın “Otuz Beş Yaş”ını hatırlatır.

.....

“Dünyamız bir limanmış beklediğim bir gemi;
Uyur uyanırım da çıkmaz bir türlü içimden yine,

İçime öylesine yerleşen bu geminin özlemi.”

Şairin bazı şiirlerinde orijinal imgelere ve ifadelere rastlanır. “Son Durak” adlı şiirden:

“Rüzgâr dinmiş esniyor bıkkınlıktan kurak da.”

.....

“Hüzün yağar buğulu gözlerinden eylülün.”

“Diyorum” şiirinden:

“Gözlerin var ya hani iki dağ gölcüğü gibi duru,
Dudakların var ya bulanmış şafağın allığına;
Hani saçların var ya güneş renginde öyle dalga dalga
Demir atmışçasına akşam kızılığına.”

Erendoruk, ferdî temalı şiirlerinde yer yer simgesel ve soyut öğelerle melankolik bir tarzda mısralar oluşturmuştur. Çapraz kafiye, sarmal kafiye kullanmış, serbest ölçü, 14’lü ve 11’li hece ile duygu yoğunluğunu yansıtmıştır. Bu şiirlerde yer yer söz sanatlarından, tekrarlerden ve kafiyelerin oluşturduğu armonik yapıdan, müzikaliteden yararlanarak bedbin ve umutsuz bir tema yaratmıştır.

3.4. Sosyal Temalı Şiirlerindeki Yapı

Ömer Osman Erendoruk, sosyal temalı şiirlerinde gerçekçi bir yaklaşımla yaşanan acı olayları, durumları sade bir şekilde yansıtmıştır. Özellikle destanlarında bu durum açıkça görülür.

Bu şiirlerinde yer ve kişi isimlerine, simgesel, dolaylı ve kinayeli ifadelerle de sıkça rastlanır. Bulgar komünist rejimindeki kişilere, Bulgar başbakanı Todor Jivkov'a vb. kişilere şiirlerde rastlanır ve bunlardan öfke ile bahsedilir.

Bunlara birkaç örnek verecek olursak:

.....

“Avaz avaz SOS!

Diye haykırıyorum

Genel sekreter Peres!”

“T. Jivkov dediler mi ölüm kampları gelir gözümün önüne

Onlarca zindan

Katran ırmaklarınca aktığını görürüm yalanların

Kokar ağzından!”

Erendoruk, sosyal temalı şiirlerinde Bulgar zulmünü basit ve yalın anlatımlarla çoğu zaman serbest ölçüyü kullanarak yazmıştır. Bu şiirlerdeki sesler bize kavga, savaş gibi durumları hatırlatır. Bu şiirlerde uzun, nesir cümlelerine rastlarız. Bunlar, manzum destan niteliği taşıyan şiirlerdir.

“Mısralar arasında gördü oğlu Mehmedi:

Bir elinde yay vardı öteki elinde ok.

O sırada bir köpek sesi işitildi tok,

Arkadan gümbür gümbür silahlar gümbürdedi.”

“Bulgar haçlı seferi sürüyordu dışarıda:

Dam, samanlık ve bodrum insan araştırdılar,

Ellerine geçeni kırıp kırıştırdılar

Söğülmedik ne ana kaldı, ne avrat arda.”

Şiirlerdeki reel ifade ve simgelerle, kafiyelerden de yararlanarak şiire etkili ve acı bir görünüm kazandırılmıştır. Yukarıdaki dörtlükte sarmal kafiye örgüsünü, tam ve yarım kafiyeyi görüyoruz.

Erendoruk, o dönemin sosyal hayatını etkili bir üslupla gözler önüne serer. Çapraz kafiye örgüsünün kullanıldığı ve tam kafiyenin olduğu şiirden bir örnek:

“Gelinin sürmeli gözlerinde nem
Damadın bakışı dağ başlarında
Gözlerinde burcu burcu bir özlem
Düşlenen türküler gözyaşlarında”

Erendoruk, şiirlerinde cezaevinden, sürgünlerden, zulüm çeken insanlardan yine gerçekçi bir tarzda bahseder. “Fısıltı” adlı şiirden bir örnek:

“Burası sayfa değil ne yalı
Buradadır Bulgar zulmünün hası
Burası Belene ölüm adası
Ada baştanbaşa kana boyalı”

“Sürgün Kardeşlerim” adlı şiirden bir örnek:

“Yıkık baba ocağı gözlerinde bir vaha
Salâvat getirerek yalvarırlar Allah’a
Üçer beşer toplanır da sürgün kardeşlerim.”

Nesir cümleleri ile yazdığı şiirlerde şair, manzum bir hikâye anlatır gibidir. Son derece yalın bir dille yaşanan acıları anlatma amacı güder. Bu tür şiirlerde şairin biçim kaygısı gütmediğini görüyoruz.

.....

“Radyo çatırdıyordu titrek bir sesle çın çın
Doluştı kulaklara bir kadın sesi hırçın:
Ben dokuz yüz yetmiş beş göçmeni Selver Esin
Doğumum Mestanlı’nın bir köyü babam Yüksel

Evlâdım oralarda kalmıştın on yıl evvel
Cancığer yavrucuğum sağ mısın nerdesin?”

Şair, sosyal temalı şiirlerinin bazılarında hece ölçüsünü ve kafiye şemasını titiz bir şekilde kullanmıştır. 11’li hece ile yazdığı ve a-a-a-b kafiye örgüsü ile oluşturduğu “Sitem” adlı şiirden bir örnek:

“Dert acı ayrılık bir tek bildiği
İçinden özlemin yok eksildiği
Dostların gönülden gözden sildiği
Korkunç bir terörün payı sürgünler”

Şair, 14’lü hece ölçüsünü kullanarak oluşturduğu Bulgarlara hizmet eden ve benliğini yitiren kişilere öfkesini dile getirir.

“Sofranda bol bol içki kuş ciğerinden börek
Sabah sabah Jivkov’un önünde diz çökerek
Beklersin memnun olup olmadığını sorup”

Şair, sosyal temalı şiirlerinde, özellikle de manzum destanlarında biçim kaygısı gütmeden duygu ve düşüncelerini, yaşadığı gerçekleri yansıtmıştır. Hece ölçüsünü kullandığı şiirlerde kafiyelerden, seslerden yararlanarak ahenk oluşturmaya ve şiiri etkili kılmaya çalışmıştır.

Genelde serbest ölçüyü kullandığı şiirlerinde, dili ve üslubu temayı etkili kılmak için bir araç olarak kullanmıştır. Dize sonlarındaki kafiyelerle serbest ölçünün ve nesir cümlelerinin savrukluğundan şiiri kurtarmaya çalışmıştır.

14’lü heceyi kullandığı ve 6’lı dizelerden oluşan bir şiirden örnek:

“Korkma kardeş Türklüğün erimez sonsuza dek
Tarihin her sayfası ölümsüzlüğüne ek
El uzatıyor sana elli milyon gözüpek
Sen Türk’sün damarında dolaşan pak kanınla
Konuştuğun dilinle dininle imanınla
Varlığını Bulgar’ın zulmü silemeyecek”

Şair, mısra sonlarındaki tam kafiye ile ses ahengini sağlamıştır.

14'lü hece ile ve a-a-b-b şeklinde kafiye örgüsü ile oluşturduğu bir şiirden örnek:

“Bulgarsınız siz dedi şaklatacokunu,
Hapsetti sürgün etti aydınların topunu.
Gık diyeni ağzından kan gelince döğdüler,
Ana, avrat, kız, gelin hayâsızca söğdüler.”

Görüldüğü üzere Ömer Osman Erenoruk, şiirlerinde tema ve üslup bakımından kendine has bir çizgiyi yakalamış bir şairdir. O, Bulgaristan Türkleri Edebiyatının en başarılı şairlerinden biri olmuştur. Ayrıca, “Erendoruk, şiirimizin her şeklini denemiş ve hepsinde de güzel eserler ortaya çıkarmıştır.”¹³⁸

Erendoruk, eserlerinde ferdî duyguları, büyük bir duygu yoğunluğu içerisinde, ses ve ahenk unsurlarından, kafiyelerden yararlanarak, serbest ölçüde ve hece ölçüsünde etkili bir şekilde sunmuştur. Kullandığı dilde de son derece titizdir. Ondaki en dikkat çekici özelliklerden biri, “Türkçe’ye gösterdiği hassasiyettir. Pek çok eserinde bir tek Bulgarca kelimeye rastlanmaz. Ayrıca bu eserlerde doğduğu yöre olan Rodop Türkçesinin özelliklerine yer verir.”¹³⁹

Erendoruk, heceyi etkili kullanmaya çalışarak biçime verdiği önemi vurgulamıştır. Hece ölçüsünü kullandığı şiirlerde daha başarılı olmuştur. Ayrıca, ferdî ve sosyal temalı şiirlerinde kullandığı kendine özgü imgelerle duyguyu etkili kılmıştır. Bu açıdan Bulgaristan Türkleri Edebiyatında bir adım öndedir. Onunla birlikte, “Sabri Tata, Mehmet Bekir gibi yazar ve şairler, sembolik anlatma biçimlerinden yararlanarak Türklerin iç huzursuzluklarını dile getirebilmiş ve başarılı olmuşlardır.”¹⁴⁰

Biçim ve tema yönünden şiirde kullandığı özellikler ve öğelerle şiirler yazmış olan Erendoruk, Bulgaristan Türkleri Edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Türk halkının acılarını, huzursuzluklarını saf bir dille etkili ve yoğun bir üslupla dile getirmeye çalışmıştır.

¹³⁸ Türker, **Kalem Kılışlaşınca**, s. 188.

¹³⁹ Mercan, a.g.e., s. 341.

¹⁴⁰ Mehmet Çavuş, **Türk Dünyası El Kitabı**, C. 3, II. baskı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, yıl: 121, seri I, sayı: A-23, Ank. 1992, s. 584.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HİKÂyecİLİĞİ VE HİKÂyELERİ

4.1. Hikâyeciliği

“Bulgaristan Türkleri Edebiyatında şiirden sonra en iyi gelişim gösteren edebî tür hikâyedir. Sofya’da yayımlanan Yeni Işık, Halk Gençliği gazetelerinin yanı sıra yerel birkaç gazetenin Türkçe sayfalarında ve Yeni Hayat dergisinde yayımlanan hikâyeler 1959 yılından başlayarak 1968 yılına kadar derlenmiştir. Bu dönemde ayrıca yazarlardan bazılarının hikâye kitapları da yayımlanmıştır.

1961-1967 yılları arasında 23 yazarın 30 hikâye kitabı yayımlanmıştır. Basın BKP (Bulgar Komünist Partisi)’nin denetiminde olduğundan her yazılan kelimedede partililik aranıyordu. Hikâyelerin içeriği de basmakalıp olup, komünizmi alkışlamak, Türk-Bulgar kardeşliği, partizanların kahramanlıkları, Allahsızlık, tarımda ve sanayide elde edilen başarılar, sosyalist emek kahramanlarından öte gidememiştir.”¹⁴¹

1950’li yıllardan sonra “hikâye türünde değerli eserler verenler arasında Hasan Karahüseynof, Selim Bilâof, Salih Baklacief, Süleyman Gavazof, Sabahattin Bayramof, Sabri Tatof, Nadiye Ahmedova, Ahmet Timişef, Hüsmen İsmailof, Ömer Osmanof (Ömer Osman Erendoruk), Rıza Mollof, Halit Aliosmanof, Kemal Bunarcief sayılabilir.”¹⁴²

Bu edebî ortam içerisinde şiirden sonra hikâyeye de el atan Erendoruk, özgür hikâyeleriyle, eserlerinde parti olmadan konularını işleyerek yankı uyandırır. 1965 yılında ilk hikâye kitabı olan Yaralı Güvercin’i yayımlar. 1967 yılına gelince de “Bırak Kocamı”¹⁴³ isimli kitabını çıkarır.

¹⁴¹ Türker, a.g.e., s. 81.

¹⁴² Nimetullah Hafız, **Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi**, C. 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, I. baskı, Ank. 1987, s. 1.

¹⁴³ Erendoruk’un 1967 yılında Bulgaristan’da çıkardığı “Bırak Kocamı” adlı ikinci hikâye kitabına tüm araştırmalarımıza (ailesinin, yazar-şair dostlarının çabalarına ve araştırmalarına) rağmen ulaşamadık.

Erendoruk'un 3. ve son hikâye kitabı da 2001 yılında yayımladığı "Son Gece" adlı hikâye kitabıdır. "Yazdığı hikâyelerin partililikten uzak olması, ağırlığı olaylardan ziyade insan karakterine vermesi, bununla birlikte kişilerin iç dünyasına girerek, duygu ve düşüncelerini ustaca yansıtabilmesi birçok Bulgar asıllı edebiyatçının da dikkatini çekmiştir."¹⁴⁴

Birçok edebiyatçının Bulgar Komünist Partisi'nin lehine yazarak ilerlediği ve ikiyüzlülük yaptığı yıllarda Erendoruk, hiçbir güce tabi olmadan, özgür bir şekilde yazmıştır. Bu yüzden Bulgar güçleri tarafından rahatsız edilmiş ama yine de mücadelesinden vazgeçmemiştir.

Erendoruk, hikâyelerinde aşk ve ölümü, zulmü, Türk halkının acılarını, ıstıraplarını, Türklerin isim değiştirilme olayını,...vb. birçok olayı hikâyelerine konu etmiştir. Bulgar Komünist Partisi'nin iç yüzündeki olayları hikâyelerinde sembolik bir şekilde yansıtan Erendoruk, bu yüzden o güçler tarafından mimlenmiştir.

Hikâyelerinde bu konulardan başka; köy hayatı, büyükbaş hayvanlar, tarlalar, işçiler, halk,... gibi konuları işlemekten hiç vazgeçmemiş ve böylece daima halkın yanında olarak gerçekçi bir yazar olmuştur.

Hikâyelerinde köylülerin acı ve sevinçlerini, ruhi durumlarını, geçim kaynaklarını ele alarak onlara yakın olmuştur. "Bulgaristan Türkleri Edebiyatında özgün bir hikâye yazarı olarak bilinen Ömer Osman'ın eserleri, özellikle 1965-1975 yılları arasında Türkçe yayımlanan yerel, ulusal gazete ve dergilerde yer almıştır."¹⁴⁵

¹⁴⁴ Türker, a.g.e., s.s. 81-82.

¹⁴⁵ Türker, a.g.e., s. 82.

4.2. Yaralı Güvercin

“Düzenlenen hikâye yarışmalarında genç yaşta ödüller alan Ömer Osman’ın ilk hikâye kitabı “Yaralı Güvercin” 1965 yılında yayımlanıyor. On dokuz hikâyeden derlenen bu kitaptaki hikâyelerin konuları gerçek hayattan alınmıştır. Bu hikâyelerde ekseriyetle dini fanatizmin yerel Türk halkı üzerindeki etkisi, küçük çıkarları için on beş yaşında kızlarını satan babalar, ayrılan ailelerin perişan olan çocukları, yöre insanlarının yeni hayata intibakı, çok temiz insan sevgisi ve insanlığın ölmediğini gösteren konular yer almış.”¹⁴⁶

Erendoruk’un otuz yaşlarında sanat hayatının ilk başlarında oluşturduğu bu hikâyelerde onun ruhi yapısını, şahsiyetini ve özgünlük arayışını görmekteyiz.

İlk hikâye, kitaba da ismini veren “Yaralı Güvercin”dir.

4.2.1. Yaralı Güvercin

Makbule adlı genç bir kız beş yıl önce yaptığı bir yanlış ve geç de olsa telafi etmeye çalıştığı hatasını anımsar. Ruhu çalkantı içerisinde vicdanıyla baş başa kalmış bir şekilde düşünmektedir. O yıllarda kütüphanede çalışmaktadır. O zaman oraya sık sık gelen Ramazan adlı bir gençle tanışır ve birbirlerini severler.

Babası Makbule’yi sevmediği biriyle nişanlamıştır. Bunun üzerine Ramazan ile onun köyüne kaçarlar. Kısa bir süre sonra evlenirler, bir çocukları olur ve mutlu olurlar. Ramazan maden ocağında çalışan bir işçidir. Günlerden bir gün maden ocağında bir kaza olur ve Ramazan yaralanır. Ramazan’ın iki ayağı kesilmiştir ve artık sakattır. O günden sonra Makbule vicdanı ile baş başa kalmıştır.

Vicdanı ona yirmi beş yaşında bir genç kız olduğunu ve hayatının kalan kısmını bir sakatla geçiremeyeceğini söyler. Epey düşündükten sonra bu gerçeği kocasına söyler. Kocasını bunu gözlerinden anladığını belirtir. Fakat vicdanı rahat değildir. İşe gidince iş arkadaşları onun yüzüne gerçeği söyler. Arkasında kimi bıraktığının farkında olmadığını, onun kocası ve yavrusunun babası olduğunu dile getirir ve iyi-kötü zamanda da yanında olması gerektiğini söylerler. Bu gerçek Makbule’yi adeta uykusundan uyandırır. Nasıl bir yanlış yapmakta olduğunu farkına varır.

Çok sevdiği kocasını o şekilde bırakmanın yanlışlığını anlar ve ondan af dilemek için koşarak yanına gider. Boynuna sarılıp ondan af diler.

¹⁴⁶ Türker, a.g.e., s. 83.

“Yaralı Güvercin” adlı hikâyede Makbule adlı bir kız ile Ramazan adlı bir gencin aşk hikâyesidir. Burada dönülen bir yanlış anlatılmıştır. Yaralı güvercin bir kaza sonrası sakat kalan Ramazan’ı temsil etmektedir. Karısı Makbule bu durumdan kötü etkilense de bir yanlıştan döner ve vicdanıyla baş başa kalır.

Hikâyede Makbule beş yıl önce yaptığı bir yanlış hatırlar. Hâlâ o yanlışın pişmanlığı ve üzüntüsü içerisinde yan odada uyuyan kocası ve çocuğuna bakarak eskiyi hatırlar.

Hikâyenin duygusal yönünün ağır bastığını görüyoruz. Vicdanıyla baş başa kalan bir insanın durumu yoğun bir şekilde ele alınıyor. Hikâyede mekân ve olaydan çok kişilerin ruhî yapısı üzerinde duruluyor. Bu durum Erendoruk’un çoğu hikâyesi için ortak olan bir özelliktir.

4.2.2. Kurtarın Beni

On altı yaşında daha okul çağında olan Emine adlı bir kız ailesi tarafından evlendirilmek istenir. Babası onu kendi çıkarları için parayla satar. Emine ne kadar dirense de, istemese de, okumak istediğini söylese de cahil ve bağınaz olan ailesine söz geçiremez, ailesinden dayak yer. Ailesi onu zorla evlendirir.

Kocasını evlendikten üç gün sonra askere gider ve beş aydır askeredir. Emine hamiledir ve bebeği karnında olduğu halde kaynanasından eziyet görmektedir. Kocasının ailesine tabi olmasını, kendisinin artık bir kadın olduğunu, yerinin evi olduğunu ve ses çıkartmaması gerektiğini söyler. Çaresiz bir şekilde Emine her şeye katlanır. İçinde küçük kızların söylediği acı dolu türkülerini duymaktadır. Yüreğinde çaresiz bir şekilde “Kurtarın beni” diye sessizce haykırmaya başlar.

“Kurtarın Beni” adlı hikâyede çıkarı için kızını parayla satan, yani başlık parasıyla istemediği birine veren ve evlendiren bir babanın vicdansızlığı anlatılmaktadır. Hikâyede küçük yaşta, daha okula giderken okuldan alınan ve evlendirilen bir kızın ruhî durumu, çaresizliği, isyanı ve haykırışı anlatılmaktadır.

Ayrıca hikâyede bu tema üzerinden toplumdaki yanlışlar, aksaklıklar, yaşanan düzensizlikler, bağınazlıklar ve cahillikler kişilerden örnekle ders verici, düşündürücü bir kurgu ile anlatılmak istenmiştir. Bu hikâyede kısa ve öz bir şekilde eski zamandaki

yanlış inanışlar, yanlış davranışlar ortaya konulmuş ve buna maruz kalan kişilerin durumu acıklı bir şekilde gözler önüne serilmiştir.

4.2.3. Ders

Hikâyede yirmi küsur yaşlarında, dört yıllık evli olan bir kişinin, karısından ayrılma isteği kendi ağzından anlatılıyor. Geçmişe dönük bir anlatımla kişi askerden döndükten sonra karısından ayrılıp başka bir kadınla evlenmek istemesi anlatılmaktadır. Ayrılmak isteyen adam ve kadın mahkeme gider. Mahkemeye çıkarlar, fakat hâkim onları ayırmaz.

Başka bir kadın almak isteyen adamın duygu ve düşüncesi mahkeme bahçesinde tanık olduğu bir olayla ve tanıştığı bir gençle, onun anlattığı bir olay sayesinde değişir.

Adam mahkeme bahçesinde otururken, ihtiyar bir adamla, bir gencin tartıştığını görür. İhtiyar gence kötü davranmaktadır. Bu durum üzerine genç ihtiyarı döver ve yere düşen ihtiyarın durumuna çok üzülen kişi neden böyle yaptığını gence sorunca acı bir hikâye ile karşılaşır.

Bu “neden” sorusuna karşılık genç şu hikâyeyi anlatır. Eskiden ailesi ile mutlu olan ama daha sonra çocuğunu ve karısını başka bir kadın için terk eden adam o çocuğun babasıdır. Çocuk o baba hasretiyle on yedi yaşına gelmiştir. Çocuk babasını bulmuş fakat babası onu iyi karşılamamıştır. İşte o çocuğun kendisi ve babasının da yerdeki o ihtiyar olduğunu söyleyen gencin karşısında adam şok olur. Çünkü kendisi de bu yanlış içerisinde.

Adam gencin anlattığı bu hikâyeden ders alır. Ve büyük bir hata yaptığını anlar. Gerekli dersi alan adam büyük bir rahatlık ve huzur içerisinde karısını ve çocuğunu alıp evine döner. Böylece verdiği kararlar gelecekte ailesi için oluşabilecek kötü durumu engellemiş olur.

“Ders” adlı bu hikâyede genç bir adamın yapmakta olduğu bir hatadan, yuvasını bozacak bir durumdan mahkeme bahçesinde tanıştığı bir gencin anlattığı hayat hikâyesi ile bu yanlıştan nasıl döndüğü ders verici bir şekilde anlatılmaktadır. Hikâyede sosyal hayatta insanların yaptığı yanlışlar, ibretlik hikâyelerle anlatılmak istenmiş ve bunlardan ders çıkarılması gerektiği amaçlanmıştır.

Hikâyenin sonunda adamın hatasından dönmesi ile hikâye mutlu bir sonla bitirilmiştir. Toplumda yaşanmış olan ve hayatta doğru ve mutlu bir şekilde yaşamak için ders almamız gereken bir özelliktir.

Karşımıza çıkan durum için Erendoruk, kısa ve öz bir şekilde kıssadan hisse türünden sunduğu öyküsünde toplum ve aile yararını, düzenini iyi ve mutlu bir yaşam için şart koşmuş gibidir. Hikâyelerde yer alan en büyük özellik de yanlış yapmakta olan bir kişinin karşısına yaşanmış bir başka durum ders verici bir şekilde çıkarılır. Kişinin bundan ders alması gerektiği vurgulanır.

4.2.4. Çocuklu Gelin

Hikâye Habibe adlı genç bir kızın annesine yazdığı bir mektupla başlar. Mektup içerisinde hikâye anlatılır. Habibe Doğu Rodop köylerinden bir tanesinde öğretmendir. Habibe adaşı Habibe adlı başka bir arkadaşının hazin durumunu anlatır.

Habibe adlı diğer kız kansere yakalanmıştır. Hasta Habibe'nin üç yaşında Gürsel adlı bir de oğlu vardır. Habibe kansere yakalandıktan kısa bir süre sonra ölür. Habibe öğretmen ise İsmet adlı bir gençle birbirini sevmekte ve evlenmek istemektedir. Habibe öldükten sonra oğlu Gürsel'e babası bakmakta zorlanır. Çünkü uzak bir yerde maden işçisidir. Habibe öğretmen ölen arkadaşının çocuğu Gürsel'i evlat edinmek ister. Habibe öğretmen bunu İsmet'in bilgisi dışında yapmak istese de daha sonra bu kararı öğrenen İsmet bu teklifi kabul eder. Bu kararlarını Gürsel'in babasına söylerler ve olumlu cevap alırlar. Kısa bir süre sonra evlenen Habibe öğretmen ile İsmet evlat edindikleri Gürsel ile mutlu bir şekilde yaşamaya başlar.

“Çocuklu Gelin” adlı hikâyede, acıklı bir hayat hikâyesi, bu acıklı ve zor durum karşısında insanlığın, dostluğun ölmediğini gösteren bir tablo görmekteyiz. Hikâyede insanın kederini duyan ve buna destek olan, yardım eden, sevgilerini yitirmemiş bir çift görülmektedir. Hikâyede hasta bir kadının ölmesi ile öksüz kalan bir yavrunun geleceği kurtarılmıştır.

Erendoruk, hayattaki her kötülüğe rağmen, sevgi kırıntılarının varlığını göstermiş ve ders verici bir şekilde yansıtmıştır. Erendoruk'un insan sevgisini işlediği duygu yoğunluğunun ve insan psikolojisinin üst düzeyde olduğu bir hikâyedir.

4.2.5. On Birinci

İrabişçe adlı kırkını geçmiş bir kadın, yirmili yaşlardaki annesi Rodoplarn ırmaklarında boğulan ve öksüz kalan Haççe adlı bebeği evlat edinmek ve büyötmek istemektedir. Haççe adlı bebeği annesi, şiddetli bir yağmur yağdığı bir gece ırmaktan geçerken boğulmuştur. Haççe bebek kurtulmuştur.

Öksüz kalan Haççe'ye babası ve dedesi bakmakta zorlanmaktadır. Çünkü babası işte çalışmaktadır, dedesi de artık yaşlanmıştır. Talip dede, çaresiz bir şekilde Haççe'ye bakmaya çalışmaktadır.

İrabişçe bu durumun farkındadır. İrabişçe on evladı olmasına rağmen öksüz Hatçe'yi büyötmek istemektedir.

İrabişçe bir gece evinde yatarken küçük Hatçe'nin ağlayışlarını duyar. Talip dede, onu avutamaz. O gece İrabişçe dışarı çıkıp Hatçe'yi alır ve eve getirir. Onu çocuklarının yanına yatırır ve Hatçe sessizce uykuya dalar. Sabah durumu öğrenen İrabişçe'nin kocası bunu anlayışla karşılar. Artık öksüz Hatçe'ye İrabişçe bakıyordur.

“On Birinci” adlı hikâyede konu, “Çocuklu Gelin” hikâyesinde olduğu gibi, yardımseverlik ve insan sevgisidir. İnsanî duyguların ağır bastığı hikâyede olaydan çok durum anlatılır. Annesi ırmakta boğulan ve kurtulan ama öksüz kalan Hatçe bebeğe on evladı olmasına rağmen evine alıp bakan, onu evlat edinen İrabişçe adlı yardımsever kadın, bize hâlâ insanlığın ölmediğini ispatlamaktadır.

Gönlü her zaman insan sevgisiyle dolu olan ve hümanist bir insan olan Erendoruk, bu hikâyesinde de kötü zamanlar ve dönemler içerisinde bile iyi insanların olduğunu vurgulamaktadır. Fakirliğin çok olduğu zamanlarda bile insanlık ve yardımlaşma ayakta kalmıştır. Erendoruk, bu sevginin ve iyimser bakışın atmosferi içerisinde mesajını verir.

4.2.6. Şimdi Nereye?

Gündüz adlı on yaşlarında bir çocuğun anne ve babası ayrıdır. Annesi de babası da daha sonra başkalarıyla evlenmiştir. Gündüz annesinin yanında yaşamaktadır. Fakat Gündüz üvey babasından eziyet görmektedir. Üvey baba Gündüz'ü kendi oğluyla bir tutmamaktadır.

Bir gün Gündüz okul arkadaşı Kılıç'a uyararak hırsızlık yapmıştır. Bir bahçeye girip elma çalmışlardır. Akşam olunca bu gerçeği öğrenen üvey babası eve gelince Gündüz'ü dövmüştür.

Ertesi gün okula gidince gerçeği öğrenen müdür okula babasını çağırmasını ister. Müdür durumu Gündüz'ün babası ile görüşmek istemektedir. Bunun üzerine Gündüz kendi babasına gider. Öz babası onu sevgiyle karşılar fakat karısı Gündüz'ü istememektedir. Bu durumu öğrenen Gündüz kimseye haber vermeden oradan ayrılır. Annesinin yanına geri döner. Büyük bir üzüntü içinde olan Gündüz'ü annesi ve üvey babası sabahleyin ateşler içinde sayıklarken bulurlar.

“Şimdi Nereye” adlı hikâyede parçalanmış bir ailenin sonuçlarını ve bu sonuçlardan etkilenen Gündüz adlı küçük bir çocuğun trajedisini görüyoruz.

Hikâyede sosyal hayatın en önemli kurumunu oluşturan aile kurumunun ne kadar önemli olduğu kısa ve trajik bir hikâye ile anlatılmaktadır. Parçalanmış bir ailenin her iki üyesi, yani anne ve baba, çocuklarına sahip çıkamamıştır.

Sevgiye, şefkate ve anne babaya en çok ihtiyacı olduğu zamanlarda bundan mahrum kalan çocuk bu durumdan doğal olarak kötü etkilenmiştir. Muhtemelen geleceği de kötü olacaktır. Bunun en bariz örneği, kötü bir arkadaşına uyup hırsızlık yapmasıdır.

Erendoruk, sosyal hayat içerisinde ailenin önemini, sevgiyi, şefkati, bağlılığı burada ders veren bir şekilde yansıtır. Sonuçlarını ise, kısa bir iki örnekle gözler önüne serer. Belki bu uzun bir hikâye olsaydı, çocuğun uzun bir hayat karşısındaki durumu, yalnızlığı, yaşayacağı olumsuzluklar daha bariz bir şekilde gözler önüne serilebilirdi. Kısa bir hikâye olan bu hikâyede mesaj, öz bir şekilde verilmiştir.

4.2.7. İntikam

Hakkı adında bir genç Vildan adlı bir kızla nişanlıdır. Fakat nişanlısı Vildan evden kaçmıştır. Ailesi onu Hakkı ile zorla nişanlamıştır. Vildan ise Davut adlı bir genci sevmektedir. Vildan, Aydoğmuş köyüne kaçıp Davut adlı gençle evlenmiştir.

Hakkı, köyde nişanlısının kaçmış olduğu haberlerinin kulaktan kulağa yayılması ve sürekli konuşulmasından rahatsızdır. Adeta deliye dönmüştür. Bu yüzden Davut ve Vildan'dan intikam almak ister.

İntikam hırsı ile Aydoğmuş köyüne giden Hakkı, onların evinin önüne gelip bekler ve pencereden onları izler. Tam bu sırada kafasına bir kiremit düşer. Ve olduğu yere yığılır.

Hakkı kendine geldiği zaman başında Davut ve Vildan durmaktadır. Onu eve almışlar ve doktor çağırılmışlardır. Bu durum karşısında şok olan ve büyük bir mahcubiyetlik hisseden Hakkı onlara gerçeği anlatır.

Buraya onlardan intikam almak ve onları öldürmek için geldiğini söyler. Buna karşılık onların kendisinin hayatını kurtardığını söyler ve onlardan af diler. Hakkı büyük bir üzüntü ile Davut'u öper ve yatağa uzanıp çocuklar gibi ağlamaya başlar.

“İntikam “adlı hikâyede, başka bir şekilde insan sevgisini, insani duyguları görüyoruz. Sevmediği bir insanla evlendirilen bir insanın yaptıkları ve intikam alma hırsı ile gelen insanın gördüğü iyi niyet karşısındaki mahcubiyeti anlatılıyor.

Burada iki ayrı mesajın verildiğini görüyoruz. Biri; o zamanki sosyal hayat ve dönem içerisinde insanların sevmediği insanlarla anne ve babalarının çıkarları için zorla evlendirilmesi gerçeğidir. Sosyal hayattaki bu aksaklık, hikâyelerde yoğun bir şekilde geçen bir konudur. Kendisine danışılmadan, küçük yaşta zorla evlendirilen genç kızlar, hatta erkekler ve onların ruhî durumu bizlere aktarılmaktadır. İkinci mesaj ise, insanî duyguların ölmediğidir. Kendisine karşı yapılan kötülüğe bile adeta ders vererek iyi bir şekilde davranan ve insan sevgisi ile yaklaşan kişilerin topluma ve kötülük yapmak isteyen kişiye karşı ders verici tutumudur.

Bu hümanist tutum, topluma ve kötü insanlara bazı şeyleri fark ettirmek açısından önemlidir. Gerçekçi bir yazar olan Ömer Osman Erendoruk, insanların bu ruh yapısını iyi bir şekilde vermiştir.

Sonuç olarak; “Bulgaristan okuyucularının en sevilen muharriri olan Erendoruk, Bulgaristan gerçeklerini bütün çelişkileriyle; gerçekleri ve sahtekârlığı, umut ve umutsuzluğu maharetli kalemine almakla edebiyat münekkitlerinden Paraşkev Paruşev’in sözlerine göre ‘Dostoyevskivarî hikâyecidir’.”¹⁴⁷

¹⁴⁷ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s.149.

4.2.8. Vicdanın Sesi

Soğuk bir kış gecesi odasında vicdanıyla ve pişmanlığıyla baş başa kalmış bir adam, odanın duvarındaki karısının fotoğrafı karşısındadır.

Adamın vicdanı ile baş başa kalması ve beynini yiyip duran pişmanlık içerisindeki hâli tasvir edilir. Buradan sonra fotoğraftaki kadın konuşmaya ve hikâyeyi anlatmaya başlar.

Adam ılık bir güz akşamı eve sarhoş gelip karısını dövmüştür. Merdivenlerden yuvarlanan karısı hamiledir. Adam karısını ve daha doğmamış çocuğunu o gece kaybeder. Adam, karısının ve daha doğmamış yavrusunun ölümüne neden olmuştur.

Adamın bu pişmanlığı gözünün önündedir. Karısının fotoğrafına bakarak vicdanı ile baş başa kalır. Uyuyamaz, karısı ve karısının sesleri, ithamları ve haykırıları kulaklarındadır. Gece yalnız bir şekilde bu ruh hâkli ile yanmaktadır.

Vicdanı, pişmanlığı onun peşini bırakmaz ve duvardaki fotoğrafa bakarak ağlamaya başlar.

“Vicdanın Sesi” adlı bu hikâye Ömer Osman Erendoruk’un hikâyelerde karakterlerin ruhi durumuna ne kadar önem verdiğini ve olaydan çok bir durum anlattığını bize bir kez daha göstermektedir. Hikâyede ayrıca dramatik monologlara yer verilir. Adam karısının fotoğrafı ile ve aynı zamanda da vicdanıyla konuşmaktadır. Yaptığından pişmandır; fakat artık çok geçtir.

Bunu, dramatik özelliklerin, hayat karşısında yaşanabilecek ve yapılabilecek hataların sonrasında ne kadar büyük sorunlar doğurabileceğinin gösterildiği bir hikâye olarak görebiliriz. Görülen bir başka genelleyici husus da, Erendoruk’un hikâyelerde özellikle karakter tasvirlerine, durum öyküsüne verdiği önemdir.

Türk Edebiyatı’nda durum hikâyecisi olarak bilinen Sait Faik Abasıyanık ve Memduh Şevket Esendal gibi, Erendoruk da Çehov tarzı olarak bilinen durum hikâyesini yazmıştır. Bu yüzden onun hikâyelerinde kişiler her yönüyle tanıtılmaz. Ayrıca hikâye sona erdiği zaman her şey bitmiş değildir. Asıl hikâye okuyucunun beyninde ve kalbinde bundan sonra başlayacaktır. Okuyucunun hayal kurması ve hikâyeyi devam ettirmesi devamlı bir hareket hâlinde sürecektir.

Psikolojik tahlillerin yoğun bir şekilde bulunduğu bu hikâyelerde okuyucu da kendi duygu, hayal ve görüşleri ile hikâyenin içine girer ve böylece hikâye daha gizemli, daha farklı bir kurgu ve düşüncede gelişir.

Erendoruk'un hikâyelerinde görülen bu özellik onu hikâye türünde de başarılı kılmıştır. Bu yüzden Bulgaristan Türkleri Edebiyatı'nda şiirden sonra hikâyede de başarılı görülmüş ve edebiyat muharrirlerinin takdirini kazanmıştır.

4.2.9. Hatırıyor Musun?

Mahmure adlı genç bir kadının Muharrem adlı eski sevgilisini bir parkta görmesiyle hikâye başlar. Mahmure evlendiğinden beri onu ilk defa o gün görmüştür. Onu görmesiyle geçmişe döner ve geçmişi ile hesaplaşır.

O zamanlar, Muharrem ile evlenme hazırlığı yapan Mahmure, evlenmelerine birkaç gün kala Kemal adlı bir gençle tanışır ve Muharrem'i terk edip Kemal'e kaçar. Kara kaçlı kara gözlü Kemal'i sarı saçlı Muharrem'e tercih eder. Kemal ile evlenir.

Kemal ile evlenen Mahmure mutluluğu yakalayamaz. Kemal ona kötü davranmaktadır. Kemal altı ay sonra Mahmure'yi terk eder. Artık Kemal gitmiş ve Mahmure tüm acılarıyla baş başa kalmıştır.

Bu şekilde geçmişe dönen Mahmure gördüğü Muharrem karşısında mahcupdur. Fakat af dilese bile bunun artık bir faydası olmayacağını bilir.

“Hatırıyor Musun?” adlı hikâyede geçmişte yapılan hataların er geç insanın karşısına çıkacağı ve insanın bunlardan pişmanlık duyacağı anlatılmak istenmiştir. Burada da geçmişte yapılan bir kötülük, yapılan haksızlık geç de olsa kızın karşısına çıkmış ve onu pişmanlığıyla, vicdanıyla baş başa kalmasına neden olmuştur. Ama artık af dilemesi de bir sonuç doğurmayacaktır.

Burada Erendoruk, psikolojik tahliller ve durumlarla bu duygu yoğunluğunu bize göstermektedir. Dünyada her şey dış güzellik değildir. Siret, yani iç güzellik suretten, dış güzellikten daha önemlidir. Fakat insanlar bunun farkına ve olgunluğuna varamamıştır. Muharrem'i terk eden Mahmure de Kemal ile mutlu olamamış, sonucunda terk edilip pişmanlığı ile yalnız kalmıştır.

4.2.10. Çekirge

Hemşire olan Yıldız adlı bir genç kız hastanede nöbetçidir. Yıldız güzel, mavi gözlü, ince kaşlı, hanım bir kızdır. O gün bahçede gördüğü bir adamı nereden hatırladığını düşünmektedir fakat hatırlayamamıştır.

Bu düşüncelerle gece olmuştur. İstirahat odasında yalnız bir şekilde otururken yanına sabah gördüğü o adam gelir. Adam evlidir ve bir kızı vardır. Küçük kızının kolu kırık olduğu için hastanede onun yanındadır.

Adam kızıyla birlikte istirahat odasına gelip oturur. Yıldız ile tanışır. Adamın adı Munistir. Munis, Yıldız'ı çok beğenir. Fakat Munis'in sözleri, hâl ve hareketleri, yaklaşmaları Yıldız'ı rahatsız eder.

Adamın münasebetsiz tavırlarından rahatsız olan Yıldız öfkeli bir şekilde bağırarak oradan uzaklaşır. Munis utanmış bir şekilde Yıldız'ın ayak seslerini işitir.

“Çekirge” adlı hikâye psikolojik tahlillerin ve özelliklerin yoğun olduğu bir durum hikâyesidir. Birbirine psikolojik bakımdan zıt iki ayrı karakter vardır. Yıldız, dış güzelliğinin temizliği gibi iç güzelliği de olan bir kızdır. Munis'in çirkin hareketlerine ve sözlerine tahammül edememiştir. Munis ise, evli olmasına rağmen sinsî, münasebetsiz bir kişiliğe sahiptir. Bu iki farklı karakter ve psikolojik durumlar hikâyenin bütünü üzerinde etkilidir.

Hikâyede basit ve yalın, soyut duygularla etkileyici psikolojik betimlemeleri görüyoruz. Hikâye durum hikâyelerinin klâsik özellikleri gibi bir akış sergiler. Tam bitmemiş bir çerçeve içerisinde bitiş, akan düşünce ve duygular, okuyucunun hayal gücüne bırakılır.

4.2.11. Sevaptır Kızım

Anne ve babanın Gülbiye adlı bir kızları vardır. Kızları hastadır. Fakat onu hastaneye götürmezler. Bağnaz ve cahil bir düşünceye sahip olan bu insanlar kızlarını sürekli hocaya götürürler fakat hiçbir hoca Gülbiye'nin hastalığına çare bulamaz.

Bir gün babası Gülbiye'yi uzak bir köydeki yaşayan ve kırklı yaşlarda olan Sefer Hoca adlı bir kişiye götürür. Hoca aslında kötü bir insandır. Dini duyguları istismar eden bir bağnazdır.

Gülbiye'nin güzelliğini gören ve kötü niyetleri olan bu hoca kızın kırk gün boyunca sabah ezanında okunması gerektiğini söyler. O köyde akrabası olmayan Gülbiye'nin ailesi hocanın burada kalmasını tavsiye etmesi üzerine kızlarını hocanın evinde bırakırlar.

Hoca birkaç gün boyunca sabahları Gülbiye'yi okur. Fakat daha sonra ona yakınlaşmaya başlar ve onu rahatsız eder. Bu duruma engel olmaya çalışan Gülbiye'ye ise, “ Hocayı memnun etmek sevaptır kızım”¹⁴⁸ gibi saçma bir bahane söyler. Cahil olan küçük Gülbiye'de çaresiz bir şekilde katlanır. Dini istismar eden, kötü niyetli bu hoca amaçlarına ulaşır.

Kırk günlük okuma ve istismardan sonra Gülbiye'yi ailesi iyileştigini sanarak alır ve evlerine götürür. Gülbiye aradan geçen dört aydan sonra karnında bir hareketlilik olduğunu annesine söyler. Maalesef Gülbiye hamiledir.

Bu acı gerçeği anlayan annesi şaşkına döner ve büyük bir öfke ile dini istismar edip ahlâksızlık yapan hocalara lanet okumaya ve bağırmağa başlar.

“Sevaptır Kızım” adlı hikâyede o günkü toplumda görülen aksaklıklar, yanlış inanışlar eleştirilmekte ve ders verici bir hikâyeye ile aktarılmaktadır. Toplumda dini istismar eden ve insanların cahilliğinden yararlanan, kötü emellerini gerçekleştiren kişilerin yaptıkları yansıtılıyor. Boş inanışların ve hurafelerin olumsuz sonuçları ve pişmanlıkları ders verici bir üslupla aktarılmıştır.

Hikâyede doğal olarak bundan en çok etkilenen çocuklar olmuştur. Yanlış inanışlardan, bağnazlıktan çocuklarını doktora götürmeyenler, hastaneyi ve bilimi, hocaların da yanlış ifade ve söylevleri ile şeytanca bulan aileler, bu cahilliğin ve yanlışların farkına çok geç varır.

4.2.12. Günah Mı Ana?

Emeti Gelin adlı bir kadının oğlu Remzi çok hastadır. Emeti Gelin bu durumdan çok üzgündür ve çaresiz bir şekilde beklemektedir. Kızı Zehra da bundan iki yıl önce ölmüştür.

Emeti Gelin oğlunu Salih Hoca'ya götürmüştür. Salih Hoca oğlunu doktora götürmemesini, doktorun gevur işi olduğunu söyler ve ona bir muska yazıp verir. Kızı Zehra da o muska yüzünden ölmüştür. Oğlunun boynunda da aynı muska vardır.

Emeti Gelin bir gece rüyasında, ölen kızı Zehra'yı görür. Zehra öfkeli. Her şeyin o hoca ve verdiği muska yüzünden olduğunu, kendisinin de bu yüzden öldüğünü

¹⁴⁸ Erendoruk, “*Sevaptır Kızım*”, **Yaralı Güvercin**, Narodna Prosveta Devlet Neşriyatevi, Sofya 1965, s. 57.

söyler. Kardeşinin de aynı şekilde ölmemesini ve annesinin o muskayı çıkarıp atması gerektiğini, bunun günah olmadığını söyler.

Sabah olunca Emeti Gelin muskayı oğlunun boynundan alıp sobaya atar. Remzi'yi alıp doktora götürür. Bir hafta sonra Remzi ile birlikte hastaneden mutlu bir şekilde eve dönerler.

“Günah mı Ana?” adlı hikâyede işlediğimiz pek çok hikâyede olduğu gibi yanlış dini inanışların ve bağınaz düşüncelerin ortaya çıkardığı sonuçları ve bunların eleştirisini görüyoruz.

O zamanki toplumsal aksaklıkların en önemlilerinden biri yanlış dini inanışlardır. Doktorları, hastaneyi gevr işi olarak gören bağınaz düşünceli hocalar, dini yanlış yorumlamış ve cahil halkı da bu yanlış yönde yönlendirmiştir. Bu aksaklıkların ders verici, kısa hikâyelerle eleştirildiğini görmekteyiz. Erendoruk, hayatta yanlış düşüncelerin yol açtığı bu durumlardan kısa ve net bir şekilde bahsetmiş, tüm çıplaklığıyla gerçeği ortaya koymuştur.

Bu yüzden gerçekçi bir yazar olan, edebiyat ve toplum çevreleri tarafından sevilen bir yazar olmuştur. Onu başarılı bir yazar yapan en önemli özellik, yanlışların, basmakalıp fikir ve düşüncelerin karşısında olmasıdır.

4.2.13. Korku

Bilal adlı bir genç hasta bir şekilde yatmaktadır. Sevdiği ve evlenmeyi düşündüğü Leyla da onun bu durumuna çok üzülmemektedir. Cahil ve bağınaz olan insanlar, Bilal'i doktora götürmezler. Bunun dinsizlik olacağını düşünürler.

Aradan günler geçtikten sonra Leyla ile konuşan Bilal doktora gitmeyi kabul eder. Doktor onu muayene ettikten sonra bir şeyi olmadığını, sadece iyi beslenmesi gerektiğini söyler.

Daha sonra gelen hoca, doktorların dinsiz olduğunu, doktora gitmemeleri gerektiğini söyler. Dini istismar eden cahil bir kişi olan hoca, Bilal'i kandırır. Leyla bu hocada bir düzenbazlık olduğunu sezer ve hocanın bu foyasını ortaya çıkarır.

Leyla'nın babası ve diğer hoca Bilal'e muska yazmış ve evin eşğine gömmüştür. Bu gerçeği öğrenen Leyla doktora haber verir. Leyla'nın babasının amacı, Bilal'i öldürüp kızını komşusu Yusuf'a vermektir.

Doktor ve Leyla gerçeği gün yüzüne çıkarır ve Bilal'in içine umut doğar. O umutla cankurtarana binip hastaneye doğru gider.

“Korku” adlı bu hikâyede diğer birkaç hikâyede olduğu gibi cahillik, bağnazlık ve dini istismar eden kişilerin çıkarları için yaptığı kötü işler anlatılmaktadır. Kızını kendi çıkarları için başka biriyle evlendirmek isteyen kötü niyetli bir babanın, kızının sevdiği insanı öldürmek için hoca ile iş birliği yapması anlatılıyor.

Dini istismar eden ve kendi kötü çıkarları için, cahil halkı kandıran, düzenbazlık yapan insanlar amaçlarına ulaşamamıştır. Hikâyede doktorları dinsiz olarak gören, her işi, her hastalığı hurafeler üzerinden çözmeye çalışan bağnaz insanların yanlış ve kötü tutumları ders verici bir şekilde eleştirilmektedir.

Erendoruk, zamanın sosyal aksaklıklarını çok iyi bir şekilde yansıtip eleştirmiştir. Sade ve yalın bir şekilde, halkın yaşadığı sıkıntıları, bunlardan yararlanmak isteyen insanları iyi- kötü kapsamı içinde yansıtmıştır.

4.2.14. Yaman Ali

Dedenin torununa Yaman Ali adlı birinin hikâyesini anlatmasıyla konu başlar. Yaman Ali din adamlarından nefret eden birisidir. Bunun nedeni olarak kendisine soru soranları Yaman Ali şu hikâyeyi anlatır.

Anne babası öldükten sonra kardeşlerine bakmaya çalışır. Fakat kardeşleri bu kötü hayat şartlarına dayanamaz ve bir müddet sonra ölür. Ali de amcasının yanında yaşamaya başlar. Daha sonra Emin Hoca adlı birinin sürüsünde çobanlık yapmaya başlar.

Zamanla Emin Hocanın kızı Gülnaz'la birbirlerini severler. Emin Hoca bunu sezer ve Ali'ye bir şartla kızını vereceğini söyler. Köylünün iki öküzünü zehirlemesini ister. Ali buna ne kadar karşı çıksa da aklına Gülnaz gelir ve ona ulaşmak için bu kötülüğü yapar. Daha sonra Emin Hoca bir şart daha koşar. O da Ali'nin amcasını öldürmesidir. Ali'den kendi öz amcasını öldürmesini ister. Ali bu şart karşısında şaşkına döner. Tekrar aklına Gülnaz gelir ve bu isteği de yapmak zorunda kalır.

Yengesinin ve çocuklarının karşısında kendini tutamaz ve ağlamaya başlar. Yaptığı bu kötülük onu adeta yıkmıştır. Bu olaydan sonra köy meydanında Emin Hoca'yı büyük bir öfke ile döver ve daha sonra çekip gider.

Yaman Ali o günden sonra “Bana hacı hoca demeyin.” diyerek soran herkese bu hikâyeyi anlatır durur.

“Yaman Ali” adlı bu hikâyede de yine hoca diye geçinen bir insanın kendi çıkarları için yaptığı kötülükler ve insanları kullanmak isteği gözler önüne seriliyor. Yaman Ali adlı bir genç, sevdiği kıza kavuşmak için sevdiği kızın babasının dediği her kötülüğü yapmak zorunda kalır. Bundan pişman olsa da artık çok geçtir.

Yaptıkları kötülükleri telafi edemez ve içindeki öfkesiyle birlikte çekip gider. Hikâyede diğer hikâyelerde olan ortak bir konunun varlığını görüyoruz. Erendoruk, “hacı hoca” diye adlandırılan kişilerin sanıldıkları kadar iyi olmadıklarını, bencil, bağnaz ve çıkarıcı da olabileceklerini vurgulayarak dönem içindeki bu toplumsal aksaklığı başka bir kurgu ile eleştirmektedir.

4.2.15. Peri Hacısı

Hikâyede yer alan dedenin cin ve peri denilince neden kızdığı ve yalan dolan söylentilere, uydurmacalara inanmayacağı anlatılıyor.

Dede, oğlunun Köprüdere mezarlığının cin ve peri yönünden tekin olmadığını söylemesi üzerine bu duruma karşı gelerek eski bir hikâyeyi anlatır.

Köprüdere köyünün zalim, bencil, çıkarıcı bir ağası varmış. Adı Raşit olan bu ağa köylünün mahsul yetiştirmesini, topraklarının verimli olmasını kendine yediremiyormuş. Her ne kadar kendinin de dönümlerce arazisi olmasına rağmen açgözlüymüş. Köylünün ürününün çok olduğu bir yıl ırgatlarına bir oyun oynamalarını söyler. Mezarlığa gidip ateş yakıp ses çıkarmalarını söyler. Irgatların çıkardığı garip sesleri işiten köylüler mezarlıkta cin ve peri olduklarını sanıp kaçarlar. Köylüler kaçınca ırgatlar tarlalara girip köylülerini ürünlerini çalar. Bu durum birkaç yıl bu şekilde tekrarlanır.

Bu oyunu korkusuz Köprüdereli Abdullah pehlivan anlar ve gerçeği köylüye söyler. Gerçeği öğrenen köylüler artık ağaya öfke kusar ve önlemlerini alırlar.

Artık Hacı Raşit ağanın adı Peri Hacısı olarak söylenir ve dalga konusu olur. Bu hikâyeyi anlatan dede, bu işin aslının bu olduğunu, bu yüzden oradaki cin, peri hikâyelerinin aslının olmadığını vurgular.

“Peri Hacı” adlı hikâyede, zalim, bencil, açgözlü ve düzenbaz olan bir ağanın daha fazla ürün almak için oyun yaparak köylünün ürünlerini çalması anlatılmaktadır.

Bu oyunu anlayan ve gerçeği köylüye söyleyen kahraman sayesinde ağanın oyunu ortaya çıkmıştır. Hikâyede o dönemdeki ağa-köylü ilişkisi kısa bir şekilde ele alınıyor. Ağaların köylü üzerindeki baskısı, bencilliği ve gaddarlığı, kötü oyunlar ve tutumlar içinde oluşu yansıtılıyor.

Gerçekçi bir edebiyatçı olan Erendoruk, dönemin sosyal aksaklıklarını iyi bir şekilde yansıtır ve eleştirmesini bilmiştir. Burada da ağaların kötü yönleri ve köylünün sıkıntılı hayatı gerçekçi bir şekilde yansıtılıyor.

4.2.16. Kuyruklu Yalan

Karısının Yaver Hoca’yı uykudan uyandırıp dışarıda feracesiz bulunan gelinlerini göstermesi ile hikâye başlar. Cahil ve bağınaz olan Yaver Hoca bu duruma çok kızar. Buna engel olmak için karısına yalan bir hikâyeye anlatıp köylülere yaymasını söyler. Anlattığı bu hikâyeye şöyledir:

Feracesiz gezen bir gelin bir gün Allah tarafından cezalandırılır ve hastalanır. Onu hacı hoca yerine doktora götürürler. Doktorlar onu muayene eder. Dalgın bir şekilde uyuyan gelini öldü sanan doktorlar akrabalarını çağırır ve gelini gömerler. Hâlbuki gelin ölmemiştir. Mezaradaki sesleri işiten yolcular gelini çıkarır. Gelin ağlayarak rüyasında feracesiz fistanlı gelinlerin cehennemde yandıklarını, bu yüzden herkesin fistanlarını yakması gerektiğini söyler.

Bu uydurmaca hikâyeyi köylüye anlatmaya ve ortalığı karıştırmaya giden Yaver Hoca’nın karısından önce gelinlerinden biri bu yalanı duyar ve ondan önce köylüye haber verir. Kadın bu yalan hikâyeyi anlatmaya geldiği zaman köylüler çoktan gerçeği bilmektedir. Kadını dediklerini işten köylü kadınlar bize yutturamazsın, yalan kuyruklu yalan derler ve gülmeye başlarlar. O günden sonra Yaver Hoca’nın adı Kuyruklu Yalancı kalır.

“Kuyruklu Yalan” adlı bu hikâyede bağınaz bir hocanın gelinlerinin feracesiz dışarı çıkması üzerine, köyde ortalığı karıştırmak, insanların beynine yalan yanlış, bağınaz bir fikir sokmak için yaptığı bir oyun anlatılır. Hoca amacına ulaşamaz ve köyde kahkaha konusu olur.

Bu hikâyede de önceki hikâyelerde işlediğimiz hocaların cahilliği, bağnazlığı ve halkı yanlış ve dar düşüncelere itmeye çalışması ders verici bir şekilde yansıtılıyor.

O dönemin sosyal aksaklıkları arasında önemli bir yere sahip olan bu durum sık sık ele alınmıştır. Erendoruk, hikâyelerinde yaşanan toplumsal sorunları kısa ve öz bir şekilde, kıssadan hisse hüviyetinde ele alması bize sosyal hayat hakkında bilgi vermektedir. Ele alınan ve eleştirilen bu yanlışlar, gerçekçi tarzıyla beğeni toplamış ve muhatap bulmuştur.

4.2.17. Acı Tebessüm

Gülsüm Nine oğlunun ve torunlarının hasretiyle ve onlara kavuşma isteğiyle baharın gelmesini beklemektedir. Oğlu Tahsin altı yıl önce evlenmiş ve başka bir köyde karısı Nazik ile yaşamaktadır. Bir kızı ve bir oğlu olan Tahsin, annesini hiç ziyaret etmez. Gülsüm Nine en son iki yıl önce onları görmüştür. Fakat Nazik, Gülsüm Nine’yi evinde istememektedir.

Bahar gelince nine meşakkatli bir yolculuktan sonra oğlunun apartmanının önüne gelir ve kapıyı çalar. Bir müddet sonra kapıyı açan Nazik, onu hiç hoş karşılamaz, ona kötü davranır ve oğlunun evde olmadığını söyleyerek kapıyı yüzüne kapatır. Bu duruma üzülen Gülsüm Nine Nazik ile konuşan oğlunun sesini işitir. Nazik kocasına Gülsüm Nine’yi evinde istemediğini söylemektedir. Nine oğlunun kapıyı açacağını düşünür. Fakat yaklaşan ayak sesi kapıyı iki defa kilitler. Nine bu durumdan çok üzülür, gelini ve oğlu onu içeri almamıştır. Bu acı ve üzüntü ile kapının önünde dona kalır.

“Acı Tebessüm” adlı hikâyede Gülsüm Nine’nin yaşadığı trajik bir durumu görüyoruz. Torunların ve oğlunun hasretiyle baharı bekleyen nine, bin bir zorluğa katlanarak yaptığı yolculuk sonunda oğlunun ve gelininin kapıyı suratına kapatması ile şok olmuştur.

Hikâyede annesine sahip çıkmayan evlatların yaptığı kötü durum ve nankörce davranışı acı bir şekilde yansıtılıyor. Hikâyede, bu özlemle yanan ninenin psikolojik tahlilleri de başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Özlem içerisinde bekleyen ninenin durumu, acı bir sonla biter.

Durum hikâyesi hüviyetinde olan bu hikâyede, yazar sonu, sondaki düşünce ve hayali okuyucuya bırakarak son sözü ve çıkarımı onlardan ister. Verilen psikolojik

unsurlarla karakterler hakkında bilgi sahibi oluruz. Burada da olumsuz bir şekilde davranan gelin ve damat nineyi, tüm acısıyla baş başa bırakır. Yaşanan ve yaşanabilecek olan bu durumlarla, yazar, anne sevgisini, saygısını, aile bağlarını, kutsal değerlerimizi kısa ve ders veren bir görünümde gözler önüne sermiştir.

4.2.18. Olmaz Baba

Hikâye genç bir oğlan ile ihtiyar babasının araba yolculuğu ile başlar. Genç oğlan babasını terene yetiştirmek için hızla arabayı sürmektedir. İhtiyat Deliorman'da evli kızına misafirlığe gitmektedir.

İhtiyar ırgatları olan, geniş topraklara sahip zengin bir insandır. Fakat yüreği aynı zenginlikte değildir. Bu kadar zenginliğe karşı, bencil, aksi, gaddar bir ihtiyardır. Yolculuk sırasında geçtiği topraklarından övgüyle, büyük bir gurur ve kibirle bahseder. Onların dedelerinden kaldığını belirtir. Bu gurura karşılık oğlu son derece iyi bir gençtir.

Yolculuk esnasında tarlaların birinden bir kadın koşarak arabaya el sallar. Arabayı durduran genç, kadını dinler. Kadın, kocası Hasan'ın kavak ağacından düştüğünü ve yaralandığını, hastaneye götürülmesi gerektiğini söyler. Kadın ve adam, ihtiyarın ırgatlarındandır. İhtiyar treni kaçıracaklarını bu yüzden oğluna arabayı sürmesi gerektiğini söyler. Genç bu sözlere karşı çıkar ve insanlığın misafirlikten daha önemli olduğunu söyleyerek kadını da arabaya alıp tarlaya adama yardım etmeye gider. Araba hızla tarlada giderken ihtiyar hâlâ aksi ve huysuz bir şekilde söylenmeye devam eder.

“Olmaz Baba” adlı hikâyede, tüm zenginliğine rağmen aksi, gaddar ve bencil olan bir ihtiyarın durumu anlatılmaktadır. Toprakları, ırgatları olan bir ihtiyar, bencillik ve gurur yüzünden kendi çıkarından başka hiçbir şeyi düşünmez. Yaralı bir şekilde yardım isteyen kendi ırgatlarına bile yardım etmeyecek kadar aksi ve kötü huylu bir insandır.

Babasına rağmen iyi niyetli olan genç, insanlığın ölmediğini bize ispatlar. Burada da insanlığın ölmediğini, kadına yardım ederek bize gösteren gencin babasına karşı çıkışı gözler önüne seriliyor.

Hikâyede maddi olarak zengin fakat manevi yönden fakir olan bir ihtiyarın bu yanlış tutumu eleştiriliyor ve gencin insani tutumuyla karşılaştırmalı bir şekilde ele

alınıyor. Hikâye, temiz insan sevgisi ve insanlığın ölmediğini gösteren bir başka tablo olarak karşımıza çıkıyor.

4.2.19. İlk veya Son Gece

Gerdek gecesi sevdiğine kavuşacak olan Murat adlı genç, heyecanlı bir şekilde evde beklemektedir. Gerdek odasından çıkan annesi “Her şey hazır oğlum buyur.” demesiyle içeriye girer. Murat sevdiği kız Ayşe'nin duvağını açar. Tam bu sırada dışarıdan bir bağırta kopar. Bu ses polis Ginef'in sesidir. Onun buraya gelmesinin nedeni bir yıl önceye dayanan bir olaydır.

Bir gün tarlada çalışırken hasta, bitkin bir sürgünü gören ve ona yardım eden, onu haftalarca besleyen Murat, polis Ginef ile karşılaşır. Polis Ginef o sürgüne yardım ettiği için Murat'tan hesap soracağını söylemiş ve gitmiştir. Polis Ginef Bulgar komünist güçlerine ait bir polistir.

Bu amaçla gelen polis Ginef, kapıyı kırıp Murat'ı alır ve götürür. Murat'ın ardından türkülerle ağıt yakıp bekleyen gelinlik kız Ayşe hüzün içersindedir. Yıldızlara ve yollara bakıp bekler durur.

“İlk Veya Son Gece” adlı bu hikâyede, gerdek gecesi birbirlerine kavuşacak olan iki gencin Bulgar komünist gücüne bağlı Ginef adlı bir polisin gelmesi ve genci alıp götürmesi ile son bulur.

Zamanında bir sürgüne yardım edip onu besleyen Murat adlı gençten intikam alan polis Ginef, burada dönemin sosyal ve siyasi durumu göz önüne alınarak düşünüldüğünde halka baskı uygulayıp türlü bahanelerle huzur bozan, zalimlik yapan Bulgar komünist güçlerini temsil etmektedir.

Erendoruk, toplumsal bir mesaj güderek her eserinde olduğu gibi hikâyelerinde de ders verici özelliklerle, gerçekçi konularla ve simgesel anlatımlarla temayı aksettirmiş ve toplumsal eleştirisini yansıtmıştır.

Burada da dönemin yaşanan acı olayları yansıtılmıştır. Türklerin yaşadığı bu sıkıntılar, reel bir tarzda gözler önüne serilmiştir. Hikâye yaşanan sıkıntılara bağlı olarak bize yaşanan acıları daha iyi anlatabilmek için acı bir sonla bitirilmiştir. Bu şekilde Bulgaristan Türklerinin çektiklerini bir nebze olarak anlamamız gerektiği vurgulanmıştır.

4.3. SON GECE

“Ömer Osman Erendoruk’un Türkiye’de 2001 yılında “*Son Gece*” adı altında toplayıp yayımladığı toplam yirmi bir hikâye 1965-1984 yıllarında yazılmıştır.”¹⁴⁹

Hikâyelerin çoğunun gerçek hayatta yaşanmış ve yöre halkının da bildiği hikâyelerden oluştuğunu görmekteyiz. Bu gerçekçi hikâyelerle Erendoruk, basmakalıp ifadelerin, yaygınlaşan komünist düşünce sistemine göre yazmanın önüne geçip eserlerini yayımlamadan gizli gizli okutarak kendi gerçek ve özgür yolunu seçmiştir.

“Son Gece” hakkında Mehmet Çavuş, “*Tuna*” dergisinin 55-56-57. sayılarında şunları söylemiştir: “Ömer Osmanca bir dil, çağcıl ve soyut-somut arası bir kompozisyon, yer yer dramatik monologlar sarıcı olduğu denli estetik. Tiplerler, yaşam koşulları paralelinde çok devingen ve koşullanmanın dışında, karakter canlandırma sanatında bizi bize takdimi, yaşamını kayalarla bütünleştiren bir jeoloğun çok serüvenli çabalarından farksız. Hikâyeleri okuyunca, çeşitli simalarla baş başa kalan okur, böyle bir yazarın, üçgenler altın köşk de olsa (yani onu para pul, mevki ile kandırmak ve ele geçirmek isteseler bile), burada tutsak edilemeyeceğini anlayacak, sanatkârdan önce anlatılan kişilerle özdeşleşmiş olacaktır. Hikâyeler okununca, muhataplar kazanacağına inanmak isterim.”¹⁵⁰

Erendoruk’u güçlü ve başarılı bir hikâyeci yapan en önemli özellik, Mehmet Çavuş’un da dediği gibi, hikâyelerinde gerçek tiplerin, gerçek yüzlerin ve gerçek hayatların olmasıdır. Hikâyelerde bu tiplerin özellikle psikolojik yanlarının ele alınmasıyla okuyucuyu hikâyedeki karakterlerle özdeşleştirmek amaçlanmıştır. Bu şekilde gelişen bir hikâye okuyucuda daha büyük bir etki uyandırır.

¹⁴⁹ Türker, a.g.e., s. 86.

¹⁵⁰ Türker, a.g.e., s. 86.

4.3.1. Son Gece

Sarıkız adında yaşlı bir kadının yalnız bir şekilde hasta hâliyle evinde anılar denizine dalmasıyla hikâye başlar. Sarıkız, Karabiber adlı bir genci sevmektedir. Birbirlerini seven iki genç, erkeklerin askere alınması haberinin gelmesiyle sarsılır. Karabiber, askere gitmemek için dağa çıkıp eşkıya olur. Sarıkız'a döneceğini ve onu beklemesini söyler. Fakat Sarıkız yıllar sonra evlenmiş ve kötü bir kadın olmuştur. Sarıkız fahişe olmuştur.

Yıllar sonra topladığı altınlarla köye gelen Karabiber, sevdiği kızın artık kötü bir kadın olduğunu görmüştür. Altınları saklayan ve köye ara sıra uğrayan Karabiber'in kendisini artık almayacağını anlayan Sarıkız ondan intikam almak ister. Onun yemeğine zehir katıp onu öldürmek ister fakat bu amacına ulaşamaz.

Daha sonra eşkıya Karabiber'i jandarmaya ihbar eder ve Karabiber altınlarla birlikte saklandığı samanlıkta jandarma tarafından öldürülür.

Bu hikâyede olaylar, Sarıkız'ın anılara dalması ile bölüm bölüm aktarılır. Erendoruk, zaman zaman araya girerek Sarıkız'ın o anki psikolojisini tasvirlerle anlatır. "Sarıkız duvardaki külüstür saatin dört defa vuruşuyla gözlerini az araladı. Maşrapayı hâlâ elinde tuttuğunu gördü... Kadın dayanılmaz anılarını tekrar unutmuştu..."¹⁵¹

Sarıkız ölüm döşeğinde iken bu hatıralarla can bulmaya çalışır. Gençliğinde yaşadığı bu hatıralar, ona vicdan azabı veren durumlar son nefesini vermek üzere olan Sarıkız'ın beynine bir ok gibi saplanır.

Hikâyede belirli bir zaman ve mekândan bahsedilmez. Sarıkız sadece gençliğindeki anıları ölüm döşeğinde iken acı bir şekilde hatırlar. Bu anılar zamanda geriye dönüşlerle verilir.

Sarıkız, sarı saçlı, kara gözlü bir kızdır. Sevdiği genç olan Karabiber ise esmer, güçlü bir delikanlıdır. Şimdi ise Sarıkız, yaşlı, hasta ve bitkin bir şekilde o eski güzel günlerini acı bir şekilde hatırlar.

Hikâyede, geçmişte yapılan hataların, yaşanan acıların pişmanlık ve vicdan azabı ile hatırlanması psikolojik tahlillerle etkili bir şekilde verilmiştir. Sarıkız, son nefesini duvar saatinin acı tıklayışları ve mumun kısık sarı ışığı altında, pişmanlık içerisinde hatıralarını gözleri önüne getirerek geçirmeye çalışır.

¹⁵¹ Erendoruk, "Son Gece", **Son Gece**, Kardeş Matbaacılık, İst. 2001, s.s. 14-15.

4.3.2. Menekşe

İkiz oğullarını kaybeden ve bu acıyla Akmandoruk ve Gökmendoruk adlı iki koşum öküzüne daha çok bağlanan bir adamın durumu gözler önüne seriliyor. Tarlada çalışan ve bu iki öküzünden başka hiçbir şeyi olmayan dayının bir gün Akmandoruk adlı öküzü hendeğe düşer. Bunun üzerine dünyası karararı dayı bütün geceyi öküzünün başında geçirir. Ona bu bekleyişte eşlik eden ve birbirlerine çok bağlı olan Gökmendoruk da Akmandoruk öldükten yirmi yedi gün sonra ölür. Dayı her ikisini de aynı hendeğe gömer.

Yıllar önce ikiz oğulları Ayhan ve Orhan'ı kaybetmiş olan adam, çok sevdiği iki öküzünün de ölmesiyle hayat ışığını yitirmiştir. Nitekim de dayanamaz. Gökmendoruk'un ölümünden üç ay yedi gün sonra adam da ölür. Sabahleyin dayısının yatağında ufak bir menekşe bulur.

Köylüler için hayatta iki değerli şey vardır. Biri toprakları, diğeri hayvanlarıdır. Çünkü her ikisinden de ekmek parasını, yaşam mücadelesini çıkarır. Topraklarını işleyip ürün elde eder ve toprakları işlemek için de öküzlerine ihtiyacı vardır. Burada da öküzlerine çok bağlı olan ve köyde övünç kaynağı olan bu öküzlerini kaybetmesi dayının her şeyini yitirmesine yol açmıştır.

Duygusal bir bağ ile birbirine bağlı olan iki öküz ve dayı bu bağlılık ve sevgi içerisinde yaşar. Birinin ölümü, hepsinin sonunu getirmiştir.

Hikâye de belirli bir zaman ve mekân yoktur. Sadece iki öküzün büyüdüğü, “Aradan üç yıl geçince Akmandoruk’la Gökmendoruk görülesi güzel koşum öküzleri olmuşlardı.”¹⁵² cümlesi ile verilir.

4.3.3. Hey Gidi Dünya

Bu hikâyede kırk yıldır dost olan ve beraber avcılık yapan üç arkadaşın birbirine olan bağlılığı ve paylaşım duygusu anlatılıyor. Haşim, Köseoğlu ve Arnavut adlı bu üç arkadaşın Haşim ve Köseoğlu vefat etmiştir. Bir gün onlarsız ilk kez ava giden Arnavut, bir tavşanı avlayacağı sırada vazgeçmiş ve tavşanın gitmesine izin vermiştir. “Seni avlamak bir sevinçse, dostlarla paylaşmak daha büyük sevinçti. Ben dostlarımla

¹⁵² Erendoruk, “Menekşe”, a.g.e., s.34.

paylaşılmayacak olduktan sonra başlı başına sevinci neyleyeyim? Var git, gez, dolaş tavşancık...»¹⁵³

Arnavut o gün bütün kurşunları arkadaşları için havaya sıkıyor ve bir daha hiç ava çıkmıyor.

Hikâyede belirli bir zaman diliminden bahsedilmemektedir. Hikâyede geçen mekânlar ise; Elbasan, Yedibeller ve Kesebir gibi yörelerdir. Bu üç arkadaş o yöreleri, dağları, kırları çok iyi bilen ve kırk yıldır sıkı dost olan, birlikte avlanan ve avlarını paylaşan kişilerdir. Haşim ve Köseoğlu'nun ölmesi Arnavut'u üzmüş, artık ava çıkmanın bir önemi ve zevki olmadığı söyleyerek bir daha ava çıkmamıştır.

Hikâyede bencillikten uzak, candan ve samimi dostluğun, paylaşımın inceliklerini görmekteyiz. Arnavut da bencillikten uzak, paylaşım duygusu olan iyi bir insandır. Birbirlerine "Ahretlik" diye seslenen bu candan dostlar, paylaşımı ve dayanışmayı kendilerine taç edinmiş dostlardır.

Bu duygu yoğunluğu içerisinde, üzüntü verici bir şekilde av anılarını anlatan ve son avına çıkan Arnavut, hikâyede mesajı veren kişidir. Onun sözleri üzerinden paylaşım ve dostluk duygularının önemini kavrarız.

4.3.4. Anılar Sokağı

"Anılar Sokağı" adlı hikâyede sembolik bir şekilde dönemin içinde bulunduğu komünizmden bahsedilmiş ve bu durum eleştirilmiştir. Komünist rejimin Bulgaristan Türklerini eritip yok etme düşüncesini hisseden Erendoruk, bu durumu diğer eserlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de dile getirmiştir. Fakat sansür ve baskı nedeniyle bunu üstü kapalı bir şekilde verir. Bu hikâyede aynı kurgu ile örülmüştür.

Bir insanın anılar denizine dalmasıyla, eski yaşadıklarını hatırlamasıyla hikâyeye başlar. Sevdiği bir kızın şimdi çok değiştiğini ve onu artık tanımadığını söyleyen adam, bu durumu anlatmaktadır. Burada sözü edilen "Ka" Bulgar Komünist Partisi'ni simgelemektedir.

Anlatıcıyla, "Ka" arasında geçen diyaloglardan düşüncelerin kapalı bir şekilde verildiğini ve komünist partisinin, zulüm getiren rejimin kötülüğünün eleştirildiğini anlıyoruz. "Ka"nın anlatıcıya "Gelişime karşı tutucu biri olduğumu bilmiyordum." sözüne karşılık anlatıcı dolayısıyla yazar şunu söyler: "Hayır, diyorum, ben gelişimin

¹⁵³ Erendoruk, "Hey Gidi Dünya", a.g.e., s. 46.

karşısında değilim. Ama bu gelişim, hayırlılığın, yararlılığın, insancılığın çoğunlukla sevilmiş, benimsenmiş çerçevesinden dışarıya çıktıysa ve ters yönde körü körüne bencilce yürüyorsa evet...”¹⁵⁴

Diyaloglarla geçen hikâyede anlatıcı Bulgar Komünist Partisi'nin düşüncelerine, yalan ve iki yüzlülüklerine, adaletsizliklerine, bencilliğine karşı çıkıyor. Eskiden iyi olan ve sonra değişen “Ka” ise, bir kadın sembolü altında güzelliğinin altında kötülük saklayan bir şekilde betimlenir. Erendoruk'un düşünceleri anlatıcının diyaloglarında gözler önüne serilir.

“Ben doğallığın dışına çıkanlara tek yaprağını bile hediye etmem. Hele de hele bu çıkışı yüz kızartıcı bir dürtlengeçleri altında yapanlara... Ben doğallığın dışına çıkanlara sevgimin tek zerresini bile bağışlamam. Hele de hele bu çıkış, tiksindirici bir maske altına alınmış ve şöyle böyle süslenip püslenmişse...”¹⁵⁵

Kapalı bir anlatımla Erendoruk'un güçlü önsesizi ile anlatılan ve farklı bir kurgusu olan bu hikâyede Bulgar Komünist Partisi (BKP) eleştirilmiştir.

4.3.5. Beyaz Yağmur

“Beyaz Yağmur” hikâyesi “Anılar sokağı” ile bağlantılı bir şekilde gelişir. Burada da tüm kötülüğünü yapmacık hâliyle sergileyen “Ka” Türklükten ve Türk dilinden nefret ettiğini anlatıcıyla olan diyaloglarında dile getirir. “Ka”nın şu sözleri kapalı bir şekilde Türklüğe olan nefretini anlatır:

“Bu gülde tek kurumamış yaprağın kalmayacağı gün pek uzak değil.”¹⁵⁶ “Ka” en büyük arzusunu ise şu olduğunu söyler: “Senin öfkeli ve sert, şu zehirli dilini kesmek...”¹⁵⁷ “Ka”nın bu sözleri Bulgar Komünist Partisi'nin Türklüğe olan nefretini ve Türklüğü eritme politikasını amaçlamasını ve yürütmesini bize göstermektedir.

Hikâyede hayali bir şekilde yılbaşı sofrasına yapılan bir geçişin ve bu geçişte “Ka”nın sembolik konuşmaları ile eski kötü ve yapmacık hâline gelişi aktarılıyor.

¹⁵⁴ Erendoruk, “*Anılar Sokağı*”, a.g.e., s. 49.

¹⁵⁵ Erendoruk, “*Anılar Sokağı*”, a.g.e., s.s. 50-52.

¹⁵⁶ Erendoruk, “*Beyaz Yağmur*”, a.g.e., s. 55.

¹⁵⁷ Erendoruk, “*Beyaz Yağmur*”, a.g.e., s. 55.

Erendoruk, şiirlerinde olduğu gibi bu hikâyelerinde de Komünist Partisi'nin iç yüzünü, insanların yaşadığı kötü durumları sembolik bir şekilde, eleştirel bir anlatımla gözler önüne sermiştir. Kapalı anlatımın kendini göstermesi de, hayatının hemen her döneminde baskı ve sansüre uğrayan Erendoruk'un duygu ve düşüncelerini, bildiği ve yaşadığı gerçekleri açıkça yansıtamamasından kaynaklanır. Bu yüzden bu durumlar simgesel bir tarzda kapalı bir şekilde verilir.

4.3.6. Falso

“Falso” adlı hikâyede de Erendoruk, Bulgaristan komünizminin lideri olan ve Türklüğü eritme politikasını amaçlayan komünist diktatör Todor Jivkov'u konu edinir. Bu hikâyede kendini her şeyden büyük gören ve kendini kartal sanan Jivkov'un fiziki ve psikolojik unsurlarla tahlilini yapar.

“Kartalkayalar'ın oradaki özel villasının verandasından dürbünle kartalları gözeten adamın burnunun kartal gagasına benzediğini gördü. Eh, olur a, niye benzemesindi? Şaşılacak olan şey bu değil, kartal burunlu adamın kendisini kartal sanıyordu. Kartallar gibi uçmak, yükselmek, bulutlardan yukarılara çıkmak istiyordu...”¹⁵⁸

Yazar, komünist diktatör Todor Jivkov'u kurumakta olan bir havuza benzetir. “Kartal burunlunun Kartalkayalar tepesindeki karları eritme niyeti her Dakka büyüyordu. Villasının verandasındaki yaylı ve yumuşak koltuğa gömülmüş, yukarılarda doğal aynalarıyla ışınları kıran, parlatan karlara bakıyordu. Onları nasıl, nice eritmeliydi... Havuzu, suları buharlaşarak, kokusuz yen gibi boş kalmış, toprağı çatlak çatlak olmuş bir hâlde görmek onun için ölümden beterdi...”¹⁵⁹

Hikâyede kartal burunlu adama karşılık “Genç adam” diye adlandırılan karakter, sembolik bir tarzda Bulgaristan Komünist rejiminin getirdiği zulme ve kötülüğe karşı direnmeye ve mücadele etmeye çalışan insanları temsil eder. Basit bir anlatımı olan hikâyede kapalı bir şekilde kartal burunlu adamın Todor Jivkov, dolayısıyla komünist rejimin zalimliğini, “Genç adam” ile de buna direnen Türklüğü anlamaktayız.

Rüyasında güneşi eline alıp karları eriten ve amacını gerçekleştireceğini söyleyen kartal burunlu adama karşılık, genç adam bunun ancak rüyalarda kalacağını

¹⁵⁸ Erendoruk, “*Falso*”, a.g.e., s. 56.

¹⁵⁹ Erendoruk, “*Falso*”, a.g.e., s. 57.

söyler. Bu şekilde de Erendoruk'un düşünce yapısını ve mücadele anlayışını ve anlatmak istediklerini daha iyi anlıyoruz.

4.3.7. Anam Uyuyor Muydu?

“Anam uyuyor muydu?” adlı hikâyede sembolik bir anlatımın bulunduğunu görüyoruz. Hikâyede yazar, öğretmen olan bir insanın bu sosyal ve siyasi durum içerisinde yavaş yavaş benliğinin eridiğini, yok olmaya başladığını anlatıyor. Bu durum da kahramanın paçalarından su akmasıyla ifade ediliyor.

“Birdenbire durup önce ayaklarıma, sonra da arkama baktım. Islak ayak izleri benimdi...”¹⁶⁰ Erendoruk, hikâyede geçen kahramanın ayaklarından suların akmasıyla onun eridiğini, bu siyasi baskı ve zulüm altında çaresiz kaldığını vurgulamaktadır.

Adam eridiğinin farkındadır fakat onun asıl üzüntüsü eridiğinin farkında olmayan diğer insanlardır. Yazar, bu ayrımı kahramanın dilinden verir. “Yolda rastladığım insanların ayaklarına baktım, onların ayak izleri de ıslanıyordu... Ama birkaçı hariç, kimse bunun farkında değildi. İnsanlar eridiklerinden habersiz, yoğun bir koşmaca koşturmaca ile meşgul idiler. Oysa her gün, her saat azalıyor, tükeniyorlardı.”¹⁶¹

Erendoruk, bu sembolik ifadelerle Bulgaristan Türklerinin bu eritilme ve yok edilme politikasına karşı çaresiz kaldığını, çoğu insanın bunu fark edemediği, kendisi gibi çok azının ise mücadele ettiğini söylüyor.

Erendoruk, hikâyenin başlığında olduğu gibi “Ana” diye Anavatan Türkiye’yi kastetmektedir. Bulgaristan Türklüğüne karşı yapılan bu zulme, Türkiye’nin sessiz kaldığını söylemektedir. Yazar, Türkiye’nin bu sessiz kalışına karşı kırılgan ve üzgündür.

Yazarın eleştirdiği bu durumu hikâyenin sonlarında üstü kapalı bir şekilde görmekteyiz. “Ötelerde bir yerlerde anam vardı. Bir bakıma bin yaşında olan anam uyuyor muydu?..”¹⁶²

Hikâyenin son satırlarında bu zulme Türkiye’nin sessiz kalışından yakınan Erendoruk, ileride her şeyin çok geç olacağını söylemektedir. “Her ne ise ben

¹⁶⁰ Erendoruk, “*Anam Uyuyor muydu?*”, a.g.e., s. 60.

¹⁶¹ Erendoruk, “*Anam Uyuyor muydu?*”, a.g.e., s. 62.

¹⁶² Erendoruk, “*Anam Uyuyor muydu?*”, a.g.e., s. 66.

uzandığım yatakta ılgıt ılgıt eriyordum. Eriye eriye tükenecektim... Yıllar sonra anam bir sabah gelecek, usulca kapımı çalacak, açan olmadığı için kendisi açacak, yatağımın başına gelecek, yorganı açacak ve yatağı boş bulacak. Sadece çarşıfta biraz nem görecek ve tüh yazık geciktim diyecekti...”¹⁶³

Ayrıca hikâyede anlatıcı, Bulgaristan Türklüğünün mücadele eden, eritmeye, yok edilmeye karşı direnen, bilinçli insanları, kısacası Ömer Osman Erendoruk’u temsil eder. O, soydaşlarının aldırılmazlığından şikâyetçidir. Erendoruk, kahramanın ağzından düşüncelerini dile getirmiştir. Sembolik anlatımlarla hikâyede akıp giden ifadelerde, Bulgar komünizmine ve zulmüne karşı olan düşünceleri ve mesajları görürüz. Yazar, bu düşüncelerini etkili bir şekilde vermiştir.

“Beni yavaş yavaş eriterek yok olmaya mahkûm eden Bulgar komünistlerine, Bulgar polisine, Bulgar ordusuna, Kızıl Ordu’ya, hatta Varşova Paktı ordularına karşı tek başıma direnebilmem imkânsızdı... Beni çileden çıkararak ve müthiş üzen şey, iki milyon soydaşımın tıpkı benim gibi eridiğinin, yok olmanın eşiğinde bulunuşunun farkında olmayıştıydı. Bu, çirkin bir aldırılmazlıktı. Bir nemelâzımcılıktı.”¹⁶⁴

Erendoruk, hayatının hiçbir döneminde komünizme bağlı kalmamış ve Bulgaristan Türklüğü içerisinde mücadelesini her zaman ve her şartta sürdürmüş bir insandır. Onun bu mücadelecî yönünü, çileli hayatında olduğu gibi külliyatındaki her eserde de görüyoruz. Onun bu mücadelecî yönü hakkında Özcan Ünlü şunları söylemektedir:

“Yaklaşık yarım asırlık Bulgaristan hayatının hiçbir döneminde siparişle yazmadı. Kendini halktan koparmadı. Komünist rejimin 1970’li yıllardan sonra Bulgaristan Türklerini asimile etme politikalarını ilk sezenlerden birisi oldu.”¹⁶⁵

¹⁶³ Erendoruk, “*Anam Uyuyor muydu?*”, a.g.e., s. 66.

¹⁶⁴ Erendoruk, “*Anam Uyuyor muydu?*”, a.g.e., s. 64.

¹⁶⁵ Özcan Ünlü, “*Bir Halkın Acılarını Yazdı*”, **Türkiye Gazetesi**, Kültür Sanat sayfası, 4 Ağustos 2001 Cumartesi, s. 14.

4.3.8. Hâlâ Servilerde Ağlıyorlar Mı?

Hikâyede Elez Nazmi adında yaşlı bir adamın geçmişi, oğulları ve yaşadığı üzüntü verici hayat anlatılmaktadır.

Elez Nazmi'nin ikiz oğulları Seyhan ve Ceyhan aynı kıza âşık olur. Reyhan'ın gönlü ise ikizlerden Seyhan'dadır. Ceyhan, Reyhan'a ulaşmak için ikiz kardeşi Seyhan'ı öldürür ve Reyhan ile evlenir. Bu durumu Elez Nazmi ve Reyhan bilmez. Daha sonra Reyhan ve Ceyhan'ın bir oğlu olur. Fakat doğan bebekleri sağır ve dilsizdir.

Allah Ceyhan'ın yaptığı kötülüğü yanına bırakmamıştır. Doğan bebeklerinin sağır ve dilsiz oluşu onları çok üzer. Elez Nazmi de gençliğinde kendi kardeşi Yakup'u yarı deli komşusu Sarıca Rıza'ya öldürtmüştür. Bunun cezası da Elez Nazmi'den çıkmıştır. Yakup'un öldürülmesinden sonra Elez Nazmi'nin kızı, oğlu ve karısı Değirmen dere sularında boğulmuştur.

Seyhan'ı öldüren Ceyhan, vicdan azabına dayanamayarak kendini öldürmüştür. Elez Nazmi oğlu Ceyhan'ı üzerinde bir notla ölü bulur. Ceyhan notta tüm gerçekleri yazmıştır. Gerçekleri öğrenen Elez Nazmi'yi bir daha kimse görmemiş. Reyhan ise Anadolu'daki dayılarının yanına gitmiş ve bir daha da dönmemiş.

Elez Nazmi de gençliğinde tıpkı kendi oğlu gibi kardeşini öldürmüş ve bunun cezasını karısını ve iki evladını kaybederek bulmuştur. Oğlu da Elez Nazmi de yaptıklarının cezasını çekmiştir. Hikâyede yapılan kötülüklerin cezasız kalmayacağı mesajını almaktayız. Erendoruk, bu ibretlik öykü ile diğer öykülerinde olduğu gibi iyi-kötü, doğru-yanlış ayırımını bize kıssadan hisse tarzında kısa ve öz bir kurgu ile verir.

Hikâyede belirli bir zamanının olmadığını görüyoruz. Sadece hikâyenin sonundaki cümlelerden Balkan Savaşları'ndan önce yaşandığı anlaşılmaktadır. Hikâyede geçen mekânlar Damlalı dağ, Dumanlı dağ gibi isimler geçer.

Erendoruk, hikâyede hiçbir günahın cezasız kalmayacağını, kötü ve acı verici bir şekilde yansıtmış ve bize bu mesajı vermiştir. Her hikâyesinde olduğu gibi, burada da didaktik bir tarz ve anlatım göze çarpar. Yazar, hikâyenin sonunu ve çıkarımını ise, her durum hikâyesinde olduğu gibi okuyucuya bırakmıştır.

4.3.9. Bendeki Ben

“Bendeki Ben” adlı hikâye bir hikâye olmaktan çok bir denemeyi andırıyor. Bireysel duyguların, kapalı simgesel anlatımın olduğu bir deneme hüviyetindedir.

Tema olarak, şairin içindeki beniyle, yani sağduyusuyla konuşması anlatılıyor. İnsanlık, hayat, dünya, yaşam, iyilikler- kötülükler ve insanların bunlara yakınlığı ve uzaklığı gibi hallerden bahsediliyor. İnsanın sağduyusuyla, vicdanı ile olan iç konuşması bize yansıtılmaktadır.

İç konuşmalarla şairin yaşam hakkındaki felsefi düşünceleri, soyut düşünce ve duyguları hakkında yorumları da gözler önüne seriliyor. “İnsanlar ömürleri boyunca peşinde koştukları o büyük mutluluğa; düşe kalka, sevine üzüle, ağlaya güle... erişirler. Dünyada kolayca ulaşılan hiçbir şeyin değeri büyük olmaz. Düşüşler birer dürtlengeç olmalı insana. Hadi sık dişlerini! Cesaret!..”¹⁶⁶

4.3.10. Deli Ali

Deli Ali, köydeki genç bir kız olan Hatice’ye âşıktır. Deli Ali, sarışın, tıraşı hiç eksik olmayan, uzunca ve seyrek dişli olan, dört mevsim aynı palto ile gezen, yırtık ve kirli bir gömlek giyen, şapkası ve deri kundura ayakkabısıyla dolaşan bir adamdır.

Hatice ise, hafiften esmer olan, kaşlı, gözü kömür karası olan, sol yanağında bir beni olan, neşeli, şakacı bir kızdır. Şehir hastanesinde hemşire olarak çalışır.

Bir gün, adam ve Hatice Deli Ali’ye bir şaka yapar. Fakat bu şaka çok pahalıya mal olacaktır. Adam, Deli Ali’nin yanında Hatice’ye, Deli Ali’nin bir hanıma ihtiyacı olduğunu onun Ali’ye hanım olabileceğini söyler. Hatice ise, şakadan olur der. Bu durum Deli Ali’yi çok mutlu eder. Fakat adam ve Hatice ona şaka yapmaktadır.

Deli Ali, bu mutlulukla yaklaşık üç yıl boyunca gece gündüz, yaz kış Hatice’nin evinin önünde dolanıp durur. Bir kış günü kasabalılar onu yolda kara saplanmış bir biçimde ölü bulurlar. Yapılan şaka ve verilen umut çok pahalıya mal olmuştur.

Adam ve Hatice’nin yaptığı şaka, Deli Ali’nin ölümüne yol açmıştır. Ne yazık ki son pişmanlık fayda etmiyor. Penceresinden buğuyu silerek Deli Ali’nin cansız bedenini gören ve Fatıha okuyan Hatice, yaptığı şakayı bir buğu gibi silmek istemiştir. Fakat onu silmek artık mümkün değildir. Bu yoğun duygular içinde pişman olan Hatice kendisini ağlamaktan zor tutar.

¹⁶⁶ Erendoruk, “*Bendeki Ben*”, a.g.e., s.79.

Hikâyede, yapılan şeylerin, davranışların, söylenen sözlerin arkasının düşünülmesi gerektiği, ileride bunların ne gibi sonuçlar doğuracağına düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Hikâyede zaman kavramı, sadece “Üç yıl önceydi”, “Bir nisan günü”, “Bir kış günü” şeklindeki ifadelerle belirtilir. Mekân ise, Balkan şehirleri ve Mestanlı’dır.

4.3.11. Yara Tazeyken

Hikâye anlatıcının babasının masal anlatmasıyla başlıyor. Hikâyede yer alan kuş, simgesel bir tarzda anlatılır. Kuş, dünyadaki iyiliği, mutluluğu, güzelliği, gerçeği, doğruluğu, temizliği,... temsil eder.

Dünya’da yer alan adam da o kuşu vurur. Kuş, bunun üzerine gider ve bir daha geri gelmez. Kuşun gitmesiyle Dünya’ya kötülük gelir.

Hikâye, bir durum hikâyesi hüviyetindedir. Erendoruk, simgesel anlatımlarla mesaj veriyor. İnsanların içinde kötülük olduğu, gerçeğin ve iyiliğin bu yüzden hep yara aldığını belirtiyor. Bu durumu, Bulgaristan’ın içinde bulunduğu sosyal ve siyasi durum ile birlikte düşünebiliriz. Çünkü arka planda bu durum anlatılmakta ve sezdirilmektedir.

Erendoruk, hikâyede soyut duygu ve değerler hakkında düşüncelerini veriyor. Bunları kapalı bir şekilde ele alıyor ve var olan durumu eleştiriyor. “İnsanlık dünyasında temelli bir bozukluk var galiba.....İç başka. Öz başka. Kimi kaplan, kimi aslan, kurt, timsah, yılan.....İnsan dünyasında iş değişik. Hem de kötülükten yana...yırtıcısı da insan biçiminde, yırtıcı olmayanı da..... Gerçeğin taptaze yarası var gene. O yüzden, ne vakte kadar yaralayıp duracaklar gerçeği? İnsan kılıklı yılanlar, çıyanlar, ömrünüz bitmede biliyor musunuz? Siz ölüm çırpınışları içindesiniz. Sağa sola saldırışınız, diş bileyişiniz bu yüzden. Yılanlar ölürken daha zehirli olurlarmış.”¹⁶⁷ Bu ifadelerle Erendoruk, sosyal ve siyasi durumları, var olan veya olmayan değerleri, anlayışları kapalı bir şekilde eleştirmekte ve ifade etmektedir.

¹⁶⁷ Erendoruk, “Yara Tazeyken”, a.g.e., s. 96.

Erendoruk, iyiliklerin dünyayı temizleyeceği ve bunun için uğraşılması hatta çile çekilmesi gerektiğini vurguluyor. Erendoruk, Nazım Hikmet'in şiirini hatırlatan tarzda ifadeler söylüyor. "Yanayım... Sen yanmasan, ben yanmasam... Gerçek nasıl çıkar insanlar arasına?"¹⁶⁸

4.3.12. Anıların Peşinde

Bu hikâyede ana tema çocukların pırıl pırıl temiz dünyasıdır. Hikâye olmaktan ziyade bir deneme hüviyetindedir. Şairin, çocuklara ve çocukların dünyasına bakış açısı, çocukla dolu bir dünyanın güzelliği, temizliği anlatılıyor.

Durum hikâyesi hüviyetinde olan hikâyede, çocukların inancı, inceliği, temiz kalbi anlatılıyor. Çocukların köy hayatı içerisindeki mutluluğu, sıcak köy ekmeğini paylaşmaları, etrafa neşe ve mutluluk katmaları vurgulanıyor.

Ayrıca babası uzaklarda olan bir çocuğun babasının gelmesini beklemesi, hayalleri, kuş olmak istemesi, kanatlarının olmasını istemesi gibi hayallerini anlatıyor. "Benim de kanadım olsa... Olsa uçarım. Gündüz de, gece de. Gökyüzüne. Aya, yıldızlara, uzaklara, çok uzaklara uçarım. Babamı aramaya giderim..."¹⁶⁹

4.3.13. Özlemin Oyunu

Koca Hasan adlı bir adamın dört çocuğundan tek okumuş olacak olan, hemşire olacak olan Hafize'nin babasının içindeki hayalleri okuyoruz. Ama hikâyenin sonunda anlatılan bu hayallerin, durumların gerçekleşmediği ve kızının başarısızlıktan dolayı okuldan alındığı gerçeğiyle yüzleşiyoruz.

Bu hasretlik sonucunda kurulan hayalleri yarım kalıyor. Hikâye gerçekleşmemiş şeyler üzerinde yoğunlaşarak bitiyor. Gerçekleşmemiş umutların ve hayallerin üzüntüsü hikâyede kendisin hissettiriyor. Hikâyede üçüncü kişinin anlatımının ve gözlemci bir bakış açısının olduğunu görüyoruz.

Uzun boylu, kömür gözlü, ince pembe dudaklı, siyah dalgalı saçlı, güzel bir kız olan Hafize okumak için gittiği üç yıl sonunda ağlayarak eve dönmüştür. Hafize'nin psikolojisi hikâyede örneklerle veriliyor. "Yüzünü, gözyaşlarını silmek istercesine,

¹⁶⁸ Erendoruk, "Yara Tazeyken", a.g.e., s. 95.

¹⁶⁹ Erendoruk, "Anıların Peşinde", a.g.e., s. 102.

küçürek, beyaz mendilcik iriliğinde düşen kar tanecikleri haksız yere eriyi eriyiveriyorlardı.”¹⁷⁰

4.3.14. Anıların Coşkusu

“Anıların Coşkusu” adlı hikâye bir deneme görünümünde karşımıza çıkıyor. Hikâye olmaktan çok bir şiir havası seziliyor. Deneme hüviyetinde şiir edası içerisinde rüya, hayal, anılar, hasret, coşku, aşk duygularından bahsediliyor.

Özellikle melankolik bir havanın estiğini görüyoruz. Hikâyedeki genel tema aşktır ve yazar bu aşkla adeta anılar denizinde rüyaya dalmaktadır.

Ayrıca, hikâye içerisinde Erendoruk’a ait şiirlere de rastlanıyor. Erendoruk, hikâyede aşktan bahsederken kendi şiirlerini veriyor. Ayrıca Erendoruk hikâyenin sonlarında anıların yarattığı o dünyadan uyanıyor ve her şeyin bir hayal olduğunu anlıyor. Bu durum, duygusal bir tarzda veriliyor.

“İçime ok gibi saplanan bu sözlerin geldiği yöne döndüm. Gözlerimle bir şeyler araştırdım. Bulamadım. Tekrar dönüp seni ihtirasla kucaklamak istedim. Açıp kapattığım kollarımın arasında hiçbir şeycikler yoktu. Boştu. Bomboş...”¹⁷¹

Genel açıdan baktığımızda hikâye, aşk temasını anlatan ve melankolik bir şekilde şiir havası içerisinde ilerleyen tarzda yazılmıştır. Erendoruk’un iç dünyasını, hayallerini ve ruhi dünyasını yansıtmaya bakımından önemlidir.

4.3.15. Avuntu Masalı

“Avuntu Masalı” adlı hikâye, Erendoruk’un yine deneme tarzında oluşturduğu hikâyelerdendir. Olaydan çok durum anlatan, hayali öğelerin yer aldığı, soyut duygulardan bahsedilen bir kurgusu vardır.

Hikâyenin ilk sayfasında geçen “On sekiz yaşında bir kız” ifadesiyle hikâyedeki tek kahramanın bir kız olduğunu anlıyoruz. Hikâyede kızın bu soyut duygular içerisinde kalan bir simge olduğunu görüyoruz.

“.....Kim bilir? Belki hepsinin el ele verip arzularına bakmadan başıma üşüşüvermelerindendi. Peki, arzum neydi öyleyse? Evet, arzum düşünmemektir. Hiç,

¹⁷⁰ Erendoruk, “*Özlem Oyunu*”, a.g.e., s. 108.

¹⁷¹ Erendoruk, “*Anıların Coşkusu*”, a.g.e., s. 114.

ama hiçbir şeycikler düşünmemek... On sekiz yaşımın geçmişini de, bugününü de, geleceğini de. Bir taş nice düşünemiyorsa öyle olmak istiyordum. Bakmamak, görmemek, duymamak, odamın duvarları arasında bulunduğumu unutmak, kendimi benim yaşımda, benim durumumda her kızın düşünebileceği şeylerden ırak tutmak...¹⁷²

On sekiz yaşında bir kızın düşünceleri ve hayalleri üzerinden anlatılan melankolik bir tarzda ilerleyen durum hikâyesidir. Erendoruk'un olay hikâyesindense durum hikâyesini işlediğini düşünürsek, bu deneme hüviyetinde olan hikâyeleri daha iyi anlarız.

Hikâyenin sonunu da adı ile birlikte düşündüğümüzde bir bitişten çok başlangıcı andırdığını ve hayali unsurları barındırdığını görüyoruz.. “Ben çağılıtının içindeyim, çağılıt benim... Şimdi gene penceredeyim. Sen gene yanımdasın. Canımdasın, cancığım. Canımın içinde. Mesele bu avuntu masalına inanmakta değil mi?”¹⁷³

4.3.16. Yenilginin Direnci

Hikâye sembolik bir tarzda kurgulanmış bir durum hikâyesidir. Hikâyede bir adamın meşe ağacı ile konuşması anlatılıyor. Adam dünyayı, insanları, dünyadaki ve insanoğlundaki kötülükleri anlatıyor. Hikâyede kahraman bakış açısını görüyoruz.

Anlatıcı, meşe ağacıyla konuşurken meşe ağacı dünyadaki ve insanoğlundaki kötülüğün başlangıcını ve kaynağını anlatmak için bir hikâyeden örnek veriyor ve hikâyeyi anlatmaya başlıyor.

Meşe ağacı güz mevsimini dünyadaki kötülük ve mutsuzlukla bağdaştırıyor. İnsanoğlunun içerisindeki kötü huylar, kötü amaçları sitemli bir şekilde ele alınıyor. Bir güvercini iyileştiren bir çocuğun büyüyünce kötü bir insan oluşundan bahsediliyor. Babasının güvercini vurmasına karşın onu iyileştiren çocuk, büyüyünce kötü bir insan olur ve üç kişiyi öldürür. Meşe ağacı, çocuğun bu durumunun insanoğlundaki ve dünyadaki kötülüğün bir başlangıcı olduğunu vurguluyor.

Meşe ağacı bu şekilde adamı ve dolayısıyla insanoğlunu sorguluyor. Dünyadaki kötülük çocuğun güvercini iyileştirmesi fakat ileride üç kişiyi öldürerek bir zalim

¹⁷² Erendoruk, “*Avuntu Masalı*”, a.g.e., s. 115.

¹⁷³ Erendoruk, “*Avuntu Masalı*”, a.g.e., s. 120.

oluşuyla başlıyor. Bu yüzden meşe ağacı dünyadaki kötülüğün, insanlardaki kötü huyların bitmeyeceğini sitemli bir şekilde anlatıyor. Bunları dinleyen adam da kendi kendine sorgulama yapıyor.

Burada simgesel bir tarzda ilerleyen durum hikâyesinde meşe ağacı, bu kötü gerçekleri bilen, her şeyin farkında olan ve bu kötülüklerden sitem eden yazarı, yani Erendoruk'u temsil etmektedir. Onun ağzından hikâyede simgesel ifadeler göze çarpar. İnsanoğlu hakkında sitem dolu ifadeler bize hikâyede ipucu veren öğelerdir.

“.....Ama bu düşünce bencilliği, kıskançlığı, hasetliği, iftiracılığı ve daha bilmem neleri yarattı sonradan.....Silah, top, atom... Parmak tetikte, hedefin kendisi olduğunu ayırt edememe körlüğü.....Dünyanın azılı hayvanlarından hangileri birbirlerinin kişiöğlü gibi amansızca ve sevinç duyarak mahvediyor? Hiçbiri, hiçbiri!..”¹⁷⁴

Meşe ağacı simgesiyle düşüncelerini anlatan Erendoruk, didaktik bir şekilde eleştirel bir tarzda iyi-kötü kavramlarını ele almaktadır. Yazar, hikâye türü çerçevesi içerisinde deneme türünün getirdiği olanaklardan yararlanarak dünyadaki ve insanoğlundaki kötülüklerden bahsediyor. Güvercin, barışı ve iyiliği; güvercini vuran baba, onu kurtaran fakat büyüyünce kötü bir insan olan çocuk da dünyadaki değişen ve kötülükle dolan insanoğlunu simgelemektedir. Erendoruk, her eserinde olduğu gibi burada da kapalı ve simgesel anlatımlarla var olan kötü durumların, kötü düzenlerin eleştirisini ve sorgulamasını yaparak okuyucuya mesaj vermektedir.

4.3.17. Yitiklik

Hikâyede Deli Todre adlı bir zalim tarafından babası öldürülen bir adamın ağzından anlatılan hikâyede sembolik ifadelerle Bulgar yönetimi ve zalimliği eleştirilmektedir.

Küçük bir çocukken babasını döverek öldüren Bulgar güçlerine karşı nefretini anlatan adam, simgesel bir tarzda Bulgar zalimlerini Deli Todre adı altında birleştiriyor. Deli Todre zengin, her isteğini parayla ya da zorla yaptıran, birçok uşağı olan biridir. Hikâyeyi anlatan kişi ise babasının ölümünden sonra dört kardeşi ve annesiyle birlikte savunmasız kalan biridir.

¹⁷⁴ Erendoruk, “*Yenilginin Direnci*”, a.g.e., s.s. 122-123.

Burada babası öldürülen ve savunmasız kalan, ama mücadele etmekten yılmayan adam Bulgaristan Türklüğünü temsil etmektedir. Hikâyede Erendoruk, simgesel anlatımlarla Bulgaristan yöneticilerini ve onların zalimliğini, kötülüğünü anlatıyor. Durum hikâyesi planında olan hikâyede yazar, öfkesini belirtmekten kaçınmıyor. Bunu hikâyenin sonlarındaki ifadelerden açıkça görüyoruz. Deli Todre ismiyle somutlaştırılan zalimlikten öfkeyle bahsediliyor.

“.....Şimdi, diyorsun, şu sokakta önüme başka köpekler çıksa, onları da, diyorsun, kolayca susturabilirim. Kesem, diyorsun, kuyrukla dolu çünkü. Hav diyene, diyorsun, al bir tane ve tut dilini. Duyacak, görecek, anlayacak, hissedecek ama diyorsun, haykırmayacak, söylemeyecek, fısıldamayacak, diyorsun değil mi?...¹⁷⁵

Bu simgesel ifadelerle Bulgar güçlerinin Türklüğe yaptığı zulüm, onları susturma, benliğini yozlaştırma, silme durumları ifade edilmek isteniyor. Erendoruk, bu duygularını, gerçekleri, eleştirisini kapalı anlatımlarla günyüzüne çıkartmaya çalışıyor.

4.3.18. Soğumuş Küllerden Duyulan Sesler

Hikâye, bir kadının geçmişte yaşadığı bir olaydan ve bir adama attığı iftiradan sonraki pişmanlığını anlatıyor. Kadın yaşadıklarını bir günlüğe yazıyor. 23 Mart’tan 28 Haziran’a kadar olan bu günlükte tarih tarih ayrılarak düzenlenmiş bir yapı görüyoruz.

Bakkalda kasiyer olan ve evli olan kadın, bakkala sürekli gelen ve alışveriş yapan öğretmen olan Mümtaz adlı bir adama âşık olur. Sürekli bakkala gelen ve sigara alan Mümtaz da evli bir adamdır. Mümtaz bu yüzden kadının duygularına karşılık vermez. Bu yüzden kadın adamdan intikam almak ister.

Mümtaz’ı kantine çağıran ve kutuları kaldırmak için yardım etmesini teklif eden kadın hain planını uygular. Kendi elbiselerini yırtarak, yüzünü yaralayarak, ağlayıp bağırarak kendisine tecavüz ediliyor süsünü verir. Olay yerine gelen kişiler durumu görür. Masum olan Mümtaz, öğretmenlikten uzaklaştırılır.

Bunları günlüğüne yazan kadın, hikâyenin sonunda kendisine yakınlık gösteren ilk erkeği kaybettiğini, kötü bir kadın olduğunu ve mutlu olmadığını söyleyerek otokritik yapar. Daha sonra günlüğünü çalıştığı kantinin orada yakacağını söyler.

Hikâyeyi anlatan kadındır, günlüğüne konuşma edasıyla olayları yazar. Hikâye kadın ve Mümtaz’ın diyalogları ve her gün geçen olayları kadının günlüğüne konuşma

¹⁷⁵ Erendoruk, “*Yitiklik*”, a.g.e., s. 130.

havasıyla yazmasıyla oluşur. Hikâyenin sonunda kadının pişmanlığını Erendoruk şu ifadelerle verir:

“Mutluyum. Hayır- değilim. Ömrümde bana yakınlık göstermek niyetinde bulunan ilk erkeği de yitirdim. Söylemeye dilim varmıyor ama, galiba ben biraz çirk...Offf! Yazamayacağım. Hoşça kal defterciğim. Yarın akşam seni kantinin orada yakacağım. Bunu o da bilmeli fakat. Nokta.”¹⁷⁶

Hikâyenin sonu yine bir sondan ziyade bir başlangıç hüviyetindedir. Durum hikâyelerinin özelliklerini barındıran hikâyede, Erendoruk, hikâyenin devamını, çıkacak mesajı, devam edecek kurguyu okuyucunun hayal gücüne bırakmıştır.

4.3.19. Avant Ali

Hikâyede insanoğlunun en kötü huylarından biri olan cimrilik konusu ele alınıyor. Karısıyla mütevazı bir hayatı olan, orta yaşlı, saçları ağarmış, zayıf bir adamın içerisinde cimrilik duygusu vardır. Üç yaşında iken öksüz kalan adamın içindeki para hırsını, davranışlarındaki değişiklikleri doğan oğulları bile engelleyememiştir.

Kadın kocasının bu cimriliğinden oldukça şikâyetçidir. Adam eve hemen hemen her gün nereden geldiği belli olmayan bir altın kese ile gelir ve onları saklar. Gözünü para hırsı büyüyen adam eve bazı genel ihtiyaçlar hariç hiçbir şey almaz. Karısından giderek uzaklaşır.

Erendoruk, adamdaki bu para hırsını ve cimriliği şu şekilde dile getirir:

“Geçen her yıl, hatta hafta onu biraz daha değiştiriyor, insanlardan uzaklaştırıyor, büsbütün içine kapıyordu. Önceleri paraya karşı belirli ilgi göstermezken, sonra sonra onlar ömrünün tek ereği hâline gelmişti.”¹⁷⁷

Evde, sofrada çok cimri ve pinti davranan adam altınlarını karısından bile saklıyor. Bir gün kesesinin birinin eksik olduğunu söyleyerek çılgına dönen adam daha sonra bu para hırsı ve cimrilikten yavaş yavaş aklını yitirmeye başlar. Aramalara rağmen bulamadığı kesenin hırsı ile birdenbire yere yığılır.

¹⁷⁶ Erendoruk, “*Soğumuş küllerden duyulan Sesler*”, a.g.e., s. 140.

¹⁷⁷ Erendoruk, “*Avant’ Ali*”, a.g.e., s.s. 144-145.

Erendoruk, durum hikâyesi tarzında oluşturduğu bu hikâyede cimrilik, pintilik ve para hırsının insanoğlundaki en kötü huylardan biri olduğunu ve onların sonuçlarının da ağır olduğu belirten bir mesaj verir.

İnsanoğlundaki bu kötü huyu anlatan ve ders çıkarılması gerektiğini belirten bir arka planla karşımıza çıkar. Olayın değil bir durumun anlatıldığı bu gibi hikâyelerinde Erendoruk, hayatta iyi-kötü ayrımını, doğru-yanlış davranışları kısa ve düşündürücü bir kurguyla verir ve didaktik bir amaç taşır.

Zaman ve mekândan direkt bir şekilde bahsedilmemiştir. Adam üç yaşlarında öksüz kalmış biridir. Mütevazı evlerinde geçen ve adamı yıllar geçtikçe değiştiren para hırsı ve cimrilik duygusunun sonuçlarını görmekteyiz.

4.3.20. Izdırap

Hikâyede, Şerif adlı kendisini ağa gibi göstermeye çalışan bir adamın yalnızlığı anlatılmaktadır. Şerif altmış dokuz yaşında, oğlunu ve karısını kaybetmiş, sadece Türkiye'ye göç etmiş bir kızı olan bir adamdır. Pamuk adlı bir köpeği vardır. Onunla birlikte yaşamaktadır.

Ağa gibi görünmeye hevesli biridir. Erendoruk, bu durumdan şu şekilde bahseder:

“Adı Şerif idi, ancak kendisine Şeref Ağa demeyenlerin karşısında dilsizleşiyordu. Ağa kılığında görünmek için, mevsimlerden hangisi olursa olsun, ikişer kat iç elbise, üstüne de enikonu sırma kaytanlı lacivert aba potur, yelek giyer, beline beyaz kuşak kuşanırdı.”¹⁷⁸

Uzun gür bıyıklı olan Şerif, egoları yüksek bir insandır. Herkesin kendisini dinlemesini isteyen, saygınlık görmek isteyen biridir. On altı yaşında olan oğlu ağaçtan düşüp ölmüştür. Olaydan bir yıl sonra da oğlunun ölümüne dayanamayan karısını kaybetmiştir. Izdırap Şerif'in ayrılmaz bir eşidir. Bağlandığı ve yalnızlığını paylaştığı tek varlık Pamuk adlı beyaz ufak tefek tatlı köpeğidir.

Günlerden bir gün, Şerif'in köpeğiyle birlikte kaldığı ve içinde tüm anılarını barındırdığı evi yanar. Evini söndürmeye çalışan insanlara rağmen Şerif, evin yanmasına hiç aldırmaz. Türkiye'deki kızından gelen mektup üzerine Türkiye'ye gitmeye karar veren Şerif, her şeyi arkasında bırakıp göç eder.

¹⁷⁸ Erendoruk, “*Izdırap*”, a.g.e., s.150.

Birkaç ay sonra geri gelen Şerif'i köpeği Pamuk karşılar. Şerif, yalnızlık içerisinde üzgün ve bitkindir. Türkiye'de, kızının yanında duramamış ve eski hayatına geri dönmüştür. Durakta Pamuk ile karşılaşır ve onunla birlikte mezarlığa sevdiklerini ziyarete gider. Sonra yanan evinin oradaki tek sağlam kalan ağacın dalına bir ip bağlar ve boğazına geçirir.

Armut ağacının dalında sallanarak etraftaki bebek seslerinin arasında ızdırabını dile getiren Şerif son nefesini verir.

Erendoruk, Şerif adlı yalnız bir adamın ıstırap dolu hayatını aktarmıştır. Oğlunu ve karısını kaybeden, Türkiye'ye göç etmiş kızının yanında da yapamayan adam, yanan evinin bahçesindeki armut ağacına kendini asar. Soyut duyguların işlendiği ve adamın yalnızlığının etrafında gelişen durumları gördüğümüz hikâyede hayat-ıstırap-yalnızlık üçgenindeki Şerif'in durumunu ve acı sonunu görüyoruz. Erendoruk, bu soyut duyguları her hikâyesinde olduğu gibi burada da işlemiştir.

4.3.21. İftira

On altı yaşındaki Mümincik adlı bir çocuğun suçsuz yere hırsızlıkla suçlayan bir kadının gerçeği öğrendikten sonraki pişmanlığı anlatılmaktadır.

Mümincik adlı bir çocuk bir köşkte hizmetçilik yapmaktadır. Bir gün hanım ağanın odasından hanımın abisinin hırsızlık yaptığını görür. Paraları çalarken çocuğun kendisini gördüğünü fark eden adam, çocuğu olayı kimseye söylememesi için tehdit eder. Söylerse çocuğu ve annesini öldüreceğini söyleyen adama karşı çocuk çaresiz bir şekilde sessiz kalır.

Daha sonra paraların çalındığını anlayan hanım ağa ve kocası Haşim Ağa, Mümincik'i suçlar. Daha sonra gerçeği öğrenen kadın çocuğu suçladığı için pişman olur. Çocuktan af dileyen fakat kendini bir türlü af etmeyen kadın başını çevirip ağlamaya başlar.

Erendoruk, bu hikâyede bize kısa bir şekilde iftiranın ve sebepsiz ve haksız yere birini suçlamanın yanlışlığını anlatmaktadır. Kocası Haşim Ağa'nın ölümüyle yalnız kalan ve gerçeği öğrendikten sonra pişmanlık yaşayan bir kadının bu üzüntüsü ve pişmanlığı yoğun bir şekilde işleniyor. Yazar, vicdan azabı çeken kadının durumunu bize ders verici bir nitelikte yansıtmaktadır.

4.3. HİKÂYELERİNDEKİ DİL VE ÜSLUP

“.....1960’larda hikâyeciliğe atılmış, bu kolda daha üstün başarılar kaydetmiş, Çehovvarî hikâyeleriyle Bulgaristan gerçeklerini yansıtmıştır. Sistemin çelişkileri, gerçekler ve sahtelikler, umut ve umutsuzluk istidatlı yazarın kaleme aldığı hikâyelere renk vermiştir.”¹⁷⁹

Hikâyelerinde köylü insanın durumunu, yaşadığı zorlukları, köy yaşamını dili sade ve yalın bir şekilde kullanarak veren Erendoruk, olaydan çok durum hikâyesi hüviyetinde hikâyeler yazmıştır. Bulgar zulmü, iyi ve kötü duygular, davranışlar, insan sevgisi, cahillik,...vb. temaları gördüğümüz hikâyelerde kısa bir kurgu ve yapı görmektediriz.

Sosyal ve siyasi mesaj taşıyan eleştiri ve sitem ağırlıklı olan hikâyelerinde yazarın kapalı anlatımı benimsediğini görüyoruz. Bu hikâyelerde Erendoruk, sembolik ifadelerden bolca yararlanmış. Örneğin dazlak kafalı kendini kartal sanan ihtiyar, Bulgar lideri Todor Jivkov’dur. Bu acılara karşı direnmeye çalışan kahramanlar, hikâyede geçen güvercinler, Bulgar zulmüne direnen Bulgaristan Türklüğünü temsil eder.

Hikâyelerde kahramanların yaşamları, davranışları, söyledikleri sözler arka planda Erendoruk’un duygu ve düşüncelerini, eleştirilerini, sitemlerini barındırır. Ele alınan soyut temalar, kısa ders verici durumlar, yazarın bu hayat içerisindeki iyi değerleri aşlamak, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi durumları fark ettirmek ve göstermek için kurgulanmıştır.

Hikâyelerdeki yapının basit ve sade olduklarını görüyoruz. Erendoruk, bu sade kurgu ile soyut-somut arasındaki bağ ile değişen yaşam koşullarını devingen bir şekilde yansıtmıştır. Dili de oldukça başarılı kullanan yazar, hikâyeleri ve dili halka indirgemiş bu sayede daha çok sevilmiş, etkili olmuş ve beğenilmiştir.

Hikâyelerinde kahramanların ruhi durumlarını iyi bir şekilde yansıtmıştır. Durum hikâyesi şeklinde olan hikâyelerinde yazar mesajı, ana fikri ve hikâyenin sonunu okuyucuya bırakmış, bu şekilde de okurun hayal gücüyle hikâyeyi beslemesini sağlamıştır. Bu yüzden hikâyelerin sonlarında adeta tekrar bir başlangıç yaşayarak karakterlerin davranışlarını, yaptıklarını daha iyi inceleme ve değerlendirme fırsatı buluruz. Bu şekilde de ana fikir kendisini sağlam bir yapıda ortaya koyar.

¹⁷⁹ Çavuş, 20. y.y Bulgaristan Türkleri Şiiri (Antoloji), s. 241.

1960'lardan sonra Bulgaristan Türkleri Edebiyatında kendisini hissettiren hikâyeci uzun soluklu eserlerle başarısını arttırmıştır. “Bulgaristan’da hikâyenin şiirini Ömer Osmanov (Ömer Osman Erendoruk), Halit Aliosmanov, daha gençlerden Ahmet Aptiev, Lamia Varnalı yazmışlardır. Ömer Osmanov’un “Yaralı Güvercin” i adaletçi hakgüdar kişilerin sembolüdür. Lâkin tümünün insancıl eylemleri ateşe tutulur, tümü lekeli kişiler bilinirler.....”¹⁸⁰

Mehmet Çavuş, Erendoruk’u Bulgaristan’da hikâyenin önde gelen isimleri arasında sayar. Erendoruk’u hikâyede başarılı kılan önemli özelliklerden biri de dili kullanmadaki başarısıdır. Şiirsel bir dili olan ve kahramanların psikolojilerini, yaşayışlarını yalın ve etkili bir şekilde kullanan yazar, hikâyede yaratıcı bir kişilik olarak görülmüştür.

Erendoruk’un dilindeki duruluktan Mustafa Mutlu şu şekilde bahseder:

“Ömer Osman Erendoruk, hikâyeyi de şiiri de hep aynı güçle yazar. Temiz Türkçesi hemen kavrayıverir okuyucuyu.”¹⁸¹

Erendoruk’un hikâyelerini bir bütün olarak düşündüğümüzde; şiirsel bir üslubu olan, temiz Türkçe’si ile simgesel ifadelerle yaşamın tam içerisinde olan bir ayna olarak görebiliriz. Bulgaristan’da realizmin kökleşmesinde önemli bir yere sahip hikâyecilerden biri olan Erendoruk, bu eserleriyle ün yapmış ve edebiyat literatüründeki yerini almıştır. Tüm bunlara rağmen temada ve konu seçiminde aynı kalması, çeşitlilik yaratamaması, az da olsa kendini tekrarlamasına yol açmıştır. Fakat haklı olarak gördüklerini ve yaşadıklarını eserlerinde yazması bu durumu daha iyi anlamamızı sağlar. Bu açıdan bakarsak benzer konuları işlemesini daha mantıklı bir şekilde kavrayabiliriz.

¹⁸⁰ Mehmet Çavuş, “Bulgaristan Türkleri Edebiyatı”, **Türk Edebiyatı Dergisi**, sayı: 123, İst. Ocak 1984, s.s. 47-48.

¹⁸¹ Mustafa Mutlu, “Öyküleri Bile Şiir Gibi”, **Hak ve Özgürlük Gazetesi**, sayı: 33, Bulgaristan 14 Ağustos 1992, s. 4.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. ROMANCILIĞI VE ROMANLARI

5.1. Romancılığı

Bulgaristan Türkleri Edebiyatında roman, şiir ve hikâyeye göre, daha geç gelişme göstermiştir. 1944'lerden sonra gelişen romanda Bulgaristan'daki komünist sistemin ağırlığının olduğunu görüyoruz.

“1944 yılından sonra Bulgaristan'da komünist düzenin hüküm sürdüğü yıllarda tüm kültür ve sanat, Komünist Partisi yönetiminin denetimindedir. Yeni yönetim, sosyalizm içerikli edebiyatı geliştirmek için Narodna Prosveta Neşriyatevi'nde Türkçe kitaplar da yayımlamaya başladı. Bu yayınevinden çıkacak olan kitapların muhtevisiyatı komünizmin gücünü, istikbalini, bir önceki sosyal düzenlerden üstünlüğünü gösteren, dağda faşizme karşı savaşılan çapulcuların hayatı, kooperatifleşme, Türk-Bulgar kardeşliği ve Allahsızlıktı. Onlara göre ‘Her şey parti yararına, her şey komünizm yararına’ olmalıydı. Bulgar Komünist Partisi (BKP)'nin siparişi üzerine yazılanlar gerçeklikten uzak, basmakalıp eserler de olsa, bunlara yeşil ışık yakılır, parti adamları tarafından takdir edilirdi.

Bu tarzda ilk roman 1963 yılında Sabri Tatov'un ‘Gün Doğarken’ adlı kitabı olmuştur. Bu ilk romandan sonra Sabri Tatov'un ertesi yıl çıkan ‘Köyün Haymanası’ adlı uzun hikâyesi ve 1967 yılında ‘İki Arada’ adlı ikinci romanı yayımlanır. 1965 yılında da Halit Aliosmanof'un ‘Saçılan Kıvılcımlar’ ve küçük hikâyeye yazarlığından romana geçen İshak Raşidov'un ‘Ayrılrırken’ adlı romanı da 1968 yılında yayımlanır.”¹⁸²

Bu sırada BKP'nin hizmetinde yazanlar olduğu gibi, onlara karşı çıkan, komünizmin ve Bulgar zulmünün asıl gerçeklerini günyüzüne çıkaran ve fikir mücadelesini sürdüren insanlar da az da olsa olmuştur. Bunların başında, Ömer Osman Erendoruk gelir. Erendoruk, o yıllarda Bulgaristan'da az da olsa yayımlanan Türkçe eserleri inceleme altına alır. Şiir, hikâyeye ve roman türlerini, bunların dilini, kurgusunu, tekniğini görür ve onları kendi anlayışında rehber edinir.

¹⁸² Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 41.

Ne yazık ki Erendoruk'un Bulgaristan'da el konulan 'Garip Milyon', 'O Kuş Ötüyor' gibi romanları günyüzü görememiştir. "Dünyada klâsik romanın güncelliğini kaybettiği iddia edildiği 1960'lı yıllarda Ömer Osman'ın yazdığı 'O Kuş Ötüyor' romanı hakkında Bulgar eleştirmenlerden İvan Kazanciev, 'İşte genç yazar Ömer Osman'ın çağdaş kurguyla yazılan bu romanı, romanın ölmediğini göstermektedir.' değerlendirmesini yapmıştır."¹⁸³

Narodna Prosveta yayınevini kapatılması ile birlikte Erendoruk'un yayımlanma aşamasında olan birçok eseri gibi bu eser de günyüzü görememiştir.

Ömer Osman Erendoruk, BKP'nin sloganı olan, 'Her kelimedede partililik olmalı' sözüne şiddetle karşı çıkmış ve bu seslere kulağını tıkayarak kendi doğru bildiği yolda ilerlemiştir. Erendoruk'un kendilerine karşı olan bu tutumunu gören parti yetkilileri, Erendoruk'un tüm eserlerini müsadere edip yok etmiştir.

Erendoruk, her eserinde olduğu gibi romanlarında da Bulgar Komünist Partisi'nin zulmünü, Türkler üzerindeki baskıyı, dinsizlik politikasını işlemiştir. Gerçekleri tüm çıplaklığı ile ortaya koyan Erendoruk, BKP'nin Türk halkı üzerindeki baskısını, Türklerin adım adım yok edilmesini, benliklerini yitirmelerini, despotizmi, günün şartlarındaki sahtekârlığı ve ikiyüzlülüğü anlatmıştır. Bu yüzden parti yetkilileri ve Bulgar komünist güçleri tarafından mimlenmiştir. O yıllarda, o günün şartlarında Erendoruk'un yaptığı büyük bir cesaret örneğidir. Sosyal ve siyasi durumun tamamen alehine olduğu durumda bile Erendoruk, doğruluk ve dürüstlükten vazgeçmemiş, özgür bir şekilde duygu-düşüncelerini ve gerçekleri yazmıştır.

Erendoruk'un eserlerinin müsadere edilip kendisinin de yargılanma günü geldiğinde "Bulgar yazarlarından İvan Bunkov, 'Bu kadar kısa sürede onun verimliliğine hayran kaldım. O eserleri çok okumak isterdim.' demiştir."¹⁸⁴

Erendoruk, Türkiye'ye göç ettikten sonra, daha önce müsadere edilen romanlarını (Buruk Acı ve Uçurum) tekrar kaleme almıştır.

"Ömer Osman'ın gündeminde Bulgaristan'da Bulgar zulmü, ana dili Türkçe ve Türklüğün eritilmesi önemlidir. Konu itibarıyla Erendoruk, komünizmi ve sistemi yöneten komünistleri, Bulgar zulmünü, inancı, ölümü, Türklerin anavatan sevgisini,

¹⁸³ Türker, a.g.e., s. 42.

¹⁸⁴ Türker, a.g.e., s. 43.

soya çekim konularını da başarıyla işleyen bir yazardır. Özellikle komünistlerin gayri insanî tutum ve uygulamaları çok net bir biçimde yansıtılırken, Türk halkının da acısı, korkusu, ıstırapı ve gözyaşı bu eserlerde yer almıştır.”¹⁸⁵

Erendoruk’un yayımlanan beş romanında da kahramanlar Bulgaristan Türkleri arasından insanlardır. Halkın içinden gerçek şahıslardır. Köy ve kasabalarda yaşayan, gelenek ve görenekleriyle, adetleriyle Rodop Türklerini, civar yörelerdeki insanları temsil eden kişilerdir. Erendoruk da bu insanları, onların acılarını, sevinçlerini, yaşadıkları zulmü, üzerlerindeki asimilasyon politikasını gerçekçi bir şekilde anlatmıştır.

Erendoruk, romanlarıyla Bulgaristan Türklerinin aynası olmuştur. Bu romanlarda köylünün hayatını, Bulgar zulmüne karşı mücadele eden insanların durumunu, tavır ve davranışlarını, söyledikleri sözleri, dolayısıyla Erendoruk’un düşüncelerini görürüz. Erendoruk, romanlarındaki kahramanlarla duygu ve düşüncelerini yansıtmış, iyi-kötü karakterlerle Bulgaristan’daki sosyal ve siyasi durum içerisinde yaşananları göstermiştir.

Gerçekçi tarzda yazdığı bu eserlerinde her detayı iyi bir şekilde işlemesini bilmiştir. Bu sosyal ve siyasi durum içerisinde yaşayan Erendoruk, Bulgaristan’daki hayatı, yaşananları çok iyi bilmektedir. Bu yüzden halkın yaşayışını, yiyip içmesini, tarlasını, bahçesini, çeşmelerini, hatta hatta hayvanlarını ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiştir. Onun romanlarını başarılı kılan en önemli özellik bu gerçekçiliktir.

Kronolojik olarak baktığımızda Erendoruk’un romanları şöyle bir seyir takip eder: Buruk Acı (1995), Uçurum (1995), Buruk Acı- 2. baskı (1997), Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür (2002), İçimizdeki İnci Taneciği (2004), Toprağa Kan Düştü (2005).¹⁸⁶

¹⁸⁵ Türker, a.g.e., s. 44.

¹⁸⁶ (Erendoruk, ‘Buruk Acı’ ve ‘Uçurum’ adlı romanlarını ilk olarak 1978 yılında yazmıştır. Fakat bu romanlar da -‘Garip Milyon’ ve ‘O Kuş Ötüyor’ romanları, ‘Bebek’ piyesi, ‘Fısıltı ve Haykırış’ hikâye derlemesi eserleri gibi - Bulgar güçleri tarafından müsadere edilmiştir.)

5.2. Buruk Acı

Ömer Osman Erendoruk'un "Buruk Acı" adlı romanı üç bölümden oluşmaktadır. Monolog şeklinde yazılan romanda Erendoruk'un insan psikolojisini çok iyi bir şekilde anlattığını ve Bulgaristan Türklerinin örf ve âdetlerini, acılarını, üzüntülerini, yaşam tarzını yakından bildiğini ve bunu da romana aktardığını görüyoruz.

Bu roman da 1980 yılında Bulgar polisi tarafından el konulan romanlar arasındadır. Erendoruk, İstanbul'a geldiğinde bu romanı aslına bağlı kalarak küçük değişikliklerle tekrar kaleme almış ve 1995 yılında yayımlamıştır.

Vak'a

Romanın birinci bölümünde üçüncü şahıs, eserin kahramanı olan Cem Amca'nın mezarı başına gelir. Ona dua okuduktan sonra Cem Amca'nın hayat hikâyesini anlatmaya başlar. Bu açıdan romanda gözlemci bakış açısı ve ilâhi bakış açısını görüyoruz.

Cem Amca, Doğu Rodoplar'da doğmuştur. Şumnu Nüvvab Okulu'nda okumuş, dini eğitim almış, ahlâklı, saygın, düzgün bir Müslüman Türk'tür. Cem Amca acılı bir kadere sahiptir. Oğlu Murat küçük yaşta gölette boğulmuştur. Reyhan adlı büyük kızı, yıldırım çarpması sonucu ölmüştür. Hemşire olan küçük kızı Ceylan da bir trafik kazası sonucu kör olmuştur. Türker adlı oğlu da Öğretmen Enstitüsü mezunu olmasına rağmen, Bulgar güçleri tarafından Rusya'ya gönderilmiş ve Ruslar onu orada kendi komünist saflarına alıp eğitmeye başlamıştır.

Cem Amca, acılarının en büyüğünü oğlu Türker'den çekmektedir. Zira oğlu Komünist Partisi üyesi olmuş ve benliğini, Türklüğünü yitirmiştir. Cem Amca'nın tüm iyi niyetli kalbine, Türklük ve Müslümanlık için atan yüreğine karşılık oğlu Türker, ataist olmuştur. ".....Tek erkek oğlu Türker'in de yabancılaşmaya, kendi benliğinden uzaklaşmaya ve ateizm denilen Allahsızlık akımına doğru kaymaya başladığı üzücü ve utanç verici haberini vermişti....."¹⁸⁷

O yıllarda, Cem Amca'nın karısı Emine Hanım da vefat eder. Oğlu Türker, onun Müslüman inançlarına göre gömülmesini istemez ve annesinin cenaze merasimine

¹⁸⁷ Erendoruk, **Buruk Acı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ank. 2006, s.s. 10-11.

katılmadan gider. Türker, Cem Amca'nın tüm konuşmalarına rağmen benliğini yitirmiş dinsiz bir komünist gibi yaşamaya devam eder. Bulgar komünistleri için çalışan Türker, çevredeki illerdeki kütüphanelerde bulunan Türkçe kitapların hepsini yakar. Türker, çevredeki her Türk'e kötülük yapan, her yerde hafiyelik ve ihbar için bulunan bir komünist gücü olmuştur. Artık kendi benliğini, inancını ve değerlerini yitirmiş birisidir. Türker artık etrafta, kötü birisi olarak anılmaktadır.

“.....İnsanların arasına giriyor, dinliyor, lafa karışıyor, ortaya kışkırtıcı sözler, tahrik edici cümleler fısıldıyordu.....Türker'in davranışları insanların gözünden kaçamazdı. Onun anten rolü oynadığını anlıyorlardı. Türker hafiyeye idi, ihbarcı idi. Türker insanlıktan çıkmış, sürüngen olmuştu adeta.....”¹⁸⁸

Bu acı gerçekleri duyan Cem Amca, oğlunun kendi evindeki kitapları da yakmak için geleceğini düşünür ve oğlunun geldiği zaman parmaklarını kesmeyi planlar. Oğlunu evinde beklemeye başlar.

Türker'i eve geldiği zaman kafasına vurup bayıltan Cem Amca, dua okuduktan sonra oğlunun parmaklarını keser. Parmakları bir torbaya koyar.

Buradan itibaren romanın ikinci bölümü başlar. Romanın ikinci bölümünü Cem Amca kendi anlatır. Cem Amca, o Aralık ayının soğuşunda Türker'i sırtına alır ve köpeği Çakal ile birlikte Uzuncalar köyündeki sağlık ocağına doğru yola koyulur. Yol boyunca gidilen meşakkatli yolculukta Cem Amca'nın dolayısıyla da yazarın bildiği bazı yerlerden geçilir: Gürgenlik, Çatalkaya, Belüstü,...

Yol boyunca giderken, Cem Amca'nın konuşarak Bulgar komünistlerinden, zulümden bahseden düşüncelerini görmekteyiz. Burada Cem Amca'nın konuşmalarıyla yazarın vermek istediği mesajları görüyoruz. “.....Zaten senin ağlarında tutsak bulunduğu Bulgar komünistleri oldum olası öldürmenin savunucularıdır. Kendilerine az buçuk engellik yaratacak kişileri pusudan vururlar.....”¹⁸⁹

Cem Amca, yol boyunca sürekli köpeği Çakal ile sırtında taşıdığı ve baygın bir şekilde yatan oğlu Türker ile konuşmaktadır. Bu şekilde Erendoruk, romanın alt yapısındaki mesajları vermeye çalışır.

“.....Sen komünistsin. Belinde tabancan vardı, arkanda faşistleşmiş Bulgar Komünist Partisi, Bulgar polisi, Bulgar ordusu, Kızıl Ordu vardı. Bunlar senin için bir

¹⁸⁸ Erendoruk, **Buruk Acı**, s. 50.

¹⁸⁹ Erendoruk, a.g.e., s. 122.

gücün, hatta ölümün bile yenemeyeceği kadar büyüktüler. Oysa insanların hiç mi hiç akıllarından çıkarmamaları gereken iki şey vardı: Allah ve ölüm. Bu iki kavramı sana gençliğinde, altını kalın çizgi ile çizerek öğretmiştim, ama sen vardın sildin onları ve ölümsüzlük kavramını yazdın yerine.....”¹⁹⁰

Cem Amca, dolayısıyla yazar, sürekli monolog hâlinde mesaj verir. Burada dolaylı olarak Ömer Osman Erendoruk’un düşüncelerini görmekteyiz. Cem Amca’nın ağzından sosyal ve siyasi düşünceler aktarılır.

“Ya, oğlum. Böyle işte. Büyük dedem, Yemen şehidi; dedem, Balkan Savaşı şehidi; ben bin dokuz yüz yetmişli yılların ölüm kalım savaşının silahsız adsız askeri; sen ise, Bulgar komünistlerince beyni yıkanmış tutsak. Neyin tutsağısın sen? Önce kendinin, yani özel hırslarının, bencilliğinin; sonra da faşistleşmiş Bulgar komünistlerinin.....”¹⁹¹

Yol boyunca düşe kalka, büyük yorgunluklar içinde ilerleyen Cem Amca Uzuncalar sağlık ocağına gelir. Türker’i sırtından indirip kapının önüne bırakır. Parmakları koyduğu torbayı Türker’in yanına koyar ve Çakal ile birlikte geri dönmeye koyulur.

Yavaş yavaş hava aydınlanırken Damlalıdağ’ın sırtlarında olan Cem Amca çok yorgun ve bitkindir. Titremeye başlamıştır. Hastalandığının farkına varır. Bir ardıç ağacının oraya yığılan Cem Amca, başındaki bereyi Çakal’a verir ve onu köye yollar. Soğuk soğuk terleyen ve titreyen Cem Amca şehadet getirerek can verir.

Romanın üçüncü bölümünde, üçüncü kişi Cem Amca’nın ölümünden sonra yaşananları anlatır. Türker’i sağlık ocağına gelen temizlikçi görmüş ve doktorlara haber vermiştir. Türker’i ve naylon torba içerisindeki parmakları gören ve şok olan doktorlar, Türker’in göğsünün üzerindeki “Oğlumun parmaklarını ben kestim. Ben, babası, Cem Süleymanoğlu.”¹⁹² yazılı kağıdı görür. Hemen Bulgar polisine haber verir.

Bu olay ve haber bütün hızıyla yayılır. Türker’in başına gelenlerden çevre halkı sevinç duyar. Bulgar polisi Uzuncalar Köyü’ne gidip şüpheli herkesi tutuklar. Cem Amca’nın beresini alıp köye yollanan Çakal ise Cem Amca’nın kör olan kızı Ceylan

¹⁹⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 129.

¹⁹¹ Erendoruk, a.g.e., s. 136.

¹⁹² Erendoruk, a.g.e., s. 193.

tarafından karşılanır ve Ceylan berenin kokusundan babasının beresi olduğunu anlar. Çakal ile birlikte Damlalı Dağ'a gider. Cem Amca'nın cansız bedenini bulurlar.

Çok geçmeden olay yerine gelen polisler cesedi Uzuncalar'a götürür. Cem Amca'nın evinde olan cenaze merasiminde oğlu Türker gibi bir komünist olan Mıstık Mehmet cenazenin Müslüman inanışlarına göre defnedilmesine karşı çıkar. Buna Cem Amca'nın kızı Ceylan karşı çıkar ve cenaze namazı gizlice başka bir yerde kılınır.

Bir hastane odasında gözlerini açan Türker ise artık kocamış bir kurt gibidir. Bulgar güçleri onu görevinden almıştır. Türker, yetkisiz bir şekilde sokaklarda dolaşır. Tüm olup bitenlerden pişmandır. Bir sabah silahını alıp ava giden Türker, mezarlığın yakınından geçerken pişman bir şekilde ölen yakınlarını hatırlar ve bağışlanması için af diler. Daha sonra buz tutmuş gölün yanında avlanan ve buzun üstüne düşen kekliği almak için yüksekten buzun üstüne atlar ve suların arasında kaybolur.

Romanın sonunda da üçüncü kişi Cem Amca'nın mezarı başında onunla konuşarak burada olduğunu ve dua okuduğunu söyler.

Kişiler

Romanın ana karakteri olan **Cem Amca** (Cem Süleymanoğlu) dürüst, saygın, manevi duyguları yüksek olan dini bir kişilik olarak karşımıza çıkar. Romanda Cem Amca, Rodoplar'daki Türk-Müslüman insanını temsil etmektedir. Cem Amca, Türklük ve Müslümanlık değerleri ile yetiştirdiği oğlu Türker'in benliğini yitirip Bulgar komünistlerine katılıp azılı bir zalim olmasından dolayı büyük üzüntü duyar. Cem Amca, Bulgaristan Türkleri arasında, köy halkı tarafından sevilip sayılan, Nüvvap Okulu mezunu bir öğretmendir.

Yazar, Cem Amca'nın ağzından romanın alt yapısındaki mesajı vermek istemiştir. Monologlar hâlinde geçen romanda Çakal'la ve oğlu Türker'le konuşan Cem Amca, sosyal ve siyasi düzeni, riyakârlığı, zulmü, adaletsizliği eleştirir. Gerçekleri teker teker gözler önüne serer. Üçüncü kişinin ve Cem Amca'nın bu düşünceleriyle Erendoruk, romanın ana kurgusunu oluşturan ana fikri ve Bulgaristan komünistlerinin iç yüzünü açıklar.

“Doksan üç Savaşı'ndan komünistlerin işgal edişine kadar geçen yıllar içinde (1878-1944) hüküm süren Bulgar yöneticileri çeşitli bahaneler uydurup onlarca, yüzlerce Türk okulunu kapatmışlardı...Türk ahalisini birbirinden ayırmak, birbirine

yabancılaştırmak, hatta birbirine düşman yapmak için akla hayale gelmeyen çarelere başvuruyordu.....”¹⁹³

“Komünist Partisi’nin bilen, anlayan, düşünen, becerikli kişilere değil; kendisine, ilkelerine, buyruklarına geberesiye sadık kişilere ihtiyacı vardı. Bir de sessizce, dilsizce çalışan işçilere.....”¹⁹⁴

Cem Amca bu tür ifadelerle Bulgar komünizminin iç yüzünü açığa çıkarır. Ayrıca o, Türker’in parmaklarını kesmekle bir bakıma komünizmin elini kolunu kestiğini söyler ve onların amaçlarına ulaşamayacaklarını belirtir.

“..... Komünizm ideolojisinin sağ kolu. Sen bu sağ kolluluğu, sağ kolunun parmakları ile yapıyordun. Artık parmakların yok. Sen kimsenin sağ kolu olmazsın artık. Hatta kendinin bile. Ben, senin sağ kolunun, yani elinin parmaklarını kesmekle, bir bakıma komünizmin sağ elinin, yani en çok cinayet işleyen elinin parmaklarını kestim.....”¹⁹⁵

Ayrıca romanda Bulgaristan Türklüğüne hizmeti geçen cesur Türklerin bazılarının adları da geçer. Yazar Erendoruk, bunlardan özellikle bahsetmiştir. Nuri Turgut Adalı, İsmail Kahraman, Recep Küpçü, İmam Şamil, Niyazi Hüseyin Bahtiyar bunlardan bazılarıdır.

Erendoruk, romandaki **Türker** karakteri ile Bulgar Komünist Partisi mensuplarını tasvir etmiştir. İyi bir eğitim alan ve aile terbiyesi ile yetiştirilen Türker, Moskova’ya gittikten sonra oradan tam bir komünist olarak dönmüştür. Orada komünist eğitimi almıştır. Benliğini, inancını, Türklüğünü yitiren Türker, kendi özüne savaş açar. Komünizmin uşağı olmuştur. Komünizmin gerektirdiği her şeyi yerine getiren bir hizmetçi durumuna düşmüştür. Erendoruk, Türker karakteri altında benliğini yitirip Bulgarlaşan ve ihanet içine giren insanlardan bahseder.

“...Türker Türklüğü terk etmiş, Bulgarlığa girememiş bir zavallı idi. Komünistliği sadece bir siyasi akım, bir görüş biçimi idi. Aslında o bir kozmopolit bile değildi. Çocuklarını ve soydaşlarını Bulgarlığa doğru giden yüksek meyilli kaygan yola sokma çabasındaydı. Büyüklük duygusu ile yüksek mevki hırsı onu sürekli kamçılayan

¹⁹³ Erendoruk, a.g.e., s.s. 23-25.

¹⁹⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 105.

¹⁹⁵ Erendoruk, a.g.e., s. 173.

etkenlerdi. Kendine örnek olarak Şükrü Tahir, Salif İlyaz, Naide Ferhat gibi kişileri seçmişti.”¹⁹⁶

Türker, Bulgar gizli servisinin bir maşası, bir ihbarcısı durumundadır. Bunu bilen çevre halkı ona ‘Sülük’ lakabını takmıştır. Romanın sonlarında olanlardan dolayı büyük bir pişmanlık içerisinde olan Türker’in mezarlıkta ölen yakınlarının başında dua edip af dilemesi ile büyük bir yanlış yaptığını ve pişmanlık içerisinde olduğunu görüyoruz. Fakat bu pişmanlık artık çok geçtir. Bunun bilinci içerisinde olan Türker, hiçbir şeyi geri getiremeyeceğini bilir.

Erendoruk, Türker karakteri içerisinde komünizmin gerçeklerini, benliğini yitirip uşak durumuna düşen insanların yaşamını, yanlışlarını gözler önüne serer. Erendoruk, önsezisi çok kuvvetli bir insandır. Cem Amca da aynı şekilde Türker’in ve komünizmin geleceğinin olmadığını bilir. Fakat Türker, bu duruma kulaklarını tıkar, gözlerini yumar ve komünizmin uşağı olmaya devam eder. Gerçekleri fark ettiği zaman ise iş işten geçmiştir.

Romanda **Mıstık Mehmet** adlı Türker gibi Bulgar komünistlerinin emrinde çalışan bir kişiden de bahsedilir. Türker görevden alındıktan sonra yerine geçmiştir. İnce sesli oluşundan ve her yerde bulunuşundan dolayı halk tarafından ‘Sivrisinek’ lakabı takılmıştır. O da benliğini yitirmiş, dinini ve Türklüğünü kaybetmiş, cahil, kaba bir komünisttir.

Ceylan, Cem Amca’nın bir kaza sonucu kör olan hemşire kızıdır. O da babası gibi, Türklüğüne ve dinine bağlı, mert bir insandır. Ayrıca romanda Ceylan, o dönemdeki mert, saygın, asil Türk kadınına temsil eder. O da babası gibi Türker’in durumunu, komünist partisinin durumunu ve onların geleceğinin olmadığını görebilmektedir.

Romanda dikkat edilmesi gereken bir nokta da Cem Amca’nın köpeği Çakal’dır. Ölen yaşlı köpeğinin yerine gelen köpeğin adı da Çakal olmuştur. Çakal, Cem Amca’nın en yakın ve en sadık dostudur. Çakal, Cem Amca’ya oğlu Türker’den daha sadıktır.

¹⁹⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 224.

Zaman ve Mekân

Romanda mekân isimleri geniş yer tutar. Ana mekân Cem Amca'nın köyü Uzuncalar'dır. Uzuncalar Köyü, Damlalı Dağ, Vidin Kalesi, Küpeli Çeşme, Dutlu Köyü, Mestanlı, Adaköy, Terziköy, Değirmendere, Çatalkaya,... bahsedilen diğer yerlerdir.

Romanda zamana baktığımızda belirli bir başlangıç ve bitiş zamanı yoktur. İlk olarak bin dokuz yüz elli dokuz güzünden bahsedilir. Fakat bunlar geriye dönüşler hâlinde verilir. "Bin dokuz yüz elli dokuz yılının güzüydü."¹⁹⁷

Roman genel olarak üç yıl gibi bir zaman dilimini kapsar diyebiliriz. "Böyle böyle aradan üç yıl geçti."¹⁹⁸

Başlıca Fikir ve Mesajlar

Romandaki başkarakter olan Cem Süleymanoğlu, Bulgaristan Türklüğünün evlâd-ı fatihânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yumuşak yürekli olan, içi Türklük ve Müslümanlık değerleri ile dolu olan Cem Amca, romanda oğlu Türker'in içinde bulunduğu komünizm rejiminden uzaklaştırılmaz. Türker karakteri altında bulunan komünizm ile savaşır. Bu yüzden Cem Amca'nın bu değerlerini ve savaşını Erendoruk, kendi mücadelesi etrafında birleştirmiştir.

Cem Amca, Erendoruk gibi Türklüğün mücadelecisi, sembol isimlerini temsil etme görevi görmektedir. O, söyledikleriyle, anlattıklarıyla, eleştirdikleriyle komünizmi, Bulgaristan gerçeklerini, Türklerin yaşadığı sıkıntıları dile getirir ve onların savunucusu, önderi durumuna gelir. Cem Amca, romanda söylediği siyasi ve sosyal ifadelerle bize yaşanan olayların ve durumların günyüzünü verir.

"Dokuz yüz altmışlı yıllarda Bulgaristan'da yaşayan Türk yazar ve şairlerinin kitaplarının yayımlanmasına müsaade edilmiş, bu sırada, çocuk gazetesi kapatılmış, tek yayınevine, Türkçe kitap yayımlanmasına dair emir verilmişti. Yayımlı sürdürülen Yeni Işık gazetesi ile Yeni Hayat dergisi Bulgarca-Türkçe olarak varla yok arası bir duruma sokulmuşlardı..."¹⁹⁹

¹⁹⁷ Erendoruk, a.g.e., s. 15.

¹⁹⁸ Erendoruk, a.g.e., s. 32.

¹⁹⁹ Erendoruk, a.g.e., s. 47.

Romanın yüz kırk beşinci sayfasını okuduğumuzda Cem Amca'nın o yıllarda altmış altı yaşında olduğunu anlıyoruz. Yazar Erendoruk, Cem Amca karakteri ile Bulgaristan komünizmi hakkında, sosyal ve siyasi durum hakkında gördüklerini, bildiklerini, yaşadıklarını siyasi bir mesaj çerçevesi içerisinde vermiştir. Romandaki alt yapıda gördüğümüz siyasi-sosyal mesaj ve ana fikir bu durumdan kaynaklanmaktadır.

Cem Amca da tıpkı yazar gibi Türklerin çektiği bu sıkıntılarla ilgilenmeyen, onların çığlıklarına kulak tıkayan herkesten şikâyet eder. Zorla ad değiştirme zulmünden Erendoruk her eserinde olduğu gibi burada da Cem Amca karakteri ile bahseder:

“Gönüllü süsü vererek Türklüğe dair ne varsa birer birer aldınız elimizden elimizde olup olacağı tek adlarımız kaldı kala kala. Onları da almaya başladınız yavaş yavaş, alıştıra alıştıra. Siftahı, Pomak adı verdiğiniz Türklerden yıktınız. Yaptınız ve beklediniz bir yerlerden ses, gürültü, tepki çıkacak mı gibilerden. Türkiye de dahil, dünyanın hiçbir yerinden tepki işaretine benzer kıvıltı görülmeyince astınız, kestiniz, yıktınız, vurdunuz, kırdınız, dağıttınız biçare milleti...”²⁰⁰

Cem Amca'nın kızı da tıpkı kendisi gibi bu olup bitenler karşısında bilinçlidir. Cem Amca'nın ölümü üzerine cenaze töreninin Müslüman inançlarına göre yapılmak istenmesine karşı çıkan Mıstık Mehmet adlı benliğini yitiren kişinin kendisine kör demesine Ceylan, çok anlamlı bir cevap verir:

“Bir körsün çünkü iğrenç hizmetlerin karşılığında avucuna tutuşturulan bir parça ekmekten başka hiçbir şey gördüğün yok; körsün, çünkü bağrından düştüğün Türk milletinin sırtındaki kan emici komünist kenelerini görmüyorsun; körsün çünkü benliğinden uzaklaştırılan ve yabancılaştırılan Türk kardeşlerinin akan kanlı yaşlarını göreceksin...”²⁰¹

Üçüncü kişinin anlatımlarında da Erendoruk'un mesajlarını görürüz. Yazar, kendi düşüncelerini ve ana fikri üçüncü şahsın romanı anlattığı bölümlerde de özdeyiş tarzındaki sözlerle verir:

²⁰⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 175.

²⁰¹ Erendoruk, a.g.e., s. 207.

“Mümkün olsaydı, her karış toprağa, buğday eker gibi, kitap ekerdim... Sanattan mahrum kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir... Zekâsız kuvvet yıkabilir, fakat yapamaz... İmanını kaybeden bir Müslüman, aklını da, vicdanını da, insanlığını da kaybetmiş olur. Putperestlerin en sefilidir...”²⁰²

Ayrıca romanda dikkati çeken bir diğer nokta da romanda dörtlüklerin yazılmasıdır. Yazar, romanın akışı içerisinde şiirlere de yer verir. Özellikle Mehmet Akif Ersoy’dan, Arif Nihat Asya’dan şiir örneklerine rastlarız:

“Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!”²⁰³

Cem Amca çakal ile yol alırken yağmura tutulur ve aklına Necip Fazıl Kısakürek’in şiiri gelir.

“Bu yağmur... bu yağmur... bu kıldan ince
Öpüşten yumuşak yağın bu yağmur...
Bu yağmur... bu yağmur... bir gün dinince
Aynalar yüzünü tanımaz olur.”²⁰⁴

Cem Amca, yoksullara ve malul insanlara acıdığından bahsederken de Mehmed Emin Yurdakul’un bir şiirini okur.

“Ben en hakir bir insanı kardeş bilen bir ruhum;
Bende esir yaratmayan bir Tanrı’ya iman var;
Paçavralar altındaki yoksul beni yaralar.”²⁰⁵

Ömer Osman Erendoruk’un ilk romanı olan “Buruk Acı” romanı bize Erendoruk’un her eserinde olduğu gibi burada da, Bulgar zulmünün, komünizmin Türkler üzerindeki baskısının, Türklerin çektiği acıların anlatıldığı, gerçeklerin günyüzüne çıkarılmasının amaçlandığı bir temadan bahsedildiğini gösteriyor. Yazar,

²⁰² Erendoruk, a.g.e., s. 210.

²⁰³ Erendoruk, a.g.e., s. 83.

²⁰⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 121.

²⁰⁵ Erendoruk, a.g.e., s. 166.

Cem Amca karakteri ile Türklüğü, Türker karakteri ile komünizmi birleştirerek bize mukayeseli bir şekilde vermektedir.

Burada yazarın, kahramanların psikolojik yönünü, Türker'in değişimini çok iyi bir şekilde vermesi, bu kahramanlar altında sosyal ve siyasi unsurların romanın yapısına ustaca yerleştirilerek okuyucuyu bilinçlendirme ve gerçeklerden haberdar etme amacını çok iyi bir şekilde yerine getirdiğini görüyoruz.

Bu açılarından baktığımızda “Buruk Acı” romanı yazarın ilk romanı olmasına rağmen başarılı bir şekilde yazılmış ve vermek istediği mesajı vermeyi başarmıştır.

5.3 Uçurum

Ömer Osman Erendoruk'un “Uçurum” romanı 1976 yılında yazılmış, ancak 1980 yılında Bulgar polisi tarafından el konulup yakılmıştır. Erendoruk, romanı 1993-1994 yılları arasında aslına sadık kalarak ve romana iki kısım daha ekleyerek tekrar yazar.

Eser, dört ayrı kısımdan oluşur. Birinci kısım on altı; ikinci kısım on beş; üçüncü kısım iki; dördüncü kısım dört alt bölümden oluşmaktadır.

Bu romanı, “Bulgaristan Türklerinin son 35-40 yıllık sosyal, ekonomik, politik ve kültürel hayatını kapsamlı şekilde aktiren bir eser olarak tanımlayabiliriz.”²⁰⁶

Vak'a

Roman, Doğu Rodoplar'daki Soğukpınar Köyü'nde geçer. 1944 yılında komünist güçlerin iktidara gelmesiyle, kendini büyük bir baskı, şiddet ve zulüm altında gören Bulgaristan Türklerinin acıları anlatılmaktadır.

Türklük üzerinde baş gösteren zulmün farkında olan Mehmed, bu duruma karşı çıkar ve mücadele etmeye başlar. Etrafındakileri örgütlemeye çalışır. Mehmed milli duyguları yüksek, tahsil görmüş bir öğretmendir. Komünistlerin uyguladığı baskıya ve şiddete karşı en yakın arkadaşları Halim ve Ahmet ile birlikte mücadele etmeye başlar.

²⁰⁶ Türker, a.g.e., s. 48.

Mehmed'in dayısı Topal Yusuf da milliyetçi, vatanperver bir insandır. Bulgaristan'daki Türklüğü eritme politikasını gören nadir kişilerdendir. O da Filibe Konsoloslugu'na giderek Türkiye'ye göç etme dilekçesi vermek için gidenlerdendir.

Mehmed'in ve arkadaşlarının Türk milliyetçisi olduklarını ve komünizme karşı gelerek mücadele ettiklerini gören emniyet görevlisi Dikenbaş, onların kuyusunu kazma amacındadır. Bunun için plan yapar. Mehmed'in "Türklük propagandası yapan, lafını esirgemeyen, komünist düşmanı, azılı bir kişi" olduğunu belirten bir dilekçe yazar ve rapor sunar.

Mehmed'i etkisiz hâle getirme planları yapan Dikenbaş, kocası Cemil'i aldatan Ümmühan'ı kullanır. Ümmühan Mehmet'in kendisine tacizde bulunduğu şikâyeti ile polise gider. İftiraya kurban giden Mehmed öğretmenlikten kovulur.

Mehmed, öğretmenlikten kovulduktan sonra daha çok yazmaya başlar. Gizlice yazdıklarını çevresindekilere okutturur. Fakat kısa bir süre sonra ihbar edilir ve tutuklanır. Evinde sakladığı diğer eserler de bulunur ve müsadere edilir. Hâkim karşısına çıkan Mehmed'e beş yıl hapis cezası verilir. Mehmed cezaevinden çıktıktan sonra karısı Ayşe'yi ve oğlu Umut'u Türkiye'ye göç ettirir. Böylece ailenin yarısını da olsa kurtarma isteğindedir.

Bu sırada Kara Bayram'ın oğlu olan ve Türklüğünü yitirip benliğini kaybeden Haşim ise, Türklüğe ihanet etmektedir. Konsolosluga dilekçe götürülenleri ihbar eder ve onları öldürtür. Daha sonra Topal Yusuf'un kızı Ayşe ile evlenen Haşim, yanlışlarına devam eder. Bir Bulgar kadını ile beraber olur ve ailesini ihmal eder. Çocuklarını Ayşe'den almak isteyen Haşim, köydeki evlerini yakar. Fakat o sırada evde olan çocukları da yangında yanar. Bu durumu gören Ayşe aklını yitirir. Gerçeği öğrenen Haşim ise pişmanlık ve suçluluk duygusu ile trafik kazası yapar ve ölür.

1985'li yıllarda baskı ve zulmün iyiden iyiye arttığı zamanlarda Mehmed Belene Ölüm Kampı'na götürülür. Belene'den çıktıktan sonra da sürgüne yollanır. 1989 yılında ise diğer oğlu Bulut ile Türkiye'ye göç eder.

Mehmed Türkiye'de kitaplarını yayımlayacak yayınevi bulamaz ve bu durum onu çok etkiler. Bulgaristan Türklerinin hoş karşılanmadığı ve onlara iyi davranılmadığı gerçeği onu çok üzer. Mehmed adeta hüsrana uğramıştır. Bütün umudunu yitiren Mehmed, bir gece yatağında yitik bir şekilde su damlalarına döner. Ertesi sabah oğulları

Umut, Bulut ve eşi Çimen Ayşe Mehmed'in yatağında sebebini hiç anlayamadıkları bir ıslaklık bulur. Mehmed, yitik ve umutsuz bir şekilde eriyip gitmiştir.

Kişiler

Romanın ana karakteri olan **Mehmed**, on iki yaşında annesini, on üç yaşında babasını kaybetmiştir. O günden sonra dayısı Topal Yusuf ona bakmıştır. Sofya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiş ve Soğukpınar köyünde Türkçe öğretmeni olarak çalışmaya başlamıştır.

Mehmed, romanda Bulgaristan Türklüğünün savunucusu, cesur bir mücahidi durumundadır. Ayrıca romanda Ömer Osman Erendoruk'u sembolize eder. Mehmed'in öğretmen olması, komünist güçler tarafından mimlenmesi, Mehmed'i yok etmek için planlar yapılması, Mehmed'in beş yıl hapis cezasına mahkûm edilmesi, Belene'ye gönderilmesi, sürgün edilmesi hep Ömer Osman Erendoruk'un hayatı ile bağlantılıdır.

Erendoruk, Mehmed'in karakteri ve yaşantısı hakkında üstü kapalı bir şekilde kendini ifade eder. Mehmed, romandaki komünist gücü Dikenbaş tarafından komünist saflarına çekilmek istenir. Mehmed, milli duyguları yüksek olan bir insandır, onun için mücadelesinden hiçbir şekilde vazgeçmez.

Dayısı Topal Yusuf'tan çok iyi bir terbiye almış, Türklük sevgisiyle dolu olan Mehmed, Bulgar komünizminin amaçlarının farkındadır. Bu yüzden insanları örgütlemek ve mücadeleye sevk etmek ister.

Mücadeleci kimliğiyle, yazdıkları eserlerinin evinde gömülü yerde bulunmasıyla Erendoruk'un hayatını okur gibi oluruz. Mehmed'in kimliği altında kendi duygu, düşünce ve görüşlerini yansıtan yazar, alt yapıda bize kendi hayatının izlerini sunar.

Romandaki **Topal Yusuf**, Mehmed'in dayısıdır. Mehmed, annesini ve babasını kaybedince onu yanına almış ve büyütüştür. Topal Yusuf, Türk milliyetçisi olan, bilgili, vatansever, mücadeleci, saygın bir insandır. Türk milliyetçiliği yaptığı gerekçesiyle "1939 yılında hapse atılmıştır. Topal Yusuf 1939'da cezaevinden kaçma teşebbüsünde bulunmuş, ancak bacağı kurşunlanarak yaralanmıştır."²⁰⁷ Topallaması bu yüzdendi.

²⁰⁷ Erendoruk, **Uçurum**, Çağrı Yayınları, İst. 2007, s. 12.

Topal Yusuf, yüksek tahsil görmemesine rağmen edebiyatı seven, edebi bilgisi olan bilgili bir insandı. Mehmed'e okumayı o öğretmiş, edebiyatı ve edebiyatçıları o sevdirmişti. Köydeki namuslu, bilgili, temiz, milliyetçi bir insan olan Topal Yusuf'un soyaçekim özelliği ile bu özelliği büyüttüğü Mehmed'e de geçmişti. Ayrıca Topal Yusuf'un kızı Güzel Ayşe de Haşim ile evlenmiştir. Topal Yusuf'un tüm olaylardan duyduğu sıkıntı, kızının Haşim ile evlenip mutsuz olmasından duyduğu üzüntü onu perişan eder, olanlara dayanamaz ve kızının boşanma davasına iki hafta kala vefat eder.

Kara Bayram'ın oğlu **Haşim** Mehmed'in çocukluk arkadaşıdır. Beraber büyümüşler ve beraber okula gitmişlerdir. Fakat büyüyünce Haşim, tembel bir insan olmuş ve Mehmed'den farklı bir yolda ilerlemiştir. Yüksek tahsil almamıştır. Gelecek kaygısı onu sarmış ve kötü yollara götürmüştür. Rahat bir iş, çok para ve yüksek mevki arzusu onu komünizmin kanlı ve yalan dolu kucağına itmiştir. Ailesinden de kopuk bir şekilde yaşayan Haşim, eşi Güzel Ayşe'den çocuklarını almak için köydeki evlerini yakar ve çocuklarının ölümüne yol açar. Bunun üzerine aklını yitiren eşi Güzel Ayşe'yi gören ve çocuklarının ölümüne sebep olduğunu öğrenen Haşim trafik kazasında ölür.

Kara Bayram, Haşim'in babasıdır. Soğukpınar Köyü'nde tanınan ve sevilen bir kişidir. "Kara Bayram, Soğukpınar köyünün hatta dolay köy ve mahallelerin becerikli, çalışkan, hatırmaz, içi sevgi dolu, elmas yürekli bir kişi olarak bildiği boyca ufak, esmersi, güleç ve sevimli bir kişiliğe sahipti..."²⁰⁸ Elinden her iş gelen bir insandır. Köylü her türlü sıkıntısında Kara Bayram'a koşar. Kara Bayram bu yüzden sayılan ve sevilen bir insandır.

Oğlu Haşim'in benliğini yitirip Türklüğe yabancılaşp komünist güçlerin uşağı olunca, Kara Bayram bu duruma çok üzülür. Karısı Enbiye Yenge'nin de ölmesiyle adeta yıkılır. Bu acılara dayanamayan Kara Bayram bir gün kendisini değirmenin önündeki kavak ağacına asar.

"...Hey gidi dünya, hey! Yalan dünya! Elveda sana. Elveda! dedi... Urganın ilmeğini sıktı, kavağın altındaki söğüt kütüğünün üstüne bastı ve kendini usulca saldı..."²⁰⁹

²⁰⁸ Erendoruk, a.g.e., s. 6.

²⁰⁹ Erendoruk, a.g.e., s. 275.

Dikenbaş (Vilko Uzunov), DS (Devlet Güvenlik Teşkilatı) elemanıdır. Dikenbaş karakteri, Mehmed'in yani Trklgn karşısındaki dönemin komünist gücünü ve zulmünü temsil etmektedir. Dikenbaş romandaki kötü karakter olarak, zulmü, çıkarıcılığı, şiddeti ve baskıyı temsil etmektedir. Yazar, onun hüviyetinde Bulgaristan Trklg zerindeki baskıyı birleştirmiş ve gerçekçi bir şekilde ortaya koymuştur.

Dikenbaş'ın kendi gibi çıkarıcı, Türk düşmanı, baskı ve şiddet savunucusu Topal ve şaşal adlı iki oğlu vardır. Dikenbaş, onları da bir komünist olarak yetiştirmeye çalışır. Mehmed'i sürekli kendi saflarına çekmeye çalışan ve başarılı olamayan Dikenbaş, Ümmühan'ı da kullanarak Mehmed'e iftira atıp onu öğretmenlikten attırmıştır.

Mehmed, 1989 göçü ile Türkiye'ye göç ettikten sonra Bulgaristan'dan gelen eski dostu Tahsin'den Dikenbaş'ın ldg haberini almıştır.

Kaptan Murat adlı karakter de, Topal Yusuf'un topladığı g dilekçelerini Filibe Konsololuğuna götürmek için giderken pusuya düşürülür ve Dikenbaş'ın emriyle Haşim'e ldrtlr. O da yiğit bir Türk genci olarak mücadele ederken şehit olmuştur.

Ümmühan, Cemil'in karısıdır. Cemil'i aldatır. Dikenbaş ile yakın ilişkisi vardır. Dikenbaş onu Mehmed'e iftira atmak için kullanır ve amacına ulaşır. Ümmühan kötü bir kadındır. Kara Bayram, onu bu kötü hayattan caydırır. Ümmühan bir süre sonra tüm yaptıklarından pişman olur ve Mehmed için söylediklerinin iftira olduğunu itiraf eder. Daha sonra eski iyi yaşantısına geri döner.

Soğukpınar Köyü'nde iki güzel Ayşe vardır: Birisi Topal Yusuf'un kızı **Güzel Ayşe**, diğeri ise imen Ayşe'dir. Güzel Ayşe, Topal Yusuf'tan iyi terbiye almış bir kızıdır. Fakat Haşim'le evlendikten sonra çok mutsuz olmuştur. Haşim onu aldatmıştır. Ayrıca Haşim ailesi ile ilgilenmemektedir. Haşim'in bir gün köylerindeki evi yakması sonucu çocuklarını kaybeden Güzel Ayşe delirir ve daha sonra da ölür.

imen Ayşe ise Mehmed'in karısıdır. Umut ve Bulut adlı iki oğlu vardır. imen Ayşe tıpkı kocası Mehmed gibi milliyetçi, vatansever bir kadındır. Oğlu Umut'la birlikte Türkiye'ye göç etmiştir.

Romanda Mehmed, yazarın yani Erendoruk'un bir yansıması gibidir. Erendoruk, Mehmed karakteri ile Bulgaristan'daki gerçekleri, acıları, yaşanan durumları realist bir tarzda yansıtmıştır. Mehmed, romanda Bulgaristan Türklüğünün savunucusu durumundadır. Örnek alınan bir insandır.

Romanda siyasi ve simgesel unsurların Topal Yusuf ve Mehmed karakteri altında, Dikenbaş karakterine, yani komünist güçlere karşı, mücadelecı bir şekilde yansıtıldığını görüyoruz. Romandaki siyasi ve simgesel unsurların bu platformda ilerlediği, kapalı bir şekilde verildiği, ayrıca bu unsurların romanın kurgusunu oluşturduğu açıktır.

Bu siyasi unsurları Mehmed'in ve Topal Yusuf'un konuşmalarında görmekteyiz. Topal Yusuf, Kaptan Murat'la olan konuşmasında kendi durumlarından bahseder: "Vaziyetimizin her geçen gün kötüye doğru gittiğini sen de görüyorsun sanırım. Mekteplerimizi millileştirdi. Bu, bizim ayrı bir millet olduğumuzu inkâr etmeye atılmış ilk adımlardan biridir..."²¹⁰

Topal Yusuf, kendilerini gizlice Arda Nehri'nin karşısına geçiren Kaptan Murat'la olan konuşmasında yaşanan zorluklardan şu şekilde bahseder: "Komünistler iktidarda oldukça ve Bulgar, Kırcaali Bölgesini, bu temiz Türk Müslüman beldesini işgal etmeye devam ettikçe senin bizi Arda Nehri'nden öteye beriye daha çok geçirmen gerekecek..."²¹¹

Romanda geçen olaylar, o zamanlarda yaşanan olayların aynısıdır. Göç dilekçesi götürmek için gece karanlığında gizlice yola koyulan insanların öldürülmesi, çekilen acılar, baskı ve zulüm, Türkler üzerindeki yasaklar,...vb. romanda geçen simgesel unsurlar olarak karşımıza çıkar. Romandaki Dikenbaş karakteri ile simgelenen komünist güçlerin Türklerin göç dilekçesi vermelerinden rahatsız olduklarından şu şekilde bahsedilir:

"...Birkaç günden beri Türk halkının Filibe Türk Konsolosu'na göç dilekçesi götürme kampanyası bütün hızıyla devam ediyordu. Türk halkının bu isteği DS'yi çileden çıkarmıştı. Türklerin otobüs, tren gibi araçlarla Bulgaristan'ın iç kesimlerine doğru yolculuk yapması yasaklanmıştı..."²¹²

²¹⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 19.

²¹¹ Erendoruk, a.g.e., s. 22.

²¹² Erendoruk, a.g.e., s. 26.

Topal Yusuf'un Kara Bayram'la yaptığı konuşmalarda ve değerlendirmelerinde yazarın siyasi durumlar hakkındaki görüşlerini Topal Yusuf'un ağzından aktardığını görüyoruz. "...Tek parti, tek ideoloji, tek merkez anlayışı ile idare edilen, adına totaliter de denilen komünizm tam bir diktatörlüktür. Bu, günümüzde diktatörlük ideolojisinin hâkim olduğunu gösterir. Diktatörlük illeti, kendi doktrininden, kendi düşüncesinden başkasını kesinlikle kabul etmez..."²¹³

Topal Yusuf, yeğeni Mehmed ile konuşurken şunları söyler: "Mehmed Akif Ersoy'un 'Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar' diye nitelediği Batı dünyası, onuncu, on birinci asırlarda başlattıkları 'Haçlı Seferleri' savaşlarını bu sefer top tüfekle değil, başka yollarla sürdürmektedirler. Örneğin, köy mescitlerimizde imam bulundurma yasağı ve de kadınlarımıza kıyafet değiştirme kampanyası..."²¹⁴

Mehmed, benliğini, Türklüğünü yitiren insanları, bozulmuş düzeni ve hayatı görünce tüm bu olanlar karşısında kendi kendine şunları düşünüyordu: "...Mehmed'in onlara Türk demeye bile dili varmıyordu. Kimilerine göre dünya değişiyordu, insanlar yeniyi kabulleniyordu. Oysa değişen bir şey yoktu; sadece unutma vardı, unutarak benliğinden kopma, uzaklaşma vardı, kendine yabancılaşma vardı. Unutulan şey, geçmişimizdi, dünümüzü, tarihimizdi, şanımızdı, şerefimizdi..."²¹⁵

Yazar, kendi duygu ve düşüncelerini Topal Yusuf ve Mehmed karakteri üzerinden vererek romanda vermek istediği ana fikri ortaya koyar. Bulgaristan Türklüğünün yaşadığı sıkıntıları bizzat gören ve bu acıları, sıkıntıları bizzat yaşayan insan olan Ömer Osman Erendoruk, bu duyguları, düşünceleri ve sosyal-siyasi durumları romanda son derece gerçekçi bir şekilde vermiştir. Dikenbaş karakteri ile hayatı boyunca çok karşılaşan yazar, romanda onun Mehmed ve Topal Yusuf'la yani, Türklerle olan mücadelesini çok iyi yansıtmıştır. Türklük-Müslümanlık sevgisi ve bilinci ile dolu olan Mehmed, dayısı Topal Yusuf'tan aldığı eğitim, terbiye ve inançla tüm zorluklara rağmen mücadelesine devam etmiştir.

Türkiye'ye göç ettikten sonra yaşadığı sıkıntılar; eserlerini yayımlayacak yayınevi bulamaması, Bulgaristan Türklerine iyi davranılmaması, onların hoş karşılanmaması,...vb. hepsi Erendoruk'un hayatında yaşadığı olaylardır. O açıdan her

²¹³ Erendoruk, a.g.e., s. 99.

²¹⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 134.

²¹⁵ Erendoruk, a.g.e., s. 159.

eserini olduğu gibi bu eseri de yazarın hayatını göz önünde bulundurarak anlamamız ve değerlendirmemiz gerekir.

Yazarın romanda Mehmed karakteri altında topladığı duygu ve düşüncelerinden, yaşadıklarını bizzat anlatmasından anladığımız gibi, romanda geçen şiirden de ana mesajları anlıyoruz. Erendoruk, romana kendi şiirini de koymuştur. Topal Yusuf, Mehmed'in şiirinden bahseder ve onu okumaya başlar.

“Eğer bir gün ansızın ölürsem bu genç yaşta/ Veremden kanserden demeyin sakın/ Açın yüreğimi bir kutu açar gibi/ Nasıl içmiş kanımı yalnızlık bakın/ Soyulmuş bir limondan usare içer gibi/ Yalnızlık muhakkak ölüm demek savaşta!”²¹⁶

Erendoruk, romanda kendi şiirlerini, eser yazma serüvenini Mehmed'in yaşadıkları ve hayatı ile örtüştürerek verir. Bir gece Mehmed'in evine gelen dayısı Topal Yusuf, Mehmed'in şiir defterini bulur ve okur.

“Nice büyük olsa da fani dünyayla ilgim/ Ben hayata dönüşsüz bir yenilgi diyorum/ Mutsuz edemez beni büyükse de yenilgim/ Yensem bile her dakika bir şey kaybediyorum”²¹⁷

Romana simgesel açıdan bakmamız gerekmektedir. Çünkü romanda yaşananlar, bahsedilen olaylar, sözü edilen durumlar, Bulgaristan Türklüğünün başından geçen acılardır. Erendoruk, bunları bizzat yaşayan bir kişi olduğu için bunu simgesel bir anlatımla ortaya koyar. Topal Yusuf ve Mehmed ile kendisini, yani kendisi gibi mücadele etmiş Bulgaristan Türklüğünü, Dikenbaş ile de komünist güçleri vermektedir. Mehmed karakteri, onun yaşadıkları, söyledikleri Erendoruk'un vermek istediği asıl mesajdır.

Zaman ve Mekân

Romanda geçen mekânlar, yaşanan zaman hep sembolik anlatımın birer parçasıdır. Erendoruk, romanı gerçekçi bir tarzda oluşturmayı başarmıştır. Roman, 1950'li yıllardan başlayarak 1989'daki büyük göçe kadar gider. Romandaki bu zaman, komünist güçlerin iktidarı ele geçirmesi, zulüm ve baskı ile Türklüğü yok etmek istemesi, bu uğurda yaptığı eziyetler, zulümler ve 1989 göçü ile Türkiye'ye göç eden Mehmed'in yaşadıkları ve komünizmin çökmesi arasında geçen uzun bir zaman

²¹⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 42.

²¹⁷ Erendoruk, a.g.e., s. 154.

dilimidir. Bu zaman dilimi kısa bir şekilde, genel hatları ve akılda kalanlarla verilmeye çalışılmıştır.

Romandaki mekân ise Bulgaristan Türklüğünün yoğun olarak bulunduğu bölgelerdir. Ana mekân Soğukpınar Köyü'dür. Diğerleri; Değirmendere, Damlalıdağ, Arda Nehri, Adaköy, Kavaklı, Eski Zağra, Belene, Filibe,... gibi mekânlardır. Erendoruk'un ve Bulgaristan Türklüğünün hayatına şöyle bir baktığımızda bu mekânların ne kadar önemli olduğunu görürüz. Erendoruk, yaşanan zamanı, mekânı ve karakterleri bütünleştirerek gerçekleri, yaşananları anlatmıştır.

Başlıca Fikirler ve Mesajlar

'Kızıl ile Kara' romanının yazarı ünlü Fransız edebiyatçısı Stendal, "Roman sokağa tutulmuş bir aynadır" der. Uçurum romanını da okuyup incelediğimizde Stendal'ın bu sözüne bir kez daha hak veriyoruz. Erendoruk da sosyal hayatı, yaşanan acıları romanına gerçekçi bir tarzda yansıtmayı başarmıştır. Bu açıdan baktığımızda Ömer Osman Erendoruk, tüm siyasi, simgesel ve sosyal unsurları yansıtıyla bize, Bulgaristan Türklüğünün mücadelesini, sıkıntısını, acısını, Bulgar güçlerinin zulmünü etkili bir şekilde vermeyi başarmış ve Bulgaristan Türkleri Edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Edebiyata adımını şiir yazarak atan ve daha sonra hikâyeye ve romanda gelişen Erendoruk, komünizmin uyguladığı baskıyı en can alıcı şekilde hisseden kişilerden biri olarak her eserinde olduğu gibi romanlarında da Türk halkının acılarını, ıstıraplarını ve yalnızlığını anlatarak Bulgaristan Türkleri Edebiyatında kalıcı olmayı başarmıştır. Uçurum romanı bunu en güzel şekilde ispatlayan eserlerinden bir tanesidir.

Tüm yaşanan olaylar karşısında rotasını belirleyen Erendoruk, kendi kimliğini, benliğini ve Türklüğünü savunan insanlardan biri olarak, "Bulgaristan Türk'ünün son 70 yıllık hayatını bir belgesel niteliğinde yansıtmıştır."²¹⁸

²¹⁸ Özcan Ünlü, "Bir Halkın Acılarını Yazdı", **Türkiye Gazetesi**, Kültür-Sanat sayfası, İst. 4 Ağustos 2001 Cumartesi, s. 14.

5.4. Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür

Bu eser, Ömer Osman Erendoruk'un yazmış olduğu üçüncü romandır. "Eser Nisan 2000-Kasım 2001 yıllarında yazarın yaz aylarını geçirdiği Koşukavak'taki evinde yazıldı ve 2002 yılında İstanbul'da yayımlandı."²¹⁹

"Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür romanında iki devletteki (Türkiye-Bulgaristan) güvenlik yetkililerinin tahminler üzerine suçladıkları bir kişinin dramı ve yapılan her kötülüğün er geç cezalandırıldığı konuları ele alınmıştır."²²⁰

Yazarın, bu romanda diğer eserlerinden farklı bir yapı kullandığını görüyoruz. Roman, yazar ve Cemil Hoca adlı iki kişinin tanışması ve yazarın yaşlı adamın bavulundaki kâğıtları okuması ile başlar. Ayrıca romanda Bulgar asıllı kişiler de diğer eserlerde olduğu gibi gaddar ve zalim değildir. Özellikle Metodi ve Çavdar adlı kişiler olumlu karakterler olarak karşımıza çıkar.

Roman bir giriş ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazar, yaşlı adamla tanışır. Aldığı bavulun içindeki kâğıtları numara sırasına dizer. Birinci bölümde yazar, Cemil Hoca'nın hayatını anlatmaya başlar. İkinci bölümde, Cemil Hoca'nın Türkiye'de geçirdiği günler anlatılır. Üçüncü bölümde, Cemil Hoca'nın tekrar köyüne gelmesi ve burada yaşadıkları; dördüncü bölümde hapiste geçirdiği günler; son bölümde ise cezasını tamamlayıp ölüm kampına ve sürgüne gönderilmesi ve vefatı anlatılır.

Bu roman da yazarın hayatından izler taşıyan otobiyografik bir eserdir.

Vak'a

Roman, 1989 yılının Haziran ayındaki büyük göç ile başlar. Tren istasyonunda yazar, Cemil Hoca ile tanışır. Zor durumda olan ve kimsesi olmayan yaşlı adama yardım eden yazar, onu hastaneye yatırır ve kendi isteği ile bavulunu alır. Yaşlı adam ona bavulunda bazı kâğıtlar olduğunu ve bunları okuması gerektiğini söyler. Yazar, evde yalnız olduğu bir gece kâğıtları numara sırasına dizer ve okumaya başlar. Bu şekilde Cemil Hoca'nın hayatı anlatılmaya başlanır.

²¹⁹ Türker, a.g.e., s. 66.

²²⁰ Türker, a.g.e., s. 66.

Cemil Hoca Kuşalan Köyü'nde imam olarak görev yaptığı sırada köyü basan çeteye zoraki olarak yardım eder. Onlara günlerce bakar. Gerekli gıda yardımını ve tıbbi yardımı yapar. O zamanlarda (1944) Bulgaristan'da komünistler iktidara gelir. Yardım ettiği çetenin başında olan Çavdar da komünist partinin başına geçer. Cemil Hoca'yı kendi saflarına çekmeye çalışır; fakat yaşlı adam bunu kabul etmez. Onların verdiği maaş ile köye çeşme yaptırır.

Aradan geçen birkaç yıl içerisinde komünist rejimin asıl yüzü meydana çıkar. Türkleri eritme politikasının hız kazandığını sezen birkaç insandan biri olan Cemil Hoca, Çavdar'ın yardımı ile turist olarak 1950'li yıllarda Türkiye'ye gider.

Türkiye'ye gelen Cemil Hoca Eskişehir'deki amcasının yanına yerleşir. Burada imamlığa başlayan Cemil Hoca'nın kısa bir süre sonra karısı vefat eder. Bu sıralarda oğlu Nihat da lise öğrenimine devam etmektedir. Karısı öldükten sonra Bilecik'e taşınan Cemil Hoca, burada arkadaşı Mustafa ile karşılaşır. Fakat Mustafa, Cemil Hoca'yı zor durumda bırakır. Onun zamanında çeteden maaş aldığını söyler. Emniyet mensupları Cemil Hoca'yı casus iddiası ile yargılar ve sınır dışı eder. Oğlu Nihat da İstanbul'da kalır ve üniversite eğitimine başlar.

Sınır dışı edilen Cemil Hoca tekrar Bulgaristan'daki köyüne gelmiştir. Fakat aradan geçen yıllarda komünizmin baskısı ve Türkler üzerindeki asimilasyon politikası hızını arttırmıştır. Çavdar da vefat etmiştir. Köyüne gelen Cemil Hoca'yı emniyet mensupları tutuklayıp sorgulamaya başlar. Türk casusu olduğu gerekçesiyle Cemil Hoca'ya günlerce baskı yaparlar. Yanına Rayko adlı bir Bulgar'ı onu kandırıp casus olduğunu itiraf etmesi için gizlice görevlendirirler.

Rayko adlı kişi Cemil Hoca'dan dersler alır. Cemil Hoca ona İslâmı öğretir ve adını Ramazan olarak değiştirir. Fakat daha sonra Cemil Hoca'nın bir casus olduğunu, kendisini o durumda bile eğiterek değiştirdiğini söyler. Bunun üzerine Cemil Hoca'yı Eski Zağra Cezaevi'ne gönderirler.

Bu bölümlerde Cemil Hoca'nın cezaevindeki günleri anlatılır. Bu günlerde Cemil Hoca'nın yeğeni Necip ona destek olur. Onu siyasi ve sosyal gelişmelerden haberdar eder. Bir gün Necip'ten gelen mektupla Cemil Hoca adeta yıkılır. Mektupta Cemil Hoca'nın oğlu Nihat'ın 1979 yılında evinin önünde öldürüldüğü haberi yazılıdır. Bunu okuyan Cemil Hoca'nın saçlarının tümü beyazlaşır.

Daha sonraki bölümlerde Cemil Hoca'nın cezaevinden çıktıktan sonraki hayatı anlatılmaya başlanır. Artık Bulgaristan Türkleri üzerindeki baskı ve zulüm iyice artmıştır. Sosyal ve siyasi ortam iyice gerilmiştir. Bu yıllar 1980 ve sonrasını ihtiva etmektedir. Cemil Hoca tıpkı yazar Erendoruk gibi o yıllardaki olaylara şahit olur.

O yıllarda evinde olan Cemil Hoca'yı, gelen iki polis Belene Ölüm Kampı'na götürür. Cemil Hoca'nın burada tanıdığı kişiler gerçek hayatta orada bulunmuş ve Türklerin mücahidi olmuş bazı isimlerdir. Burada bu isimlerin verilmesi ve içlerinde yazar Ömer Osman Erendoruk, Nuri Turgut Adalı gibi isimlerin olması bize romanın ne kadar gerçekçi ve simgesel bir seyir takip ettiğini ortaya koyan niteliktedir.

Orada bir müddet kalan Cemil Hoca, Bulgaristan'ın Vidin şehrine sürgün edilir. Burada başta belediye başkanı olmak üzere diğer kişiler de ona iyi davranır. Burada önemli olan bir nokta da belediye başkanının onun yakınlarından birisinin geçmişte suç işleyip işlemediğini sormasıdır. Bunun nedeni de geçmişte bir yakınının işlediği suç Cemil Hoca'dan çıkmaktadır. Bu soru üzerine Cemil Hoca'nın aklına dedesinin geçmişte küçük bir çocuğu çıkarı için öldürdüğü haberini nenesinden dinlemiş olduğu gelir.

Ona iyi davranan belediye başkanı Cemil Hoca'yı bir Türk marangozla tanıştırır. O marangoz da Cemil Hoca'ya gizli gözleri olan bir bavul yapar. Yıllardır yazdıklarını korumayı amaçlayan ve bu korku ile yaşayan Cemil Hoca, yazdıklarını bavulun bu gözüne gizler.

Romanın bu kısmına kadar yaprakları okuyan yazar, romanın son kısmında hastanede yatan Cemil Hoca'yı ziyaret eder. Yazar, Cemil Hoca'ya yeğeni Necip'in ölüm haberini de verir. Yazdıklarını okuduğunu ve bunların bir roman olduğunu ve bunları çok beğendiğini söyler. Yazarın ziyaretinden üç gün sonra Cemil Hoca vefat eder.

Kişiler

Romanın ana karakteri **Cemil Hoca**'dır. Nüvvap Okulu mezunu olan ve imamlık yapan Cemil Hoca, saygın bir kişiliğe sahiptir. Maddi ve manevi değerleri yüksek, vatansever bir insandır. Cemil Hoca'nın karakterinde yazar Ömer Osman Erendoruk'un simgesel bir tarzda verildiğini söyleyebiliriz. Ömer Osman Erendoruk'un gördüğü,

yaşadığı olaylar tüm yoğunluğu ile simgesel bir şekilde Cemil Hoca üzerinde kurgulanarak verilmiştir.

Cemil Hoca'nın geçmişte eşkıyalara yardım etmesi daha sonra başına dert olmuştur. Bulgaristan'da ve daha sonra gittiği öz vatanı Türkiye'de casus olarak suçlanmıştır. Özellikle Türkiye'de gördüğü kötü muamele ve suçlamalar Cemil Hoca'yı derinden sarsmıştır. İftira neticesinde hapse atılması, ölüm kampına gönderilmesi, orada tanıdığı Ömer Osman, Nuri Turgut gibi arkadaşlarını görmesi, oradan çıktıktan sonra sürgün edilmesi bize romanın kapalı bir şekilde Bulgaristan Türklüğünün, hatta hatta yazar Erendoruk ve Nuri Turgut Adalı gibi Türk milliyetçilerinin çektiği acıları gösterir.

Erendoruk'un her eserinde simgesel ve kapalı bir anlatımla, imalarla verilmeye çalışılan bu duygular, dönemin baskı, şiddet ve korku içerisindeki hâlini yansıtır. Her an baskın, aranma, iftira ile karşı karşıya olan Erendoruk, bu yüzden duygu ve düşüncelerini, yaşadıklarını sembolik ve imalı anlatımlarla gözler önüne serer. Erendrouk'un hayatını tanımak suretiyle onun eserlerini ve eserlerinin iç dünyasını daha iyi anlayabiliriz.

Cemil Hoca, inançlı bir kişi olarak, Bulgaristan Türklüğünün çektiği acıları derinden hisseden, yaşayan, komünist güçlerin felaketine tanık olan bir insan olarak karşımıza çıkar. Cemil Hoca, Bulgar komünist güçlerinin karşısında mücadele eden, benliğini, inancını ve Türklüğünü korumaya çalışan bir kişidir.

Romanda Cemil Hoca'nın yardımları ile hayatta kalan bir partizan olan Çavdar, daha sonra komünistler iktidara gelince üst mevkilere kadar yükselmiştir. Erendoruk'un bu eserinde diğer eserlerinden farklı olarak göze çarpan en önemli özellik ise, Bulgar güçlerini temsil eden Çavdar, Metodi gibi kişilerin Cemil Hoca'ya iyi davranmasıdır. Çavdar, Türkiye'ye gitmeye çalışan Cemil Hoca'ya yardım eden kişidir. Daha sonra görevinden alınan ve genç yaşta ölen Çavdar, burada diğer eserlerden farklı olarak zulüm yapmayan ve Cemil Hoca'ya iyi davranan bir karakteri yansıtır.

Metodi ise, Çavdar'ın dava arkadaşıdır. O da komünist iktidar gelince polis olarak görev yapmış bir isimdir. Fakat Cemil Hoca'ya karşı tıpkı Çavdar gibi insancıl davranır. Onun sayesinde Cemil Hoca, sorguda Bulgar güçlerinin şiddetine maruz kalmaz.

Nihat, Cemil Hoca'nın tek çocuğudur. Cemil Hoca'dan iyi bir terbiye almıştır. Lise yıllarında annesini kaybetmiştir. İyi bir terbiye ve ahlâkla yetişen Nihat, İstanbul

Üniversitesi'nde edebiyat okur. Babasının casus olduğu iddiasıyla sınır dışı edilmesinden sonra İstanbul'da tek başına kalır. İyi bir Türk milliyetçisi olan Nihat, 1979 yılının bir gününde sabahleyin evinden çıkarken solcu öğrenciler tarafından öldürülür.

Necip, Cemil Hoca'nın yeğenidir. O da tıpkı Cemil Hoca gibi milli ve dini duyguları ve değerleri yüksek, iyi eğitilmiş bir milliyetçidir. Türkçe öğretmenidir. Cemil Hoca cezaevine düşünce ona en çok destek olan isimlerin başında gelir. Dayısı Cemil Hoca gibi mücadeleci, milliyetçi bir insan olan Necip de zorla casus olduğuna dair kendisinden imza almak isteyen Bulgar güçlerine karşı mücadele eder ve ana vatanına ihanet etmemek için kendini öldürür.

Romanda, Cemil Hoca'ya iftira atan ve onun casus olarak hapse girmesine neden olan **Mustafa** ise, bu yaptıklarına karşı sonradan pişman olmuş bir kişidir. Bu iftiradan sonra eli tutmaz olmuştur.

Ramazan (Rayko) isimli karakter Pomak Türklerinden olan bir kişidir. Sorguda Cemil Hoca'ya komplo kurmuş ve onu kandırmıştır. Onun bu oyunu nedeniyle Cemil Hoca hapse girmiştir. Yıllar sonra Cemil Hoca'nın karşısına çıkıp pişmanlığını dile getirmiştir. Fakat yaptığı bu kötülükler ve attığı iftiralar neticesinde çocuğu sakat doğmuştur.

Romanda son olarak kısa bir şekilde bahsedeceğimiz karakter de **Ayvaz**'dir. Ayvaz, Cemil Hoca'nın sürgüne gittiği köyde yaşayan bir marangozdur. Cemil Hoca'nın isteği üzerine ona gizli bir gözü olan bir bavul yapmış ve Cemil Hoca'nın kendi romanını saklayıp Türkiye'ye getirmesini sağlamıştır.

Erendoruk'un diğer romanlarından farklı bir kurguda yazdığı bu roman, üçüncü kişinin anlatımıyla gözler önüne serilmiştir. Üçüncü kişinin bavuldan çıkardığı yaprakları okuyup bitirmesiyle son bulan romanda Cemil Hoca'nın hayatı anlatılmıştır. Bu roman da, her eserde olduğu gibi siyasi ve sosyal olayların sembolik anlatımlarla verilmesi, kapalı bir şekilde eleştirinin yapılması, Erendoruk'un duygu ve düşüncelerini, yaşadıkları ve gördüklerini anlatması, romanın ana yapısını ve arka planındaki mesajı vermesi bakımından önemlidir.

Zaman ve Mekân

Roman geniş bir zaman dilimini kapsar. Cemil Hoca'nın hayatından başlayarak 1989 büyük göçüne kadar gider. Romanda bahsedilen en eski zaman 1944 yılıdır.

Cemil Hoca'nın yaşadıkları 1944 yılından, komünist güçlerin II. Dünya Savaşı'ndan sonra iktidara gelmesinden, iktidarın son bulduğu 1989 yılına kadar gider. Bu arada kalan zaman dilimi kimi zaman hızlı geçişlerle Cemil Hoca'nın hayatı ve yaşadıkları çerçevesinde anlatılır.

Roman, Bulgaristan'da Türklerin yoğun bir şekilde bulunduğu Cemil Hoca'nın köyü Kuşalan'da geçer. Zaman zaman ve romanın akışı içerisinde Türkiye'de, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Bilecik ve Edirne de romanda geçen mekânlardır. Daha sonra Vidin'e sürgün edilen Cemil Hoca'nın 1989 göçüyle Türkiye'ye gelmesi ile roman İstanbul'da son bulur. Cemil Hoca, Gülhane Askeri Hastanesi'nde vefat eder.

Başlıca Fikirler ve Mesajlar

Romanda, Erendoruk'un her eserinde olduğu gibi siyasi unsurlara yer verilir. Cemil Hoca'nın sözleriyle, yazarın vermek istediği mesaj aktarılır. Romanda Bulgaristan'da Türklerin yaşadığı tüm sıkıntılardan ve yaşanan gerçeklerden bahsedilir. Bu ifadelerde Bulgaristan Türklerinden tanınmış yazar ve şairlerden söz edilir.

“...1949'da Güney Bulgaristan bölgesinden yüzlerce Türk, aileleriyle beraber kuzeye sürüldü. Bu olay, Türk halkı arasında korkuya sebep oldu. Daha kötüsü Şumnu Nüvvap Okulu'ndan tanıdığım Osman Kılıç adında biri, birkaç suç arkadaşlarıyla ölüme mahkûm edilmişlerdi.”²²¹

Cemil Hoca, Çavdar'ın odasında Çavdar'la konuşurken komünist rejimin, siyasetinin kötü yerlere gideceğinin farkında olduğunu belirterek açıkça şunları söyler:

“Balkanlar'ın Bulgaristan'a ait kısmında Osmanlı'nın izleri ben ve milyonu aşan soydaşlarım, din kardeşlerimdir. Onların inançları, imanı, gelenek-görenekleri, âdetleri, dili ve de onlara uyguladığı barınakları, mescitleri, camileri, minareleri, vakıfları, okulları... Saydıklarımın cansız olanlar yıkarak, yakarak silinecek ve giderek sıra canlıları silmeye gelecek...”²²²

²²¹ Erendoruk, **Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür**, Yesevi Yayınları, İst. Mart 2002, s.s. 26-27.

²²² Erendoruk, a.g.e., s. 43.

Çavdar'la konuşmasına devam eden Cemil Hoca'nın sözleri bize Mehmet Akif'in İstiklâl Marşını hatırlatır. "...Şehâdetleri dini temeli olan ezanların, bu toprakların dağlarında, tepelerinde, vadilerinde altı yüzyıldır inledikten sonra birdenbire susturuluşu neyle, nasıl, hangi gerekçelerle izah edilebilir?"²²³

Cemil Hoca, yaşananların ve daha sonra yaşanacak olanların farkındadır. Bu, Erendoruk'un ve eserlerinin en büyük özelliği olan önsezi duygusudur. Cemil Hoca, benliklerinin yok edilmeye çalışıldığının farkındadır ve bunu engellemek için mücadele eder.

"...Komünistlerin ikna yolunu bırakıp zorlama yoluna geçişleri, gelecek yıllarda neler olabileceğinin habercisiydi. Sosyalizm, güler yüzlülüğünü terk edip asık suratlılığa, zorbalığa, despotizme geçiş yapmıştı. Bundan böyle yaptırmak istediğini, eline giydiği yumuşacık kadife eldivenle okşayarak değil, eldiveni atıp sivri tırnaklarıyla, daha sonra da yumruğuyla yaptıracaktı..."²²⁴

Romanda ipucu olarak görülebilecek isimlerden yazar ve şairlerden de bahsedilir. Bahsi geçen kişilerden biri de yazarın kendisidir.

"Adaya (Belen) bir yandan yeni yeni sürgünler getiriliyor, öbür yandan birer ikişer Kuzey Bulgaristan'ın boşalan Bulgar köylerine sürülüyorlardı. Temmuz sonuna doğru Nuri Turgut'un, Kâzım Tata'nın da aralarında bulunduğu bir grup serbest bırakılmıştı. Durumu oldukça ağır olan Ö. Osman da bu sayıdaydı. Bana, Eski Zağra Cezaevi'nde kaleme aldığı şiirlerden birkaçını okumuştum."²²⁵

Cemil Hoca ve onun gibi nice insanlar Türklük için mücadele etmiştir. Bulgaristan Türklüğünü ayakta tutmaya çalışmıştır. Bu romanda da Erendoruk'un yaşadığı ve gördüğü olayların neticesinde kurgulanan, gerçekçi bir tarzla oluşturulan yapıyı görüyoruz.

Cemil Hoca, her zaman kalbi milleti için atan bir insan olarak yaşamış ve son nefesini de bağlı olduğu millet için, yani Türklük ve onların saadeti için şu sözleri söyleyerek almış ve ahirete göçmüştür. "Mevlâ'mın beni güldürmemesi önemli değil, evlât. İki buçuk milyon Türk'ün gülüyor olması önemli. Bu bana yeter."²²⁶

²²³ Erendoruk, a.g.e., s. 45.

²²⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 66.

²²⁵ Erendoruk, a.g.e., s. 218.

²²⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 246.

Bu mesajlarla ve anlatımlarla ilerleyen ve ele alınan romanda Ömer Osman Erendoruk, şahsıyla özdeşleştirerek yansıttığı ve elli yıllık Bulgaristan hayatında yaşadığı sıkıntıları, acıları, gördüğü ve tanık olduğu zulmü simgesel bir tarzda dile getirmiştir. Erendoruk'a göre "Ağlatan Mevlâ, yine güldürür." Hayatı boyunca Türklük mücadelesi veren Ömer Osman Erendoruk, doğal olarak eserlerinde de bu duygularını ve yaşadıklarını yansıtmıştır. Bu açıdan gerçekçi ve yalın tarzıyla Bulgaristan Türkleri Edebiyatının öncülerinden biri olmayı başarmıştır.

5.5. İçimizdeki İnci Taneciği

Ömer Osman Erendoruk'un "İçimizdeki İnci Taneciği" adlı romanı İstanbul'da yazılmaya başlanmış ve Bulgaristan'ın Koşukavak kasabasında bitirilmiştir. Erendoruk'un dördüncü romanı olan bu roman 2004 yılında İstanbul'da Samanyolu Yayınları tarafından yayımlanmıştır.

Romanın konusu insandaki soyaçekimdir. Erendoruk'un başta, şiirlerinde ele aldığı bu tema bu romana da konu olmuştur. İnsan, soyundan ayrılrsa bile, ona olan çekimi, içerisinde bir inci gibi saklı kalır ve bir gün günyüzüne çıkar. Bu insanın mayasıdır. İnsan, ne kadar yabancılaştırılsa da bu soyaçekim onu gerekli şartlarda gün ışığına çıkartır.

Bu romanda da doğumda çalınan ikiz bebeklerden birinin yıllar sonra genç bir delikanlı olduğu zamanlarda bulunması, anne ve ikiz kardeşlerin birbirine kavuşması anlatılır.

Romanın başlangıcı oldukça ilginçtir. İlk on beş sayfada yazar, insanoğlunun içinde bulunduğu kötülükten, bencillikten bahseder. Sosyal ve siyasi olarak içinde bulunulan durum eleştirel bir şekilde anlatılır. Bulgaristan'daki sosyal ve siyasi durumun zorluğu ve sıkıntısı, Türkler üzerindeki baskılar örneklerle, tarihi bir şekilde açıklanır ve daha sonra romana giriş yapılır.

Vak'a

Romandaki Emine Teyze, eşi hapisteyken doğum yapar. İkiz bebek bekleyen Emine Teyze'nin doğum sırasında ikiz bebeklerinden birini kaçırlar. Emine Teyze durumu daha sonra öğrenir. Doğan fakat birini kollarına alamadığı oğullarına Ferhat ve Serhat adını koyar. Yanında olan oğlunun adı Ferhat'tır.

Bu şekilde aradan yılar geçmiştir. Ferhat, yirmi yaşında evlenmiştir. Şimdi yirmi beş yaşındadır ve Selçuk adında bir oğlu vardır. Aradan geçen yıllarda Türkler üzerindeki baskı ve şiddet artar. Türklerin adları zorla değiştirilir. Etrafta Bulgar güçleri kol gezmektedir. Bir gün torunu Selçuk'la çarşıda oğlu Ferhat'ın doğum günü için ona hediye almak üzere dolaşan Emine Teyze, bir Bulgar komandosunu görür. Oğlu Ferhat'a çok benzemekte olan bu delikanlının tıpkı Ferhat'ta olduğu gibi yüzünde morumsu bir ben vardır. Bugün doğum günü olduğunu öğrendikleri o askerin oğlu olduğunu anlar. Bu umut ve acı ile oradan uzaklaşan Emine Teyze oğlunu bulduğunun farkına varır. Komando er de Emine Teyze'yi görünce içinde garip bir duygu hisseder. Bu, soyaçekimdir. Bu olayı oğlu Ferhat'a anlatır. Ferhat, bir tesadüfle komando er Serhat ile tanışır. Babalarının ölümü üzerine yaptırdığı çeşmenin başında Serhat'ın tıpkı kendisindeki gibi ayağının son parmaklarının birleşik olduğunu görür. Onun kardeşi olduğundan artık emindir.

Serhat, Ferhat'ın ikiz kardeşi, Emine Teyze'nin de annesi olduğunu anlar. Fakat iki arada bir derede kalmıştır. Serhat vicdanı ile baş başadır. Çünkü o, Bulgar komünizminin elinde yetişmiştir. Bu durumun onlara zarar vereceğini düşünür. Ama Serhat yine de tam olarak bir Bulgar gücü olamamıştır. Onun içerisindeki Türk kanı, soyaçekim gücü onun gaddar ve zalim olmasını engellemiştir. Serhat da bunun farkındadır.

Komünizmin uygulamalarının yanlış ve çirkin olduğunun farkında olan Serhat, kardeşine ve annesine kavuşmak istemektedir. Bulgar ordusunun emrinde olan Serhat, bir gün firar eder. Tüm emniyet güçleri onu aramaktadır. Sonraki birkaç yıl içerisinde Türkiye'ye göç başlar. Ferhat, annesi, oğlu ve karısı ile birlikte Kapıkule'den girince gözlerine inanamaz. Serhat, nakliyeciler bir arkadaşının kamyonunda saklanarak Türkiye'ye kavuşmuş, onları Kapıkule'de beklemektedir. Birbirlerine kavuşan iki kardeş ve anneyi artık güzel günler beklemektedir.

Acı bir şekilde başlayan roman bu şekilde mutlu bir sonla bitmiştir. Erendoruk'un eserlerinde sıkça rastladığımız soyaçekim kanunu, burada ana temayı oluşturan duygudur. Ne olursa olsun, anne ve kardeş elinden alınsa bile insanın özü hiçbir zaman değişmez. Bir yerde, uygun bir zamanda ortaya çıkarır. Yazar da bu düşünceyi kısa ve etkili bir kurgu ile sunmuştur.

Kişiler

Romadaki kahramanlara değinecek olursak; komando er **Serhat**, doğumdan sonra annesinden ve ikiz kardeşi Ferhat'tan ayrılmıştır. Onu kaçırın güçler, onu bir Bulgar komünisti gibi eğitmek istemişlerdir. Fakat Serhat'ın içindeki, yazarın tabiriyle “inci taneciği” hep saklı kalmıştır. Onun benliğini yıkmaya çalışan, onu komünizmin gücü ile eğiten güçler Serhat'ın içindeki öze dokunamamışlardır.

Serhat, iyi bir eğitim almıştır; fakat oradaki arkadaşlarından farklıdır. Doğru, dürüst, iyi ve yumuşak huylu, insancıl birisidir. Türk halkından kopamamıştır. Bulgar güçlerinden olmasına rağmen, emniyeti sağlarken insanlara zulüm yapmamıştır. Özel eğitim almış biri olmasına rağmen, içindeki iyi huy ve Türklük hiçbir zaman silinmemiştir. Kardeşi ve annesini bularak vicdanıyla savaşarak risk almış ve firar edip Türkiye'ye kaçıp ailesine kavuşmuştur.

İkiz kardeşlerden **Ferhat** ise; çocuk yaşta babasız kalmış, annesiyle birlikte nice zorluklara göğüs germiş, her engele rağmen iyi yetişmiş, temiz kalpli bir insandır. Yirmi yaşlarında Seniha ile evlenmiş Selçuk adında bir oğlu olmuştur. Şoför olarak çalışıp ailesine bakmaktadır. Vatansever bir insan olan Ferhat, kardeşini bulduktan sonra onu Bulgar güçlerinin elinden almak için annesi kadar mücadele etmiş bir insandır.

Emine Teyze, genç yaşta dul kalmıştır. Doğumda oğlu Serhat kaçırılmıştır. Bu üzüntü ile tek başına bin bir zorlukla mücadele ederek oğlu Ferhat'ı büyütüştür. Burada zorluklara yenilmeyen, asil, becerikli, mücadelecı, yıkılmayan Türk kadını temsil etmektedir. O da merhametli, iyi huylu, vatanperver bir anadır. Oğlu Serhat'ı bulduğunda gözlerinde umut ışığı parlar ve onu komünizmin elinden almak için mücadele eder. Soyaçekime inanan ve elbet bir gün de komünizmin biteceğini söyleyen bir insandır. Yirmi beş yıl aradan sonra özünü yitirmemiş olan oğlu Serhat'a kavuşmanın mutluluğunu yaşar.

Ferhat'ın karısı olan **Seniha** da, tıpkı Emine Teyze ve kocası Ferhat gibi olgun, iyi, temiz bir kişiliğe sahiptir. Ayakkabı fabrikasında çalışan Seniha, tüm olaylar karşısında kocasının ve Emine Teyze'nin yanında olan, oğlu Selçuk'u da aynı bilinç ve doğrulukla yetiştirmeye çalışan bir annedir.

Zaman ve Mekân

Romanda zaman, 1950'den 1989 yılına kadar geçen süreyi kapsar. Özellikle romanın ilk kısımlarındaki siyasi ve sosyal olaylardan kronolojik sırayla bahsedilir. Ana zaman ise 1985'li günlerdir. Ana mekânlar ise; Bulgaristan ve Kapıkule'dir.

Başlıca Fikirler ve Mesajlar

Romanda, özellikle ilk kısımlarda Erendoruk'un her eserinde olduğu gibi siyasi ve sosyal unsurları, simgeleri görmekteyiz. Erendoruk, hayatında yaşadığı bu olayları romanlarına aksettirmiştir. Bu siyasi ve sosyal olaylar içerisindeki insanların durumlarını, hayatlarını ve trajedilerini konu etmiştir.

Erendoruk, romanın ilk kısımlarında insanlığın içinde bulunduğu durumdan eleştirel ve sitemkâr bir üslupla bahseder. Yazar, aynı ana babadan doğsa da birinin doğru dürüst, diğerrinin ise bencil olabileceğini söyler. İnsanlığın içinde bulunduğu bu bencillik ve kötülük denizinden dem vurur. Bencilliğin olduğu yerde huzursuzluğun olacağını belirtir. Böylece de korku ve terörün zuhur edeceğini söyler.

"...Zirvedeki bencil tip, etrafına topladığı benzerleriyle akla hayale gelmedik huzursuzluklar çıkarır. Ve... zulüm başlar. Yasallaştırılmış terör, insanların başucunda Demoklas kılıcına dönüşür. Ortalıkta korku at koşturur. Birbirine güven kalmaz. Güvensizlik; sevgiyi, samimiyeti, sıcaklığı yok eder..."²²⁷

Yazar, bu eleştiri ve sitemle birlikte Türkler üzerinde uygulanan asimilasyon politikasına da değinir. Bulgaristan Türkleri içerisinde asimilasyon politikasını yüreğinde en derinden hisseden insanların başında gelen Erendoruk, buna rağmen benliğini, Türklüğünü ve mücadelesini yitirmemiş ender insanlardan biri olarak karşımıza çıkar. Bu romanda da oynanan ve uygulanan siyasi ve sosyal oyunlardan, politikalarından bahseder.

"...Hele hele ülkedeki iki buçuk milyon Türk ahalisinin başına gelmedik kalmamıştı. 1959'da Türk okulları kapatılmış, 1973'te ana dilinde okuyup yazması, konuşması yasaklanmış, türküleri, şarkıları susturulmuş, gelenek, örf ve âdetlerini uygulaması men edilmişti. 1970'lerde Pomak Türklerinin adları değiştirilmiş, onlarca kişi öldürülmüş, onlarca hapislere tıkmıştı.

²²⁷ Erendoruk, **İçimizdeki İnci Taneciği**, Samanyolu Yayınları, İst. 2004, s. 12.

1980 başlarında Çingenerin adları Bulgarlaştırılmıştı. 1983'ün başından itibaren aralıklarla Türklerin adları Bulgarca adlar ile değiştirilmeye başlanmıştı. 1984'te değiştirme hızlanarak devam etmişti. 1985'in ilk aylarında artık Bulgaristan denen kızıl cehennemde Türk adı taşıyan tek kişi kalmamıştı...²²⁸

Emine Teyze'nin eşi, Ferhat ve Serhat'ın babası Mesut da Türklük mücadelesi yapan ender insanlardan biri olarak Bulgar güçleri tarafından 1960 yılında on beş yıl hapse mahkûm edilmişti. Emine Teyze'nin, Serhat ve Ferhat'ın bu mücadelecî tavrı biraz da eşi ve babalarından geliyordu. Mesut iyi bir öğretmen ve doğru bir insan olarak Bulgar güçlerine karşı mücadele etmiş, Bulgar güçleri de çıkarlarına ters gelecek girişimde bulunan, Türklük mücadelesi yapan Mesut'u susturmak için hapse atmıştı.

“...Millî şuuru tam, iyi bir öğretmen ve dürüst bir kişi olan Mesut, Türk okullarının kapatılışını bir türlü hazmedememiş, gerek arkadaşları arasında, gerek toplantılarda sert çıkışlarda bulunmaya başlamıştı. Eğitim Bakanlığına, Parti Merkez Komitesine, Türk okullarının kapatılmasının anayasaya aykırı olduğunu, bu davranışlarıyla komünist rejimin önceki faşist rejimden farkı olmadığını belirten keskin ifadeli mektuplar yazmıştı. Aynı ruhta bir mektup da zamanın Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes'e postaladığı ve mektubun polisçe alıkondduğu için 1960'ın Ocak ayında tutuklanıp alalecele yargılanmış, 15 yıl hüküm giymişti...²²⁹

Emine Teyze'de tüm olanlar karşısında bazen tek başına olduğunda var olan durumu düşünür. Yazar, buradaki Emine Teyze'nin düşünceleri ile de diğer unsurlar ve arka planlarda olduğu gibi romanın mesajını vermeye çalışır.

“...Komünist ideolojinin hâkim olduğu ülkelerde kreşlerden başlayıp okulların bütün merhalelerinde, üniversitelerde, basında, yayında çocuklara ateist eğitim verilir. Bir devlet memurunun, bir parti üyesinin camiye veya kiliseye gitmesi işinden olmasına yeterlidir...²³⁰

Erendoruk komünist rejimin çökeceğini her seferinde söyleyen bir insandı. Bunu eserlerinde, hatıralarında açık, bazen de kapalı ve simgesel anlatımlarla verdiğini görürüz. Bu romanda Emine Teyze'nin düşünceleri de aynıdır. Emine Teyze ve oğlu Ferhat da komünizmin çökeceğini bilir.

²²⁸ Erendoruk, a.g.e., s. 13.

²²⁹ Erendoruk, a.g.e., s.s. 31-32.

²³⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 46.

“...Komünist rejimin çöküşünü. Bu mümkün müydü? Oğlu Ferhat’a göre mümkündü. Çünkü zulüm doruk noktasına varmıştı. Doruk noktasına ulaşan zulmün muhakkak çöküşü başlardı...”²³¹

Emine Teyze ve Ferhat’ın önsezisi aylar geçtikçe doğru çıkıyordu. “...1989’un ilk aylarında, Kuzeydoğu’da sürgünde bulunan üç Türk, Demokratik Platform adı altında bir hareket kurduklarını açıklamışlar, Batı radyolarında tüzüğü yayınlanmıştı. Bu, mutlu bir sona doğru hızlı ilerlendiğinin işaretiydi...”²³²

O yıllarda yaşanan olaylara ve konuşulan diplomatik sözlere eserlerinde yer veren Erendoruk, komünist rejimin çöküşü ve büyük göçü romanına konu edinir. Emine Teyze’nin ve Ferhat’ın dediği gibi mutlu günler gelmiştir.

“1989’un ilk yarısını içeren aylarda Bulgar lider Jivkov ile Türkiye Başbakanı Turgut Özal arasında, basın-yayın aracılığı ile söz düellosu yürütülüyordu. Bulgar yöneticilerinin hakaret ve tehditlerine Turgut Özal gayet sakin, bir diplomata yakışır cevaplar veriyor, Bulgaristan Türklerini kastederek ‘Bir sepet yumurtanın üzerine bir yılan çöreklenmiş. Biz, tek bir yumurta kırılmadan yılanı etkisiz hâle getireceğiz’ diye cevap veriyordu.

Bulgar yöneticiler hakaret ve tehdit savurmalarına rağmen ‘geri adım’ atmaya başlamak zorunda kalmışlardı ki, Özal’ın ‘Taşı yerinden oynattık’ deyişi yüreklere su serpmişti. Daha da ileri giderek kapıların soydaşlara açık olduğunu ilan etmişti...”²³³

Annesinden ve kardeşinden iki yıl önce Türkiye’ye firar eden ve Çorlu’da dayısının yanında yaşayan Serhat, annesi ve kardeşine kavuşunca ayrı geçirdiği ve yepyeni bir Serhat olarak çıktığı o iki yılı şöyle anlatır:

“Anneciğim, kardeşim, iki yıl boyunca Çorlu’da ne yaptığımı sorarsanız söyleyeyim. Aldığım nafakanın helal olması için dayımın marketinde çalıştım. Anadilimi daha iyi öğrenmek için bir Türkçe öğretmeninden ders aldım. Dinim İslam’ı öğrenmek için bir cami imamından ders aldım. Akşamları geç vakitlere kadar Türk

²³¹ Erendoruk, a.g.e., s. 73.

²³² Erendoruk, a.g.e., s. 158.

²³³ Erendoruk, a.g.e., s. 159.

Tarihi, Türk edebiyatı kitapları okudum. Artık beş vakit namazımı kılıyor, orucumu tutuyorum...”²³⁴

Ele alınan ve bahsedilen bu konularla ve bitirilen sonla Erendoruk, ana mesajını vermiştir. Trajik bir şekilde başlayan roman, Serhat’ın ailesine kavuşması, Türklüğünü, dilini ve dinini öğrenmesiyle mutlu bir şekilde sonlandırılmıştır. Çoğu eserinde acı sonla biten konular bu romanda mutlu bir sonla bitmiştir. Bu açıdan da roman diğerlerinden farklı bir yere koyulabilir.

Bulgar güçlerinin karşısında her eserde olduğu gibi ayakta durmaya çalışan bir benlik vardır. Burada da Emine Teyze ve Ferhat, mücadelesini sonuna kadar sürdürmüş ve Serhat’a kavuşarak kazanan taraf olmuştur. Yazar, bize önseziyle Emine Teyze ve Ferhat’ın duygu, düşünce ve yaptıklarıyla Bulgar güçleri karşısında mücadele eden Türk’ü vermiş ve ana mesajı bu çatı altında sunmuştur.

Erendoruk’un mücadelecî tavrını ve zihni gücünü eserlerindeki kahramanlara aktararak vermesi onun önemli yönlerinden birisidir. Çünkü Erendoruk, “Güçlü bir önseziye sahip bir yazar ve şair olarak rejimin Türk halkı üzerinde baskı yapmaya başladığı yıllarda bile rotasını belirlemiştir.”²³⁵ Erendoruk’un her eserinde bu duygu, inanış ve felsefeyi görürüz. Bu inanış ve düşüncelerin yoğun olarak bulunduğu bu romanda da vermek istediği mesajı vermiştir.

5.6. Toprağa Kan Düştü

Yazarın son romanı olan bu roman 2005 yılında Çağrı Yayınları tarafından İstanbul’da yayımlanmıştır. Romanda üçüncü kişinin anlatımını ve başkarakter Murat’ın anlatımıyla da kahraman bakış açısını görmekteyiz.

Vak’a

Romanı anlatan üçüncü kişi ve romanın başkahramanı olan kişi Murat adlı bir gençtir. Onun hayatı ve yaşadıkları çerçevesinde roman ilerler. Roman 1974 yılından başlar. Romanın kahramanı olan Murat sosyalist görüşe sahip bir gençtir. Üniversitede edebiyat bölümünde okumaktadır. O yılların siyasi ve sosyal gerginliği içerisinde bir solcu olarak sağ kesimle düzen savaşına girmiştir. O yıllarda Koşukavak’tan gelen

²³⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 182.

²³⁵ Türker, a.g.e., s. 39.

Orhan amcasının gelişinden memnun değildir. Çünkü Murat'a göre amcası Bulgaristan gibi sosyalist bir ülkeden kaçmış, orada komünizmle mücadele etmiştir. Murat'a göre de en iyi düzen komünizmdir. O yıllardaki siyasi gerginlikler neticesinde devrimci olan ve bu görüşlere hiç düşünmeden bağlanan sosyalist örgütlerle irtibatta olan Murat, amcasıyla tanışınca bu görüşlerini biraz sert bir şekilde ona aktarır. Amcası Orhan ise, tüm bunlara rağmen onu ve onun çıkışını sakın karşılar. Murat'la görüştüğü zamanlarda ona telkinlerde bulunur. İlk zamanlarda bu konuşmalara çok sinirlenen ve amcasını hoş karşılamayan Murat, zamanla amcasına ve onun söylediklerine kulak asmaya başlar.

Murat'ın o yıllarda Şefika adlı bir sevgilisi vardır. Onunla lise yıllarından beri tanışan Murat, üniversite bitiminde Şefika ile evlenmeyi düşünür. Şefika da tıpkı Murat gibi sosyalis bir kızdır ve sosyalist bir örgüt içerisinde bulunur.

Bir gün örgüt içerisinde Şefika'ya göz koyan bir kişi saldırı yapılacağı gerekçesiyle bir grup kurar. Bu gruba Şefika'yı da alır. İstemese de liderin dediğini yapmak zorunda olan Şefika o grupla gider. Olanlar karşısında çaresiz olan Murat ise durumu sessiz ama bir o kadar da endişeli ve korku dolu gözlerle izler. O günden sonra Şefika'dan haber alamaz.

Aradan haftalar ve aylar geçer. Orhan Amca, yeğeni Murat'a komünizmin gerçek yüzünü göstermek ister. Onunla birlikte Bulgaristan'a gitmeyi planlar. Amacı, Murat'ı keskin ve yanlış inançlarından, düşüncelerinden kurtarmaktır. Çünkü Murat, keskin düşünceleri ile benliğini yitirmekte olan, tüm değerlere karşı gelen asabi ve inatçı bir gençtir. Orhan Amca ise, tüm bunlara karşı her zaman hoşgörülü olmuş, eğitilmiş olmamasına rağmen çok bilgili, ileri görüşlü, saygın bir kişidir. Onun bu tavırları zamanla Murat'ın olumlu yönde ilerlemesini ve gelişmesini sağlamıştır.

Bu amaçlar içerisinde 1978 yılının Ekim ayında Orhan Amca ile yeğeni Murat, trene binip Bulgaristan'a doğru hareket eder. Oraya vardıklarında Orhan Amca'nın evi olan Koşukavak'a giderler. İki hafta boyunca civar köylerdeki akrabaları ziyaret ederler. Bu zaman dilimi içerisinde birbirleriyle siyasi konuşmalar yaparlar. Murat yavaş yavaş, asıl gerçeği idrak etmeye başlar. Orada önlerine çıkan engeller, yaşadıkları ve gözlemledikleri Murat'ı Orhan Amca'sına daha da yaklaştırır ve onu daha da sevmeye başlar.

Kısa süre içerisinde gerçeği gören ve keskin, yanlış düşüncelerinden kurtulan Murat, namaz kılmaya başlar. İnançlı bir kişi olur ve benliğine kavuşur. Bazen arabayla

bazen de yayan yolculuklar sırasında Orhan Amca ona çocukluğunda annesini, babasını ve ablasını nasıl kaybettiğini, Balkan Savaşı yıllarındaki zulmü ve yapılan katliamları anlatır.

Balkan Savaşları sırasında bir gece Türkiye'ye kaçmaya çalışan içlerinde yedi yaşında olan Orhan Amca'nın, ailesinin ve akrabalarının bulunduğu kervana yapılan baskın sonucunda Orhan Amca'nın gözleri önünde annesi, babası ve ablası Bulgar güçleri tarafından öldürülür. Kadınların ve kızların ırzına geçilir. Bu sırada yerde ölü numarası yaparak kurtulan ve sürünerek bayırdan aşağı inen Orhan Amca, yedi yaşında iken bu katliama şahit olur ve ailesini kaybeder.

Bunları anlatırken gözleri dolan Orhan Amca'nın karşısında Murat her şeyi daha da anlamaktadır. O sırada çocuk yaşta olan Orhan Amca kurtulur. Yalnız başına dağda mahsur kalınca, baskından kurtulan dayısı ve yengesini bulur ve olanları onlara anlatır. O günden sonra ona dayısı ve yengesi bakmıştır.

Balkan Savaşı yıllarındaki bu olayları, katliamları ve zulümleri dinleyen Murat, komünizme karşı artık büyük bir öfke duymaktadır. Bu sırada yolculuklarına ve ziyaretlerine devam eden Orhan Amca ve yeğeni Murat'ı bir gece Bulgar polisleri alıp karakola götürür. Onları günlerdir izlediklerini ve onların yasadışı işler yaparak Türklük propagandası yaptıkları iddiasıyla gözaltına alırlar. Karakolda döverek sorgulamaya başlarlar ve suçlarını itiraf etmelerini söylerler. Suçsuz yere ve bir iftira sonucu kendilerine bir oyun yapıldığının farkında olan Murat ve Orhan Amca direnir ve suçlamaları kabul etmez. Oyunlarını kabul ettiremeyen ve haksız olan Bulgar güçleri onları sınır dışı etmek şartıyla serbest bırakır.

Serbest kalan Orhan Amca ve Murat dönüş yolculuğuna koyulur. Trenle İstanbul'a vardıklarında Türkiye'de özellikle de İstanbul'da siyasi karışıklığın iyice arttığını görürler. Fakat Murat artık tamamıyla değişmiş, akıllı, bilinçli, inançlı bir genç olmuştur. Tekrar örgüte gitmek istemez. Orhan Amca ve Murat'ın babası siyasi olaylar bitene kadar onun Edirne'de teyzesinin yanında kalmasını söylerler ve Murat'ı Edirne'ye götürürler. Bir buçuk yıl teyzesinin ve eniştesinin yanında kalan Murat, bir gün eniştesiyle dışarı çıktığında darbe olduğunun haberini alır. 1980 darbesinin sonuçları ve etkisi geçtikten sonra tekrar İstanbul'a döner. Artık Murat tamamıyla değişmiş, temiz ve özgür bir insandır.

Geçen yıllar içerisinde Şefika'dan hiç haber alamayan Murat okulunu bitirir. Bir lisede edebiyat öğretmeni olarak çalışmaya başlar ve mezuniyetten üç yıl sonra bir sınıf öğretmeni ile evlenir. İlerleyen yıllar içerisinde bir kızı ve oğlu olur. Bu yıllarda onun en sevdiği insan ve tek kahramanı olan Orhan Amca'sı ölmüştür. Murat sık sık onun mezarına gidip dua eder. Orhan Amca, Murat'ı tekrar benliğine kavuşturmuş, ona doğru yolu göstermiş bir insandır. Bu yüzden Murat'ın gönlünde amcasının yeri büyüktür.

Yıllar 2004 yılını gösterdiğinde on yaşında olan ve okula giden oğlu için oğluyla birlikte alışveriş yapan Murat, yolda ayakları olmayan bir dilenci görür. Onun hâline acıyarak üzgün bir şekilde yanından geçip giderken arkadan 'Murat Bey' diye bir ses duyar ve duraksar. Dilenci kadının yanına giden ve onu tanımayan Murat, dilencinin: "Ben, Şefika'yım" sözüyle şok olur. Murat, yıllar sonra Şefika'yı bulmuştur. Onunla parka giderek her şeyi anlatmasını söyler. Şefika, örgüt liderinin o gece baskın yapılacağı sözü ile kendisini bir eve götürdüğünü ve burada kendisine sahip olduğunu söyler. Günlerce örgüt liderinin elinde hapis kalan ve daha sonra hamile kalan Şefika'yı bir araba ile ormana götüren adam arabanın içerisine el bombası atıp kaçırmıştır. Adı Mehmet Ali olan bu örgüt lideri onu ölüme terk edip kaçırmıştır.

Günlerce hastanede yatan çocuğunu düşüren ve iki ayağını kaybeden Şefika sefil ve yalnız bir şekilde kalakalmıştır. Şefika'nın annesi bir adamla kaçırmıştır. Yalnız kalan Şefika, komşularının yardımı ile bodrum katında bir yerde sefil bir şekilde yaşamakta, onların yardımı ile karnını doyurmakta ve dilencilik yapmaktadır. Bu acı olaylar karşısında dona kalan ve gözyaşlarını tutamayan Murat ve Şefika üzgün bir şekilde ayrılır.

Bir yandan iyi başlangıç, bir yandan da acı bir sonla biten roman, başkahraman Murat'ın geçirdiği değişim yönüyle dikkate değerdir. Yazar, diğer romanlarından farklı olarak bu son romanında 1970'li 1980'li yıllardaki Türkiye'nin siyasi ve sosyal ortamını anlatır. Bunu anlatırken de komünizmin ve Bulgar komünizminin kötü yönlerini etkili biçimde ortaya koyar. Orhan Amca karakteri ile Murat karakteri birbirine zıt görüşlerde olsa da yazar, Orhan Amca karakterine yüklediği erdemlerle durumu, romanın konusunu ve ana mesajını ders verici bir şekilde yansıtır.

Kişiler

Murat, lise ve üniversite yıllarında solcu hocalardan dersler almış. Bulunduğu ortam ve gençliğin vermiş olduğu toyluk onu keskin bir görüşün içine atmıştır. Dini reddeden, her türlü düzene karşı gelen bu görüş içerisinde Murat, örgüt içerisinde çalışan ve devrimci gençlik diye bahsettiği gençler içerisinde yer alır. Değişmeyen, kimseyi dinlemeyen, katı kurallar içerisinde asi bir genç olan Murat'ı, hoşgörü ile değiştiren ve doğru yola adım adım sokan Orhan Amca'dır.

Koşukavak'tan gelen amcası Orhan Amca'ya karşı öfkeli ve ön yargılı olan Murat, onun sayesinde değişecek ve bu düşüncelerinden kurtulacaktır. İlk başta sevmediği fakat onunla vakit geçirdikten sonra ona ısınan Murat, Orhan Amca'nın onu Bulgaristan'a götürüp her şeyin iç yüzünü orada göstermesi ile bilinçlenir. Zamanla inanç kazanır. Artık Orhan Amca hakkındaki kötü düşüncelerinden kurtulmuştur, ona bir başka saygı duyar ve sevgi besler. Onun şu sözleri gerçeği anlamaya başladığını ve yavaş yavaş değiştiğini bize gösterir:

“...Orhan amcanın tahsil durumunu bilmiyordum. Sormamış, ilgilenmemiştim. Fakat anlamaya başlamıştım ki, Orhan amca ne cahil, ne de yarı cahil biriydi. Altmış şu kadar yıllık hayat tecrübesi onu itibar sahibi kılmış, sözünü önemsetir duruma getirmişti. Şuna inanmıştım ki, Orhan amca muhatabını boş lakırdıyla oyalayan biri değildi. Bildiğini yeri geldikçe yaşanmış vakalarla perçinleyerek inandırıcılığını bir güzel garantiliyordu. Bunları aklımdan geçirirken, onun, beni sosyalist bir ülke olan Bulgaristan'a götürüşünün tesadüf olmadığının bir kez daha farkına varmıştım.”²³⁶

Murat, gözünde ilk başta sosyalist bir ülkeden kaçan cahil, aksi bir insan olarak bulunan Orhan Amca'nın hiç de öyle biri olmadığını anlar. Çünkü Murat, gerçekleri anlamaya başlamış, ön yargılarından silinmiş bir kişiye dönüşmüştür. Bu sözleri bunu açıkça göstermektedir: “İlk geldiğinde tecrübesiz, görgüsüz bir ihtiyar zannettiğim amcam gönlümde efendi biri olarak yer almıştı.”²³⁷

Ve Murat, on beş gün kaldığı Bulgaristan'da kendi benliğini bulmuş ve rahatlamış bir şekilde dönmektedir. Bu sözleri onun içerisindeki kötülükten nasıl kurtulduğunu bize gösterir:

²³⁶ Erendoruk, **Toprağa Kan Düştü**, Çağrı Yayınları, İst. 2005, s.s. 61-62.

²³⁷ Erendoruk, a.g.e., s. 65.

“O on beş günde ben, bendeki yabancıyı kovmuştum. Yerinde tabi ve gerçek ben kalmıştı. Bundan böyle bana yabancı ideolojiden bahsedene diyeceğim şu: Ayırmayın beni benden!”²³⁸

Murat’ı benliğine kavuşturan **Orhan Amca**, tahsil görmemesine rağmen oldukça bilgili, akıllı, boş konuşmayan, saygın ve hoşgörülü bir insandır. Balkan Savaşları yıllarında ailesi katledilmiştir. Çocuk yaşta yalnız kalmıştır. Ona dayısı bakmıştır. Bir oğlu ve bir kızı vardır. 1974 yılında İstanbul’a göç etmiştir ve oğlu ile yaşamaktadır. Marangozluk yapan Murat’ın babası Kara Tahir’in abisidir.

Orhan Amca, ömrünün altmış yılından fazlasını Bulgaristan’da geçirmiş, orada Türklüğünü ve benliğini koruma mücadelesi yaparak bu günlere gelmiş bir insandır. İstanbul’a ilk geldiği yıllarda bir fabrikada gece bekçisi olarak çalışmaktadır.

Orhan Amca, Murat’la tanıştıktan sonra onu komünizm ideolojisinden kurtarmak ve ona benliğini kavuşturmak için sakin ve hoşgörülü bir şekilde ona doğruyu ve gerçeği göstermeye çalışmıştır. Murat’la konuşmalarında siyasi ve sosyal mesajlarla durumun anlatıldığı görülür. Yazar, Orhan Amca karakteri ile duygu ve düşüncelerini ve romanın alt yapısını, ana fikri oluşturan mesajlarını verir. Buna Orhan Amca’nın Murat’la ilk tanıştığı zamanlarda şu söyledikleri örnek olarak verilebilir:

“Evlat, faşizm ve komünizm iki ayrı uçta yer alırlar. İkisi de aşırılığı kendilerine ilke seçmişlerdir... Dinle de sana benzer taraflarını söyleyeyim: Tek partilik, tek adam, tek ideoloji, tek tip fikir. Eğitim, kültür, basın-yayın tek partinin kontrolünde. Kısacası, tek merkezcilik...”²³⁹

Orhan Amca, Bulgaristan gezisi sırasında Murat’a gerçeği bizzat göstermiş, Murat da gerçeği bizzat gözlemlemiştir. Murat, çok sevdiği komünizmin hiç de düşündüğü gibi olmadığını öğrenir. O günlerde gördüklerinin ve öğrendiklerinin muhakemesini yapar:

“Misafirliğimiz esnasında edindiğim bazı intibalarım Türk ahalisi için hiç de iç açıcı sayılmazdı. Bir akrabanın, ikinci ve dördüncü sınıflarda okuyan öğrenci çocuklarından hiçbiri Türkçe okuma, yazma bilmiyorlardı. Çünkü beş altı yıldan beri okullarda Türkçe dersi okutulmuyormuş. 1959’da Türk okulları kapatılmış, Türk

²³⁸ Erendoruk, a.g.e., s. 138.

²³⁹ Erendoruk, a.g.e., s. 33.

çocukları Bulgar çocuklarıyla beraber Bulgar okullarında okuyorlarmış. 1973'te Türkçe dersler, çeşitli hilelerle tamamen yasaklanmış.”²⁴⁰

Gördükleri ve öğrendikleri karşısında kendini bulan ve doğruya, gerçeğe kavuşan Murat'ın hayatı artık yeniden başlamış gibidir. Tüm olaylardan sonra kendine bambaşka bir hayat çizgisi çizmiştir.

Roman Murat'ın bu değişimi ve bu değişim sonrasındaki hayatından bahsederek son bulur. Gençken sevdiği kızı geç de olsa bulmuştur. Artık evli ve iki çocuğu olan bir öğretmen olarak yaşamına mutlu bir şekilde devam eder.

Zaman ve Mekân

Roman 1974 yılından başlamıştır. 1970'li ve 1980'li yıllardaki Türkiye'nin gergin siyasi ve sosyal ortamı ve sonunda gelen darbe ile devam eder. 1974-2004 yılları, romanda geçen ana zaman olarak görülür. Romanın gidişatı içerisinde Orhan Amca, Balkan Savaşları'ndan ve çocukluk yıllarından bahsederek zamanda geriye dönüşler yapar. Roman, 2004 yılında Murat'ın çocuklarının büyüdüğünden ve Murat'ın hayatına mutlu bir şekilde devam ettiğinden bahseder. Şefika ile karşılaşip konuştuktan sonra ayrılmaları ile son bulur.

Romanda, geçen iki ana mekân vardır. Biri İstanbul, diğeri Koşukavaktır. Orhan Amca ile Bulgaristan'a giden Murat, burada Koşukavak başta olmak üzere birkaç Türk kasabasını dolaşır. Buralarda geçen isimler gerçektir. Türkiye'de İstanbul, Edirne, Konya bahsedilen mekânlardır. Roman, ana mekânlardan biri olan İstanbul'da son bulur.

Başlıca Fikirler ve Mesajlar

Romanda geçen siyasi unsurlar Erendoruk'un her eserinde gördüğümüz nitelikleri barındırır. Erendoruk, ömrünün elli küsur yılını geçirdiği Bulgaristan'daki sosyal ve siyasi hayatı, komünizmin gelmesiyle Türkler üzerinde oluşan baskı ve şiddeti her eserinde gerçekçi bir şekilde yansıtarak eleştirisini dile getirmiştir.

²⁴⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 86.

Bulgaristan'da karışıklıklar içerisinde geçen belli bir döneme şahit olmuş, mücadelesini bizzat vermiş bir Türk öğretmen, şair ve yazar olarak halkçı kimliğini göstererek, halkın yanında yer alarak, kimsenin kolay kolay dile getiremediği acı gerçekleri söylemesini bilmiştir.

Bu romanda da Orhan Amca ve Murat karakterleri ile siyasi unsurları yansıtmıştır. Romanın diğer romanlarından farkı, Türkiye'deki 1970'li ve 1980'li yılların siyasi karışıklığını ve 1980 darbesi ile son bulan düzeni karakterlerin yaşamından, konuşmalarından ve romanın içine yaydığı yapıdan vermesidir.

Sonuç olarak yazarın son romanı olan bu roman, Bulgaristan ve Türkiye arasındaki bağlantılarla, tarihten bu yana yaşanmış Balkan Savaşı gibi acı gerçeklerle bir sentez içerisinde Murat ve Orhan Amca'nın yaşadığı olaylar çerçevesinde mesajlı bir şekilde sunulmuştur.

5.7. Romanlardaki Dil ve Üslup

Erendoruk'un romanlarında dil son derece yalın ve sadedir. Romanlardaki temaları, realist bir şekilde yaşadıklarından ve gözlemlediklerinden yararlanarak halkın anlayabileceği bir dille, neredeyse hiçbir Bulgarca kelime kullanmadan vermiş ve bu şekilde halkın sevgisini kazanmıştır.

Romanlarında, Türk-Müslüman kardeşlerinin sorunlarını, acılarını işlemiş ve kalemiyle gerçekleri dile getirmiştir. Erendoruk, "Sanat diliyle, insanlık dışı o dönemi alabildiğince deşifre etmekte ve bunu kişisel bir hırs, bir gösteri adına değil, milli duyguların verdiği asalet adına yapmaktadır..."²⁴¹

Erendoruk'un yalın ve sade bir dille yazdığı bu romanlarında dikkati çeken noktalardan biri, romanlarını oluştururken olayın içerisinde şiirlerden yararlanmasıdır. Romanlarda olay akışı içerisinde düşünceyi geliştirmek ve düzyazıyı şiirselleştirmek için şiirlerden, kısa dörtlüklerden yararlanmış ve bunları romanın içerisine dahil etmiştir. Bu şiirler, konunun akışı içerisinde kimi zaman kendi şiirleri kimi zaman da diğer şairlerin şiirleridir. Romanlarında Arif Nihat Asya'dan Mehmet Akif'e, Nazım Hikmet'e kadar çoğu şairin şiirleri, mısraları zaman zaman yer alır. Bu açıdan düzyazıları da şiirsel bir üslup taşır. "Düzyazısı şiirden uzak, şiirsellikten yoksun değildi..."²⁴²

Erendoruk'un romanlarında Halk edebiyatının özelliklerini yansıtan gelenek ve göreneklere, türkülere, zaman zaman manilere de rastlanır. Erendoruk, şiir, türkü, mani olmak üzere romana yardımcı olacak ve düşünceyi, ana fikri destekleyecek çoğu özelliğe yer vermiştir. Ayrıca rüyalardan, siyasi fıkralardan da yararlanır. Çoğu romanında siyasi özelliklerin yanında folklorik özellikler de bulunur.

Erendoruk, romanlarında gerçekte yaşamış olan kahramanlardan, kendi gibi mücadele eden aydın kesim insanlarından, şair ve yazarlardan da bahseder. Bunlardan en önemlileri: Osman Kılıç, Nuri Turgut Adalı, Süleyman Adalı,... gibi isimlerdir. Hayatında tanıdığı ve arkadaş olduğu kişilerden romanlarında simgesel bir şekilde bahseder. Ayrıca, çoğu romanında başkahraman da Ömer Osman Erendoruk'un kendisidir. Romanlarda yaşanan her olayın gerçek olduğunu, Erendoruk'un kendi duygu

²⁴¹ Türker, "Önsöz(*Abdulkadir Karataş*)", **Kalem Kılışlaşınca**, s. 3.

²⁴² Sabahattin Bayram Öz, **Türkçenin Sarmasıkları Bulgaristan Türklerinin Şiirinden Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, I. baskı, Ank. 2002, s. 326.

ve düşüncelerini, yaşanan olaylar neticesinde başkahraman olarak nitelendirdiği karakterlere verdiğini görüyoruz.

“Eserlerindeki olayların hepsi gerçektir. O, siyasi ve sosyal durumu önceden sezdi ve onun asıl suçlandığı taraf da bu oldu. Önceden her şeyi tahmin etti. Örneğin; Buruk Acı romanındaki Cem Süleymanoğlu (Cem Amca). Kahramanlar hep gerçektir...”²⁴³

Edebiyatta, özellikle de roman ve hikâye gibi türlerde üslup, yazara en çok bağlı olan öğedir. Kısacası üslup, yazarla birlikte var olur ve yazara bağlı şartlarda gelişir.

“Üslûp ferdidir, kaynağını yazarın mizacından ve tecrübesinden alır... Üsluba ait özelliklerin bir kısmı konuşan ve yazan insanın psikolojisinden ve içinde bulunduğu şartlardan da kaynaklanır.”²⁴⁴ Bu açıdan bakarsak, Ömer Osman Erendoruk’un romanlarındaki üslubu ve temayı daha iyi anlayabiliriz.

Hayatı boyunca zorluklar, mücadeleler ve gizlilikler içerisinde yazan Erendoruk, yaşadığı tüm tecrübeleri ve gerçekleri eserlerine yansıtmıştır. Erendoruk’un bunu yaparken üslûp konusunda en önemli yanlışının bazı dil bilgisi hataları olduğunu görüyoruz. Romanlarını yazıp tamamladıktan sonra redaktörlere kontrol ettirmemesi onun kitaplarında bazı dil bilgisi hatalarının bulunmasına yol açmıştır.

Onun romanlarına baktığımızda dil konusunda bazı özellikler dikkati çeker. Bunlar daha çok Rumeli ağzının özellikleridir. Bunların en çok bulunanlarına örnek verecek olursak: Seyrek sepildek, küçürek pencere, ağnanmışlardı, düşüncesini kirppedek kesiyor, epi, göynüdü, yufkalmıştı, bir göğüs geçirmiş, kudurgan, gencerek, hava pusarıktı, hiç tınmadım, patak düşecekti, öğle geçerek, ...vb.

Her ne kadar dil bilgisi konusunda bazı hatalar yapmış olsa da Erendoruk, Türkçe’yi doğru kullanmaya çalışan, özellikle de Türkçe kelimelerle yazmaya dikkat eden bir yazar olmuştur. “Yazarın eserlerinde en dikkat çekici özellik, Türkçe’ye gösterdiği hassasiyettir. Pek çok eserinde bir tek Bulgarca kelimeye rastlanmaz. Ayrıca bu eserlerde doğduğu yöre olan Rodop Türkçesinin özelliklerine de yer verir.”²⁴⁵

²⁴³ 02.02.2010’da İstanbul’da Ömer Osman Erendoruk’un eşi Hayriye Erendoruk ile yapılan görüşme.

²⁴⁴ Şerif Aktaş, **Edebiyatta Üslûp ve Problemleri**, Akçağ Yayınları, IV. baskı, Ank. 2002, s.s. 57-58.

²⁴⁵ **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, “*Bulgaristan Türk Edebiyatı*”, C. 8, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ank. 1997, s. 370.

Erendoruk'un Türkiye'ye geldiği yıllarda da en çok önemseydiği şey Türkçe'dir. "O, Türkiye'deki ekonomik sıkıntıları, siyasi kavgaları pek önemsemiyordu. Onu en çok Türkçenin yozlaştırılması, Türkçenin önemsenmemesi kahrediyordu. Cadde ve meydanlarda köfteci yerine 'köftedji',... yazılması gibi olayları, anadilin katledilmesi olarak görür, asla kabullenemezdi."²⁴⁶

Ayrıca Erendoruk, konuşmalarda, sohbetlerde de Türkçe'yi çok iyi kullanmaya özen gösterirdi. Konuştuğu zaman karşısındaki tüm insanların dikkatini üzerine çekmesini bilen bir insandı. Mehmet Türker, Erendoruk'un Bulgaristan'da yapılan sohbetlerde, kültür programlarında bile Türkçe konuşmakta direndiğini ve Bulgarca konuşmayı reddettiğini şu hatırasıyla anlatır:

"Erendoruk'un Türkçe'ye sevgisi kadar saygısı da büyüktür. 2002 yılının Ekim ayı sonunda Nuri Turgut Adalı'nın 80. yaş günü için Mestanlı'da kültür evinde düzenlenen kutlamaya katıldık. Ömer Osman Erendoruk, burada bir konuşma yapacaktı. Törende konuşmaların Bulgarca yapılacağını kabullenememişti ve bir ara 'Eğer törende Bulgarca konuşulacaksa, ben yokum.' demişti. 'Buranın Bulgaristan olduğunu unutmayalım, adamların resmi dili Bulgarca'dır.' diye uyarılsa da, 'Ben Türkçe konuşurum!' dedi ve programın yöneticisi Ömer Osman'ın çok iyi Bulgarca bilmesine rağmen, Bulgarca bilmediği gerekçesiyle Türkçe konuşacağını söyledi. Erendoruk, Nuri Adalı ile ilgili bazı hatıralarını Türkçe olarak anlatmıştı."²⁴⁷

Görülüyor ki Erendoruk, eserlerinde, sosyal hayatında, konuşmalarında Türkçe'ye çok dikkat etmiştir. Hayatının büyük bir bölümünü Bulgaristan'da baskı ve şiddet karşısında Türkçe ve Türklük mücadelesiyle geçiren yazar, eserlerinde, dil ve üslûbunda da bu mücadeleyi vermiştir.

²⁴⁶ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 213.

²⁴⁷ Türker, a.g.e., s. 212.

ALTINCI BÖLÜM

6. MASALLARI

6.1. Taşlaşan Çocuk

Ömer Osman Erendoruk'un 2000 yılında Tuna Yayınlarından çıkan 14. kitabı "Taşlaşan Çocuk" 12 masalı içerir. "Akıcı ve sade Türkçesiyle, anlatım tekniğini ve tasvir ustalığını sergileyen yazar Erendoruk, çocuk edebiyatına yeni masallar mal etmiştir. Masallar orijinaldir. Her masalın girişi klâsik masallardaki gibi yazara özgü orijinal tekerlemelerle başlar. Konuları hayvanları kapsamış olsa da Bulgaristan Türklerinin hayatından kesitler de yer almış. Anlatımda yazarın şiirlerdeki tarzı da epey hissediliyor."²⁴⁸

Erendoruk, masallarda iyilik- kötülük, doğruluk, dürüstlük, gurur, kibir, hilecilik, sahtekârlık,... vb. konuları masal tarzında, ders verici nitelikte sunmuştur. Bunları yaparken, fabllarda olduğu gibi hayvanları konu almıştır. Hayvanlar üzerinden, ders verici, ibretlik konular bulmuş, kıssadan hisse çıkarmamızı istemiştir. Sade, akıcı ve yalın Türkçe'siyle, çocuklara güzel değerleri aşılama, onları kötü huylardan sakındırmaya çalışmıştır. Ayrıca masalarda sembolik ifadelerle, simgelerle, isim, yer adı ve kişilerle Bulgar zulmünden bahsetmiş ve Bulgar zulmünü kınamıştır. Her eserinde olduğu gibi Erendoruk, bunu, imalı ve kapalı anlatımlarla vermiştir. Öğretici, eğitici, ders verici bir amaç gütmüştür.

Erendoruk, kitabın başında "Çiçek Çocuklar" adlı bir şiir yazmıştır. İlk başta bu şiiri verelim:

"Gönlümde sevgiyle yunmuş bir bahçe,
Çocuklar koşuşan çiçekler gibi.
Öylesine cıvıl cıvıl, iç içe
Balkıyan rengârenk ipekler gibi.

Cem, Nilüfer duru suyunda gölün,
Cansu, titrek dalı mavi sümbülün,
Ali, Ayten, Uğur pembe bir gülün

²⁴⁸ Türker, a.g.e., s. 135.

Yaprağında canlı petekler gibi.

Deniz, Derya, Reyhan birer menekşe,
Çiğdem, saf rengini vermiş Güneş'e,
Merve, Ece, Güzin, Gülnihal, Ayşe
Nar çiçeklerinde böcekler gibi.

Salkım salkım leylâk yüreği Can'ın,
Gözleri lâleye çalmış Gonca'nın,
Portakal çiçeği Ay'ın, Tunca'nın
Eli, yüzü nurdan ocaklar gibi.

Zambağın bir eşi İzzettin, Leyla,
Gelincik çiçeği benzeri Ayla,
Güle “ Ben de varım” diyen Süheyla
Dünyayı sevgiyle kucaklar gibi.

Papatya beyazı Sabiha, Erkin,
Saçında lavanta kokusu Berk'in,
Kardelen misali Leman, Gültekin
Baharı getiren sıcaklar gibi
Gönlümde bir bahçe, çiçekler çocuk,
Kimisi açılmış, kimi tomurcuk,
Hepsi hevenk hevenk inciden boncuk
Süslüyor ömrümü çelenkler gibi.”²⁴⁹

Erendoruk, pedagoji eğitimi almış, hayatının 25-30 yılını öğretmenlik yaparak geçirmiş, ömrünü çocuklara adayın bir insandır. Pedagoji eğitim almasından ötürü çocuk psikolojisini çok iyi bilir. Burada da masallara başlamadan önce çocukların hayatın, ömrün, dünyanın neşe ve güzellik kaynağı olduğundan bahsetmiştir.

²⁴⁹ Erendoruk, **Taşlaşan Çocuk**, Tuna Yayınları, İst. 2000, s.s. 3-4.

Başta verilen şiirden sonra masallardaki özelliklere değinelim.

Erendoruk, klâsik masallarda olduğu gibi tekerlemelerle masala başlar. Cümleler kafiyeli bir şekilde biter. Masallardan bahsetmeden önce bu özellikleri değerlendirelim.

Masalların başlarında yazara özgü tekerlemeler vardır:

‘Yılan Masalı’ nda; “Bir varmış, bir yokmuş. Toklar aç, açlar tokmuş. Allah’ın kulu çokmuş. Kulların arsız da varmış, hırsız da, hayırlısı da varmış, hayırsızı da.”²⁵⁰

‘Kaplumbağa İle Yılan’ masalında; “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, safa sürerken yüce dağlar duman içinde; pireler fil yutarmış, sinekler kuş tutarmış, kediler avladığı kartalları satarmış, kurtla kuzular inde sarmaş dolaş yatarmış.”²⁵¹

‘Saksağan Bezirkan İken’ masalında; “Biren biren, iken iken, ayva diken, kavun filiz, karpuz köken, saksağan bezirgân iken...”²⁵²

Masalların başları yazara ait türlü tekerlemelerle başlıyor. Ayrıca masallarda şiirsel özellikler, kafiyeli cümleler de yer alıyor. Bunlara örnek verelim:

‘Kaplumbağa İle Yılan’ masalında, “Bir büyük kasabada anılmış fırıncıyım. Cebimi doldurmakta, hilede birinciydım. Kaplumbağaya çevirdi insanlar apar topar. Tekne hâlâ sırtımda, ne atılır, ne kopar. Benim de senin gibi sürünmek akıbetim. İnsanlardan intikam almak gizli niyetim.”²⁵³

‘Akyel İle Karayel’ masalında, “Ben ne açım, ne soğuk. Ne muhtacım sıcağa. Demin kızını gördüm, kendimi vurdum dağa. Böyle güzel görmedim ben gelince bu çağa. Kızın öyle güzel ki... Sanırım böyle güzel dünyada yoktur belki. Hayran oldum nazına, sevdalandım kızına. Coşup estim, yollar kestim. Deli oldum, dağlar deldim. Onu senden istemeyi üzerime borç bildim...”²⁵⁴

²⁵⁰ Erendoruk, a.g.e. s. 9.

²⁵¹ Erendoruk, a.g.e. s. 21.

²⁵² Erendoruk, a.g.e. s. 28.

²⁵³ Erendoruk, a.g.e. s. 24.

²⁵⁴ Erendoruk, a.g.e. s.s. 52-53.

6.1.1. Yılan Masalı

İnsanların sağlıklı, mutlu ve de neşeli olduğu bir memlekette, boyu uzun, saçı sakalı sarı olan ve şehirlilerin Sarı Yılan lâkabını taktıkları bir adam yaşamış. İçine kapalı, kimseyle konuşmayan pis evinde yaşayan bu adam her türlü çöpten ilaç yapıp, insanlara deva diye satar ve onları kandırmış. Bu ilaçlardan dolayı birçok çocuk ve yaşlı ölmüş. İnsanların tepkilerine aldırmayan ve işine devam eden Sarı Yılan'ın başına başka bir musibet açmışlar. Memleketin en tanınmış büyücüsünü bulup ondan yardım istemişler. Büyücü işe koşmuş ve Sarı Yılan'ın kollarını, bacaklarını bir büyü ile gövdesiyle bütünleştirmiş ve onu sürünmeye mahkûm etmiş. Yılan şekline giren Sarı Yılan'ın ilk işi büyücüyü ısırarak öldürmüştür. Büyücü ölmüş. Sarı Yılan'ın ilaç diye sattığı ağzında taşıdığı zehirmiştir.

Erendoruk, burada zehirli, korkulan ve kötüler için lâkap olarak kullanılan yılanlardan ders verici bir nitelikte bahsetmiştir. Kötülük yapan hayvanların masalarda cezasını bulduğunu ve iyilerin kazandığını görüyoruz. Burada da Erendoruk, hayvanlardan yola çıkarak kötülükten bahsetmiştir. Masalın sonunda “Allah cümlemizi yılanlardan korusun.” diyerek masalın ana fikrini belirtmiştir.

6.1.2. Kaplumbağa

Bir ülkenin şehirlerinden birinde, fırıncı olarak çalışan ve adı Kaplanağa olan biri yaşamış. İlk başlarda işini dürüstlükle yapan Kaplanağa daha sonra hileye başlamış. Ekmekleri eksik tartarak pişirmiş ve insanları kandırmış. Bunu fark eden halk, fırıncıyı uyarmış. Ama fırıncı huyundan vazgeçmemiş. Tüm uyarılara rağmen hilelerine devam eden fırıncının karşısına Cinci Mercan adlı birini çıkarmışlar. Cinci Mercan adlı kişi fırına gelerek Kaplanağa'ya büyü yapmış ve onu ayak ve ellerinden yoksun bırakarak bir teknenin üzerine yapıştırmış ve adını da Kaplumbağa koymuş. Tamahkâr olan ve hileye başvuran fırıncı o günden sonra tezgâhını altında, hamur teknesini üstünde taşıyarak dolaşmış.

Erendoruk, bu masalda da insanları kandıran, hileye başvuran ve kötü huylu sahtekâr bir fırıncı olan adamı başka iyi bir karakterin onu cezalandırıp kaplumbağaya çevirmesinden bahsediyor. Önceki masalda olduğu gibi kötü huylu olan masal karakteri iyi bir karakter tarafından cezalandırılıyor. Erendoruk, böylece verilen ceza ile masalın sonunda kötülük yapanın er geç cezasını bulacağından bahsetmiş; hilekâr ve sahtekâr

olmanın kötülüğünü göstermiştir. Bu kısa, sade ve akıcı masallarla Erendoruk, çocuklara kötü huylardan, kötü davranışlardan sakınmak gerektiğini ders verici, eğlendirici öğelerle vermektedir.

6.1.3. Kaplumbağa ile Yılan

Kaplanğa cezasını çekmiş bir şekilde, teknesi sırtında insanlara karşı öfkeli, kinli ve intikam hırsı içerisinde dolaşırken üzgün bir şekilde duran yılan rastlar. Biri zehirli ilaç satan, diğeri fırıncılık yapan iki hilekâr birlikte insanlardan intikam almaya karar verir. Gayesi bir olan iki hilekâr, insanların evlerini yakmaya karar verir. Kuru otları toplayarak sinsi sinsi evlere yaklaşırlar. Bu planlarını duyan kurbağa onlara engel olmaya çalışır. Yılanın cezasını çektiği beldedeki evleri ateşe vermeye çalışan iki hilekâr bu kötülüğünde de başarılı olamamış. Yaktıkları ateş hemen sönmüş. Kurbağa dereden ağzında su taşıyıp ateşleri söndürmüş ve yılan ile kaplumbağa kötü amaçlarına ulaşamamış.

Birinci ve ikinci masaldaki iki kötü kahraman yılan ile kaplumbağa bu masalda birlikte veriliyor. İkisi de birbirlerine rastlayıp insanlardan öç alma duygusuyla kötülük yapmaya girişiyorlar. Fakat her masalda kötü kahramanların karşısında iyiler olduğu gibi burada da iyi kahraman olan kurbağa, onların bu planlarına ve amaçlarına engel oluyor. Erendoruk masalın sonunda, haksızlıktan, hilekârlıktan sakınmayı, kindar olmamayı öğütüyor. “Sirke küp için neyse, insan için odur kin. Sen sen ol hileden, riyakârlıktan silkin.”²⁵⁵

6.1.4. Saksâğan Bezirgân İken

Güzel ve şirin bir şehir olan bir yerde herkesin dürüst ve uslu bir şekilde işini yaptığı zamanlarda adı Saka Sagan olan bir sucu toprak maşrapa ile temiz ve duru su satarmış. Fakat daha sonra kirli, pis kokan suları satmaya başlamış. Bu yüzden müşterisiz kalmaya başlamış. Daha sonra maşrapasını kırıp ortalıklardan kaybolan Saka Sagan günlerden bir gün şehrin merkezinde bezirgân olarak çalışmaya başlamış. Bezirgânlık yapan bu adama şehrin sakinleri alışmış. Günler, aylar geçmiş bezirgân sahtekârlığa başlamış. Kumaşları az ölçerek kısa yoldan zengin olmak amacındaymış. Bu hilekârlığı sezen halk ondan şikâyet etmeye başlamış. Hilebaz bezirgân ilk başta

²⁵⁵ Erendoruk, a.g.e. s. 27.

güzel bir şekilde uyarılmış fakat yine de hileye devam etmiş. Bunu gören halk, şehrin ünlü adamı Cinci Mercan'dan yardım istemiş. Cinci Mercan onun dükkânına girip yaptığı hileyi fark edince ona ceza vermek için fisiltı ile büyü yaparak onu kafası kısa, kalın gagalı bir kuşa dönüştürmüştü. Kollarını da kanada çevirmiş. Saksığana dönüşen bezirgân hilekârlığının cezasını kuş olarak çekmiş ve ses çıkararak uçup gitmiş.

Erendoruk, “Kaplumbağa” masalında ceza veren iyi kahraman Cinci Mercan'dan burada da bahsetmiştir. Cinci Mercan bezirgânı kuşa çevirmiş ve cezasını vermiştir. Bir belanın başına daha büyük bir bela çıkartarak kötü karakteri cezalandırmıştır. Burada da hayvanlar üzerinden gidilerek kötü huylar ve davranışlar ders verici bir şekilde sunulmuştur.

Kötülük edenler hep iyi kahramanlar tarafından hayvanlara dönüştürülüyor ve böylece cezasını buluyor. Erendoruk bu kısa masallarla çocuklara öğütler veriyor. Burada hayvanları kullanması da somut olmak, eğlendirici ve sade bir şekilde doğruyu öğretmek açısından önemlidir. Burada bu öğelerle, somut ifadelerle verilen ve kötülerin cezasını er geç bulacağına söylendiği masallar çocuklara yönelik didaktik unsurları barındırır.

6.1.5. Keklik ile Bildircin

Şehrin birinde Nimetdayı adlı yaşlı, saç sakalı ağarmış hâli vakti yerinde olan bir adam yaşarmış. Küçük bir evde kendi başına oturur, meyve bahçesinde çalışmış. Yetiştirdiği meyveleri fakirlere, çocuklara dağıtan, herkes tarafından sevilen, saygı duyulan bir ihtiyarmış. Masalın kötü karakteri ise kırdan bayırda at üstünde görülen, kendisine sâdik bir sürü adamı olan, zalim, bencil, aç gözlü Esatağa imiş. Köylüye eziyet eden Esatağa gözü doymayan bir adammış. Nimetdayı ise köylüye akıl veriyormuş. Bunu işiten Esatağa iki silahlı adamını onun peşinden göndermiş. Bunun haberini alan Nimetdayı ormana kaçmış ve bir kavak ağacının kovuğuna saklanmış. Onu aramaya gelen ve bulamayan iki silahlı adam Esatağa'nın korkusuyla endişelenmeye başlamış.

Çocukları ve karıları olan bu adamların Nimetdayı'yı bulamadıkları için Esatağa tarafından öldürülme korkusu sarmış. Bunu duyan Nimetdayı onlar için üzülmüş ve onların derdine çare bulması için Allah'a dua etmiş. Bu sırada kavak ağacında duran ve

ötmeye başlayan keklikler Nimetdayı'nın yerini belli etmiş. Adamlar kovuktan çıkması için bağıırken Nimetdayı onları Esatağa'nın gazabından koruduğu için Allah'a şükretmiş. O sırada öten bildircinler sayesinde arkasına dönen adamlar Esatağa'yı Nimetdayı sanarak vurmuşlar. Korkudan ne yapacaklarını bilemeyen iki adam Nimetdayı'nın tavsiyesiyle Uygur illerine doğru kaçmışlar. Nimetdayı ise o günden sonra ortalıkta gözükmemiş; fakat Nimetdayı'yı ele veren ve o güne kadar avlanması günah olan bildircin ve keklikler amansızca avlanmaya başlanmış.

Erendoruk, iyi karakter olan, köylü tarafından sevilip sayılan, fakire fukaraya yardım eden Nimetdayı'nın karşısına kötü karakter olan, köylüye eziyet eden Esatağa'yı koymuştur. Kendisine yapılan tüm kötülöklere karşın iyiliğinden vazgeçmeyen Nimetdayı'nın duasının kabul olması ile kötüler yine cezasını bulmuştur. Erendoruk, bu masalda da kötülerin, zalimlerin, gaddarların, bencillerin cezasını bulacağını ve dünyada bugün ya da yarın her zaman iyilerin kazanacağını belirtmiştir. Kötülerin, düzenbazların, gambazların cezasını bulacağını söylüyor. Çocuklara yine hayvanlardan yola çıkarak kötü huylardan sakınmalarını öğütüyor.

6.1.6. Akyel ile Karayel

Bir zamanlar bir Akyel bir de Karayel varmış. Akyel'in lâkâbı yaz, Karayel'inki karmış. Akyel sıcak, ılık; Karayel, soğuk, sertmiş. Akyel; iyi, sevecen; Karayel ise namertmiş. Kış günü insanları başına dert açar, kar yağdırır, fırtına estirmiş. Akyel ise sıcak çocuk nefesine sahip bir sevecenmiş. Güney illerinde yaşayan Akyel'in güzeller güzeli bir kızı varmış. Bir gün Karayel gezerken kızı görmüş ve âşık olmuş. Sonradan Akyel'in kızı olduğunu öğrenmiş. Akyel'in kızı olduğunu öğrenince uğuldamış.

Bir gün Akyel'in kapısına gitmiş. Akyel'in onu çok iyi karşılmasına Karayel çok şaşmış. Afallayan Karayel kızını ondan istemiş. Akyel ise, onun kötü, soğuk, haşin, kötü olduğunu öne sürerek kızını vermemiş. Buna çok sinirlenen Karayel; gürleyerek, soğuk soğuk eserek, dağları taşları ıslatarak sabaha kadar esmiş, her tarafı sabaha kadar dondurmuş. Tekrar Akyel'in kapısına gitmiş. Akyel ona gülmüş ve kızına yine vermemiş. Buna çok sinirlenen Karayel, Akyel'in gözüne buzdan ok fırlatmış. Akyel'in o oktan dolayı gözü hep yaşlıymış. Ne zaman hava esse, hava bulansa, yağmur yağıyormuş; bu da Akyel'in gözünden dolayıymış.

Erendoruk, bu masalda da doğa olaylarını, soğuk ve sıcak rüzgârı teşhis ve intak sanatıyla veriyor. Sıcak esen ve ılık yağmurlar getiren rüzgârın yağmur getirme nedenini masalsı, öğretici bir hava eşliğinde kuruyor. Burada kızı alamayan Karayel'in alçaklığa, kabalığa başvurmasının kötülüğünden bahsediliyor. Çocuklara iyi davranışlarla kötü davranışların mukayeseli ve somut bir şekilde verildiğini görüyoruz.

6.1.7. Işık Hırsızı

Işığa ulaşmak isteyen gizli bir kahramanın ağaca çıkması anlatılıyor. Tüm bencilliği ile ışığa ulaşmak isteyen kahraman herkesi ürküterek, kimseye aldırmayarak dere tepe tırmanarak, tepenin doruğundaki ağacın ipince dalına kadar tırmanmış. Dal ağırlıktan çitirdiyormuş. Işığa ulaşma hevesi, arzusu ile sabırsızlanan kahraman bu çitirtti seslerini duymuyormuş. En sonunda ışığa ulaşmış. Onu avucuna almış ama nereye koyacağını düşünüyormuş. Onu bir yere saklamak istiyormuş. Sevinç sarhoşu içindeymiş. Bu sırada dünya karanlık içinde kalmış. Çünkü ışık sadece onunmuş. Ama dalın da bu arada her an kırılacağı muhakkakmış ve de hırsızın düşeceği.

Bu masalda diğer masallardan farklı olarak, somut bir varlık ve kahraman göze çarpmamaktadır. Masalda simgesel ve kapalı bir anlatımla bencillik duygusu üzerinde durulmuştur. Işığa; yani, mutluluğa, iyiliğe, aydınlığa, makama, saygınlığa, güzelliklere,...vb. ulaşmak isteyen birinin bu uğurda tüm dünyayı düşünmeyerek bencillik ve açgözlülük duygusu ile hareket etmesi anlatılıyor. Böyle biri de elbette günün birinde cezasını bulacaktır. Ama o kişi o ışığa ulaşma hevesinden, bencilliğinden dalın çitirdiğinin farkına varamamaktadır. Masalda, kapalı bir anlatımla insanlarda bulunan kötü ve zararlı bir huy olan bencillik üzerinde durulmuştur. Bencil olan kişinin bu hayali, hevesi ve sadece kendini düşünmesi er geç cezalandırılacaktır ve o kişi de ettiğini bulacaktır.

6.1.8. Eski Hamam Eski Tas

Günlerden bir gün, küçük bir ülkede kırık dökük, yırtık sökük, perişan, berbat idarecilerinin başı dimdik olan bir hâli varmış. Bu ülke Karmaşistanmış. Ülkede hile, çile Demoklas kılıcı gibi sarkıyormuş. Bu ülkenin güleni az, ağlayanı çokmuş. Bu ülkenin başında İrdot adlı korkulu biri varmış ve ülkeyi kendi çiftliği gibi idare

ediyormuş. Milyonlarca vatandaşına eziyet ediyor, emrindekilere vur, kır, as, kes diyormuş. O ülkede yaşayan ve eziyet ettiklerine köpek diyormuş. Onların adlarını Tork'tan Bork'a çevirmek istiyormuş. Tork iken Bork adlarını kabul etmeyenleri sürmüşler. Başka ülkeye giden, burada çok iyi karşılanan bu kişiler orada bir boşluk içinde kalmışlar. Gözleri kamaşmış ve kendilerini kaybetmişler. Alışkanlıklarını değiştiremeyenler, tekrar eski ülkeye geri dönmüşler. Geri gelenlere baştaki İrdot tekrar eziyet etmeye başlamış. Oturduğu yumuşak koltuğun kaydığına farkına varmayan bu zalim onları zincirlemiş. Adları bir emre kadar değiştirilmeyen bu kişiler eski tas eski hamam yine zalimlerin elinde yaşamaya başlamış.

Bu masalda Erendoruk, simgesel bir anlatımla Bulgar zulmünü anlatmaktadır. Karmaşistan denilen ülke, komünist Bulgaristan'dır. Başlarında bulunan İrdot, dönemin başbakanı Todor Jivkov'dur. Tork, Türk adını; Bork ise, Bulgar adını simgelemektedir. Köpek diye adlandırdıkları, zulüm çeken Bulgaristan Türkleridir. Az gidip, uz gidip ulaştıkları ve rahat ettikleri ülke ise anavatan Türkiyedir. Bulgar zulmü, sistemin zalimliği, eziyetleri, Türk adlarını zorla değiştirmesi, işkenceler yapması, göç hareketi sembolik ifadelerle anlatılmıştır. Erendoruk, her eserinde olduğu gibi burada da simgesel ve kapalı anlatımlarla Bulgar zulmünü, sade, akıcı ve derin tasvirler ve benzetmelerle vermiş ve eleştirmiştir.

6.1.9. Cüce ile Keloğlan

Keloğlan ve cücenin bulunduğu başlarında çar adlı bir zalim olan bir ülkede her yer kötülüğe bulanıkmış. Kambur cüce, dazlak başlı kişiye yardım ediyor onun sözünden çıkmıyormuş. Dazlak başlı ihtiyarın sırtını sıvazlaması ile kamburu kaybolmuş. Bu yüzden sevinç içinde ona yardım etmeye devam ediyormuş. Keloğlanın ise tek olan kamburu artık iki taneymiş. Karmaşistan yurdunda yaşayan Keloğlan'a dazlak başlı ihtiyar da emirler yağdırmış; fakat o cüce gibi onları kabul etmemiş. Daha sonra sırtında bir kambur daha oluşmuş. Keloğlan bu olanlardan cüceyi sorumlu tutmuş ve ona düşünüp taşınmadan bir iş yapmamasını söylemiş.

Masalda yine sembolik ifadelerle Bulgaristan'daki durumlar gözler önüne seriliyor. Cüce; benliğini yitiren, Bulgarların her dediğine evet diyen, boyun eğen, riyakâr, kötü kişiyi; Keloğlan ise tüm zorluklara, zulme karşı benliğini kaybetmeyen, direnen, mücadelesine devam eden, gerçeklerden, doğruluktan ve dürüstlükten yılmayan kişiyi sembolize ediyor. Cüce bu hizmetleriyle kamburundan kurtuluyor. Onun kamburu Keloğlan'a geçiyor. Fakat Keloğlan yine de mücadelesinden vazgeçmiyor. Keloğlan benliğini kaybetmeyen, tüm zorluklara, sıkıntılara, acılara ve zulme karşı direnen Türkleri temsil ediyor. Erendoruk, bu sembolik ifadelerle Bulgar zulmünün iç yüzünü yaşanan iyi ve kötü yanları mukayeseli ve didaktik bir şekilde veriyor.

6.1.10. Taşlaşan Çocuk

Merhametsizliğin bol olduğu Garbulya denen bir ülke varmış. Bu ülkede birçok ulustan millet yaşıyormuş. Tarih sahnesinde komşu ülkelerle giriştiği savaşı kaybeden Garbulya'ya güçlü komşusu Zansbi göz açtırmıyormuş. Zamanla Garbulya ülkesinin başına geçen kişiler, Garbulyalılara kendi dinlerini terk edip Hıristiyan dinini kabul etmelerini emretmiş. Bu din değiştirme işlevini zulümle, işkenceyle, zor kullanarak yapmaya başlamış. Aradan geçen zamanla Garbulya ülkesi bir dönem Zansbi'nin güdümüne girdikten sonra tekrar bağımsızlığını kazanmış. Ulaşabildikleri bu başarı Garbulyalıları şımartmış. Kibir duygularıyla kendilerini başkalarından üstün görmüşler.

Aradan geçen zamanla doğudan gelen bir başka güçlü ülke olan Manos, Zansbi ve Garbulya ülkelerini egemenliği altına almış. Fakat Manoslular diğer ülkeler gibi baskı ve zulüm yapmamış. Herkesin diline, dinine, geleneğine âdetine hoşgörü ile yaklaşmış. Bu ülkenin Garbulyalılar üzerindeki egemenliği beş buçuk asır kadar sürmüştü. Fakat aradan geçen yüzyıllar sonunda Manoslular zayıflamış ve kuzeyindeki Surya ülkesinden yardım istemiş. Tarih boyunca Manosluların düşmanı olan Surya Manos ülkesine savaş ilan etmiş. Savaş sırasında yüzlerce Manoslu öldürülmüş. Garbulya topraklarında çok sayıda Manoslu kalmış. Burada kalan Manoslulara baskı, zulüm ve şiddet giderek artmış. Onları çeşitli bahanelerle yargılayıp onlara acı çektiriyorlarmış. Müslümanların büyük çoğunluğu dağlara, ormanlara kaçmış.

Baştan beri anlatılan Garbulya’da Müslüman bir Türk aile üç çocuk ve eşi ile kayalıklarla dolu bir mağarada saklanmış. Böyle orada kışı geçirmişler. Küçük çocukları ekmek ve yiyecek bulmak için bir gün kasabaya inmiş. Daha sonra üç kişinin peşinden geldiğini görmüş. Garbulyalı çeteciler onu sorguya çekmişler. Çelişkili cevaplar verdiği için onun Müslüman olduğunu anlamışlar. Çocuk ellerinden kaçmak istemiş fakat kaçamamış. Çocuğu öldürmek istemişler. Çocuk işkence ile ailesinin yerini öğrenmek isteyen çetecilerin elinden kurtulmak için o dakika Allah’a onu taş yapması için dua etmiş. Çeteciler tam ona silahı doğrultup ateş edeceği sırada birden çocuk taş olmuş. Atılan ateşler sonucu taştan seken mermiler çetecilerin ikisini öldürmüş. Hiddetinden, korkusundan ne yapacağını bilemeyen bir çeteci de çılgınlar gibi kaçmaya başlamış. O çeteci de delirmiş ve yıllarca o şekilde gezdikten sonra bir gün viran olan evinde çıkan yangında yanarak ölmüş.

Kitaba ismini veren bu masal, sembolik öğelerin yoğun bir şekilde bulunduğu ve bu kapalı anlatımlarla Bulgar zulmünün anlatıldığı bir masaldır. Masalda verilen isimlerde; tarih boyunca Osmanlı egemenliğinde hür ve rahat bir şekilde yaşayan Bulgarlar, tarih boyunca Osmanlının düşmanı olan Ruslar, anavatan Türkiye sembolik bir şekilde verilmiştir. Garbulya, Bulgaristan Türklerini; Zansbi, Bulgaristan’ı; Manos, Osmanlıları, Surya, Rusya’yı simgelemektedir. Burada tarih boyunca hür bir şekilde yaşayan Garbulyalıların, Zansbilerin egemenliğine girince, onlar tarafından zulüm ve şiddete maruz kalmaları, daha sonra Manos adıyla verilen Osmanlının onları egemenliği altına aldığı ve burada özgür bir şekilde yaşadıkları anlatılıyor. Osmanlı zayıflayınca Rusya’nın egemenliğinde yaşayan ve daha sonra tekrar bağımsızlığını elde eden Bulgaristan’ın, komünizmin gelmesiyle Bulgaristan Türklerine yaptıkları zulüm ve yaşanan acılar anlatılıyor.

Bağımsızlık mücadelesi ile yaşayan bir aile simgesiyle orada mücadele eden, direnen Bulgaristan Türkleri anlatılmak istenmiştir. Çocuğun ailesinin yerini öğrenmek isteyen çetecilere karşı direnmesi ve Allah’tan onu taşa çevirmesini istemesi ve taş olup kurtulması, mitolojik özellikleri hatırlatan bir öğedir. Bu sayede masalda yine iyiler kurtulmuş, kötüler cezasını bulmuştur. Erendoruk, sembolik ifade ve isimlerle masallarında da Bulgar zulmünü sade bir şekilde anlatmıştır. Kapalı anlatımlarla ve ifadelerle yaşanan gerçekler ve acılar ders verici, öğüt verici şekilde verilmiştir.

6.1.11. Yetenek

Günlerden bir gün bir ülkede eşsiz bir yiğit varmış. Bu yiğit çok becerikli ve cesaretliymiş. Eskrim, cirit, mızrak ve tamburda çok becerikliymiş. Memleketin yöneticileri, milli çalgı sayılan tamburu en iyi, en becerikli çalan kişiyi başa getiriyorlarmış. Herkes herşeyi tam yapamayacağı gibi tamburu da tam ve güzel çalamayan da varmış. Geleneklere göre, başa geçmek isteyen kişi herkesin önünde tambur çalar ve eğer beğenilmezse hemen oracıkta çekinmeden yüzüne söylenirmiş. Derken günlerden bir gün yöneticinin böylesine sıra gelmiş. Meydanda herkesin önünde tambur çalmaya başlayan yöneticinin çalışı kimse tarafından beğenilmemiş, ses herkesin kulağını tırmalamış. Ama hiç kimse bunu söylemeye cesaret edemiyormuş. O mert kişi durmuş, sabretmiş ve en sonunda “olmuyor, olmuyor” demiş. Bu cesareti söyleyen kişiyi herkes merak etmiş. Hükümdar bu mert gence öfkelenmiş. Ama yiğit gene yiğitliğinden vazgeçmemiş. Fakat o yiğit o gece sabaha karşı tutuklanmış ve onun yüzünü bir daha gören olmamış.

Erendoruk, bu masalda da kapalı ifadelerle yanlışlık, yalan ve haksızlık karşısında hareketsiz ve tepkisiz duramayan, her şeye rağmen cesaretli davranan kişileri anlatmaya çalışmıştır. Masalda, haksızlığa tahammül edemeyen, mert olan o yiğit, “Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.” misali tutuklanmıştır. Erendoruk, bu simge etrafında komünist Bulgaristan’ın buyruklarına, işkence ve zulümlerine direnen, doğruyu ve gerçeği söylemekten korkmayan, mücadele eden kişileri anlatmıştır. Burada Erendoruk, mesajlarla dolu, öğretici masalı Bulgaristan Türklüğünün Bulgaristan’da yaşadığı gerçekleri masalsı bir tarzda sunmuştur.

6.1.12. Otorite

Bir zamanlar ülkelerin birinde büyük bir yiğit varmış. Mensup olduğu milletin içinde bulunduğu kötü durum bu yiğidi çok üzüyormuş. Ülkede arsız, hırsız, dolandırıcı, zalim insanların ellerinden her şeyini alıyormuş. İnsanlar, aç harap, bitik ve çaresizmiş. Haftalar, aylar geçmiş, yiğidin canına tak etmiş ve etrafındaki eşlerini, dostlarını, arkadaşlarını toplamış ve onlara durumu anlatmış, onları bilinçlendirmeye çalışmış. Savaşmak, mücadele etmek gerektiğini söylemiş. Savaşmışlar, mücadele etmişler ve

günler sonra yiğit yaralanmış ve elebaşların eline esir düşmüş. Yiğide görülmedik işkenceler yapmışlar, acı çektirmişler.

Günler geçtikten sonra bu yiğit o hapisten kurtulmuş ve tekrar herkesi toplamış, mücadeleye devam etmiş. En sonunda da o elebaşlarını yenmişler. Kısa zaman dilimi içerisinde halkın durumu iyileşmiş. Yiğit halk arasında büyük bir saygınlığa, üne kavuşmuş. Herkes her işi ona danışıyor, onsuz bir şey yapmıyormuş. Ama yiğidin arkadaşlarının arasına bir kıskançlık huyu girmiş. Yiğidin otoritesini kıskanmaya başlamışlar. Derken bir gün yiğidi halktan habersiz kaçırıp bir zindana atmışlar. Yiğide bu dost işkencesi ve acısı düşmanınkinden daha ağır gelmiş. Bu acı ve huzursuzluktan ötürü zindana atıldığı için ayına varmadan ölmüş.

Erendoruk, bu masalda yiğit bir kişinin tüm zulme, acıya ve işkencelere karşın mücadele etmesi, halkı bilinçlendirmeye, kurtuluşa erdirmeye çalışmasını anlatıyor. Bu masalda da göz önünde olan kötülüğe karşı yılmadan mücadele eden bir yiğidin halkı bilinçlendirmesi, özgürlüğü için savaşması anlatılıyor. Fakat insanoğlunun içindeki o kötü huylardan biri olan kıskançlık ve fesatlık duygusu o yiğide düşmanın acısından daha büyük acıyı tattırıyor. Çünkü dost kazığı düşmanın kazığından çok daha büyük ve çok daha acıdır. Her masalda olduğu gibi bu masalda da insanoğlunun kötü huylardan ve davranışlardan kaçınması gerektiği ders verici bir nitelikte anlatılmaktadır.

6.1.13. Gurur

Günlerden bir gün ülkenin birinde güzel mi güzel bir kız varmış. Güzelliği dillere destan bir güzelmiş. Halk onun becerikliliği, güzelliği ile övünürmüş. Şairler bile kızın becerikliliğini, güzelliğini konu almış. İnsanlar memleketin her yerinden onu görmeye gelirmiş. Gözleri, kaşları, boyu kusursuzmuş. Kızın ünü memleketin sınırlarını aşmış dünyanın dört bucağına ulaşmış. Bu aşırı ilgiden çok gururlanan kız, artık herkese hor bakıyormuş. Hizmetinde bulunanlara, annesine, babasına kötü davranıyormuş. Gel zaman git zaman kız odasına kapanmış, kimse ile görüşmüyormuş. Aynanın karşısına geçip kendisine hayran hayran bakıyormuş. Kız kendisine tutkunmuş. Bu gurur ve kendini beğenmişlik içerisinde aynada kendisine baka baka ölmüş.

Erendoruk, bu masalda gurur, kibir ve kendini beğenmişliğin zararları üzerinde duruyor. İnsanoğlu için en büyük ve en kötü huylardan biri gururdur. Erendoruk, burada

gururlu olmanın, kendini beğenmişliğin ve başkalarına hor bakmanın ne kadar kötü bir duygu olduğunu kısa ve öz bir şekilde yansıtmıştır.

Kitapta ele alınan masalarda, kötü huylu hayvanlar, insanlar ve onların acı sonları çocuklara ders verici nitelikte verilmektedir. Ayrıca Ömer Osman Erendoruk, Bulgar zulmünü, komünist sistem altında acı çeken Bulgaristan Türklerinin durumun, mücadelesini, iyi ve kötü durumları ile gerçekçi ve kapalı bir anlatımla yansıtmıştır.

Bulgaristan'da yaşayan Türklere yapılan zulümler, Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç edenlerin tekrar geri gelmesi ve onların durumları, yaşanan acılar ve zorluklar öğretici, eğitici ve ders verici nitelikte çocuklara sunulmaktadır. Masalarda kötülerin hayvana dönüşmesi, cezalandırılması, insanların acı sonları, masalları okuyan çocuklara, iyiyi-kötüyü, doğruyu-yanlış ayırt etmelerini sağlamakta, doğruluk ve dürüstlük duygularını, düşüncelerini aşlamaktadır.

Masalarda kullanılan dilin sade ve akıcı olması, çocuklara verilen mesajların eğlendirici, simgesel ve somut öğelerle sunulması masalları açık, başarılı ve önemli kılan bir başka öğedir. Masallar, fabl özellikleriyle, teşhis ve intak sanatlarıyla daha etkili hâle getirilmiştir. Erendoruk, sade Türkçesiyle Bulgaristan Türkleri Edebiyatına masal türünde de önemli katkılarda bulunmuştur.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. DİĞER KİTAPLARI

7.1. Bir Başkadır Bizim Eller

(Hatıralar, Gözlemler)

“Ömer Osman Erendoruk’un bu hatıralar ve gözlemler kitabı 30 Ocak 1994 tarihli Hürriyet gazetesinde Yalçın Pekşen’in köşe yazısında “Acaba Soydaşların Ana Dili Türkçe mi Sayılmalı, Yoksa Bulgarca mı?” şeklinde tutarsız yazısına bir cevap olarak kaleme alınmıştır. Yazar-şair Erendoruk, Pekşen’e cevap olarak birkaç sayfalık bir mektup göndermek ister, yeterli bulmaz ve Bulgaristan Türklerinin Anadolu’dan bir süre için Balkanlar’a gittiklerini ve daha sonra tekrar baba ocağına döndüklerini anlattığı 268 sayfalık bir kitap hazırlar.”²⁵⁶

Erendoruk, “Bir Başkadır Bizim Eller” adlı kitabının ön sayfalarında şu cevabı verir:

“Bulgaristan Türkleri olan bizler hakaret edilmeye, dövülmeye, sövülmeye, hatta öldürülmeye alıştık. Bunu Bulgaristan’da iken dinimizi düşman din belleyen, milletimizi düşman millet sayan Hıristiyan Bulgarlar, sonra da dinsiz komünistler yapıyorlardı; Türkiye’ye gelince Müslüman Türk kardeşlerimiz yapıyor. Fakat bize böylesine bir hakareti reva görenleri cevapsız bırakmak âdetimiz değildir.

Sayın Y. Pekşen’in ve N. Demir’in hakaret yüklü yazılarına önce iki, üç sayfalık bir yazı ile cevap vermeyi tasarladım. Hatta yazıyı yazdım. Ancak söylemek istediklerimi birkaç sayfalık yazıya sığdırabilmenin imkânsızlığının farkına vardım. Bu yüzden yaprakları yırttım attım. Kalbim sızlıyordu.

Bir Müslüman Türk zannettiğim kardeşten yediğim hakaret darbesiyle zonklayan başımı avuçlarımın içine alarak uzaklara, üst üste yığılan yılların ötesinde, Rodop Dağları’nın güneydoğu eteklerinde kalan çocukluğumu imdada çağırdım. Zaten ne zaman çağırırsam hep gelir. Bu kez de geldi. Yalınayak, başı açıktı.

Olsun. Beni bu hâliyle elimden tuttu, gerilere doğru uçurdu, doğup büyüdüğüm köyümde, yöremizin, bölgemizin dağlarında, yollarında, bellerinde gezdirip dolaştırdı.

²⁵⁶ Türker, a.g.e., s. 123.

Berberce oyunlar oynadık, düğünlere bayramlara katıldık, mevlitlerde hoş kokulu şerbetler içtik, panayırlara vardık... O bazen söyledi, kimi fısıldadı, kâh anlattı, hatırlattı... Ben onları şuurumun, vicdanımın ve dürüstlüğümün eleğinden geçirip yazdım.

Ve ortaya bu kitap çıktı.

Ben araştırmacı değilim. Dolayısıyla bu kitap araştırma sayılmaz. Sadece benim gözlemlerimi, hatıralarımı içerir. Sayın Y. Pekşen'in ve Sayın N. Demir'in bilmelerini istediğim, kendilerine verilecek cevabın bu Önsöz olmadığı, asıl ve gerçek cevabın bu kitabı oluşturan yazılar olduğudur.²⁵⁷ Erendoruk, kitabın önsözünde kitabın yazılma serüvenini ve amacını bu şekilde belirtmiştir.

Erendoruk'un folklorik özellikler barındıran bu kitabı onun gözlemlerinden, anılarından doğarak gözler önüne seriliyor. Bulgaristan Türklerinin gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini, sosyal ve kültürel hayatlarını, yaşayışlarını, aile yapılarını, kısacası her şeyini görebiliyoruz. Böylece Erendoruk, Balkanlardaki Türklerin Anadolu insanından hiç farklı olmadığını da ispatlamaktadır.

Erendoruk kitabın ilk başlarında bölgedeki köy, dağ, dere, tarla,... gibi yer adlarını sıralar. Bazılarını örnek verecek olursak: “Köy adları; Türk Gevesi, Elbasan, Keller, Göller, Çıkışlar, Atalan, Ahmetkayalar, Orhanlı, Topallar, Yunusköy, Mercanköy,... Tarla adları; Yarbaşı, köklük, Çiftlik, Kumtarla, Yamaç, Bayramkışla, Meralar,... Dağ adları; Ellezdağ, Sarıkaya, Yedibeller, Derinkedik, Süpürgeli, Kayardı,... Yer adları; Yapraklık, Değirmenbaşı, Üçpınarlar, Gürgenlik,... Dere adları; Cenderesi, Topçular deresi, Çiftlik deresi,...”²⁵⁸

Erendoruk, ileriki sayfalarda Türk-Müslüman aile yapısını ele alır ve aile yapısını örnekler vererek anlatır. Aile fertlerinin ataerki durumunu, birbirleriyle ilişkilerini, dini ve sosyal özelliklerini anlatır. “Dede, nine, baba, ana, üç ya da beş erkek veya kız çocuklar hep beraber otururlardı. Çocukların ve torunların, ailedeki yaşlılara hürmet etmeleri gereğine büyük bir titizlik gösterilirdi. Bakıma, yardıma muhtaç olan dede ve ninenin her türlü küçük isteklerini yerine getirmekle torunlar âdeta yarışlırdı.

²⁵⁷ Erendoruk, **Bir Başkadır Bizim Eller**, Çağrı Yayınları, İst. 2007, s.s. 12-13.

²⁵⁸ Erendoruk, a.g.e., s.s. 21-22.

Namaz öncesi abdest almak için yaşlılara leğeni ve ibriği getirmek, sonra havlu verip leğeni, ibriği kaldırmak torunların göreviydi...²⁵⁹

Erendoruk, Türk-Müslüman aile yapısındaki örf ve âdetleri derinlemesine anlatır. Bunlardan bazılarını örnek verecek olursak: “Ailenin evli erkek evlatları kaç olursa olsun, hep bir arada otururlardı. Çalışmaları, yemeleri, içmeleri, hep beraberdi. Kazançları bir keseye girerdi. Yemek vakti umum sofraya başına otururlardı. Bir sofranın etrafına on, on iki, on beş kişi oturan aileler hiç de az sayılmazdı...²⁶⁰

Kitapta Erendoruk, nişan, kına gecesi ve düğünleri teferruatlı bir şekilde anlatır. “Sık sık bir şairin ‘Nerede bir türkü duysam, şairliğimden utanırım’ sözlerini hatırlatır ve halk türkülerindeki şiir sanatının önemine dikkat çekerdi.”²⁶¹

“Benim çocukluğumda erkek kına geceleri bir âlemdi. Varsa, köyün meydanına, yoksa köy dışında düzce bir yere kuru meşe kütükleri yığılır ve tutuşturulurdu. Kınacılar ateşin etrafında toplanır, mehterlerin çaldığı çeşitli havaları dinlerlerdi...²⁶² “Kız evlat nişanlanınca ferace taşımaya başlardı. Kırcaali bölgesinde kadınlar, gelinlik kızlar geleneklere göre şalvar giyip başlarını başörtüsü ile kaparlardı. Başa atılan beyaz örtüye bürgü denirdi...²⁶³

Bu düğünlerde söylenen türküler de Türk Milletinin yüzyıllardan beri söylediği türkülerle aynıdır. Erendoruk da türkü ve sanat müziğini çok seven bir insan olarak yörede söylenen türkülerden örnekler verir. Ayrıca müzik sevgisinden de kitabında şu şekilde bahseder:

“Ben ne folklor, ne de müzik uzmanıyım. Türkü, şarkı söylemesini de beceremem. Ancak, türkü, şarkı dinlemeden geçen bir günüm olduğunu sanmıyorum. Uzunca bir zaman (beş yıl) kaldığım Eski Zağra Cezaevi’nde türkü, şarkı dinleme ihtiyacımı bazı Türk arkadaşlarımın elinden, dilinden geldiğince söyledikleriyle gidermeye çalışıyordum.”²⁶⁴

²⁵⁹ Erendoruk, a.g.e., s.s. 25-26.

²⁶⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 27.

²⁶¹ Türker, a.g.e., s. 125.

²⁶² Erendoruk, a.g.e., s. 46.

²⁶³ Erendoruk, a.g.e., s. 50.

²⁶⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 147.

“Zaten kendisini tanıdığım günden beri Türk Sanat Müziği tutkunuydu. Özellikle Zeki Müren, Yaşar Özel, Mustafa Sağyaşar, Gencebay, Gülden- Neşe Karaböcek kardeşlerin seslendirdiği eserleri dinlerken kendinden geçirdi.”²⁶⁵

Türküleri Türklerin alın teri, yüreğinin sızısı, üzüntüsü, sevinci, acısı olarak gören Erendoruk kitapta şu türkülerden bahseder. Bunlara birkaç örnek verecek olursak:

“Bahçelerde bal kabak
Açılır tabak tabak
Sen şeker ol ben kaymak
Yiyelim parmak parmak

Bahçelerde saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demen
Gülün ömrü az olur ”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.148.)

“Arda boylarında ben kendim gittim
Dalgalar arttıkça can telef ettim

Arda boylarında kara karınca
Nerelere varayım sabah olunca ”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.149.)

1960’ların ünlü türkücülerinden Erendoruk’un dostu ve hemşerisi olan Osman Aziz’in Çok beğenilen ünlü türküsü de Kırcaali bölgesinde doğmuştur.

“Kırcaali’yle Arda’nın arası
Saat sekiz sırası
Civan da Yusuf’umu Ardalar aldı ya
Yoktur a çaresi

²⁶⁵ Türker, **Hazanda Son Yolculuk**, s. 91.

Arda boylarından Kırcaali'ye
Kimler gidecek
Civan da Yusuf'umun garip annesine
Kimler haber verecek”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.s.149-150.)

Gelinlik çağındaki kızların söylediği ve gelin olamadan yavuklusunu kaybeden bir kızın yaktığı türkü kızın ağzından şu şekilde söylenir:

“Öte baktım beri baktım
Bir incecik çıra yaktım
Al duvağımı kendim açtım

Uyur isen uyan Ali'm
Sabah oldu nazlı yârim yâr aman

Tan yerine nişan düştü
İngeler kapıya üstü
Üşmeyin ingeler üşmeyin
Benim Ali'm şehit düştü

Evimin önünde iğde
İğdenin dalları yerde
Benim Ali'm kara yerde”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.s.150-151.)

Bir araştırmacı olmamasına rağmen Erendoruk'un bu kitapta Balkanların sosyal ve kültürel hayatlarını, örf ve âdetlerini, gelenek ve göreneklerini oldukça gerçekçi bir şekilde yansıttığını görüyoruz. Erendoruk'un çocukluğundaki gözlemlerini bile hatırlayarak bu kitaba yansıtmış olması onun bilgi birikiminin, hafızasının ve gözlem yeteneğinin ne kadar güçlü olduğunu bize göstermektedir.

Koşukavak yöresinde söylenen kız kına gecesi türküsüne bir örnek:

“Kız kınası naz kınası
Ellerinde mum yanası

Kınayı tuzsuz karanlar
Anayı kızsız koyanlar

Ak bakırlar susuz kaldı
Anacığı kızsız kaldı

Yağmur yağar sere serpe
Bizim kızımız perçe körpe

Yağmur yağar yer yaş olur
Uçan kuşlar sarhoş olur

Yağmur yağar urgan urgan
Atın üstüme telli yorgan

Yağmur yağar sicim sicim
Gelin ağlar için için”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.148.)

Erendoruk, türkülerden, düğünlerden, kına gecesinden örnekler verdikten sonra bölgedeki Türk evlerinden bahseder. Yazlık ve kışlık olarak kullanılan evlerin bölümlerinden, aş evlerinden, yapılan yemeklerden bahseder. “Benim yetiştiğim kırklı ve ellili yıllarda bölgemizin kasaba ve köylerinde cumbalı, kepenkli, kapıları tokmaklı, taşlıklı ve selâmlıklı tipik Türk evlerine seyrek de olsa rastlanıyordu.”²⁶⁶

Erendoruk’un bütün bilgi birikimiyle, mücadelesiyle yaşamaya devam ettiği Bulgaristan Türklerinin acılarını dile getirdiği eserlerinde onun saf, temiz Türkçesini

²⁶⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 68.

görmekteyiz. Her zaman anadiline sahip çıkmaya çalışan ve baskıcı güçler tarafından eziyet gören Erendoruk, bu durumdan bu kitabında da bahseder.

“Bulgaristan Türklerinin ana dili 1973’te Bulgar komünistlerinin okullardan Türkçe derslerini kaldırmasından sonra da Türkçe olarak kalmıştır. 1985’te Türkçe konuşmayı tamamen yasaklamalarından sonra da Türkçe olmaya devam etmiştir. Yasakların gökten yağmur gibi yağdığı, yerden ot gibi bittiği, gölgemizcesine ayaklarımızın dibinden ayrılmadığı o yıllarda biz ana dilimiz Türkçe ile düşünüyor, ana dilimiz Türkçe ile üzülyor, birbirlerimizin kulağına ana dilimiz Türkçe ile fisıldıyorduk. Türk İslâm gelenek ve göreneklerimiz ve de ana dilimiz Türkçenin yasaklanmasına haklı olarak tepki gösteren, isyan eden aydınlarımız, şairlerimiz cezaevlerine tıkılıyor, fakat onlar orada da kelepçeli bir hâlde tepkilerini gene ana dilimiz Türkçe ile sürdürüyor, haykıramazlarsa fisıldıyorlardı.”²⁶⁷

Şair daha sonra cezaevinde ana dilimiz Türkçe için yazdığı bir şiiri verir:

“Anadan başlar filiz filiz ana dilimiz
Yayılır damar damar kanımıza girer de
Dallanıp budaklanır pırlanta sevgiler de
Yarınlara uzanır bilinçlerde kalan iz
Anadan başlar filiz filiz ana dilimiz
Işıyor ana dilim rengârenk gönüllerde

Güneş çiçeklere renk verir gibi baharın
Yiteceğini bilsem ana dilimin yarın
Ölümü daha bugün bulurum nerde nerde
Ve soğuk kucağında sönerim perde perde”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.75.)

Ana dili için cezaevinin soğuk koğuşlarında içindeki umudu ayakta tutmaya çalışarak bu şiiri yazan şair, o koşullarda bile pes etmez. Bulgaristan’daki baskıdan dolayı çok acı çekmiş olsa da mücadelesinden vazgeçmeyen Erendoruk’un her eserinde

²⁶⁷ Erendoruk, a.g.e., s.s. 74 -75.

onun inancını ve umudunu görürüz. O, “Bulgaristan’da asimilasyon politikasını en acı şekilde yaşayanlardan biridir... Onun tertemiz millî kimliğini menşesinde buluruz.”²⁶⁸

Ömer Osman Erendoruk, ana dilimiz Türkçeden bahsederken bölgedeki konuşma dili ve bazı şive farklılıklarından da bir dil bilimci gibi örnekler verir. “Bugün Bulgaristan Türklerinin konuştuğu Türkçe güneyden kuzeye doğru çok az farklılık göstermektedir. Ancak bu farklılık, güneydoğudaki Koşukavaklı bir Türk’le kuzeydoğudaki Silistrelili ya da Deliormanlı bir Türk’ün birbirlerini tamamen anlamalarına mâni olmaz. Kuzeydoğu ile Güneydoğu Türkçelerini birbirinden farketirir en belirgin dil unsuru, güneydoğudaki K- G değişikliği, yani K sessizi ile başlayan bazı kelimelerin G sessizi ile söylenişidir, bir de ‘Evet’ edatının güneydoğuda ‘Ya’ kuzeydoğuda ise ‘Ti’ şeklinde oluşudur.”²⁶⁹

Erendoruk, bölgeler arası farklılıklara değinerek örnekler verir, bazı fiil ve isim çekimlerine, dil bilgisi açısından bakar ve farklılıkları ortaya koyar. Ayrıca konuşma ve eğitim dili olan Türkçenin yasaklanmasından duyduğu üzüntüyü de belirtir.

“1959/60 öğrenim yılında okullarda Türkçe derslerinin haftada dört saate indirilmesi, Türk okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilmesi, çocuk gazetesinin ve dergisinin kapatılması, 1973’te Türkçe derslerinin tamamen yasaklanması konuşma dilimize Bulgarca kelime sokulmasına yol açmıştır. Okullarda Türkçe öğretim görmeyen, Türkçe kitap okumayan gençlerimizin konuşma dili acınacak bir hâl almıştı. Yetmişli ve seksenli yıllarda gençlerimizin konuşma diline giren yığın yığın Bulgarca kelimeyi işittikçe içimin ağladığını belirtsem inanır mısınız?”²⁷⁰

Erendoruk’un bu ruh hâli içerisinde yazdığı bir şiiri şu mısralarda duyarız:

YARASA KANATLARI

“Akşamları serçeler ötüşecek akasya dallarında vicir vicir
Guguklar seslenecek birbirlerine yakından ıraktan
Ninni söyleyecek bülbüller yavrularına tatlı ince
Saksağanlar masal anlatacak haykıraraktan

²⁶⁸ Türker, a.g.e., s. 167.

²⁶⁹ Erendoruk, a.g.e., s. 77.

²⁷⁰ Erendoruk, a.g.e., s. 85.

Kendi dilince
Ben
Ölü yıldızlarca sönük

Dünyaya dargın
İçime dönük
Kırık
Yıkık
Yenik
Gücenik!
Fısıltımı yarasa kanatlarına bağlayacağım
Deşmeyin yaramı
Deşmeyin
Ağlayacağım!”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.s. 85-86.)

Erendoruk, Bulgaristan Türkçesindeki farklı bazı kelime ve anlamlarından da örnekler vererek bahseder. Bunların bazısına örnek verecek olursak: “Koşukavak köylerinde ‘Davuş’ kelimesi kullanılır. Kimıldama, çok hafif ses, çıtırıtı anlamındadır... ‘Tunmak’, sözlüklerde ‘tünmek’ olarak verilen bu kelime yöremizde ‘tunmak’ şeklinde söylenir ve hafiften silik, kararmaya başlamış akşamın geç vakti anlamındadır... ‘Dumağı’, yöremizde nezle kelimesi yerine kullanılır. ‘Şayka’, çivi, ‘Akçabardak’, kardelen demektir.”²⁷¹

Erendoruk, yörelerdeki kelime ve dil özelliklerine örnek vererek Bulgaristan Türkçesinin Türkiye Türkçesinden farklı olmadığını ispatlar ve bunu şu şekilde belirtir:

“Vermeye çalıştığımız mukayeseli örneklerden anlaşıldığı gibi, Bulgaristan Türklerinin, hususen Kırcaali bölgesi Türklerinin konuşma dili Türkiye’de konuşulan Türkçeden pek uzak değildir. Dilin şeklinde ayrıcalık görünmez. Ancak bazı yerel kelimeler ve de söyleniş biçiminde farklılıklar görülür. Fakat bunun, Hıristiyan

²⁷¹ Erendoruk, a.g.e., s.s. 88- 89.

Bulgarlar'ın konuştuğu Bulgarca ile uzaktan yakından hiçbir ilişkisi olmadığı kolayca anlaşılır.”²⁷²

Erendoruk, ileriki sayfalarda Bulgaristan Türklerinin dini inançlarından bahseder. Bulgaristan Türklerinin Türkiye Türklerinden inanç ve gelenek olarak hiçbir farklılığının olmadığından bahseder. Ramazan ayından, sahura kalkmak için ramazan davulcularının olduğundan ve onların maniler okuyarak ahaliyi sahura kaldırdığından bahseder.

Erendoruk, yörede söylenen manilerden aklında kalanlardan şu şekilde örnekler verir:

“Hasan Ağa evde misin?
Tilki gibi inde misin?
Pencereler ışımlıyor
Ramazan keyfinde misin?

Salim Ağa hep uyursun
Uykularda ne bulursun?
İki rekât namaz kılsan
Cennet âlâyı bulursun.

Cennet yolu yokuş, dardır
Davulculuk bize ardır
Çalmasak da olur amma
Komşunun hatırı vardır.

Sıçan gelir takla tukla
Ne nohut koydu ne bakla
Kalk uyuma gonca yinge
Buğday darcığını sakla ”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.96.)

²⁷² Erendoruk, a.g.e., s. 90.

Erendoruk, ramazan ve kurban bayramını anlatarak devam eder. Dini inançları, örf ve âdetleri anlatır. 1986 yılında şair, ailesi ile birlikte Roman kasabasında sürgünde olduğu ve bayram namazını kılamadığı o günde kaleme aldığı bir şiire de yer veriyor.

BAYRAM SABAHI

“Mevlâ’m ben gene duydum içimin bir ahında
Zaman zaman duyduğum aynı ezan sesini
Ve uyandım çok uzak bir bayram sabahında

Sevgi üleştiriyor melekler sini sini
Sararmış yapraklarda ilâhi okuyor ay
Ufkun omuzlarına bırakıp tepsisini
Allahüekber diyen seslerle inliyor çay
Dökülüyor erkenden sana varan tek yola
Müslüman kardeşlerim bu sabah alay alay

İçim garipleşir de sevginle dola dola
Yüreğime damlıyor gözlerimden akan yaş
Dilekler duyuluyor: Bayramın kutlu ola...
Konu komşu, akraba, eş, dost, bacı ve kardaş

Hayal meyal günlerin ağaran siyahında
Görüşüp bayramlaştım hepsiyle sarmaş dolaş
Tanrım konuk olduğum o bayram sabahında”²⁷³

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.109.)

Şiir, bize Yahya Kemal Beyatlı’nın ‘Süleymaniye’de Bayram Sabahı’ şiirini hatırlatıyor. O gizemde, o havada, o duygu ve sevgide yazılmış bir şiir olarak aklımıza yerleşiyor.

²⁷³ Erendoruk, a.g.e., s. 109.

Erendoruk, şiirin altında ise, gurbette, cezaevlerinde ve sürgünde insanın yalnızlığı, bayram kutlayamamanın verdiği üzüntüyü, daha derin hissettiğini belirtiyor. Kendisi de bunu defalarca yaşayan bir insan olarak bu acı durumdan bahsediyor.

Erendoruk, bayramlardan sonra aşure gününden, cami ve mescitlerden bahseder. Türkiye'ye göç edince evini terk etmek zorunda kalan ve yıllar sonra 1994'te köyüne geri döndüğünde gözyaşlarını tutamadığından bahseder. O anda kaleme aldığı hasret ve sevgi kokan şiiri şöyledir:

MASAL GİBİ

“Köyüme vardım bu yaz yüreğimde acılar
Kocadüz'ü, Almacıkkaşı'nı diken almış
Amcalar dayılar yok, yok yengeler bacılar
Yollar insansız, çeşme susuzluktan bunalmış

Göçmen evleri bomboş, ağaçlar kuşsuz kalmış
Hazinlik sergiliyor suyu çekilen kuyu
Kimsesiz kocaların yürekleri yufkalmış
Yaşlı gözler terk etmiş gece bile uykuyu

Olcakderesi özler olmuş bir damla suyu
Elbasan çayı ıssız, derin kedere dalmış
Piremler suya hasret titreşiyor gün boyu
Kavaklar etrafına silik gölgeler salmış

Sabah Burunucu'ndan doğan güneş alçalmış
Dutdibin'nde saklambaç oynayan arar gibi
Sıcaklığı üşüten özlem yeline çalmış
Ellezdağ'ın hışımla saçını tarar gibi

Üçpınarlar düzünün onmaz derdi var gibi
Terk edilmiş evlerin ömrü, günü azalmış

Bir tarih yıkılmaya yüz tutmuş duvar gibi
Rüyalarımın köyü Karakuz bir masalmış”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.115.)

Erendoruk’un tüm hasretini, sevgisini hissettiğimiz, her mısrası sıla özlemi kokan bir şiir olarak karşımıza çıkıyor. Erendoruk, sılasının kendisinde uyandırdığı her temayülü, her hissi sıcak, sanatlı bir üslupla yansıtıyor.

Erendoruk, daha sonra bölgede yapılan mevlitlerden, bölgede bulunan çeşmelerden, mezarlıklardan kısacası oradaki tarih ve geçmişten bahseder. Bölgedeki sosyal yaşayışa ve olaylara da değinir. Ekmek yapımından, araç gereçlere, cenaze merasimlerine kadar her şeyden örnekler verir. Erendoruk, daha sonra kendinde kitap sevgisinden bahseder. Türkçe’ye hasret bir halkın kitap hasretinden örnekler vererek anlatır. Türkçe yazdığı şiirleri Bulgar güçlerinden nasıl bucağ bucağ kaçırdığını anlatır. Bulgar polisinden karalama defterinin arasına koyarak kaçırdığı bir şiiri de burada veriyor.

“Kitap bilgi sende, beceri sende,
Sen iyiden doğan yolca gelensin.
Her ne kadar iyi şey varsa bende,
Doğuran, yoğuran, veren hep sensin.

Sende bulurum Hakk’a uzanan yolu.
Sendedir tarihim, şerefim, şanım,
Sayfaların güzel düşünce dolu,
Ben o güzelliğe doğru koşanım.

İşitmiş değilim senden tek azar,
Gizli, açık ibret var gözyaşında.
Seni hece hece doğuran yazar,
Kaç gece uykusuz kaldı başında.

‘Oku’ dur buyruğu yüce Mevlâ’nın,
Kitapla yarına doğru yürürüz.
Kitapsız geçerse çoğu zamanın,
Zamanla milletçe erir, çürürüz!”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.134.)

Şair kendisindeki kitap sevgisini dile getiriyor. Kitabın hayatta ne kadar önemli olduğunu belirtiyor ve ‘Oku’ buyruğuna telmih yapıyor. İleriki satırlarda Bulgaristan’daki kitap yayımlarından, yazarların kitaplarının yayımlanmasından bahsediyor. “1950’nin ilk yıllarından başlayarak Bulgaristan Türklerinin evlerine Türkiye yazarlarından da kitaplar girmeye başladı. Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Mahmut Makal, Orhan Kemal, vb. bunlar arasındaydı. Kerem ile Aslı, Leylâ ile Mecnun, Arzu ile Kamber gibi halk hikâyeleri daha sonra basıldı. Eflatun Cem Güney’in masalları yaşlılarca da kapışıldı. Daha sonraki yıllarda başka Türk yazar ve şairleri de yayımlandı.”²⁷⁴ Erendoruk, daha sonra kitapların ve Türkçenin yasaklanmasından üzülen bahseder.

“Üzülen belirtmek gerek ki, 1968’de Bulgaristan’da Türkçe kitap yayımına son verildi. Bu, Bulgaristan Türklüğünün, onun varlığına, bugününe ve geleceğine indirilmiş ağır bir darbe idi... Bazı köylerde oluşturulan kütüphanelerde bir hayli Türkçe kitap bulunuyordu. 1973’te okullardan Türkçe derslerinin atılmasıyla kütüphanelerdeki Türkçe kitaplar ayıklanıp saklandı, bazı köylerde ise yakıldı. Türk aydınları bu acı haberleri fısıldayarak birbirlerine iletirken içim parçalanıyor, yüreğim dilim dilim diliniyordu.”²⁷⁵

Erendoruk, yaklaşık 100 madde başlığında ele aldığı kitabında hemen her konuya değinmiştir. Bölgedeki Müslüman Türk adlarından, komşu ilişkilerinden de bahseder. Türk okullarından bahseder, Türkçenin yasaklanması, Bulgar okullarındaki birleştirilmiş eğitim... vb. konularına da üzülen değinir. Şair, bölgedeki atasözlerinden, manilerden, anaların dillerindeki ninnilerden, tekerlemelerden, çocuk oyunlarından, çocuklara sorulan bilmecelerden de bahseder.

²⁷⁴ Erendoruk, a.g.e., s.s. 134-135.

²⁷⁵ Erendoruk, a.g.e., s. 137.

Bölgedeki manilerin bazılarına örnek verecek olursak:

“Evimin önü kaya
Kayadan baktım aya
Genç ömrüm tükeniyor
Günleri saya saya

Karanfil olacaksın
Sarıp solacaksın
Ben müftüye danıştım
Sen benim olacaksın

Şu derenin uzununu
Kıramadım buzunu
Aldım şehir kızını
Çekemedim nazını

Şu dereleler olmasa
Mor çiçekler solmasa
Ölüm Allah’ın emri
Ah ayrılık olmasa”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.153.)

Anaların dillerinde olan, beşikteki yavrularını uyuturken söyledikleri ninnilere örnek verecek olursak:

“Oğlumun beşiği gıcırda nenni
Yanağında çifte beni var nenni

Nenni yavrum neni uyu dizimde
Büyü de yüzümüz gülsün bizim de

Yavrum beşiğinde bir güneş neni
Yavruma cihanda yoktur eş neni

Yavrum meler guzu gibi mee mee
Uyu yavrum uyu guzum eee...

Ali'nin salıncağı bir kuru daldan
Ali'nin bubası anlamaz haldan
Neni neni benim babasız Ali'm
Bubasız evimiz pek ıssız Ali'm"

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.s.155-156.)

Çocuklara sorulan, çocukların birbirlerine sorduğu, bir oyun ve öğrenme aracı olan ve şairin hâlâ hafızasında kalan bilmecelere örnek verecek olursak:

"Edirne'den berisi, kara koyun derisi.
Edirne'de bir şey pişer, kokusu bize düşer.
Altı çeşme, içilir, üstü çayır, biçilir.
Dışı kalaylı, içi saraylı.
Gündüz yanar, gece söner."

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.157.)

Bulgaristan Türklerinin, özellikle Kırcaali Bölgesi'nde söylenen ve bölgedeki yaşlıların dilinden düşürmediği atasözlerine örnek verelim:

"Eden bulur, inleyen ölür.
El gözüyle dünya görülmez.
Dadanmış kudurmuştan beterdir.
Adamakla mal tükenmez.
Bir çiçekle yaz gelmez.

Halına bakmaz, çulunu yırtar.
Çamur olmadan hamur olmaz.”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.159.)

Çocukları oyalamak için söylenen, tepeden tırnağa gayret, koşmaca hâlindeki anaların şefkat ve sevgi dolu sözlerini barındıran tekerlemelere örnek verelim:

“Hu hu hu kuşu
Derelerde su kuşu
Tikennikte tuvası
Birazdan gelir yuvası

Hu hu hularda
Balık yüzer sularda
Yavrumun bir gözü bende
Bir gözü uykularda

.....

Dandini yavrum dandini
Sallasana kendini

Kız saçları saçları
Oynar omuz başları

Kızların iki kat
Çöz birini bana sat ”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.s.160-162.)

Erendoruk, Bulgaristan Türklerinin misafirperverliğinden bahseder. Bulgaristan Türklerinin aralarındaki sıcaklıktan, yardımlaşma ve dayanışmadan bahseder. Sosyal hayatta kullanılan araçlardan, birimlerden örnekler verir, beslenen hayvanlardan yabani hayvanlara kadar geniş bir yelpazeye değinir. Hayvanlara dair söylenen masalları da ele

alır. Ayrıca bölgedeki seyyar satıcılardan, şimdi gelenekleri unutulmuş değerlerden bahseder. Katrancılarından, yoğurtçulardan, yumurtacılarından, sütçülerden bahseder.

Şair ayrıca rüyalara da değinir. Kendi gördüğü rüyalara da örnekler verir. Bunların bazılarını belirtecek olursak, “Kırcaali Öğretmen Okulunun son sınıfında okurken bir gece rüyamda, Bulgar edebiyatı öğretmenimiz A. Dangaçev’in ayağının başparmağını köpek ısırıldığını, parmağından kan aktığını gördüm. Sabahleyin öğretmenime rüyamı anlattım, güldü ve benimle alay etti. O gün öğleden sonra okul bahçesindeki demir basketbol direği yıkıldı ve öğretmenimizin ayağını ezdi. Birkaç gün sonra topallayarak okula gelen öğretmenimize ‘Ayağınızı köpek mi ısırıldı?’ diye sormuştum. Cevabını hep hatırlarım: ‘Evet ama bu köpeğin vücudu da, dişleri de demirdendi.’”²⁷⁶

Şairin cezaevinde kaldığı ve yalnızlığı, hasreti bütün ıstırapıyla hissettiği zamanlarda gördüğü bir rüyayı da verelim. “Eski Zağra Cezaevi’nde kaldığım sürece gördüğüm yüzlerce rüyadan bir tanesini hiç unutmam. Şöyleydi: Ölmüşüm. Cenaze törenim yapılıyor. Kalabalık. Ama tanıdığım tek kişiyi görmediğim için öldüğümden daha çok üzülüyorum tabutum içindeyim. Ölüyüm, ama her şeyi görüyor ve biliyorum...”²⁷⁷

Şair, kitabın sonlarına doğru Bulgaristan Türklerinin askerlik sorunundan, bölgedeki mevsimlerin geçmesinden, yapılan şakalardan, anlatılan fıkralardan, hikâyelerden, efsanelerden, bölgedeki kasabalardan örnekler verir. Yapılan şakalara örnek verecek olursak:

Bıldırki Toklu

“Yetişkinler köy meydanında veya başka yerde konuşurlarken, yanlarına gelen gencin, utangaçlık yüzünden selâm vermediğini anlarırsa, aralarından biri diğerine sorardı:

‘Bıldırki tokluya ne denir?’

‘Şişek.’

‘Buraya geldi bir selâmsız eşek.’”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.212.)

²⁷⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 209.

²⁷⁷ Erendoruk, a.g.e., s. 209.

Yarımşarcık Verin

“Bir kadının sekiz çocuğu varmış. Öğlenlik hepsine ikişer yumurta pişirmiş. Çocuklar yemeğe oturacakları sırada, biri:

‘Ana, sen kendine yumurta pişirmedin mi?’ diye sorunca, ana şöyle demiş:
‘Ananız dert yesin. Yarımşarcık verin dört yesin.’”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.213.)

Erendoruk, bölgede söylenen bazı Nasrettin Hoca fıkralarından örnekler verir. Daha sonra bölgede Osmanlı savaşına katılanlardan bahseder, bazılarını adlarını sayar. Bölgedeki bazı yerlerden, şehirlerden bilgi verir. Burada Kırcaali, Mestanlı, Koşukavak, Koşukavak, Cebel, Eğridere,... gibi şehirlerden bahseder. Bu şehirlerin lakaplarını da verir. “Kırcaali, esnaf yeri; Mestanlı, kasap yeri; Koşukavak, fesat yeri; Harmanlı, hasat yeri; Eğridere, kesat yeri; Hasköy, rüşvet yeri; Ortaköy, kasvet yeri; Cebel, nespet yeri.”²⁷⁸ Erendoruk, baskıcı zihniyetin iktidarda kaldığı yıllarda siyasi fıkra anlatanların mahkûm edildiğinden bahseder. Buna rağmen kulaktan kulağa siyasi fıkraların anlatıldığını söyler.

Bunların bazılarını örnek verelim:

“Jivkov’a, Moskova’dan otomobil hediye ederler. Sürücü otomobile biner, Jivkov da, fakat şaşılacak şey, otomobilin direksiyonu yoktur. Hemen Moskova’ya telefon açarlar ve otomobilin niye direksiyonsuz olduğunu sorarlar. Cevap: ‘Otomobili siz sürün, direksiyon işini biz görürüz...’”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.148.)

“İki Bulgar’dan biri diğerine:

‘Ben üç gün önce ölen bir Bulgaristan Türk’ünü canlandırabilirim.’ der.

‘Nasıl?’

‘Türkiye’ye göç etmek için pasaport gösteririm.’”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.249.)

²⁷⁸ Erendoruk, a.g.e., s. 242.

“Türkçe bilmeyen bir Bulgar kadını, kucağında bebeği olan bir Türk kadına sorar:

‘Senin bebeğin neden sık sık emmeyi bırakıp radyoya bakıyor?’

Cevap:

‘Radyoda, Bulgaristan Türklerine yapılan zulümler anlatılıyor da...’”

(Bir Başkadır Bizim Eller, s.249.)

Erendoruk, kitabın en son sayfasında Bulgaristan Türklerine Bulgar diyenlere ve onlara hor gözle bakıp dışlayanlara bu kitapla en güzel cevabı verdiğini söyler. Bu kitapla Bulgaristan Türklerinin Türk soydaşlarından bir farkı olmadığını belirtir ve şunları söyler: “Eğer bu beyefendiler bu kitaptaki yazıları okuduktan sonra da aynı iddalarına devam ederlerse, bu, ‘Dediğim memiş, adım Kel Memiş’ meselesidir.”²⁷⁹

Erendoruk’un folklorik nitelikteki bu kitabı bize onun bilgi birikiminin, gözlem gücünün, hafızasının ne kadar güçlü olduğunu, edebiyata ve okumaya nasıl kendini verdiğini göstermektedir. Onun bilgi birikimi, hafıza ve gözlemlerinden çıkan bu sonuçla, Bulgaristan Türklerinin realist temayüllerle ve bakış açısıyla gösterilmesiyle, soydaşlarımızın sosyal ve kültürel hayatını, gelenek ve göreneklerini, bizden bir farklarının olmadıklarını daha iyi anlıyor ve kavırıyoruz.

Edebiyatımıza ve benliğimize dil, folklor, araştırma, müzik, etnoğrafya,... konularında bir kaynak olan bu kitap, Bulgaristan Türk’ünün zengin kültürünü bir kez daha göstermektedir. Bulgaristan’da takdir gören, gizli güçler tarafından bu mücadelesi ve bilgisiyle hiç hoş karşılanmayan yazar-şair Ömer Osman Erendoruk, Bulgaristan Türkleri Edebiyatına bu kitabıyla da çok şey katmıştır.

²⁷⁹ Erendoruk, a.g.e., s. 256.

7.2. Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda

(Hatıralar)

“Ömer Osman Erendoruk’un ölümünden sonra yayımlanan bir eseri de “Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda” adlı eseridir. Gazeteci-yazar Mehmet Türker tarafından yayıma hazırlanan eserde, Erendoruk, Bulgaristan’da ve Türkiye’de yaşadığı bazı olayları anlatıyor. Kitapta, Erendoruk’un Bulgar gizli servisine çalışan Türk ajan ve muhbirlerden de söz ediliyor. Erendoruk, bu eserinde, Türkçe yazmanın yasak olduğu dönemlerde gizli gizli yazdığı ve birkaç nüsha hâlinde çoğalttığı eserlerinin, evinin altında gömülü olanların dahi, muhbirler tarafından nasıl Bulgar polisine ihbar edildiğini, eserleri yok edilince ölümü bile özlediğini yalın bir Türkçe ile anlatıyor.”²⁸⁰

Ömer Osman Erendoruk’un 21. kitabı olan ve anılarını içeren “Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda” adlı kitabı 1992 yılında Orta Doğu gazetesinde yayımlanmış ve o zamandan beri kitap hâline gelmeyi beklemektedir. 2006 yılının son aylarında kitap hâline gelen bu kitap; şairin anılarını, yaşadıklarını, Bulgaristan’ın siyasi ve sosyal durumunu, cezaevini, Belene Ölüm Kampı’nı, şairin acılarını, çektiği sıkıntıları, Türkiye’deki ilk günlerini, Türkiye’de karşılaştıklarını, ilk dersini,... vb. olmak üzere geniş bir konu yelpazesini içerir.

Erendoruk, 1989 göçüyle Türkiye’ye yerleşince yazma isteğini, satın aldığı eski bir daktilo ile gidermeye çalışır. Bulgaristan’da müsadere edilen romanlar, hikâyeler, şiirler yazar tarafından bir bir daktiloya dökülür. Erendoruk, gecesini gündüzüne katarak, Bulgaristan’daki komünist sistemi, yaşadığı acıları, Türklerin çektiği sıkıntıları, ıstırabı tüm gerçekliği ile yazar. Yazar, 1944 yılından beri Bulgar komünist sisteminin yaptığı eziyetlere, onlara karşı yapılan mücadeleye tüm ayrıntısına kadar şahit olmuş ve bunu da anılarında dile getirmiştir.

Erendoruk, Bulgaristan’daki sosyal ve siyasi durumdan örnekler vermiş, iyi ve kötü olaylardan ve sonuçlarından bize kesitler sunmuştur. Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşadığı mutluluğu, huzuru da anlatmıştır. Türkiye’de girdiği ilk dersi, yaşadığı olumsuz durumları ve olayları örneklerle açıklamıştır.

²⁸⁰ İmzasız, “*Seni Çok Özlüyoruz Sürgünlerin Kalem*”, **Balkan Sentezi Gazetesi**, yıl: 6, sayı: 64, İst. Eylül 2008, s. 13.

Erendoruk, Bulgaristan'da Türklerin adının zorla değiştirildiğini şu şekilde dile getirir. “1984 yılının sarı sıcakları ortalığı kızdırırken, Kırcaali şehri yakınlarındaki Koşukavak kasabasının köylerine gece gece baskınlar yapılmaya başlandı... Elinde ekmek bıçağından gayri korunma gereci bulunmayan Türklerin oturduğu köy ve mahallelerde gece, silahlı polis ve sivil Bulgarlar ani baskınlar düzenliyor, güç kullanarak, kapı pencere kırarak evlere giriyor, çoluk çocuk, kadın erkek, genç ihtiyar demeden bütün Türklerin adını döve döve Bulgar adlarıyla değiştiriyor, arkadan değerli eşya avına başlıyorlardı.”²⁸¹

Erendoruk, Bulgar güçlerine karşı az da olsa direnebilen insanların mücadelesinden de bahsetmiştir. “Köy meydanına toplanan halkı polisler dağıtmak istediye de başaramamış, kaba güce de başvurmaları da bir sonuç vermeyince, durum iyice gerginleşmişti...”²⁸²

Erendoruk, cezaevinde kaldığı üç buçuk yıldan sonra Türklerin götürüldüğü Belene Ölüm Kampı'na götürülmüştür. Şair, bu acı dolu adadan hatıralarında şöyle bahseder:

“Belene Adası, Tuna nehrinin sularıyla çevrili, oldukça büyük, söğüt, kavak ağaçlarının bol olduğu, yer yer bataklık, kumsal, tarıma elverişli epey toprağı olan ıssız, insansız, köysüz, kentsiz, sadece birkaç yerde cezaevi binası bulunan, adı Bulgaristan'ın hudutları dışında bile ürpererek anılan bir toprak parçasıdır...”²⁸³

Erendoruk, ölüm kampından çıkarıldıktan sonra bu kez aile ile birlikte sürgüne gönderilmiştir. Şair, bu acı dolu günlerden şu şekilde bahseder:

“Ben de evimde birkaç ay kaldıktan sonra sürüldüm. Hem bu kez karım ve kızlarımla beraber, Bulgaristan'ın, hatta Avrupa'nın en pis, en geri kalmış, suyu kesat, oteli, tuvaleti, şehir banyosu ve çeşmesi olmayan, Roman adını taşıyan bir köysel kasabada bir mahpustan farksızdık...”²⁸⁴

²⁸¹ Erendoruk, **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, Çağrı Yayınları, İst. 2006, s.s. 30-31.

²⁸² Erendoruk, a.g.e., s. 35.

²⁸³ Erendoruk, a.g.e., s. 41.

²⁸⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 47.

Erendoruk, cezaevine girdiğinde oradaki Türklere yapılan sessiz işkencelerden de bahseder. Maddi ve manevi olarak Türklere baskı ve işkence yapıldığını, Türkçe konuşmanın yasak olduğunu belirtir.

“...En alçakça yapılan bir haksızlık da, biz Türkleri görüşmelerde yakınlarımızla, Bulgarca bilmeyen ana babalarımızla Bulgarca konuşurma zorunluluğu idi. Her iki taraftan birinin ağzından çıkan Türkçe kelime, görüşmeyi yarıda bırakmaya yeterli idi...”²⁸⁵

Erendoruk, cezaevinde kaldığı zamanlarda yazma ihtiyacını gizli gizli gideriyor ve kömür ile kâğıtlara yazabildiği şiirleri teker teker ezberledikten sonra yakıyordu. Şair, tüm zorluklarla benliğine kazıdığı şiirlerden hatıralarında şu şekilde bahseder:

“Cezaevinde doğmuş olan şiirlerim sadece kırk yedi taneydi. Dört yılda kırk yedi şiir çok, çok azdı, ama bu koşullarda çoktu bile. Sonra onları dışarı çıkarmak da bir başka sorundu. Kırcaali’den ezberleyerek getirdiklerimi, Eski Zağra’da yaratılanları sağ salim dışarı çıkarmak için tek çare vardı: Tümünü ezberlemek. Ben de tümünü ezberledim...”²⁸⁶

Erendoruk, 12 Haziran 1989 Pazartesi günü hayata yeniden doğmuş gibidir. Artık cezaevi, ölüm kampı, sürgünlük geride kalmış ve çok sevdiği ana vatanına, vatan topraklarına ayak basmanın sevincini yaşamaktadır. Erendoruk, o sevinç dolu dakikalardan şu şekilde söz eder:

“... Edirne’nin İmam Hatip Okulu’nda ilk rahat geceyi hiç unutmuyacağım. Sıcak, sıcacık bir ‘Hoş geldiniz. Geçmiş olsun’dan sonra sıcacık yemek, sıcacık banyo, temiz yatak, rahat uyku...”²⁸⁷

Şair, artık rahat ve huzur içerisindedir. Artık öğrencilerine ana dili Türkçe ile özgür bir şekilde ‘Günaydın’ diyebilecektir. Şair, o ilk dersinden şu şekilde bahseder:

“...On dört Ocak’ta okullara gönderildik. İlk derse girdiğim dakikaları unutamayacağım. Yasaklanan bir dilde, unutturulmasına karşı çektiğim ana dilimde öğrencilerime ‘Günaydın’ diyebiliyordum; öğrencilerim bana ‘Sağol’ diye karşılık veriyorlardı...”²⁸⁸

²⁸⁵ Erendoruk, a.g.e., s. 103.

²⁸⁶ Erendoruk, a.g.e., s. 109.

²⁸⁷ Erendoruk, a.g.e., s. 117.

²⁸⁸ Erendoruk, a.g.e., s. 120.

Ömer Osman Erendoruk, 1934 yılında doğduğu ve 1944 yılından 1989 yılına kadar Bulgar zulmünü bizzat yaşamış bir yazar ve şair olarak gördüğü ve yaşadıklarını her türlü edebi eserinde gerçekçi bir şekilde yansıtmış ve bu açıdan bazı çevreler tarafından takdir görse de, Bulgar güçleri tarafından hep baskı ve şiddet görmüştür. Tüm bunlara rağmen, okumaktan, gördüklerini ve yaşadıklarını yazmaktan geri durmamıştır.

Her türlü acıyı çekmiş, cezaevinde, ölüm kamplarında, sürgünlerde kalmış, böbreği alınmış, kalp krizleri geçirmiş bir insan olan Erendoruk, anılarında da yaşamayanın bilemeyeceği bu acı dolu yıllardan tüm gerçekliği ile bahsetmiştir.

O, tüm tarafsızlığı ile yaşananları edebî çerçevede yansıtmış ve Bulgaristan Türkleri Edebiyatının usta isimlerinin arasına girmiştir. Türkiye’de gereken ilgiyi görememesine rağmen Türklük, Türkçe ve özgürlük için kalemi ve beyniyle mücadele etmiştir. Edebiyatımızın ve insanımızın ona ve onun gibi yazar ve şairlere gereken ilgiyi göstermemesi onu biraz üzse de Erendoruk, hiçbir zaman mücadelesinden vazgeçmemiş, edebiyatımızda farklı bir iz bırakmıştır.

7.3. Mektupları

(İstiraphaneden Mektuplar)

“İstiraphaneden Mektuplar” kitabında, Ömer Osman Erendoruk’un 3,5 yıl Eski Zağra Cezaevi’nde kaldığı süre içerisinde yazdığı ve cezaevi kanunlarına göre sadece annesine, babasına, eşine ve küçük kızına yazabildiği, Bulgarca olması zorunlu olan 70 kadar mektup yer alıyor. 1970’li yıllardan bu yana kalemiyle, beyniyle ve yüreğiyle Türklüğünü, dilini, benliğini korumak için mücadele eden, insanları gaflet uykusundan uyandırmaya çalışan Erendoruk, birçok şiir, roman, hikâye ve piyes yazmış ve bunları bazı arkadaşlarına okutmuştur.

İhbar sonucunda Bulgar güçleri tarafından eserleri müsadere edilmiş ve birçok Türk aydını gibi Eski Zağra Cezaevi’ne gönderilmiştir. Erendoruk, orada da mücadele etmekten vazgeçmemiştir. Orada Bulgarca yazma zorunluluğu olan ve sansürden geçtikten sonra ailesine ulaşabilen mektuplarda, umudunu, acısını, rüyalarını, mücadelesini, hayallerini, hatta hatta Bulgar zulmünü sembollerle ve dolaylı anlatımlarla dile getirmiştir.

Bu kitap sadece anaya, babaya, kıza ve eşe yazılan basit mektuplar değildir. Erendoruk’un felsefi ve edebi görüşlerini, hayal dünyasını da bu mektuplarda görürüz. Yazma ihtiyacını bu mektuplarla dile getiren Erendoruk’u bu mektuplarla daha yakından tanıyabiliriz. Bu mektuplar hakkında yakın dostu Mehmet Türker şunları söylemektedir:

“Ömer Osman Erendoruk’un ‘İstiraphaneden Mektuplar’ kitabında Eski Zağra Cezaevi’nin 107. koğuşunda yazdığı mektuplar anaya, yâre, bacıya, dayıya yazılan selâm sabahtan ibaret bildiğimiz klâsik mektup türleri değildir. O yıllarda yarım asır bir hayat tecrübesine, bilgi birikimine ve olgunlaşmış bir hayat görüşüne sahip olan yazar, bu mektupların her birinde iyilik-kötülük, sıcaklık-soğukluk, Türkçe sevgisi, özgürlük, aşk, mutluluk, ıstırap, inanç, rüya, sevgi, elem gibi kavramları konu edinerek zulmün kaynağını gösterir; acıları, ıstırapları oluşturanların adreslerini belirtir.”²⁸⁹

Şairin bu yetmiş kadar mektubundaki değinilen konulara sırayla örnek verecek olursak karşımıza yedi- sekiz maddelik bir konu çıkar. Eşe, anaya, babaya, kıza yazılan hasret konuları, kızına verdiği öğütler, aşk konusu, şiirleri, rüyaları, edebi görüşleri,

²⁸⁹ Türker, **Kalem Kılıçlaşınca**, s. 108.

felsefi düşünce dünyası, Bulgar güçlerini kandırmaya çalışan sözler, dolaylı bir şekilde anlattığı ve kınadığı Bulgar zulmü,...vb. gibi konular karşımıza çıkar.

Bu konulara sırayla değinelim:

Erendoruk hapiste olduğu yıllarda küçük kızı Gülseren on beş-on altı yaşlarındadır ve Erendoruk onu hiç unutmaz. Bir eğitimci olan Erendoruk kızına mektuplarında öğütler verir. Kızına gençliğinin değerini bilmesini söyler.

“Gençliğinin değerini bil ve akıllıca kullan. Onu vara yoğa harcama. Onu yaşamadan yanından geçip gitme. Gençlik insana bir kez verilir. Paha biçilmez bir zenginliktir ya, biz çoğu zaman onu, kaybettikten sonra farkına varırız.”²⁹⁰

Erendoruk, insanın hayatta kendisini bedbaht eden iki yanlış yaptığını söyler. Biri eş, diğeri de meslek seçimidir. Bunun hakkında kızına şunları söyler:

“İnsanın kendini bedbaht eden iki yanlış yaptığını söylerler. Birincisi meslek seçiminde, ikincisi de evlenirken. Ama bu yanlışlar sadece iki mi? Acaba insanın mutsuzluğa düşüşü bazı ‘Sevimsiz Güçlülerin’ yanlışlıklarının, keyfi hareketlerinin bir acı sonucu değil mi?...”²⁹¹

Erendoruk, mektubunun sonunda da kızına mücadele etmesini, yılmamasını öğütleyerek şunları söyler:

“... Mademki küçükken yürümeyi öğretmişiz, büyüyünce sürünmeyi öğretecek değiliz elbette. Böyle yapanlar da var tabi. Böylelerinin de canı cehenneme. Sen yürü, kızım. Kendi adımlarınla, kendi istediğin yöne doğru yürü, e mi?”²⁹²

Erendoruk, 11 Ocak 1982 yılında yazdığı mektupta, kızının öğretmenlik mesleğini seçmesinden ötürü onu kutlar ve iyi bir meslek seçtiğini belirtir. Öğretmenlik mesleği ile ilgili düşüncelerini açıklayarak kızına tavsiyelerde bulunur.

“Sen, hiç tereddüt etmeden kendine iyi bir meslek seçtin. Her mesleğin olduğu gibi, öğretmenliğin de kendine özgü iyi ve kötü yönleri vardır ya, ben onlardan değil, öğretmenlik mesleğinin taleplerinden söz etmek istiyorum. Bu mesleği seçişin, her şeyden önce senin sakin ve sabırlı olmanı gerektirir, çünkü bin bir ananın doğurduğu

²⁹⁰ Erendoruk, (*1 Ekim 1980 tarihli mektup*), **Istraphaneden Mektuplar**, Çağrı Yayınları, İst. 2007, s. 16.

²⁹¹ Erendoruk, (*1 Ekim 1980 tarihli mektup*), a.g.e., s. 17.

²⁹² Erendoruk, (*1 Ekim 1980 tarihli mektup*), a.g.e., s. 18.

çocuklarla çalışacaksın. Sakinlilik ve sabırlılık seni, acelecilik ve sinirlenme ve sert davranışlardan koruyacaktır...²⁹³

Erendoruk bir diğer mektubunda ise kızına şunları söyler: “Yaşam yolları bir tek güllerle bezenmiş değildir, kızım. Bu yüzden, yaşamak için manen ve maddeten çelikleşmiş olmalıyız. Çünkü hayat bir sınavdır. Bu sınavlar bazen çok erken başlar...²⁹⁴

Şair, kızına mektuplarda öğütler verirken, soyut duygu ve değerlerden de bahseder. Bunlardan biri de aşktır. Tarihi olmayan ve ilk yazdığı mektuplardan birinde kızına aşktan şu şekilde bahseder:

“Sevgili kızım Gülseren, aşkın herkes için çekici bir şey olduğu bilinir. Aşk! Nedir bu? Aslında aşk kavramının tanımı yoktur. Bu, aşkın ne olduğu tam bilinmemekten kaynaklanır. Bu yüzden aşkın ne olduğu değil, ne olmadığı iyi bilinir. Aşkın ne olduğunu benim de bildiğim yok elbette. Ama ne olmadığını bilirim. Daha doğrusu bilmeye çalışırım. Aşk karanlık değildir, ama aydınlık da değildir; aşk gece değildir, ama gündüz de değildir; aşk kış değildir, ama sonsuz bir ilkbahar da değildir; aşk bedbahtlık değildir, ama mutluluk da değildir...²⁹⁵

Şairin eşine yazdığı mektuplarda da aşk ve özlem kokusunu duyuyoruz. Şairin karısına yazdığı ilk mektupta bunun örneğini görürüz.

“Ben, seni ve özgürlüğümü kaybedince, dalından vakitsiz koparılmış bir yaprak gibi sarardım ve yavaş yavaş bir damla saydam gözyaşına dönüştüm. Şu anda kalemimi o damlacığa batırıyor, sana mektup yazmaya çalışıyorum. Kâğıdın üzerine dizdiğim yabancı dilden kelimelerin, senin tebessümün ve sevgi dolu bakışların karşısında aciz kalacağı da malûmum, ama başka seçeneğim yok... Ben şimdi burada, Eski Zağra İstirap Evinin 107. hücresinde sana, hüznü kelimelerden oluşmuş bir mektupla acılarımı anlatmaya çalışıyorum. Ama Pazar günü senin yanında olacağım. Eğer o gün sabah erkenden kalkıp bahçeden bir gül koparırsan sakın yapraklarını silkeleme, çünkü ben, çiy tanecikleri hâlinde o yapraklarda olacağım...²⁹⁶

²⁹³ Erendoruk, (*11 Ocak 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 136.

²⁹⁴ Erendoruk, (*10 Mayıs 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 167.

²⁹⁵ Erendoruk, (*10 Mayıs 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 2.

²⁹⁶ Erendoruk, (*10 Mayıs 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s.s. 4-5.

Erendoruk, cezaevinde kaç yaşında olursa olsun tüm evlatlar gibi anne sevgisi ve hasretiyle de yanmaktadır. 8 Ekim 1980 tarihinde annesine yazdığı mektupta şunları söylemektedir:

“Anneciğim, sen beni ‘nefret edememe’ kusuru ile doğurmuş ve büyütmüşsün. Merak etme, anne, ben bunu kusur saymıyorum. Hatta bin kez dünyaya gelsem, gene böyle doğmak isterdim... Sen sabırla beni bekle. Ben, inşallah bir gün döneceğim. Belki bir baharın ya da yazın, belki bir güzün ya da kışın. Önce sana sarılıp öpeceğim ve sessizce ağlayacağım. Sen de ağlayacaksın. Ta yüreklerimizin derininden kopuşa gelen gözyaşlarımız birbirine karışacak. Öyle değil mi, anneciğim?”²⁹⁷

Erendoruk, mektuplarında cezaevinde gördüğü rüyalarından da bahseder. Bu rüyalarından bahsederken Bulgar zulmünü sembolik ve kapalı anlatımlarla kınar. 1 Mart 1982 tarihli mektubunda gördüğü rüyayı şu şekilde aktarır:

“Karıcığım, biliyor musun, bir dağın doruğunda konuşan ve bütün dünya insanların gözlerini ve kulaklarını tozla dolduran o dazlak kafalı ihtiyarı ben tekrar rüyamda gördüm. Gene Vitoşa’ya benzeyen bir dağın doruğundaydı, gene ellerini sallayarak konuşuyor, gene ağzından bulut bulut duman saçıyor, gene o tozun dumanın pis kokusu burunları gıcıklıyordu. Ben aşağıdan, ovadan ona bakıp gülüyordum, oysa onun ağzından çıkan toz bulutunun kokusundan sürekli öğürüyordum...”²⁹⁸

Şair, bu rüyalarında, sanrılarında dolaylı ve kapalı olarak Bulgar zulmünü kınadığının açıklamasını kitabın önsözünde şu şekilde dile getirir:

“Ben gönderdiğim mektuplarda, edebi eserlerimde olduğu gibi, Bulgar zulmünü kınamaya devam ettim. Ancak bunu yapmak açıktan mümkün olmadığı için, sembollerle ve dolaylı olarak yapmak mecburiyetinde idim. Bu yüzden, sık sık rüyalarından, sanrılardan, hayallerden faydalanmam gerekiyordu. Örnekse; rüyamda gördüğüm, ağzından dünyaya toz püsküren, burnu kartal gagasına benzeyen dazlak baş ihtiyar, Bulgar Komünist zulmünün başçılığını çeken sosyal faşist Todor Jivkov’un ta kendisidir.”²⁹⁹

²⁹⁷ Erendoruk, (*8 Ekim 1980 tarihli mektup*), a.g.e., s.s. 19-22.

²⁹⁸ Erendoruk, (*1 Mart 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 146.

²⁹⁹ Erendoruk, *Önsöz*, a.g.e., s. VI.

Şair, Bulgar zulmünü mektuplarında kınamak için rüyaları bir araç olarak kullanmıştır. Bu kapalı anlatımlarla, simgelerle zulümden bahsetmiştir. Şair, kitabın önsözünde hapis yatmanın zorluklarından, orada çektiklerinden, mektuplarındaki konulardan ve hapishaneye nasıl düştüğünden de bahseder. Cezaevindeki mektup yazma şartlarının zorluğundan, Türkçenin yasak olmasının zorluğundan bahseder.

“Cezaevinde iken, ayda iki, bazen de üç mektup yazmaya hakkım vardı. Hakkımı kullandım. Anneme, babama, karıma ve küçük kızıma olmak üzere yetmiş kadar mektup gönderdim. Mektupları Bulgarca yazma zorunluluğu vardı. Üstelik mektuplar cezaevi yetkililerince okunup da gönderiliyordu. Mektuplarda, rejim karşıtı ifadeler varsa alıkonuyordu.”³⁰⁰

Çok iyi gözlem ve tahlil yeteneği olan Erendoruk cezaevindeki insan psikolojisini de çok iyi bilir. Erendoruk, o kötü psikolojide bile ayakta kalmaya çalışmış ve bunu başarmıştır. Şair, amaçlarını, mücadelesini ve mektuplarının konusunu belirtirken Bulgar yetkililerini kandırmak için bizzat mektuplarında umutsuz kelimeler kullandığını da söyler.

“Belirtmek gerek ki, cezaevine düşen bir kişinin mektuplarında sık sık rastlanacak kelimeler muhakkak elemdir, acıdır, kederdir, gamdır, özlemdir, yeistir, ayrılık acısıdır, ıstıraptır... İçinde kapalı olduğu beton ve demir duvarlar mahkûmu sıkar, üzer, ağlatır, sızlatır, kıvrandırır, çırpındırır... Kimi gün umudunu yitirmişlik duygusuna kapılır, kendini bir uçurumun içindeymiş gibi hisseder. Düşmeyen daldan, anlamaz halden derler, bunu sadece o buz gibi soğuk duvarların arasında ömür tüketenler bilir.”³⁰¹

O zorlu koşullarda bile Bulgar zulmünü kınadığını, umut ışığını yitirmediğini söyler.

“Bir diğer amacım da, ayakta kalmak, yıkılmamak için çabalamak gerektiğini göstermekti. Bu, umut ışığının sönmemesi demektir. Umudun ışığının sönmemesi, ölüme bedeldir, yenilgiye eşittir. Önemle belirtmek istediğim bir nokta da, mektuplardaki ‘öldüm’, ‘bittim’, ‘artık yaşamıyorum’ vb. ifadeler, cezaevi yetkililerini kandırmak için

³⁰⁰ Erendoruk, *Önsöz*, a.g.e., s. VI.

³⁰¹ Erendoruk, *Önsöz*, a.g.e., s. VII.

kullanılmış olduklarıdır. Morali yerinde görülen mahkûmlara daha çok baskı uygulanıyordu.”³⁰²

Erendoruk, bu mektuplarında cezaevi yetkililerini kandırmak ve içerisindeki umut ışığının sönmediğini saklamak için bu tür umutsuz sözler kullanmıştır.

Bu sözlere bazı örnekler verecek olursak şu tür ifadeleri görürüz:

“Ben pek kısa sayılmayan ömrümde, zıddiyetlerle dolu bu dünyada, insanı kara kara düşünmeye zorlayacak çok şeyler gördüm geçirdim, çok olaylarla karşılaştım. Fakat zindan duvarları kadar çirkin, sıkıcı ve ıstırap verici bir şey gördüğümü sanmıyorum hele de hele bu zindana atılma akılsızlığına düşmüşlüğüüm...”³⁰³

15 Eylül 1980 tarihinde kızına yazdığı mektupta da şunları söyler:

“Tutuklandığım andan beri kendimi, acımasız ve buz gibi soğuk bir yalnızlığın kucağında tutsak hissediyorum. İçime ağır ağır doluşan yalnızlık orada yavaş yavaş dallanıp budaklanıyor, beni tanecik tanecik yutuyor, hücre hücre yok ediyor ve gereksiz bir kalıntı hâlinde kabuğundan dışarı fırlatıyor. Elbette ki bu, benim manevî dünyamı dayanılmaz bir ağrıya çeviriyor. Bu ağrılar beni yaralı bir pars gibi kıvranıp atılmaya zorluyor ve ben sessizce bağırp haykırıyorum. Sessizce ağlayıp, sessizce inliyor ve yitirdiğim özgürlüğümü yeniden elde edemeyeceğimi anlayınca, sessizce iç çekmekten gayri çarem kalmadığını anlıyorum.”³⁰⁴

Ömer Osman Erendoruk’un en büyük özelliklerinden biri de evrensel ve hümanist oluşudur. O, dünyanın neresinde olursa olsun her zulme, kötülüğe, acıya karşı çıkan, üzülen birisidir. “Ömer Osman Erendoruk’a göre insan her yerde insandır. Nitekim insanları birbirine düşman edenler bencilliği üstün gelen iktidar ve devlet yöneticileridir. O, dünya insanlarını tek çatı altında, kavgasız ve çatışmasız, kinin, nefretin, kırgınlıkların olmadığı bir düzende görmek ister. Erendoruk’un karakterinde ve buna paralel yazdığı eserlerinde Türklüğünde var olan hoşgörü, iyi niyet, sevecenlik, mazlumdan yana olması görülür. Bulgar komşularıyla, çalıştığı Bulgar

³⁰² Erendoruk, *Önsöz*, a.g.e., s. VII.

³⁰³ Erendoruk, a.g.e., s. 7.

³⁰⁴ Erendoruk, a.g.e., s. 10.

meslektaşlarıyla, hapisteki Bulgarlarla ve diğer milletlerden kişilerle dostça geçinen, şair ve yazar Bulgar arkadaşlarıyla kaynaşabilen bir karaktere sahiptir.”³⁰⁵

Evrensel duyguları, bilgi birikimiyle birlikte yansıtan Erendoruk’un mektuplarında da bu özellikleri görürüz. “Kimi kez, yaprakları sararmış tarih aracılığı ile kendime doğru yollanıyorum. Nice zaman sonra kadim Yunanistan’a doğru yola çıkıyor, ateşi alıp insanlara verdiği ötürü, güç ile iktidara Prometheus denilen adamı götürüp, Kafkasya dağlarındaki yüksek kayalıklara prangalamalarını emreden Zeus’u görüyorum; bütün zamanların şairi Omirus’u, iktidar adamlarınca kovuşturulan biri olarak sokaklarda dolaşıp türkülerini söylediğini işitiyorum; İtalya’ya uğrayıp, sevgilisi Laura için gözyaşı döken Petrarca’ya rastlıyorum; giderayak Gernsay adasına uğrayıp; memleketinden uğratılan Hugo’ya Fransa’nın bulunduğu yöne doğru hüzünlü hüzünlü bakarken görüyorum. Ölümden kurtulup, Sibiryaya sürgüne gönderilen Dostoyevski’yi ayaklarında prangaları sürürken seyrediyorum, ölüm mermisi ile yere serilen Puşkin’i kanlar içinde buluyorum...”³⁰⁶

Erendoruk’un mektuplarında onun edebî bilgisini de yakından görürüz. Mektuplarına edebî ve felsefi bilgilerini de yansıtmıştır:

“Oskar Uayld, iki türlü insan trajedisi tanıdığını söyler. Birisi, bütün çabalara rağmen amaca ulaşamamak, diğeri de amaca kolayca ulaşmış, her şeyi elde etmiş olmaktır. İkinci trajedi de daha korkunç olanıdır. Bu düşünceyi, kendinin herkesten ve her şeyden memnun olduğunu iddaa eden tiplerden birine söylersen seni ya deli listesine kaydettirir ya da azılı düşman ilan eder... Bu tip, herhalde Gorki’nin ‘ Hayat, hâlâ, şimdilik, mükemmel ustaların kötü bir eseridir.’ sözlerini ve ‘İnsanlarda daha iyisini arzulamak hırsı ölmek için hayat hep kötü addedilecektir.’ deyişini okumamıştır...”³⁰⁷

Erendoruk, engin bilgi birikimini, zengin tecrübesini bu mektuplarda hayal ve felsefi görüş potasında eritip yansıtmıştır. Burada onun okumayı ne kadar çok sevdiğini, hafızasının ne kadar kuvvetli olduğunu bir kez daha görüyoruz.

³⁰⁵ Türker, a.g.e., s. 225.

³⁰⁶ Erendoruk, (5 Eylül 1980 tarihli mektup), a.g.e., s. 8.

³⁰⁷ Erendoruk, (11 Haziran 1981 tarihli mektup), a.g.e., s.s. 86-87.

“Aklımda kaldığına göre Marks’ın şöyle bir fikri vardı: ‘Bilimin zirvesine ulaşmak için güç, sarp ve dikenli yollardan geçmek gerekir ki, bu yüzden oraya pek az kişi varabilir.’... Bir Çin atasözünde ‘Okumak, akıntıya karşı yüzmeye benzer. Okumaya ara verirsen, akıntı seni geriye doğru götürür.’ deniyor.”³⁰⁸

Erendoruk, mektuplarında edebî ve felsefi görüşlerini yansıtırken, edebiyatçılardan, düşünürlerden, şairlerden alıntılar da yapar, dörtlükler yazar.

Bulgar şair Blaga Dimitrova’nın bir romanındaki bir şiirden alıntı yapıyor. “Bulgar şairi Blaga Dimitrova’nın ‘Kendime doğru Yolculuk’ adlı romanında intihar eden bir şair siması var ki, o şairin bir şiiri şöyle: ‘Bu sabah erken kalktım/ Kargaşalıkta falso çehremi unuttum/ Gerçek çehremle çıktım sokağa/ geçtiğim yerler allak bullak oldu/ Biri sarhoş olduğumu/ Bir başkası deli olduğumu/ Bir üçüncüsü de tehlikeli olduğumu ileri sürdü/ Tutuklayıp bodruma kapattılar beni/ Kiralık odamda araştırma yapıp/ falso çehremi buldular yastığın altında/ Ve söylesene be adam deyip/ Beni serbest bıraktılar.’”³⁰⁹ Erendoruk, iktidarın, zorbalığın insanları nasıl maskeleye çalıştığını burada bir şiirden alıntı yaparak anlatmıştır.

Erendoruk, mektuplarında daha birçok şairden alıntı yapmıştır. Bu engin bilgi birikimi ve edebiyat sevgisi onun ne kadar usta bir edebiyat sevdalısı olduğunu bize göstermektedir.

“...Penyü’nün şiirleri eline geçiyor, okuyorsun: ‘Hayat, hayat sen benim omzuma/ Bir el koydun ikiyüzlü ve ağır/ Ben son verdim olan biten arzuma/ Kulaklarım artık dünyaya sağır/ Bu mısralarda keder var.’ Birkaç yaprak çevirip gene okuyorsun. Havayı kokuttu çürüyen ruhlar/ Hıyanet, çamur, çamur/ Kulağıma işitmek istemediğin dolar/ Boşanır üstüne sağanak bir yağmur/ bu da keder dolu!’ Penyü’yü acı duyarak Hugo’yu alıyorsun. Karanlıklar içinde yığıla hatıralar/ Geçmiş düşüncelerin güzel bir görünümü/ Gurubun gizlediği en güzel parlıtlar/ Ki bir dakkalık bile imkânsızdır dönümü/ Yine keder!’ Baudelaire’den, denizcilerin şenlenmek için yakaladıkları ‘Albatros’un son kıtasını okuyorsun. Boralardan, oklardan korku nedir bilmeyen / Bu gökyüzü prensinin şair bir kardeşidir / Ama yerde, aptallar arasında inleyen / Kanatları açılmaz bir sakat kuş eşidir.’ Burada da keder. Acı, elem...

³⁰⁸ Erendoruk, (7 Temmuz 1981 tarihli mektup), a.g.e., s. 92.

³⁰⁹ Erendoruk, (1 Eylül 1981 tarihli mektup), a.g.e., s. 110.

Baudelaire'i bırakıp, çağdaş Bulgar şiiri okuyorsun: 'Az önce yüreğimde / Öldü son dürüst kişi / Sizin gibiyim artık / Keder ve hüsrân / Hüsrân ve umutsuzluk!'"³¹⁰

Erendoruk, yine yalnızlığını gidermek için o içindeki, hayalindeki Işık Adasına giriyor. Oradaki hayali temayüllerle avuntu buluyor. Ve bunu mektuplarında dile getiriyor. "Karım hâlâ ıstırap ipliğinden kazak örüyor. Dudaklarından ise hazin bir şarkının sözleri ortalığa yayılıyor. Kızım Gülseren, Spinoza'yı okuyor: 'Vatandaşları tıpkı hayvanlar gibi yenilen ve köleliğe alıştıran bir ülkeye devlet yerine, insansız çöl demek doğru olur.' J. J. Rousseau'yu okuyor: 'Tabiat kuvvetleri arasında denge varken, insanlar arasında kaos hüküm sürüyor; hayvanlar mutlu, onların hakimi sayılan insanlar ise bedbahtlık içinde yüzüyorlar. Ben yeryüzünde kötülükten gayrı bir şey görmüyorum.' Volter'i okuyor: 'İnsanlar düşünce özgürlüğünü doğal hak sayarken, bu özgürlüğün düşmanlarını da insanlık düşmanı olarak niteliyorlar.' J. Bruno'yu okuyor: 'Siz benim ölüm yargımı, benim onu dinlediğimden daha çok korkarak okuyorsunuz.'"³¹¹

Erendoruk, kafasındaki düşüncelerini, sitemlerini simgesel ve kapalı anlatımlarla, alıntılarla bu şekilde veriyor. Cezaevindeki sansürden kaçmak ve düşünce dolu beynini boşaltmak için buna mecbur olan Erendoruk, edebi ve felsefi düşünceleri gizli bir anahtar gibi kullanmıştır. Umut ışığını bu şekilde ayakta tutmuş ve zorlukları ve haykırışı bu şekilde dile getirmiştir. Şiirlerini umut ışığı ile yoğuran şairlerden örnekler vermiş, hüznü, inleyiş ve ıstırapı göstermiştir. "Petrarka ağlayıp inlemiş, Dante ıstırap çekmiş durmuş, Baudelaire sızlamış, Debelyanov hıçkırılmış, Nazım göğüs geçirmiş, Penyü ise, sanki şair kardeşleri adından konuşur gibi yakınmış: 'Ah ne zor şey, ne zor bak / Bu asırda şair olmak!'"³¹²

Şair, babasına yazdığı bir mektupta da sistemi, düzeni, dünyadaki ve insanlardaki kötülüğü alıntılarla eleştirir:

³¹⁰ Erendoruk, (*12 Ekim 1981 tarihli mektup*), a.g.e., s. 120.

³¹¹ Erendoruk, (*2 Kasım 1981 tarihli mektup*), a.g.e., s. 123.

³¹² Erendoruk, (*8 Şubat 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 145.

“Ben Marks’ın ve devamcılarının eleştiri görüşlerini anlıyordum. Yer darlığından ötürü, sadece Vasil Kolarov’un bir düşüncesini vermekle yetineceğim: ‘Eleştiri ve kendi kendini eleştiri olmadan, iktidardaki komünist partileri zayıflar, kitlelerle ilişkisini yitirir ve tarihi görevini yapmaktan aciz kalır, yıkılıp gider.’...Bir Sovyet Türk yazarının sözleri buna iyi örnek olacak sanıyorum: ‘Dünyada üç şey çok tehlikelidir: Bir, çocuk eline geçen bıçak; iki, dalkavukların ağzından çıkan övgü sözleri; üç, büyüklük hastalığına yakalanmış iktidar sahibi kimseler.’”³¹³

Erendoruk, edebiyat sevdalısı bir insan olarak yaşamıştır. Hemen hemen her şair ve yazarı okuyan bir kişi olarak her türlü görüşe açıktır. Ama en sevdiği şair, çocukken gördüğü ve tanıştığı, ölüm haberini duyduğunda büyük üzüntü yaşadığı Nazım Hikmet’tir. Bu sevgisini ve anısını mektuplarında da dile getirmektedir.

“Şair Nazım Ağabeyi öğrencilik yıllarımda bir kerecik görmek bana da nasip olmuştu. Şair, 11 Eylül 1951’de, benim öğrenci olduğum Koşukavak kasabasını ziyaret etmişti. Bu ziyaret bende hiç unutamadığım derin intiba bırakmıştı... ‘Kendi kendimizle yarıştayız gülüm / Ya ölü yıldızlara hayatı götüreceğiz / Ya dünyamıza inecek ölüm / Evet, şair Nazım Hikmet, ana vatanı Türkiye’nin hudutları içinde kapalı kalamazdı. Onu, memleketinin olduğu gibi, bütün dünya olayları ilgilendiriyordu. O, Türk milletinin yetiştirdiği dünya şairi idi. Onun yüreği, ıstırap çeken, özgürlük ve eşitlik uğrunda savaş verenlerin yürekleriyle beraber çarpıyordu. Ömrünün on sekiz yılını cezaevlerinde tüketen şair inancından bir anlık dahi vazgeçmedi. En güzel ve en içli şiirlerini zindan duvarları arasında yazdı. Onun her şiiri çağıl çağıl çağlayan dupduru bir kaynak su gibidir: her dizesi telaşla çarpan, soran arayan, çağırın, bekleyen, en güzel makamla en güzel şarkıyı söyleyen bir yürektir...”³¹⁴

Şair, mektuplarında edebî ve felsefî görüşlerini alıntı ve hayalleriyle anlatarak mektupları sıradanlıktan çıkarmıştır. Bu yüzden bu mektuplara farklı bir gözle bakmamız gerekir. Nasıl Mehmet Kaplan’ın Âli’ye Mektupları, Cahit Sıtkı Tarancı’nın Ziya’ya Mektupları sıradan bir mektup olarak değil farklı bir gözle değerlendirilecekse bu mektuplar da aynı perspektifle ele alınmalıdır. Bu mektuplar bizim Erendoruk’un

³¹³ Erendoruk, (1 Haziran 1982 tarihli mektup), a.g.e., s. 170.

³¹⁴ Erendoruk, (3 Haziran 1982 tarihli mektup), a.g.e., s.s. 174-175.

dünyasına girmemize ve onu daha yakından tanımamıza olanak sağlar. Bunu için mektuplara bu gözle bakmalıyız.

Şairin mektuplarından öğreneceğimiz bir diğer durum da onun hayal dünyasıdır. Şair, cezaevinde yalnızlık içinde acı çekerken manevi acının kendisini fiziksel acıdan daha çok yaraladığını söyler. Kendi düşünce dünyasını felsefi ve melankolik yaklaşımlarla verir.

“Yatağıma uzandım, gözlerim kapalı, ağrıyı düşünüyorum. Fiziksel olanı değil, canlı, durmak bilmeyen, kemirici, gittikçe büyüyen, yüreğimin en derin ve en duygusal kıvrımlarına sokulmuş olan ağrıyı...”³¹⁵

İyilik ve kötülük arasında düşünür, soyut değerlerin önemini belirtir. “Biliyor musunuz, ben yalnız kalınca beyaz ile siyah renkleri düşünüyorum, gündüzle geceyi düşünüyorum ve de insanlığı sürekli ilgilendiren iyilikle kötülüğün neyliği üzerinde duruyorum. Onların arasında görünmez bir bağ olup olmadığını aklımdan geçiriyorum. Gündüzler beyazdır bilirsiniz, beyaz iyiliktir; gece siyahtır, siyah kötülük sembolüdür. Gece gündüzü kovalar, gündüz, geceyi; siyah beyazla yan yana olunca göze çarpar...”³¹⁶

Şair, cezaevinin yalnızlığı ve ıstırapı içerisinde kendi oluşturduğu Işık Adasında hayallere daldığını, orada huzuru bulduğunu, sevgiyi ve inancı hissettiğini belirtiyor.

“Yalnız kalabimle fırsatı elime geçince (cezaevinde bu çok zor) dikkatimi belirsiz bir merkeze toplayıp, içinde bulunduğum ortamdan kopuyor ve kendi hayal gücümle yarattığım o uzak, ama şahane Işık adasına varıyorum. Ben o adayı, yanan arzularımın külünü gözyaşımınla karıştırıp, üstüne umudun ve emellerimin yeşilimsi aydınlığını serpererek ve inanç ile sevginin bitmez tükenmez sıcaklığı ile yoğurarak yarattım. Orada her şey sıcaklıktır, aydınlıktır...”³¹⁷

Erendoruk, manevi yıkımın maddi yıkımdan daha kötü ve daha zor olduğunu belirtir.

³¹⁵ Erendoruk, (*11 Kasım 1980 tarihli mektup*), a.g.e., s. 27.

³¹⁶ Erendoruk, (*17 Kasım 1980 tarihli mektup*), a.g.e., s. 31.

³¹⁷ Erendoruk, (*1 Ocak 1981 tarihli mektup*), a.g.e., s.s. 44 - 45.

“...Ben, olanca maddî varlığımı kaybetmiş olsaydım, hiçbir yerimin ağrımayacağına inanıyorum. Çünkü insan, maddî kayıplardan ötürü yıkılmaz, ayakta kalır. Oysa manevî yitklik insanı mahveder ve boş bir un çuvalı gibi yere serer.”³¹⁸

Erendoruk, hayatta insanın hep bir şeyler kaybettiğini söyler. İnsan; çocukluk, gençlik, dost, sevgi, sağlık, değer, saygı,.. vb. her değeri hayatta kaybetmiştir ve kaybetmeye de devam etmektedir. Bunu Ömer Osman Erendoruk, mektuplarında şu şekilde dile getirir:

“İnsan gerçekten sürekli bir şeyler kaybedip durur. O, bir şey kazandığını zannettiği zaman bile kaybeder. Büyük İskender devlet ardından devlet, millet ardından millet işgal edip, insanları tutsak duruma sokarken, ömründen ömür, sağlığından sağlık, insanlığından bir şeyler yitmiyor muydu? İnsan doğar doğmaz bir şeyler yitirmeye başlar, gün gün çocukluğunu, gün gün gençliğini, gün gün ömrünü kaybeder. Eleştirmeyi sevenler dost kaybeder, saygı kaybeder, güven kaybeder; susanlar, içine kapananlar kendisine karşı ilgisini, saygısını kaybeder...”³¹⁹

Erendoruk, mektuplarında soyut duyguları irdeler, onların hakkında düşüncelerini belirtir.

“Ben, manevî katillerin fiziksel katillerden daha gaddar, daha alçak olduklarına inanıyorum. Çünkü fiziksel katiller insanı katlederler, öldürürler, ama yenilgiye uğratılamazlar. Onların anlayış, görüş ve fikirleri dokunulmadık kalır. İnsan mahvedilebilir, ama yenilmez, diyen Hemingway’ın haklı olduğuna inanıyorum. Eğer mümkün olsaydı, katledilenlerin fikir ve görüşlerinin mermi ve şarapnelin tahribatından uzak kaldığını apaçık görürdük...”³²⁰ Erendoruk mektubun devamında bencilliği ele alır ve şunları söyler:

“Bencil kişi kıskançtır, riyakârdır, hilekârdır, yalancıdır, iftiracıdır, gaddardır, alçaktır, fesattır... Bencile göre onun fikrinin dışında fikir, onun yaşam tarzı dışında yaşam tarzı olamaz. Bencilin düşüncesinden gayrı düşünce şekli onu kudurtur. Fakat bencillik sadece kişiselse, özelse, o derece korkunç sayılmaz. Bencilliğin harap edici gücü, iktidar tarafından benimsenip yasallaştırıldığı zaman korkunçtan öte bir durum

³¹⁸ Erendoruk, (12 Ocak 1981 tarihli mektup), a.g.e., s. 48.

³¹⁹ Erendoruk, (1 Şubat 1981 tarihli mektup), a.g.e., s. 51.

³²⁰ Erendoruk, (10 Şubat 1981 tarihli mektup), a.g.e., s. 54.

oluşturur...”³²¹ Erendoruk, burada bencillik duygusunu ele alarak, Bulgar komünist sistemini, düzenini dolaylı yoldan eleştirmiştir. Cezaevinde olan sansür ve baskıdan dolayı şair, sitemlerini, şikâyetlerini eleştirilerini, acılarını bu şekilde kapalı anlatımlarla vermek zorunda kalmıştır.

Şairin yazdığı bu satırlar cezaevi yetkililerince didik didik okunur, sansürden geçirilir. Ömer Osman Erendoruk ise, bu zorluklar karşısında bile evine dönme umutlarını ayakta tutar, umudunu ve o ışık adasını hiç bırakmaz. Her ne kadar cezaevinde ıstırap içerisinde yüzse de ayakta kalmayı başarmıştır. Şair, bir mektubunda kendisini şöyle tarif eder:

“İşte karıştırdığım bitmemiş kitabın sonuna yakın sayfalardan birinde, yarı insan biçiminde, viraneliğe dönüşmüş bir kişi görüyorum. O kişi, benim hiç hoşuma gitmiyor, ama ondan nefret etmiyorum. O kişi, yürüdüğü inişli çıkışlı yolun sonuna varmadan durmuş ya da durdurulmuş. Yüzünde şaşkınlıkla beraber tereddüt, umutsuzluk, acı ve elem okunuyor yoluna devam etmesi imkânsızca gibi görünüyor...”³²² Bu satırlar cezaevi yetkililerini sevindirirse de işin aslı öyle değildir. Tam tersi Erendoruk, bu satırların ardında daha da güçlenmiştir. Ve yarınlara daha bir umutla bakmıştır.

Şair, ölümü konu alırken, yazarların iki türlü öldüğünü söyler. Biri fiziksel, diğeri manevî olandır. Manevî ölümün daha büyük bir yıkım olduğundan bahseder.

“Yazarların, bir kere fiziksel olarak, ikinci kez de eserlerinin okunmaz olduğunda iki kez öldüğü düşüncesini doğru buluyorum. Elbette ki ikinci ölüm daha korkunç olanıdır.”³²³

Şair, dil konusundan da evrensel ve hümanist bir şekilde bahseder.

“Bence diller büyük, küçük, zengin, fakat iyi- kötü diye farklıdırılmazlar. Her dil kendine göre büyük, zengin ve güzeldir; her dilde duygular ve düşünceler belirtilir, anlatılır... Ana dili insan için en sevimli, en kutsal ve en elzem bir şeydir.

³²¹ Erendoruk, (*10 Şubat 1981 tarihli mektup*), a.g.e., s. 55.

³²² Erendoruk, (*8 Ekim 1980 tarihli mektup*), a.g.e., s. 20.

³²³ Erendoruk, (*20 Temmuz 1981 tarihli mektup*), a.g.e., s. 97.

Çocuğu, hangi sebeple olursa olsun, ana dilini öğrenmekten mahrum edenlerin, sözü geçen filmdeki canavar kurtlardan farkı yoktur.”³²⁴

Erendoruk, kendisini Bulgarca’dan nefret eden biri olarak suçlayanlara ve yargılayanlara karşı cevabını da mektuplarında verir.

“Beni beş yıla mahkûm etmelerinin nedeni, Bulgarca’dan nefret etmem imiş! Bulgar edebiyatını alelâde bir Bulgar’dan daha iyi bilen ben; Bulgar şairlerinden, ezbere birçok şiir öğrenmiş olan ben; özel kitaplığıma sürekli Bulgarca kitap alan ben; sana, öğretmenlik Enstitüsü’nün Bulgarca-Fransızca bölümünü seçmeni salık veren ben Bulgar dilinden nefret edebilir miyim? Müsadere edilen romanlarımda ve diğer eserlerimde Bulgar halkına ve diline karşı tek kelime dahi bulamamalarına rağmen (satır satır aradıklarını biliyorum) bu nefreti nerede buldular ki? Omirus’tan başlayıp Penyu Penev’e, Cengiz Aytmatov’a kadar dünya edebiyatını karınca okuyup tanımamda bana yardımcı olan Bulgarca’dan nefret etmem için ya delirmiş olmam ya da delirme yolunda bulunmam gerekirdi.”³²⁵

Erendoruk, gönlü insan sevgisiyle dolu bir insandır. Her ne milletten olursa olsun yaşanan ve yaşanmış acılardan, kötülüklerden etkilenir, üzülür ve onlardan bahseder. Nazım Hikmet’teki o hümanist bakış açısı onda da vardır. Bu özellikleri mektuplarında bahsettiklerinden de görürüz.

Şair, kızına yazdığı bir mektupta dünyada olan zorbalıklardan, kötülüklerden bahseder ve üzüntüsünü belirtir. Çin’den Almanya’ya kadar yapılan zorbalıklardan örnekler verir.

“Zorbalıkla ne elde edildiğini ve uzun ömürlü olup olmadığını anlamak için Dünya Tarihi’nin sararmış yapraklarını karıştırıp okumak yeterlidir. İşte oradan satırlar: ‘Milattan önce üçüncü yüzyılda Çin İmparatoru Sin Şahuan ülkeyi zorbalık ve terörle idare etmeye başladı. Onun yayınladığı buyruk şöyle: ‘Bütün kitaplar yakılarak yok edilmelidir. İmparatorluğun içinde bulunan yazarların tümü katledilmelidir ve cesetleri Pazar yerlerine bırakılmalıdır.’ ...Mark Twain diyor ki: ‘Eğer Belçika kralı Leopold’un öldürdüğü günahsız insanların kanını kovalara doldursak ve onları art arda dizersek, iki yüz millik bir mesafe tutar.’ ...1923’te Bulgaristan’da Dokuz Haziran

³²⁴ Erendoruk, (9 Ağustos 1981 tarihli mektup), a.g.e., s.s. 102 -103.

³²⁵ Erendoruk, (9 Ağustos 1981 tarihli mektup), a.g.e., s.s. 103 -104.

darbesiyle iktidara gelen faşistler, aynı yıl baş gösteren Eylül ayaklanmasını bastırmak için dağı taşı kana bulamışlardı. Bulgar yazarı Anton Straşimirov ‘Halk, Türklerin bile katletmediği bir biçimde asıp kestiler.’ diye haykırmaktan kendini alamamıştı...³²⁶

Erendoruk, cezaevinde geçen günlerinde zaman zaman umudunu yitirdiğinden, zorluklar karşısında yenildiğinden, özgürlük inancının zedelendiğinden bahseder. Bunda suçlu olanın kendisi değil başkalarının olduğunu belirtir.

“Eğer günlerden bir gün ben de inancımı yitirirsem, bunun vebali başkalarının olacaktır. Sağırlaşan bir kişi hâlâ yaratabilir; örnekse Beethoven; gözleri kör olan bir kişi hâlâ eser verebilir: örnekse, Ostrovski; fakat inancı sökülüp alınmış, çalınmış bir kişi bir yığın enkaza dönüşmüştür...³²⁷

Erendoruk, umudunu hiçbir zaman yitirmeyen bir insan olarak hayattaki her türlü haksızlığa karşı çıkmıştır. Hayattaki kötülükleri kınamış, zorbalığın ve eziyetin kötülüğünden bahsetmiştir. Mektuplarında her türlü sansüre ve baskıya rağmen zulmü kınamaktan geri durmamıştır.

“Cleopatra, köle kadınların çıplak göğüslerine altın iğne saplar ve onların acı haykırılarından derin haz duymış. Bu barbarlık zamanındaymış ya, günümüzde. Hitler denen zat, elli milyon insanın ölümüne sebep olmadı mı? (Sansür olmasaydı, Stalin de onun daha gaddar bir eşi diyecektim.)...³²⁸

Erendoruk, verdiği örneklerle, anlattığı rüyalarla, simgesel ve kapalı anlatımlarla, imalı bir şekilde zulmü kınamış, hayattaki kötülüklerden bahsetmiş ve tepkisini ortaya koymuştur. Bunu yaparken son derece akıllı davranmıştır. Mektuplarında, alıntı yaptığı sözlerle bunları ifade etmiştir. Bunu bir örnek verecek olursak:

³²⁶ Erendoruk, (*11 Eylül 1981 tarihli mektup*), a.g.e., s.s. 112 -113.

³²⁷ Erendoruk, (*1 Şubat 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 141.

³²⁸ Erendoruk, (*10 Mayıs 1982 tarihli mektup*), a.g.e., s. 166.

“Yükseklerdeki kodamanlar için dostlukların olduğu gibi, verilen vaatlerin de, tarihin de hiçbir önemi olmamıştır. Tarihi yüceltenler kitlelerdir. İktidar sahiplerinin sırtını dayadığı tek şey, kaba güçtür. Bu günümüz demektir.”³²⁹

Erendoruk’un mektuplarında önemli dikkat etmemiz gereken bir konu da şiirlerinde anlattığı felsefi duygu ve ifadelerden sonra şiirlerden örnekler vermesi, dörtlükler yazmasıdır. Erendoruk’un bu şiirlerden verdiği örneklerle onun duygu dünyasını daha yakından tanırız. Bu dörtlüklere örnek verecek olursak karşımıza şunlar çıkar. Erendoruk, cezaevinde yazdığı ilk mektupların birinde ünlü Fransız sembolist şair Baudelaire’den bir dörtlük verir:

“ O simsiyah boşluğu arzular mı hiç yürek?
Dünden önceki günden hep yarar sağlıyor o,
Bir damla suda ölen güneşe ağlıyor o,
Şimdi senin hatıran canlıdır orada tek.”

(İstiraphaneden Mektuplar, s.4.)

Aynı mektubun sonunda ayrılık acısı içerisinde yanan karısına şu dörtlüğe yazar:

“ Oysa her şey hâlâ dün gibi.
İyi yaşanmamış olsa da bile.
Uçup gitti hepsi gördüğün gibi.
Vaatler ne kadar kolaymış dile.”

(İstiraphaneden Mektuplar, s.6.)

Şair, annesine yazdığı bir mektubunun başına yine Baudelaire’den iki mısra koyar:

“ Bir keman acı acı ağlıyordu tellerde
Senin hatıran hâlâ yüreğimde bir yerde.”

(İstiraphaneden Mektuplar, s.98.)

³²⁹ Erendoruk, (20 Ekim 1982 tarihli mektup), a.g.e., s. 204.

Erendoruk, cezaevinde umutsuz, bitik ve yenik bir şekilde beklediği, yaşadığı zamanlarda yüreği de bu yitikle kavrulmaktadır. Yapılan eziyetler, yitirilen umutlar karşısında ayakta kalmaya çalışan şair, bu duygusunu şiirlere döker.

“ Ben inancı yitik, evsiz ve barksız,
Eriyorum meçhul bir uçurumda.
Anılar taşlaşmış bir buzdan farksız,
Dehşet başucumda bekler durumda.”

(Istraphaneden Mektuplar, s.139.)

Şair, aynı mektubun sonunda elbet bir gün bu kötülüklerin, zulmün ve acını biteceğini ve insanlığın kazanacağını kendi dörtlüğü ile ifade etmektedir.

“ Ko aksın gönüllerin sevgi yüklü ırmağı
Kıskançları suyuyla birer birer boğarak
Günde birkaç kez ölüp yeni baştan doğarak
Devireceğiz bir gün önümüzdeki dağı.”

(Istraphaneden Mektuplar, s.141.)

Erendoruk, bir gün bu rejimin devrileceğinin ve karanlığın biteceğinin umudu içerisindedir. “Şaşılacak şey! Karanlık, ne kadar uzun sürerse sürsün, gecelerin, apaydın bir gündüzün müjdecisi olan tan yeri tarafından yenilgiye uğratılacağını bilmiyor mu acaba? Yoksa bilmek mi istemiyor?”³³⁰

Erendoruk, cezaevinde sevdiklerinin hasretiyle yanar. Karısına, kızına, annesine özlem duyar. Bu özlem içerisinde kızına yazdığı ve aşkı anlattığı bir mektubunda şair Hermann Hesse’den bir dörtlük verir.

“ Sevdiğim kadının ak gerdanını
Öper ısırdım coşkuyla, şevkle

³³⁰ Erendoruk, (4 Ocak 1982 tarihli mektup), a.g.e., s. 135.

Beklerken güneşin doğuş anını
Akan al kanını içerdim zevkle ”

(Istraphaneden Mektuplar, s.152.)

“Ömür boyu yazdığı eserlerin her türünde memleket özlemi yansıtılmıştır. Memleketine duyduğu sevgiyi ve özlemi gençliğinde yazdığı şiir ve hikâyelerinde olduğu gibi, cezaevinden yazdığı mektuplarda da okumaktayız.”³³¹ Erendoruk, her zaman olduğu gibi cezaevinde de sıla özlemi ve vatan hasreti ile kavrulmaktadır. Hayatı boyunca anavatan Türkiye’ye duyduğu özlem ve sevgisi ile yaşamış, eserler vermiştir. Cezaevinde sıla özlemi ile yandığı bir zamanda Bulgar şairi Atanas Dalçev’in bir şiirini mektubunun sonuna almıştır.

VATANIMA

“ Ben seçmiş değilim yurt diye seni
Yurdumsun doğduğum için sinende
Zenginliğin için sevmedim seni
Çünkü vatanımsın canımsın tende

Ben Bulgar’ım, fakat nedeni, bilin
Tarihte alışın değil yerini
Unutamam çünkü ben Samuil’in
Gözleri oyulmuş askerlerini

Sen yükselme yeri değilsin bana
Ne de içim hırsla dolu bir deniz

Istraplar beni bağlar da sana
Birleşir sevgimiz ve kaderimiz. ”

(Istraphaneden Mektuplar, s.221.)

³³¹ Türker, a.g.e., s. 215.

Cezaevinde vatan hasretiyle, sevdiklerinin hasretiyle, sıla özlemiyle zulüm, acı ıstırap içerisinde geçen üç buçuk yıl Erendoruk'u çok yıpratmıştır. Cezaevindeki günlerini teker teker saymış, geçmek bilmeyen günler, saatler, dakikalar ve saniyeler nihayet geçmiştir. Cezaevindeki bazı yaşlı ve hastalarla birlikte Erendoruk da serbest bırakılmıştır. Cezaevinden 1 Nisan 1983 tarihinde yazdığı son mektubunda karısına şunları söylemektedir:

“Karıcığım, benim sana ıstırap evinden yollayacağım son hıçkırıklar ve son inleyişler bunlar. Ama ben, dışarı çıkınca da her şeyin yolunda olmayacağını bilincindeydim. Çünkü ben sürekli kaybeden, sessizce inleyen ve gizlice ağlayan bir mahlûkum. ıstırap evinde kaldığım 28320 saat bana, içim ağrıdığı zaman mızızlık etmemeyi, dayanmayı, sabırlı olmayı öğretti. Ve eğer yirminci yüzyılda edebi dürüstlük ilkesinin hâkim olması nasipse, onun köklerinin, aldatıcılığı iyice belli olan mutlulukta değil, ağrıda, ıstırapta, umutsuzlukta olacağına inanıyorum.”³³²

Ömer Osman Erendoruk'un, cezaevinde kaldığı üç buçuk yıl boyunca yazdığı 70 kadar mektubunda tüm özlemini, hıçkırığını, sevgisini, acısını buluyoruz. Şairin felsefi ve edebî görüşlerinin yansıdığı ve bize onun ruh dünyasını aralayan kapı olan bu mektuplar; onun hayata bakışını, çektiği sıkıntıları ve acıları, mücadelesini anlatan ve onu daha yakından tanıma fırsatı veren yazılardır. Hayatı boyunca çile çeken, türlü eserleriyle bu zulmü ve acıyı yansıtan, kınayan Erendoruk, Bulgaristan Türkleri Edebiyatına bu mektuplarıyla da çok şey kazandırmış bir fikir adamı, yazar ve şairdir.

³³² Erendoruk, (*1 Nisan 1983 tarihli mektup*), a.g.e., s. 242.

SONUÇ

Hayatı, eserleri ve edebi kişiliğini incelediğimiz Ömer Osman Erendoruk, 1934 yılında Bulgaristan'ın Koşukavak kasabasına bağlı Karakuz Köyü'nde dünyaya gelmiş ve 2006 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. İlköğrenimini köyün mescidinde almış ve daha sonra Koşukavak'ta bir Türk okuluna kaydolmuştur. Buradan başarıyla mezun olduktan sonra Kırcaali Türk Pedagoji Okulunu bitirmiştir.

Edebiyata küçük yaşta merak duyan Ömer Osman Erendoruk, 1955 senesinde öğretmenliğe başlar. Türkçe öğretmenliği yaparken edebiyatla daha yakından ilgilenmeye başlar. Edebiyata şiirle adım atan Erendoruk, kısa sürede edebiyat dünyasında varlığını hissettirir. Şiir denemeleri, hikâye denemeleri onun sesini duyurmasını sağlar. Kendi kültür yelpazesini, gerek Batı edebiyatından gerekse Türk edebiyatından eserleri ayırt etmeden okuyarak oluşturmaya başlar. Genç yaştan itibaren dönemin zor şartları içerisinde Türklük mücadelesi vermiş bir insan olan Erendoruk, edebiyat faaliyetleri ile de bu mücadelesini sürdürmüştür.

Edebiyat dünyasına şiirle adım atsa da hikâye, roman, çocuk masalları, çocuk şiirleri, anı, mektup gibi hemen hemen her türde eser vererek edebiyat dünyasına, özellikle de Bulgaristan Türkleri Edebiyatına damgasını vurmuştur. Farklı edebi türlerde eser vermiş olsa da onun şiirleri edebi görüşünün hareket noktası olmuştur. Edebiyat dünyasına farklı bir perspektiften bakmış, halkla iç içe olmayı başararak gerçekçi bir çizgiyi takip etmiştir. Onun şiirlerinde Bulgaristan Türklerinin II. Dünya Savaşı'ndan sonraki komünist sistem içerisindeki durumunu, yaşadıkları acıları, çektikleri zulümleri görürüz. Erendoruk, bu yaşananları gerçekçi ve yalın bir şekilde anlatmaya çalışmıştır.

Erendoruk'un her eserinde olduğu gibi şiirlerinde de yaşadıklarını ve gördüklerini kimi zaman gerçekçi, kimi zaman da simgesel ve imâlî bir şekilde verdiği görülmektedir. Şiirlerinde dönemin sosyal ve siyasi yapısını anlatmış ve Türklerin çektiği sıkıntıları gözler önüne sermiştir.

Genç yaşta Bulgaristan'daki komünist sistem içerisinde, kitap bulmanın zor olduğu baskı dönemlerinde Batı edebiyatını ve Türk edebiyatını okuyarak kendisine bir kültür birikimi oluşturmuştur. Sosyal ve siyasi karışıklıklar içerisinde özgün olmaya çalışan Erendoruk'un milliyetçi ve gerçekçi bir anlayış benimsediğini görüyoruz.

Olaylara gerçekçi bir tarzla yaklaşp bilinmeyen, saklı kalan yanları, Bulgaristan Türklerinin acı dolu hayatlarını vermiştir.

Zengin külliyyatında ilk eserlerini 60'lı yılların ortalarında hikâyelerle verir. İki hikâye kitabı yayımladıktan sonra Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Çehovvarî hikâyeci olarak ün yapar. Daha sonra şiirleriyle edebiyat dünyasında özgün olmayı başaran Erendoruk; özlemi, acıyı, umutsuzluğu ama bunun yanında hiç bitmeyen inancını gerçekçi bir anlatımla vermiştir. İlk şiirlerinden son şiirlerine kadar milliyetçi gerçekçi bir edebiyat izlerini açıkça görmekteyiz. Kendinden emin bir söyleyişle yazdığı ölçülü şiirlerinde, serbest ölçüyle yazdığı şiirlerinden daha başarılı olmuştur.

Siyasi ve sosyal baskı altında benliğini koruma savaşı veren Türk halkının acılarını, ıstıraplarını, yalnızlığını, umutsuzluğunu, mücadelesini, Bulgar güçlerinin zulmünü, yönetimini gerçekçi bir şekilde işleyerek, onları şiirlerinin ana teması yaparak edebiyata ve Türklüğe hizmet etmiş bir yazar ve şairdir. Balkan Türkleri Edebiyatının en sevilen isimlerinden biri olan Erendoruk; asimilasyon politikasını, içinde derinden hisseden aydınlardan biri olarak, cezaevlerine düşmüş, sürgünlerde yaşamış, zulümler görmüş bir isimdir.

Şiirlerinde, hecenin 8'li, 11'li, 13'lü, 14'lü ölçüsünden serbest ölçüye kadar çoğu şekli denemiştir. Her ölçüde de içindeki duyguları, yaşadıklarını ve gördüklerini şiirdeki akıcılıktan, kafiyelerden, asonans ve aliterasyonlardan yararlanarak vermiştir. Siyasi ve sosyal temaların ağırlıklı olduğu şiirlerinde kapalı ve simgesel bir anlatımla dönemi, siyasi yapıyı ve yönetimi eleştirmiştir. Sosyal, siyasi ve kültürel hayattaki baskı, onu gizli gizli yazmaya, kapalı, simgesel bir anlatım kullanmaya itmiştir.

Erendoruk'un serbest ölçüyle yazdığı şiirlerinde de aynı unsurları görürüz. İlk başta serbest ölçünün verdiği dağınıklığa düşse de, diğer şiirlerinde serbest ölçüyü daha etkili kullandığını görmekteyiz. Manzum destanlarında çeşitli hece ölçülerini kullanarak ana temayı akıcı bir şekilde vermiştir. Komünist sistemin çelişkilerini, yanlışlarını, insanların yaşadıkları sıkıntıları reel tasvirlerle kaleme almıştır.

Erendoruk'un hikâyelerine bakacak olursak; aynı gerçekçiliği, tasvirdeki becerisini, durum hikâyesi çerçevesinde başarılı olduğunu görürüz. Hikâyelerindeki ana temayı; siyasi baskının sonuçları, insanların ve halkın yaşayışı, yanlış inanışlar, toplumun cahillikten kaynaklanan hataları,...vb. olarak sıralayabiliriz. Bulgaristan sosyalizminin

gerçek yüzünü, yaşanmış olaylardan örnekler vererek anlatmış; onları umutsuzluğun, acının, zulmün haykırışı olarak okuyuculara sunmuştur.

Önsezisindeki becerisi hemen her eserine yansımıştır. Ayrıca olabilecek olayları önceden görerek onları eserlerine eleştirel ve didaktik bir üslupla yerleştirmiştir. İstibdat içinde geçen yarı ömründeki sıkıntılarını tüm eserlerinde tema olarak görmekteyiz.

Şiir ve hikâyede olduğu gibi roman türünde de aynı temaları işlediğini görmekteyiz. Romanlarında siyasi ve sosyal unsurları, simgesel bir anlatımla, kişilere yüklediği özelliklerle vermiştir. Romanlardaki kahramanların çoğu ya kendisi ya da hayattan bir kimsedir. Bu kahramanların karşısında her zaman ‘haset adam’ diye nitelediği Bulgar iktidarının lideri Todor Jivkov veya onun adamları bulunmaktadır. Romanlarında siyasi ve sosyal yapıyı gerçekçi bir şekilde yansıtarak alt yapıdaki ana mesajı okuyucuya aktarmayı amaçlamıştır.

Bu romanlarda ana temaların aynı olması bir eksiklik olarak görülebilir. Onun hayatına baktığımızda, hayatının yarısını siyasi baskı altında her zaman tetikte olarak geçirdiğini, Türklük ve inanç mücadelesi verdiğini ve bunun sonucu olarak yaşadıklarını yazdığını görüyoruz. Bu açıdan ana temaların aynı veyahut benzer olması bu durumun getirdiği bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Romanlarında derin olaylar ve durumlar zinciri içerisinde toplumdaki doğru-yanlış tipleri, kahraman-mücadeleci kişileri onlara simgesel bir görev yükleyerek, belli bir kişisel ve toplumsal ruh hâli içerisinde vermiştir. Bunu yaparken de kahramanın, temanın ve yazar olarak kendisinin vermek istediği mesajı etkili bir şekilde vermeye çalışmıştır.

Pedagojik bir eğitim almış ve hayatı boyunca uzun yıllar çocukların içerisinde olmuş bir öğretmen olarak da çocukların ruhuna seslenmesini bilen bir insandır. Masalları ve çocuk şiirleriyle Atatürk’ten Türklüğe, bayrak ve vatan sevgisinden aile sevgisine, doğruluk ve dürüstlüğe kadar her değeri ve sevgiyi çocuk şiirleri ve masallarıyla çocuklara sunmuştur. Bu şekilde yeni yetişen nesle doğru değerleri aşılamayı amaçlamış ve onların iyi bir birey, inançlı bir vatansaver olmasını istemiştir. Çocuk şiirlerinde ve masallarında didaktik bir şekilde çocukların ruhuna şefkatle yaklaşmış ve onları iyi bir şekilde eğitmeyi amaçlamıştır. Burada da eğlendirici, eğitici ve ders verici şiir ve masallarla çocuklara seslenmiştir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde Ömer Osman Erendoruk, hayatı boyunca toplum için mücadelesini vermiş ve hiçbir dikteye bağlı kalmadan özgün olmaya çalışmış bir edebiyatçıdır. Batı edebiyatından ve Türk edebiyatından hiç ayırt etmeden tüm sanatçıları okumuş, kendisine bir kültür mozaiği oluşturarak edebiyatımıza hizmet etmiş bir sanatçıdır. Bir öğretmen ve bir sanatçı olarak eritmeye yüz tutan Bulgaristan Türklerinin acılarını yansıtmış, mücadelesini vermiş ve edebiyatın hemen her türünde yirmi kúsur eser vererek Bulgaristan Türkleri Edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Bu açıdan Erendoruk, yarım asra yakın süren Türk halkı üzerindeki eritme politikasını her eseriyle yansıtmış ve taraflı tarafsız her kesimin takdirini kazanmıştır. Ömer Osman Erendoruk, edebi eserleri, yaşadıkları ve mücadelesiyle Bulgaristan Türkleri Edebiyatında önemli bir isim olmuştur.

KAYNAKÇA

A) ÖMER OSMAN ERENDORUK'UN KİTAPLARI

Hikâye kitapları:

ERENDORUK, Ömer Osman, **Yaralı Güvercin**, Narodna Prosveta Devlet Neşriyatevi, Sofya, 1965.

-----, **Bırak Kocamı**, Narodna Prosveta Devlet Neşriyatevi, Sofya, 1967.

-----, **Son Gece**, Kardeşler Matbaacılık, İstanbul, 2001.

Romanları:

-----, **Buruk Acı**, (Yayın evi yok), I. baskı, İstanbul, 1995.

-----, **Buruk Acı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, II. baskı, Ankara, 2006.

-----, **Uçurum**, (Yayın evi yok), I. baskı, İstanbul, 1995.

-----, **Uçurum**, Çağrı Yayınları, II. baskı, İstanbul, 2007.

-----, **Ağlatırsa Mevlâm Yine Güldürür**, Yesevi Yayıncılık, İstanbul, 2002.

-----, **İçimizdeki İnci Taneciği**, Samanyolu Yayıncılık, İstanbul, 2004.

-----, **Toprağa Kan Düştü**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.

Şiir kitapları:

-----, **S.O.S Veya Üçüncü Mezar**, Erenler Matbaası, İstanbul, 1989.

-----, **Ölmeden Ölmek**, Damla Ofset, I. baskı, İstanbul, 1991.

-----, **Sabır Duası**, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1992.

-----, **Dilim Dilim Yürek**, Beka Yayınları, İstanbul, 1994.

- , **Buram Buram Yalnızlık**, Beka Yayınları, İstanbul, 1997.
- , **Ağlatmayın Çocukları**, (Yayın evi yok), İstanbul, 1997.
- , **İzmir Sokakları**, Turan Yayıncılık, Selmat Baskı, İstanbul, 1998.
- , **Rüzgâr Gibi Geçti Yıllar**, Önsöz Basım Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- , **Son Yaprak**, Önsöz Basım Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Diğer kitapları:

- , **Taşlaşan Çocuk**, Tuna Yayınları, İstanbul, 2000.
- , **Sevgi Kırıntıları Arıyorum Yollarda**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.
- , **Bir Başkadır Bizim Eller**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.
- , **Istiraphaneden Mektuplar**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.

B) YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

AKTAŞ, Şerif, **Edebiyatta Üslûp ve Problemleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

ALAGÖZ, Sabri İbrahim, “ *Varlık Tarihinde Edebiyatımız* ”, **Birlik Dergisi**, Balkan

Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, yıl:2, sayı: 8, İzmir,

Ocak-Şubat-Mart 2008.

ACAROĞLU, M. Türker, **Bulgaristan Türkleri Üzerine Araştırmalar I**, IQ Kültür

Sanat Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2007.

BAHTİYAR, Niyazi Hüseyin, **Çağdaş Rodop-Türk Şairlerinden Esintiler (Antoloji)**,

Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

- ,-----, **Balkanlarda Türk Ünlüleri (Ansiklopedik Bilgiler)**, I. kitap,
Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- ,-----, **Balkanlarda Türk Ünlüleri (Ansiklopedik Bilgiler)**, II. kitap,
Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul, 2002.
- ,-----, **Balkanlarda Türk Ünlüleri (Ansiklopedik Bilgiler)**, III.
kitap, Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul, 2004.
- BALLI, Rafet, “*Göç Notları*”, **Milliyet Gazetesi Kültür-Sanat-Aktüalite**, İstanbul,
12 Haziran 1989.
- BAYMAK, Ethem, **Tuna Akar Serin Serin (Balkan Türk Şiiri Üzerine İnceleme)**,
Bay Yayınları, I. baskı, Prizren / Yugoslavya, Şubat 1999.
- ÇAVUŞ, Mehmet, **20. y.y. Bulgaristan Türkleri Şiiri (Antoloji)**, Yaylacık Matbaası,
II. baskı, İstanbul, 1988.
- ,-----, “*Bulgaristan Türkleri Edebiyatı*”, **Türk Dünyası El kitabı**, C. III,
Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, II. baskı, Ankara, 1992.
- ,-----, “*Bulgaristan Türkleri Edebiyatı*”, **Türk Edebiyatı Dergisi**, sayı:
123, İstanbul, Ocak 1984.
- ,-----, “*Yalanlar, Hezeyanlar ve Gerçekler*”, **Balkan Türklerinin Sesi**
Dergisi, yıl: 2, İstanbul, Haziran-Temmuz 1990.
- ,-----, “*Türklük Meşalesini Yakanlar*”, **Balkan Türklerinin Sesi Dergisi**,
yıl: 2, sayı: 1, İstanbul, Ocak 1991.
- ,-----, “*Zaman Komplekslerden Kurtulma Zamanıdır*”, **Balkan**
Türklerinin Sesi Dergisi, yıl: 2, sayı: 1, İstanbul, Ocak 1991.

- ÇETİN, Nurullah, **Şiir Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara, 2008.
- EKİCİ, Nuray, “ *Bulgaristan Türkleri* ”, **Balkanlar El Kitabı**, C. II: Çağdaş Balkanlar, Der: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Karam-Vadi Yayınları, Ankara, 2007.
- GENÇOSMANOĞLU, Niyazi Yıldırım, “*S.O.S Veya Üçüncü Mezar*”, **Türkiye Gazetesi Kültür-Sanat-Aktüalite**, İstanbul, 28 Ekim 1989.
- ,-----, **Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, C. III, Elvan Yayınları, I. baskı, Ankara, 2006.
- HACIOĞLU, Hüseyin, “*Büyük Şiir*”, **Balkan Türklerinin Sesi Dergisi**, yıl: 2, sayı: 1, İstanbul, Ocak 1991.
- HAFIZ, Nimetullah, **Bulgaristan’da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi**, C. II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, I. baskı, Ankara, 1987.
- IŞIK, İhsan, **Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, C. III, Elvan Yayınları, I. baskı, Ankara, 2006.
- KÂMİL, İbrahim, “*Komünizm Döneminde Bulgaristan*”, **Balkanlar El Kitabı**, C. II: Çağdaş Balkanlar, Der: Osman Karatay, Bilgehan A. Gökdağ, Karam-Vadi Yayınları, Ankara, 2007.
- MEMİŞOĞLU, Hüseyin, **Bulgaristan Türklerinin Eğitimi**, Şafak Matbaası, Ankara, 1992.
- MERCAN, Hasan, **Balkanlar’da Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi**, Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 2002.
- MUTLU, Mustafa, “*Öyküleri Bile Şiir gibi*”, **Hak ve Özgürlük Gazetesi**, sayı: 33, Bulgaristan, 14 Ağustos 1992.

- ÖZ, Sabahattin Bayram, **Türkçenin Sarmaşıkları Bulgaristan Türklerinin**
Şiirinden Seçmeler, Kültür Bakanlığı Yayınları, I. baskı, Ankara, 2002.
- PARAŞKEV, Paruşev, **Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, C.
III, Elvan Yayınları, I. baskı, Ankara, 2006.
- RACİ, Hüseyin Efendi, **Tarihçe-i Vak'a-i Zağra (Zağra Müftüsünün Hatıraları)**,
Haz: M. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman Yayınları 1001 Temel Eser, İstanbul,
t.y.
- ŞEREFLİ, Ahmet Şerif, **Bulgaristan'daki Türkler (1879-1989)**, Kültür Bakanlığı
Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, I. baskı, Ankara, 2002.
- TURAN, Ömer, "*Bulgaristan Türkleri*", **Hikmet Dergisi**, yıl: 6, sayı: 11, Gostivar /
Makedonya, Mayıs 2008.
- TÜRKER, Mehmet, **Kalem Kılıçlaşınca**, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- ,-----, **Hazanda Son Yolculuk**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.
- ,-----, "*Ömer Osman Erendoruk'un Ardından*", **Ufuk Ötesi Gazetesi**,
İstanbul, Kasım 2006.
- ,-----, **Türkiye Edebiyatçıları Ve Kültür Adamları Ansiklopedisi**, C.
III, Elvan Yayınları, I. baskı, Ankara, 2006.
- ÜNLÜ, Özcan, "*Bir Halkın Acılarını Yazdı*", **Türkiye Gazetesi Kültür-Sanat-**
Aktüalite, İstanbul, 4 Ağustos 2001.
- YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu, **Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından**
Örnekler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi,
Ankara, 2002.

İmzasız, “*Seni Çok Özlüyoruz Sürgünlerin Kalem*”, **Balkan Sentezi**

Gazetesi, yıl: 6, sayı: 64, İstanbul, Eylül 2008.

....., **Basında Dış Türkler -Bibliyografya-**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Yayın no: 22, Ankara, 2001.

....., “*Şair Ömer Osman Erendoruk 65 Yaşında*”, **Hak Ve Özgürlük**

Gazetesi, sayı: 45-46, Bulgaristan, 30 Ekim 1998.

....., **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, C. 8, Bulgaristan Türk Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

15.07.2009 ve 02.02.2010 tarihlerinde Hayriye Erendoruk, kızları Gülseren ve Gülşen ile İstanbul’da yapılan görüşme.

04.07.2009 ve 03.02.2010 tarihlerinde Mehmet Türker ile İstanbul’da yapılan görüşme.

05.02.2010’da Süleyman Adalı ile Gebze’de yapılan görüşme.

03.02.2010’da Hoca Ahmet Yesevi Vakfı Başkanı Erdoğan Aslıyüce ile İstanbul’da yapılan görüşme.

EKLER

Ömer Osman Erendoruk

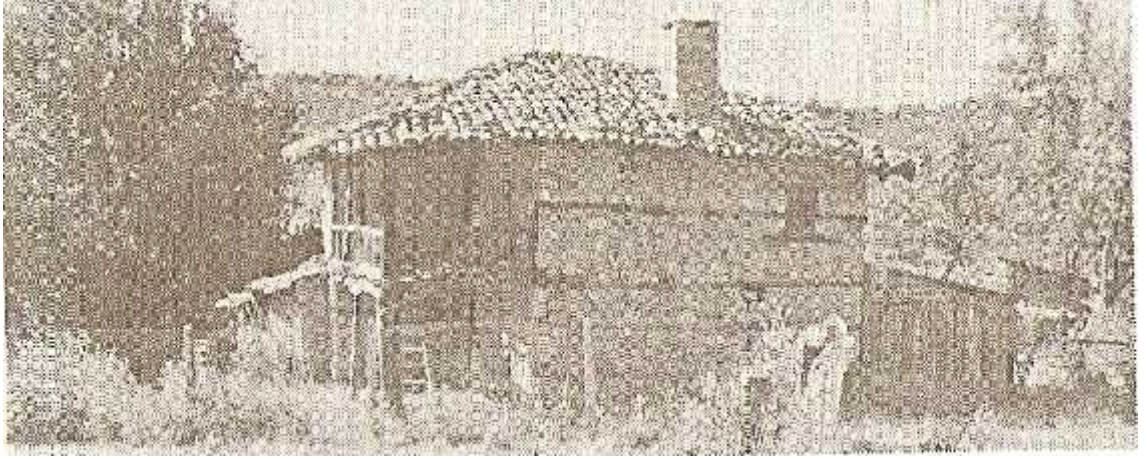
Ömer Osman Erendoruk, eşi, kızları ve damadıyla birlikte

Ömer Osman Erendrouk, eşi ve büyük kızıyla

Erendoruk'un askerlik günlerinden

Erendoruk'un 1934 yılında Karakuz'da doğduğu ev.

Erendoruk, 17 yaşındayken Karadeniz'de bir gezide.

Erendoruk, dostu Mehmet Türker ile

Ömer Osman Erendoruk (Solda), dostu Süleyman Adalı ile (1974)

Erendoruk çok sevdiği daktilosunun başında

Erendoruk odasında (Duvardaki resim Sabahattin Ali'nin resmi)

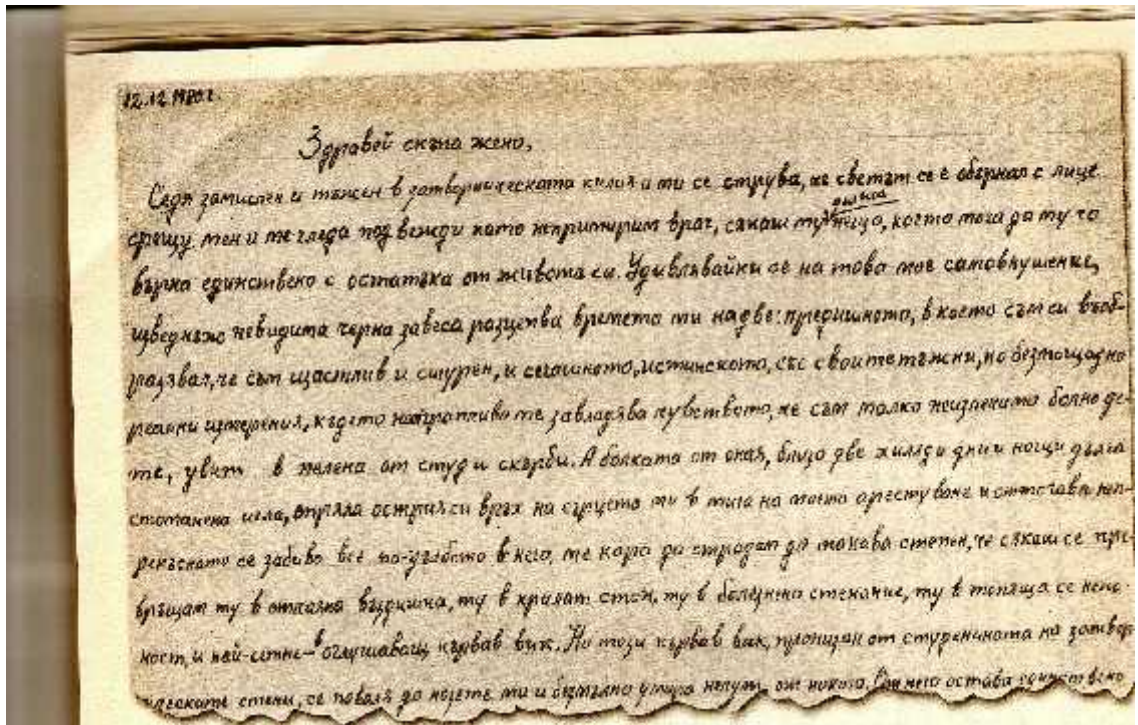
Erendoruk öğrencileriyle

Erenodoruk eşi ve ğrencileriyle

Erendoruk, ailesi ve dostlarıyla

Ömer Osman Erendoruk'un Eski Zağra Cezaevi'nde Bulgarca yazdığı mektuplarından bir örnek

Erendoruk'un öğretmenlik diploması

Erendoruk Nuri Turgut Adalı ile

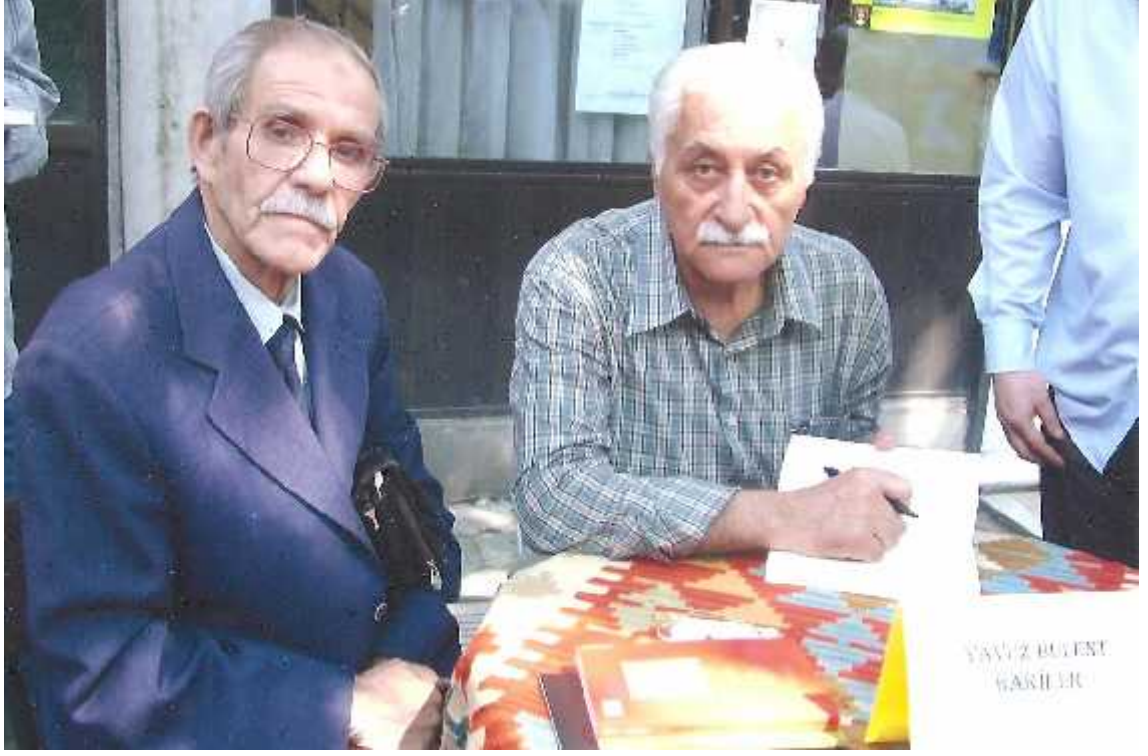
Erendoruk, Belene arkadaşlarından (solunda) Ahmet Alpay, (sağında) Süleyman Türksöz ve Mehmet Türker ile bir arada. (2003 - Bursa)

Erendoruk ve gazeteci-yazar Mehmet Türker, iki dost ve kader arkadaşı,
2003 yılında Rumelihisarüstü'nde

Erendoruk'un 70. doğum gününde Kırcaali'de yapılan kültür töreninde
Mehmet Türker Erendoruk'u anlatıyor. (2004)

Erendoruk, Yavuz Bülent Bakiler ile

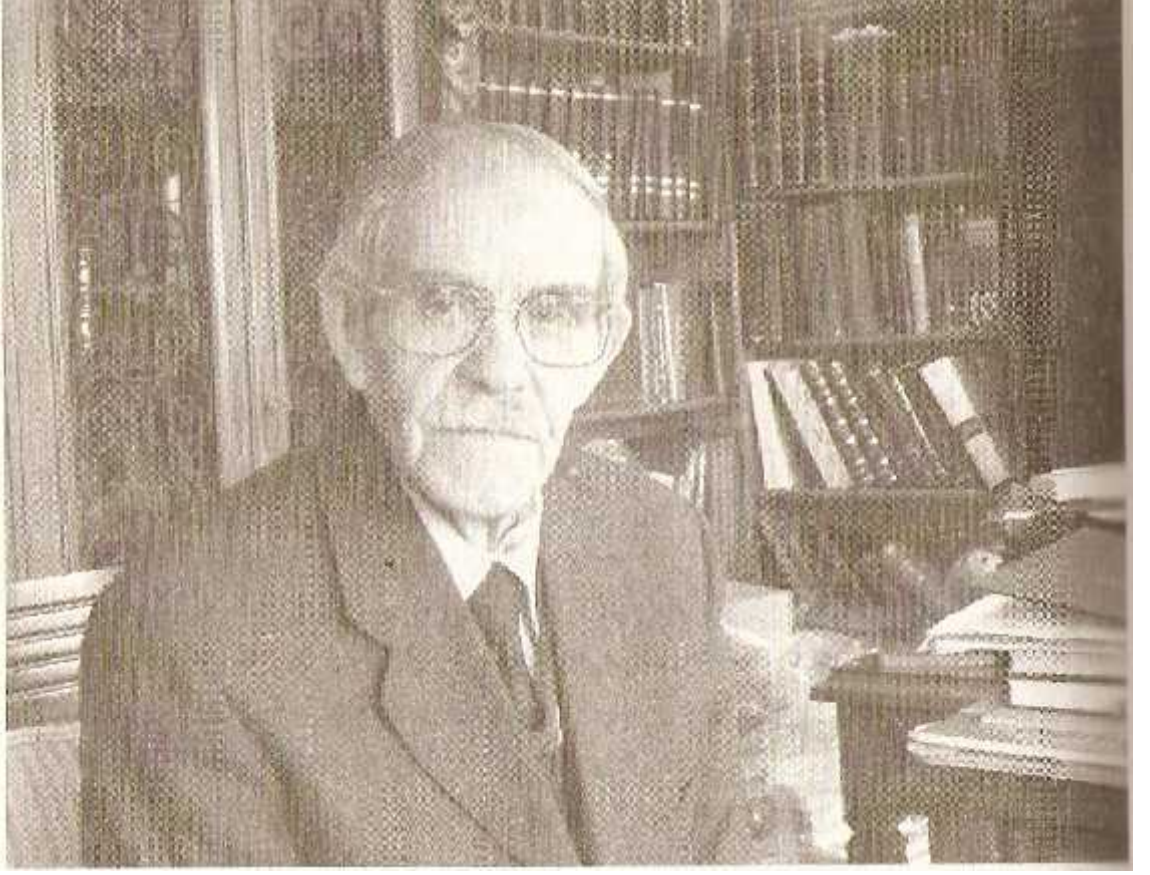
Erendoruk, Koşukavak'ta dostları ile: (Soldan) Gazeteci-yazar Mehmet Türker, yeğeni Ali ve öğretmen-yazarlar Kadir Osman, Ahmet Mehmet.

Erendoruk, İstanbul Çemberlitaş'ta Balkan Türkleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği'nde yazar-şair dostlarıyla

Çağrı Yayınları sahibi Şaban Kurt ile Erendoruk 2005 yılının Eylül ayında tanıştılar.

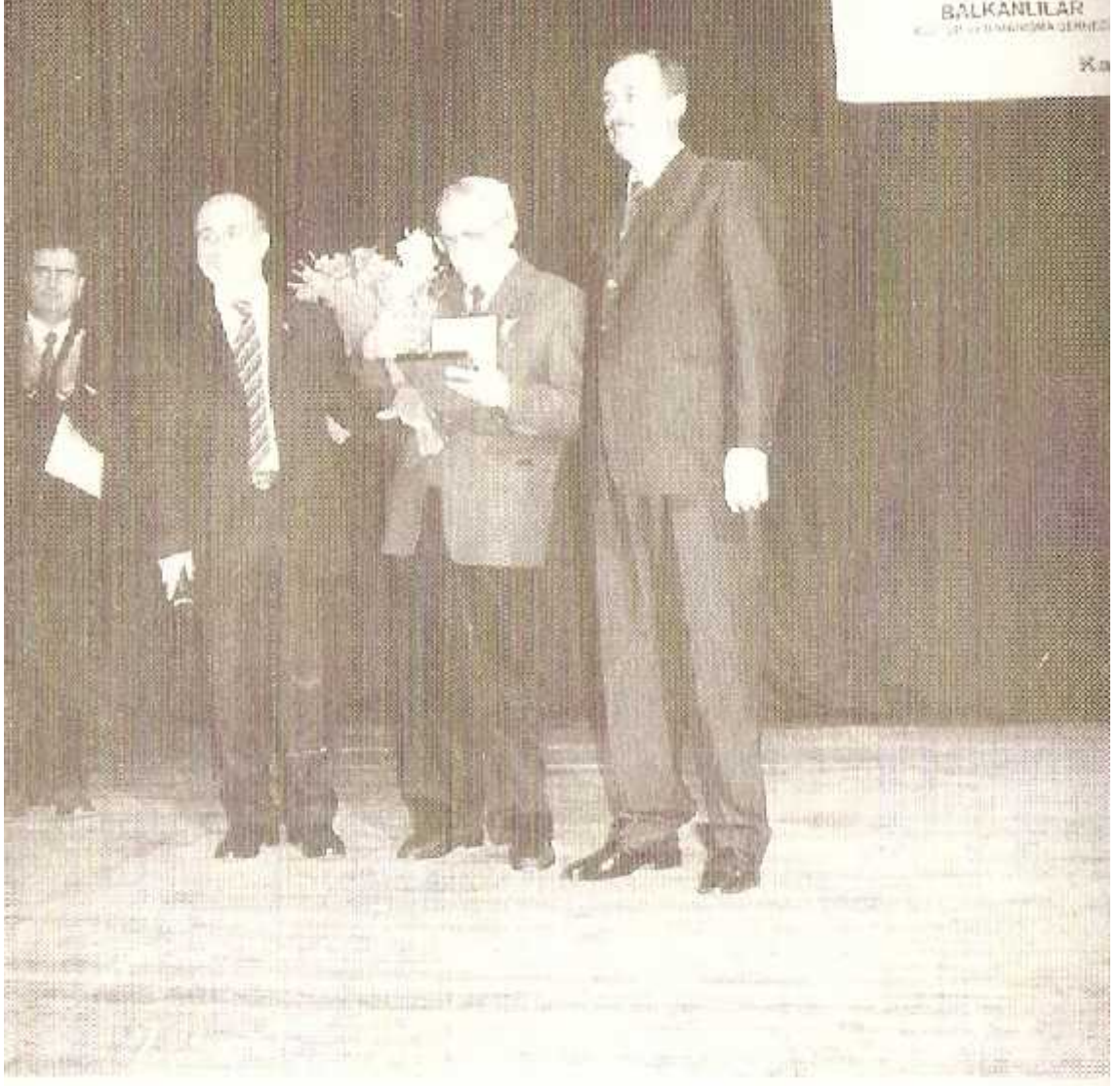
Ömer Osman Erendoruk'un Çağrı Yayınlarını son ziyareti (2006)

Balkan Göçmenleri Derneği İnegöl Şubesi Erendoruk'a dln sunarken (2004)

Erendoruk'un on yedi yıl boyunca gelip gittiği Çemberlitaş'taki Balkan Türkleri Kùltür ve Dayanışma Derneği Erendoruk'a plâket verirken (2006)

Erendoruk'un doğumunun 70. yılında Balkanlılar Kültür ve Dayanışma Derneği Kartal Şubesi Erendoruk'a plaketini sunarken (2004)

BAL-GÖÇ
Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği
Bursa

Onur

Belgesi

Sayın, *Ömer Osman Erençoruk*

Balkanlarda Türk kültürüne yapmış
olduğunuz katkıdan dolayı
teşekkür eder, sağlık, mutluluk
ve başarılar dileriz.

YÖNETİM KURULU
Başkanı
Turhan GENÇOĞLU

Genel Başkan

Ömer Osman Erendoruk'un son fotoğrafı.
(2006 yılının Eylül ayında eşiyle birlikte hastane odasında.)